a. vinogradov

DEFĂIMAREA LUI PAGANINI

A. VINOGRADOV

DEFĂIMAREA LUI PAGANINI

A. VINOGRADOV

DEFĂIMAREA LUI PAGANINI

ROMAN

OPERA ROMÂNĂ
ÎN COLABORARE CU EDITURA MUZICALĂ
București — 1987

Traducere de
VASILE TEODORESCU şi ECATERINA BANDRABUR

Coperta: A. POCH

Această carte s-a tradus după:

АНАТОЛИЙ ВИНОГРАДОВ
ОСУЖДЕНИЕ ПАГАНИНИ
Государственное Издательство
Художественной Литературы
Москва — 1952

ORAŞUL ZEULUI CU DOUĂ FEŢE

Cînd timpul deschide o cale nouă, săpînd noi brazde pe fața pămîntului, vechile drumuri — asemenea zbîrciturilor de pe un obraz smochinit — își pierd urmele de altădată. Drumurile, pe care istoria le croiește între diferite țări, au parte de năstrușnice prefaceri. Unele te uimesc prin prospețimea, lărgimea și viața lor clocotitoare ; altele, căutînd să-și păstreze măreția de veacuri, se pustiesc, totuși, și se cufundă în tihna paraginilor. Iarba începe să răsară printre lespezile de piatră, iar rădăcinile copacilor — șuvoi vînjos de viață nouă — urnesc pietrele din loc. Pînă și păsările și dihăniile uită că, pe aceste drumuri, s-au perindat odinioară care triumfale sau a umblat picior de om. Multe din drumurile croite să dureze veacuri de-a rîndul își mai păstrează trăinicia de odinioară, dar rămîn de izbeliște.

Orașele, așezate de-a lungul marilor drumuri ale istoriei, poartă și ele urmele acestor prefaceri. Unele cad în

paragină, altele, dimpotrivă, se umplu de o larmă pe care nu o cunoscuseră mai înainte. Unele se lățesc, înghițindu-și periferiile și ajungînd hăt departe cu străzile lor, în timp ce, pe caldarîmurile desfundate ale altora, încolțesc semințele aduse de vînturile pornite din crîngurile și cîmpiile învecinate . . . Bisericile părăsite de la marginile orașelor sînt tăinuite de frunzișul sălbăticit al copacilor ; pe clopote se așterne colbul, iar pînza urzită de păianjeni, între limba și gura lor, licărește în bătaia soarelui.

Nici numele orașelor nu s-au dat la întîmplare. Astfel, nu întîmplător, și-a luat numele de Genova orașul în care s-a născut Paganini, omul condamnat din pricina genialității sale și blestemat pentru talentul pe care l-a avut.

În evul mediu, cetatea se numea *Janua*, cuvînt care, pe latinește, înseamnă „ușă". Dar nu chiar o ușă cu canaturi și balamale, ci poartă sau prag, care desparte lumea largă de locuința strîmtă a omului. *Janua* însemna, deopotrivă, întîmpinarea zilei ce va veni — prag între ziua de ieri și începutul zilei de mîine — ca și privirea ațintită înspre viitor, neuitînd însă trecutul. Zeul roman Janus era păzitorul pragurilor de casă și al porților orașelor, întruchipare a unei himere geometrice, care statornicea hotarul dintre trecut și viitor, locul unde prezentul devine mai subțire ca umbra pînzei de păianjen.

De aceea, zeul roman era înfățișat printr-un cap cu două fețe. Cu o față privea înainte și cu alta îndărăt, deși amîndouă fețele erau ale aceluiași cap.

Să nu uităm că prima lună a anului poartă numele de ianuarie, fiindcă, odată cu venirea ei, se încheie ultimele clipe ale anului care s-a scurs, iar prin ger și vifor străbat glasurile apropiatei primăveri din noul an.

Odinioară, Mediterana — această gigantică elipsă — era împodobită cu o cunună de orașe strălucitoare. În apusul îndepărtat, dincolo de Coloanele lui Hercule, se întindea Oceanul Atlantic. Vechile inscripții grecești pomenesc de călătoriile fenicienilor în partea cealaltă a Coloanelor lui Hercule și despre expediția lui Jason, care a purces să caute lîna de aur. Platon, în „Timeu" și „Criton", povestește că, dincolo de Coloanele lui Hercule, era odinioară un drum care ducea înspre Atlantida. Aceasta a pierit în valurile oceanului, dar rămășițele vechilor ei popoare le

mai întîlnim și astăzi pe fața pămîntului. Așa cum Arhimede vorbește de firicele de nisip, tot așa Platon povestește despre lumile vechi, despre dispariția lor și nașterea altora noi. Lumea veche n-a depășit Coloanele lui Hercule. Îndrăzneții marinari care au pornit spre soare-răsare, deschizînd drumuri spre Orient, au avut mai mult noroc decît cei care au călătorit spre soare-apune. Spre Răsărit, se ațînteau atît privirile celor ce rîvneau la aurul Indiei, cît și gîndurile celor mistuiți de dorința de a vedea focul nestins al candelelor Ierusalimului. O pafta strălucitoare la cingătoarea de orașe din jurul Mediteranei, cheie a porților pămîntului — iată ce era Genova în veacurile acelea.

În Genova, a văzut lumina zilei omul care a năzuit să închidă ușa spre lumea veche și să deschidă poarta spre lumea nouă. La Genova, s-a născut Columb.

Cînd aurul Americii a potopit Europa și cînd vechii Indii din Levant i-au luat locul Noile Indii, s-a stins viața drumurilor ce treceau pe la poarta genoveză, legînd Europa cu străvechiul Orient.

În secolul XIV, Genova a pierdut Ciprul ; peste patru veacuri, a pierdut și Corsica. Această insulă genoveză a fost cotropită de francezi. Iar mai apoi ofițerul corsican Bonaparte a pornit spre Italia, coborînd din nord, împreună cu Masséna, și s-a îndreptat spre Genova. Orașul cucerit a încercat să-și păstreze neatîrnarea și, chiar sub ocupația lui Bonaparte, Republica genoveză continua să-și aleagă dogii. Pe timpul lui, au mai existat încă douăsprezece guvernăminte și opt prefecturi. Aristocrația din consiliul celor zece cîrmuia orașul. Orășenii bogați și nobilimea — trei sute la număr — alcătuiau Consiliul cel mare al cetății.

LEGENDA NAȘTERII

Din gangul care se strecura printre case, dînd într-altă uliță, trei trepte tocite și murdare te duceau la clădirea cenușie din *Passo di Gatta Mora*. Pe aceste trepte, spune legenda, alunecase o moașă... Poticnindu-se, ea pomeni numele dracului. În aceeași clipă ușa se deschise și se auzi scîncetul răgușit și pițigăiat al noului născut, care era Paganini.

Copilul a plîns toată noaptea, a plîns și dimineața. Plîngea, tînguindu-se parcă împotriva cruzimii părinților, care-l chemaseră la viață într-o noapte atît de neagră și furtunoasă, cînd marea înfuriată se izbea de cele două diguri genoveze, bubuind ca o gură de tun.

Era în noaptea de 27 octombrie a anului 1782.

MIZERIE

În apropiere de *Passo di Gatta Mora*, se afla, în anii aceia, o clădire lunguiață, care atrăgea privirile trecătorilor prin cercevelele înnegrite ale ferestrelor, prin petele de igrasie, prin tencuiala scorojită și înverzită. Era un han pentru săraci — *Albergo dei poveri*.

În ceata de copii zdrențăroși, ce năvăleau în stradă tocmai din acea clădire, ca să se joace cu corăbioare de lemn sau de hîrtie, făcîndu-le să plutească pe băltoacele din preajmă, sau care se încăierau în mijlocul uliței, umplînd-o de țipete și larmă, puteai zări un băiețaș cu frunte lată, cu un nas foarte lung, cu păr negru, încîrlionțat, și cu falca atît de ieșită în afară, încît avea înfățișarea unei maimuțe. Doi ochi mari, negri, te izbeau în mod ciudat, dacă-i priveai chipul slut. Față de întreaga arătare a copilului — brațe lungi, picioare subțiri, cu labe enorme, degete prelungi la niște mîini deșirate — ochii aceștia, neobișnuit de frumoși, te surprindeau. Cînd ochii îi scînteiau

de curiozitate, i se schimba întreaga față, pierzîndu-și, ca prin farmec, urîțenia. Dar impresia aceasta trecătoare se destrăma într-o clipă și mica făptură, rînjind, țipînd și înjurînd sălbatic, se năpustea, laolaltă cu alți tovarăși de joacă, asupra celorlalți copii, șterpelindu-le corăbioarele și bărcuțele purtate pe șuvoaiele repezi ale apei de pe marginea străzii.

În gangurile întunecoase și înguste ale „Hanului", copiii se jucau de-a v-ați-ascunselea. Duminica după-amiază, se strîngeau ca să caște gura la vreun olog bătrîn, care, după ce se îmbăta bine, își bătea baba cu cîrja. Copiii se cocoțau pe ultima treaptă a scării și, de acolo, priveau pe geamul de deasupra ușii și se desfătau în voie cu scenele acestea de familie. Adesea, apropiindu-se tiptil de ușa odăiței în care cerșetorii jucau zaruri, ei așteptau cu răbdare clipa cînd păgubașii se luau la bătaie cu cîștigătorii.

Una dintre primele lovituri pe care viața i le-a hărăzit lui Niccolo a fost o boală lungă și grea. A zăcut trei săptămîni cu fierbințeli mari, aiurînd și sărind din pat, încît a trebuit să i se lege mîinile și picioarele și să i se pună pe cap, tot timpul, ștergare udate în apă rece. Boala îl vlăguise. Pentru multă vreme, rămase departe de joaca celor de aceeași vîrstă. Ceasuri întregi cînta din lăută, în timp ce mamă-sa cîrpea, spăla, călca și pregătea cina sărăcăcioasă. Începu să cînte și din chitara lui taică-său.

Niccolo creștea sub ochii grijulii ai mamei. Pe fratele mai mare, Francesco, mai că nu-l zărea pe acasă : el vorbea totdeauna în taină cu bătrînii care veneau la taclale pe la signor Antonio. Francesco era, pentru Niccolo, un străin, ba mai mult încă — un om nesuferit. La rîndu-i, signor Antonio dădea tot mai rar pe acasă.

Trezindu-se într-o noapte, Niccolo văzu pe maică-sa îngenunchiată în fața crucifixului și rugîndu-se. Tată-său nu era acasă. Mama aruncă o privire feciorului și, apropiindu-se de pat, îi spuse :

— De ce nu dormi ? O să vină și tata îndată, că nu-i departe. Joacă și pierde ; speră să ne aducă fericire, dar ne căşunează numai necazuri ! . . .

Abia a doua zi, pe la amiază, se întoarse acasă Antonio Paganini. Băiatul cînta din lăută. Era atît de absorbit, încît nu băgă de seamă cînd intră tatăl. Acesta rămase locului

și îl ascultă zîmbind. În spatele lui, chiar în prag, se oprise și mama. Cînd băiatul sfîrși de cîntat, tatăl începu să-l aplaude și apropiindu-se de dînsul, puse, poate pentru prima dată, palma lui mare pe capul negru și cîrlionțat al copilului. Micul maimuțoi deschise larg gura cu dinții gălbejiți, ridicîndu-și privirea speriată și lingușitoare înspre chipul aspru al bătrînului.

— Vai, cît ești de slut ! — rosti deodată signor Antonio. Duioșia i se irosise de pe obraz. Apoi, întorcîndu-se către nevastă-sa, îi zise :

— Hai, Tereza, fugi și cumpără ceva de-ale mîncării ! Mi-i o foame de lup. Azi ni se cuvine să ne veselim puțintel.

Luă chitara, se așeză în fața băiatului și-i făcu semn din cap.

— *Carmagnola !*

Tatăl cînta bine, băiatul încerca, sfios, să-i țină isonul. Apoi, Antonio Paganini lovi coardele, dădu la o parte chitara și, cu pași mari, hotărîți, trecu în camera de alături. Ieși de acolo cu o vioară veche și spuse băiatului :

— Niccolo, am să te învăț să cînți la vioară ! Am să fac din tine o minunăție ! Ai să cîștigi bani mulți ! Știi tu ce-i asta ? E vioara care a aparținut unui străbunic al nostru, înmormîntat la Capua, chiar în biserica Sfînta Anna. Ceea ce am pierdut eu la bursă, va trebui să cîștigi tu, cu vioara. Azi e o zi norocoasă. Vezi mașina aceea ? — și arătă cu mîna spre niște tabele de carton, ce se aflau pe masa de scris. Asta-i invenția mea ! Am în mînă secretul succesului. Discurile astea simple, de carton, se învîrtesc și-mi arată taina cîștigului . . .

În clipa aceea, signora Paganini intră cu un coș în mînă :

— Pot să plec, Antonio ?

— Da ! Da ! Du-te ! Scoase din buzunarul vestei un teanc de bancnote și, alegînd-o pe cea de valoare mai mică, i-o întinse. După cum vezi, Terezo, zise el, treburile merg mai bine. Mașina mea de ghicit nu m-a înșelat. Acum știu precis ce numere de loterie trebuie să cumpăr, ca să cîștig ! . . .

— Nu te mai osteni degeaba ! — îl întrerupse nevasta. Nu-i nevoie să mă minți : știu doar că joci cărți . . .

— Ba tu minți ! — tună bătrînul. Hai, cară-te ! Vezi-ți de treabă . . .

Și astfel începu prima lecție de vioară. Bucățica de om pricepea cu greu cele ce dorea taică-său. Acesta se înfuria și, la fiecare greșeală, îl plesnea peste ceafă. Apoi luă de pe masă o linie lungă, colțuroasă, și se apucă s-o folosească la fiecare greșeală a băiatului. Cu lovituri dibace și aparent ușoare, îi dădea peste miini, umplîndu-i-le de vînătăi. Cînd Tereza Paganini reveni cu cele tîrguite, signor Antonio se afla în culmea mîniei. Zăvorîse copilul în cămară, poruncindu-i să execute acolo primul exercițiu de vioară.

Timp de un ceas răsunară din încăperea aceea strîmtă sunetele sălbatice și stridente, în timp ce Antonio Paganini ședea la masă cu nevastă-sa, cinstindu-se cu vinul adus. Se lăuda cu cîștigurile sale și îl blestema pe signor Law, care ruinase băncile franceze și invadase toată Franța cu bancnote fără valoare, în locul monedei sunătoare de mai înainte, bună și trainică. Îi blestema pe acționarii italieni, care se înțeleseseră cu negustorii francezi. În zilele în care „nemernicii ăia“ de francezi puseseră mîna pe fortăreața cea mare a Parisului și, lepădîndu-se de sfînta biserică și de Dumnezeu, vîrîseră pe rege la închisoare — mările erau bîntuite de uragane, care nu mai semănau nici pe departe cu furtunile de altădată . . . Dar nici o furtună nu pricinuise atîta pagubă comerțului maritim ca răscoala gloatei franceze. Englezii popriseră vasele comerciale ale Franței. Negustorii francezi încetaseră plățile către băncile italiene. Bursa își încetase activitatea. Ale cui păcate trebuia să le ispășească el, Antonio Paganini, vechi și cinstit misit ? De ce tocmai el trebuia să îndure atîtea din cauza răscoalei norodului din Franța ?

— Și gloata asta blestemată, defilînd pe ulițe cu bonete roșii și cu hîrci înfipte în vîrful sulițelor, intonează cîntecul nostru genovez *Carmagnola* ! Cum de nu le e rușine să batjocorească frumoasele noastre cîntece ! . . .

Limba bătrînului Paganini se împleticea tot mai mult. Tot mai des folosea Antonio cuvinte grele. Îi înjura pe toți, vorbea de necinstea nobilimii, de falimentul negustorilor.

Din senin, se apucă să-și laude mașina de ghicit numerele cîștigătoare. Nu-și dădea seama că soția sa tace, nici nu vedea suferința întipărită pe chipul ei. Tocmai cînd se lăuda mai tare, lovi cu pumnul în masă :

— Mii de draci ! Auzi cum cîntă băiatul ? O să ajungă departe ! . . .

Abia atunci îndrăzni Tereza să-i aducă aminte că băiatul fusese bolnav nu demult, că era primejdios să i se ceară sforțări atît de grele și de îndelungate și că era timpul să stea și el la masă. Signor Antonio îi tăie cu grosolănie șirul vorbelor.

— Nu va îmbuca nimic pînă ce nu va cînta primul exercițiu fără nici o greșeală !

•

RĂZBOI

La „Han" se povesteau lucruri ciudate. Francezii așezaseră pe una din marile piețe ale Parisului un fel de estradă, iar pe estradă puseseră niște stîlpi, între care prinseseră un triunghi mare de oțel, care luneca de-a lungul scobiturilor și cădea cu vîrful ascuțit în jos. Într-un cuvînt, francezii imitaseră mașina folosită de bătrînii măcelari din Milano pentru a ucide vitele la abator. Mașina lor, însă, era pentru capete de oameni. L-au scos pe rege din turnul în care-l ținuseră prizonier, l-au pus sub mașină și au lăsat să-i cadă pe ceafă triunghiul cel greu de oțel. Ridicară apoi căpățîna despărțită de trup și, ținînd-o de plete, o arătară poporului parizian strîns în preajmă, strigînd : „Iată adevăratul rege al Franței !"

Niccolo asculta cu uimire toate aceste vorbe, ce umblau din gură în gură. Se spunea că regele fusese un ticălos și un trădător al poporului, așa încît uciderea lui era o pedeapsă meritată pentru crimele de care se făcuse vinovat

în fața țării. Se mai spunea că chemase în ajutor oști străine, pentru a trece Franța prin foc și sabie ; se vorbea despre satele franceze, cuprinse de flăcări, despre grozăviile foametei îndurate de cei mulți, despre coaliția împărățiilor vecine, unite pentru a salva pe Ludovic al XVI-lea și despre războiul ce l-au pornit împotriva poporului francez răsculat.

— . . . Ai auzit ? Francezii cîntă *Carmagnola* noastră . . .

Micul Paganini cînta acum destul de bine. Învățase notele. Iar cînd lipsea de acasă bătrînul, încerca să compună singur mici cîntece. În închipuirea lui, îi vedea pe francezii cu bonete roșii, avîntîndu-se cu drapele ca să cucerească fortăreața Parisului ! „Bastia, Bastillo", parcă așa-i zice, se căznea să-și amintească micul Paganini, și sunetele ce îi veneau de la sine le reda în cîntecul viorii lui vechi și prea mari pentru el. *Carmagnola* suna melodioasă, plină de viață. Părea alt cîntec, altă *Carmagnolă*. Într-o zi, profitînd de lipsa tatălui, micul Paganini plecă pentru prima dată de acasă, cu gîndul să împărtășească și altora cîntecul lui. El păși prin gangul întunecos al „Hanului", parcă dosind o pradă. Aici își făcu Niccolo debutul în fața lumii. Simți o mîndrie deosebită cînd glasului viorii lui i se alăturară și vocile oamenilor care-l ascultau. Femeile și bărbații, strînși împrejur, cîntau în cor o nouă *Carmagnolă*. O cîntau acum cu toată bogăția de nuanțe pe care i-o dăruise arcușul lui Paganini.

Ca și înainte, soarele strălucea viu deasupra Genovei. Ca și înainte, valurile mării susurau blînd, scăldînd digul de la Darsena Reale. Ca și înainte, arborii înfloriți din grădina publică, se legănau ritmic, în timp ce monumentele de marmoră din cimitirul Genovei sclipeau albe în bătaia razelor, străjuind, neclintite în măreția lor, vechile morminte ale aristocraților genovezi.

Nimeni, în afară de consiliul cetății, nu știa că uraganul ce smulgea acoperișurile palatelor bate de la nord spre sud și din apus spre răsărit și că, poate, peste noapte, cerul senin al Genovei se va acoperi de nori. Umblau zvonuri nelămurite că, undeva, în Alpii apuseni, prin trecătorile munților, apăruseră uniforme roș-albastre și că armata de cavaleriști, ce se îndreaptă spre Castel-Franco și cetatea

Bard, poartă în frunte niște flamuri tricolore. Dar acestea nu erau decît zvonuri. Se rostea un nume italienesc, un nume vestitor de viață fericită și norocoasă pentru cel care-l purta. Buonaparte — soartă bună — era numele omului care venea dinspre nord, îndreptîndu-se către sud, în fruntea unei întregi oștiri de răsculați.

— Cine-i omul acesta ? — spunea bătrînul Paganini, șezînd la masă. E feciorul unui simplu sindic[1] corsican. Cum dracu își îngăduie canalia asta să poarte uniformă de general, cînd nu-i nici măcar nobil francez ? Cum o să fie în stare să se împotrivească armatelor regulate ale împăratului austriac ? Se apropie sfîrșitul lumii, adăugă el, sfîrșind de băut a patra sticlă de vin. În curînd n-o să mai avem unde fugi !

Bursa genoveză se redeschisese de două ori și, de fiecare dată, signor Paganini cîștigase bănet, nu glumă. Avea noroc și la cărți, ca și în năstrușnicele sale afaceri cu loteria. Vecinii șușoteau că n-ar fi tocmai lucru curat cu numerele acelea de loterie, că roțile mașinii ar fi unse cu ulei de aur . . . Bătrînului îi mergea ca-n povești.

Cînd, pe ulițele Genovei, se porniră vînturile reci ale iernii, lumea începu să fie tare îngrijorată : se vorbea pe față despre înaintarea trupelor franceze dinspre apus, dinspre Nisa. Bătrînul Paganini, însă, părea că nu vede și nu aude nimic. Era cu totul absorbit în operațiunile nespus de complicate ale unei noi . . . loterii. Acum, nu mai avea ochi să vadă mașina — cu discurile ei de carton, cu planșetele de lemn, cu acele, săgețile și indicatorul ei de oțel. Biata mașină zăcea într-un ungher plin de praf, și nici motanul n-o mai băga în seamă. Acum nu mai avea nevoie să facă, noaptea, calculele acelea nebunești. Hîrșiitul acelor de oțel pe discuri de carton, asemănător ronțăitului unui șoarece, încetase. Limbile ceasornicului alergau, de data aceasta, singure pentru signor Paganini — timpul lucra pentru el.

Paganini se lăsa în voia soartei. Curentul vremii îi mîna pașii. Apele erau tulburi și, tocmai în aceste ape tulburi, fostul misit genovez avea să prindă un pește gras.

În nord, lucrurile mergeau prost. Puternicele și solidele întreprinderii financiare din orașe începeau să se clatine.

---

[1] Reprezentantul unei instituții, obști sau corporații (N. tr.).

Corăbiile nu mai plecau pe mare. „Pirații militari" ai Angliei ajunseră stăpînii Mediteranei. Romanelli și Spiro, proprietarii unei bănci din Genova, chemară la ei, dis-de-dimineață, pe misitul Antonio Paganini. Citiră împreună proclamația generalului Bonaparte :

„Soldați ! Ați fost prost hrăniți, sînteți aproape goi ! Guvernul republican vă datorează totul, dar nu poate face nimic pentru voi. Răbdarea și curajul eroic, de care dați dovadă, vă fac cinste, dar din aceste virtuți nu vă puteți făuri nici glorie și nici nu puteți dobîndi cîștiguri. De aceea, am luat hotărîrea de a vă scoate din munți, spre a vă duce într-una din văile cele mai roditoare din lume. În fața voastră se deschid drumuri largi, cu orașe mari ; o să vedeți o provincie înfloritoare, o țară nouă. Acolo vă așteaptă onoarea, gloria, bogăția !"

— Așadar ! — exclamă bancherul Spiro, fluturînd sub nasul lui Paganini fițuica de hîrtie albastră. Așadar, soldățoiul ăsta necioplit a și trecut la înfăptuirea celor promise armatei lui de tîlhari cu care vine dinspre Nisa ?

— Da ! — își răspundea tot el singur. Secătuiește orașele cu jafurile și supune populația unui tribut mai greu decît moartea !

— Ne-am hotărît să închidem banca ! — rosti mai departe asociatul său, adresîndu-se lui Antonio Paganini. Iar ție, care ne-ai fost un ajutor credincios, îți facem o propunere, care nu poate decît să te onoreze : vei pleca în nord, luînd cu tine și oarecare bagaj, anume niște saci cu actele băncii : ipoteci, polițe, chitanțe, acțiuni și rente. Numerarul îl lăsăm deocamdată aici. Închidem banca și plecăm pentru cîtva timp din Genova, undeva mai departe, iar tu vei duce la Cremona sufletul și inima băncii noastre.

Antonio rămase multă vreme pe gînduri. Chipul i se posomori din ce în ce mai mult. Cu pleoapele neclintite, urmărea prin oglindă expresia de pe fața celorlalți. În sfîrșit, își ridică privirea plină de o spaimă prefăcută. Pe chipul bancherilor se ivi nedumerirea.

— Noi ți-am încredințat tranzacții însemnate, ai fost mijlocitorul nostru în toate afacerile maritime ale băncii. Spune-ne : cum am putea să te răsplătim dinainte pentru cele ce vei face ?

Romanelli vorbise mai mult decît se cuvenea. Spiro se încruntă și rosti răspicat :

— Știi ? La nevoie, mă pot învoi cu frate-meu care tocmai e gata să plece în nord, dacă treaba aceasta e prea grea pentru dumneata, signor Paganini !

Atunci bătrînul misit se hotărî să dea lovitura. El cunoștea relațiile dintre cei doi frați. Știa că se despărțiseră, în urma unei afaceri necurate. Știa că nu din sentimente familiale renunțase signor Spiro să mai amestece poliția austriacă în relațiile dintre el și propriul său frate, căutînd să facă uitată cît mai degrabă toată povestea.

Paganini îi măsură cu privirea și, luînd o înfățișare și mai jalnică, zise :

— Prea stimații mei domni, nu uitați că am nevastă și copii ! Nu-i pot lăsa în voia soartei ! Dacă părăsesc orașul în care m-am născut, trebuie să-i iau cu mine. Trebuie să-mi cumpăr o trăsură bună. Caii mă vor costa mai mult decît pe alți călători, căci trebuie să-i obțin fără complicații. În același timp, trebuie să trec numaidecît drept un călător sărac. Recunoașteți, ca să fim drepți, că ceea ce-mi cereți este tot una cu a mă azvîrli chiar în gura leului.

Se făcu tăcere.

Scena aceasta se repetă încă de trei ori, după care, signor Spiro, cu inima strînsă ca într-un clește, fixă suma de cinci mii de lire.

Paganini se ridică și, ținîndu-și pălăria în mînă, le spuse :

— Domnilor, mă așteaptă familia, dați-mi voie să plec ! Vă rog să mă credeți că . . . eu . . . din toată inima . . .

Dar Romanelli îl opri cu un gest brusc :

— Ia mai las-o și tu, ce naiba ! Hai, spune suma care să-ți acopere nevoile familiei ! Dar ce zor-nevoie să cari cu tine nevasta și copiii ?

— Nu, domnilor, vă rog să mă iertați, dar . . .

Paganini se îndreptă către ușă, signor Spiro îi tăie repede drumul, apropiindu-se de raftul pe care erau rînduite catastifele băncii. Luînd un registru gros, se propti în ușă cu picioarele depărtate și-i spuse :

— Gîndește-te și tu, încăpățînatule, ce putem face, cînd sîntem aproape ruinați !

— Tocmai de aceea nu vreau să vă mai sporesc pierderile, domnii mei . . . — zise Paganini. Voi trăi și eu, sărmanul de mine, din cei cîțiva gologani agonisiți cu sudoarea frunții, in vremea din urmă.

— Hai, spune, odată, ce pretenții ai, ce aștepți de la noi ?

Atunci Paganini, aplecîndu-și privirile în pămînt, zise :

— Procente din toate afacerile maritime ale băncii, de îndată ce domniile voastre vă veți relua operațiunile. Printre actele pe care le voi duce la Cremona, stimații domni vor fi într-atît de buni ca să adauge și angajamentul prin care mă fac părtaș la veniturile băncii și îmi plătesc douăzeci de mii de lire peșin, în ziua plecării.

DRUMUL PE PĂMÎNT

În nordul Italiei, la Cremona, locuia signor Paolo Stradivarius. În zilele in care se petrec cele povestite de noi, el își făcea aproape zilnic însemnări, scriind în carnetul său :

„Savoia, Nisa, fortărețele Alexandria, Coni, orașe întărite ca Suza, Bunetti, Exillo au fost cotropite și distruse. Un general francez necunoscut, un aventurier și un nemernic, a împresurat Mantua, una din fortărețele cele mai puternice... Milano e ocupat de armatele franceze. La porțile orașului, îți sare în ochi inscripția : «Glorie vitezei armate franceze !» Femei, în rochii viu colorate, și bărbați, în veste de sărbătoare, îi întîmpină pe francezi cu cîntece și urale. Ofițerii sînt acoperiți cu flori, iar tunurile sînt împodobite cu ghirlande și frunze de viță. Jandarmii împărăției austriece au fugit către nord, clerul îngrozit părăsește orașele, și toate acestea din pricina presiunii brutale a unui bandit corsican, care nesocotește religia cato-

lică și închide mănăstirile. Pentru a obține măcar un armistițiu, ducele de Parma a plătit, peșin, două milioane și a fost nevoit să dea douăzeci din cele mai bune tablouri din galeria sa și caii cei mai buni din grajdurile sale, lăsînd totodată orașul fără provizii. Ducele de Modena a dat zece milioane, precum și toate tablourile și statuile din palat. Înspăimîntat, regele Neapolelui și-a rechemat trupele. Însuși marele pontif al Romei a plătit acestui tîlhar douăzeci și unu de milioane, oferindu-i, pe deasupra, și o sută din cele mai minunate tablouri ale Vaticanului. Apoi, a plecat de la Bologna spre Ferrara, iar din Ferrara mai departe, dînd, din lașitate, binecuvîntarea sa orașului Ancona ca să primească garnizoana franceză. Pînă și Lombardia noastră a fost nevoită să plătească un plocon de douăzeci de milioane. Ce va fi mai departe? Și cine-l însoțește, mă rog, pe acest groaznic răufăcător? Un oarecare Murat, fiu de cîrciumar, un oarecare Masséna, om fără nici o faimă, și un oarecare Augereau, tot atît de puțin cunoscut. Nici unul n-are blazon de nobil, nici un aristocrat printre ei. Ba, de fapt, se află printre ei și un tîlhar cu stemă de baron: colonelul Marbeau".

La 27 decembrie 1797, generalul francez Dufeau, intervenind în ciocnirea de stradă ce se petrecuse între locuitorii Romei și soldații francezi, a fost rănit mortal. La 10 februarie 1798, sub zidurile Romei, a apărut Berthier, cu o oaste de 18.000 de oameni. Cinci zile mai tîrziu, cetatea eternă, capitala lumii, unde își avea reședința locțiitorul lui Christos, s-a proclamat din senin Republica Romană, și armata franceză și-a făcut intrarea în Roma cu muzică și drapele. Corpul neînsuflețit al generalului Dufeau a fost îngropat în Capitoliu, unde odihneau cei mai de seamă bărbați din istoria lumii, iar marele pontif, papa Pius al VIII-lea, a fost luat prizonier și dus la Valencia, într-o trăsură simplă, escortat de către ofițerii francezi Miollis și Radet.

Genova era înfometată. Generalul Masséna și credinciosul său ajutor Marbeau hrăneau soldații cu un fel de aluat cleios de ovăz. Bobul și scrobeala treceau drept mîncare aleasă și se împărțeau doar duminica. Ciorba avea în loc de fidea fîșii de piele de la ranițele vechi. Asa trăiau ei zi de zi și așa se scurgeau lunile. Francezii sufereau de

foame. Dinspre nord, aprovizionarea se făcea anevoie. Transporturile franceze pornite din Marsilia erau capturate pe drum. În zarea mării, se iveau noi și noi puncte albe. Pînzele umflate ale unor uriașe corăbii străluceau în bătaia razelor de asfințit. Apoi corăbiile își aruncau ancorele și un zid lung cuprindea tot orizontul, tivind marginile îndepărtate ale mării. Pe mal, răsăreau patrule de soldați francezi cu chivere și căști sclipitoare. Ștrengarii își băteau joc de ei, văzînd cum le atîrnă pe trupurile uscățive și prăpădite echipamentul jerpelit și hainele de tot felul, în care rasele călugărești, prefăcute în mantale de campanie, se îmbinau cu uniformele gărzii naționale, ale miliției pariziene sau cu uniformele Convenției.

Santinelele franceze nu lăsau pe locuitori să se apropie de țărm. La capătul digului se aflau posturi de veghe. Vasele comerciale genoveze fuseseră rechiziționate și acum erau folosite pentru nevoile armatei franceze. Comandamentul francez scruta cu îngrijorare orizontul. Pădurea de catarge, vasele ușoare și cele de pază dispăruseră, iar în locul lor se vedeau enormele vase de linie. Acolo se concentrase o forță impunătoare, escadra, amiralului englez Keith. Pe cheiurile de marmoră erau instalate bateriile franceze. Tunurile, cu țevi lungi de aramă, fuseseră scoase de pe roți și așezate în preajma cheiurilor lîngă afetele răsturnate, iar pe chei se înșiruiau, printre ghiulelele claie peste grămadă și lăzile cu pulbere, balimezurile și mortierele.

Generalul Masséna ar fi trebuit să plece demult în nord, dar teama unei debarcări engleze îl țintuise în acest oraș, unde populația înfometată mîncase cei din urmă porumbei și cele din urmă ciori, unde era primejdios pentru un cîine sau o pisică să iasă pe uliță, unde soldații francezi, luînd cu sila năvoadele locuitorilor din împrejurimi, erau nevoiți să se prefacă în pescari și s-o pornească, în amurg, cu bărcile, dincolo de ultimele întărituri ale digului.

În acele zile, cînd bubuitul tunurilor se auzea pînă în depărtări, cînd pe mare, în fața țărmului liguric, ardeau punțile, se sfîșiau pînzele și se prăbușeau în țăndări catargele, cînd undeva, prin munții înzăpeziți, se aprindeau focuri, iar pe povîrnișuri treceau în goană, strigînd, pilcuri

de oameni cu arma în mînă — în acele zile, prin Como, Bergamo, Peschiero, trecea o caleașcă veche și uzată, cu ușile jupuite și geamurile sparte.

Înfofoliți, ca să se apere de vînt, ședeau înăuntru un bărbat, o femeie și un copil. Pe acoperiș erau legate niște baloturi enorme. Vorreiterul și surugiii, fluierînd, pocneau din bice ca să îndemne mîrțoagele. Caleașca se oprea mereu în fața drumeților pe care-i întîlnea. De la aceștia aflară că detașamentele franceze ocupaseră șoseaua spre Pavia și Piacenza. Așadar, erau obligați a face cale întoarsă către sud. Drumul spre Cremona era foarte anevoios. Trebuiră s-o ia pe căi ocolite. Tunurile armatei franceze desfundaseră drumurile. Peste tot, pe unde trecuseră, bateriile franceze lăsaseră urme adînci.

Călătorii noștri nu-și dădeau numele lor adevărat, acela de Paganini. Spuneau că-s familia unui simplu și sărman frizer, care, înspăimîntat de război, se muta de pe țărmul mării în nordul Italiei, chiar în orașul natal. Dormeau prin hanuri mici și murdare. Se culcau îmbrăcați și bătrînul Paganini bodogănea tot timpul, dojenindu-și nevasta pentru dorința ei neînduplecată de a părăsi Liguria. La început, făcea treaba asta ca un actor, căutînd a tăinui astfel adevăratul scop al călătoriei. Mai tîrziu, îi deveni un obicei și își luă rolul în serios. Drumul urca mereu, pădurícile pline de umbră, cu desișuri de-un verde închis, povîrnișurile împînzite cu viță de vie, cu frunza bătînd în auriu, livezile de portocali și lămîi, inundate de soare, se iveau tot mai des, alternînd cu cîmpiile acoperite cu lalele sau cu golașele crînguri de măslini, de-un verde cenușiu. Frunzișurile scăldate de razele soarelui își prefirau pe largi întinderi lumina lor verzuie și diafană. Dar, tocmai la intrarea într-un oraș, se rupse osia. Călătorii au fost nevoiți să întîrzie trei zile, așteptînd repararea caleștii. Era primul lor popas mai lung. Trudit de greul drumului și doborît de damigeana de vin băută, signor Paganini dormi buștean timp de douăzeci și opt de ore.

. . . Cățărîndu-se într-un hambar, micul Paganini scoase vioara din cutie. Fără să deschidă caietul de note, apucă arcușul. Mama veghea catrafusele ; tatăl, beat, sforăia. Jos, la poalele muntelui, un fierar ațîța focul din vatră. Cu o clipă mai înainte — strîmbîndu-se în fel și chip în fața

oglinzii și scoțînd limba — Niccolo nici nu se gîndise să cînte la vioară. Din senin însă îi veni pofta să tălmăcească, prin sunete, impresiile călătoriei, să dea glas simțămintelor sale copilărești față de verdeața care năpădea întreaga priveliște.

Pescarii care se întorceau de pe lac se opriră să asculte cîntecul viorii. Timp de o oră, băiatul cîntă nestingherit, pînă cînd, în sfîrșit, zări pe fereastră mulțimea care-l asculta. Afară de pescari cu năvoade, erau acolo niște orășeni și un vînător cu pușca la spate. Atunci se opri, lăsă vioara și coborî încetișor scara...

. . . Drumul urca mai sus, tot mai sus. Caii de schimb pe care-i primeau erau din ce în ce mai prăpădiți. Mîrțoagele abia puteau trage caleașca mare și largă. Adesea, trebuia să facă popasuri în primul sat ce le ieșea în cale, nu ca să schimbe caii, ci ca să-i lase să se odihnească. Popasurile acestea erau o adevărată nenorocire pentru Niccolo. Bătrînul Paganini, cuprins, pe neașteptate, parcă de-o nebunie, îl silea să cînte la fiecare popas. Îl trezea noaptea și-l punea să tragă cu arcușul ceasuri de-a rîndul. Cînd bietul violonist, obosit și vlăguit, scăpa arcușul din mînă, tatăl, cu o lovitură de picior, îl trezea la realitate.

Astfel trecură patru săptămîni de călătorie. Băiatul abia se mai ținea pe picioare. Stînd sub ploaie, în bătaia vîntului, Niccolo răci și începu să scuipe sînge. Și totuși, tată-său nu-l slăbea cu bătaia . . . O stîngăcie, un tact greșit, o execuție lipsită de viață, toate atrăgeau o pedeapsă. Strugurii cu orez fiert erau puși deoparte, în colțul cel mai îndepărtat al mesei. Băiatul nu putea decît să privească de departe la mîncarea ce-i făcea cu ochiul. Mînuia arcușul pe coardele viorii pînă simțea o sfîrșeală. Atunci, farfuria cu orez se prefăcea într-un munte înalt, acoperit cu omăt. Genunchii i se îndoiau, bărbia îi cădea tot mai grea pe instrument, începe să-l treacă fiori, degetele alergau tot mai agitate pe gîtul viorii. Ce puțin semănau meleagurile acestea cu valea însorită, călduroasă și plină de viață a Lombardiei ! Acolo reușise să dea glas impresiilor sale, evocînd, prin sunete profunde și calde, vegetația falnică, plină de sevă. Aici, însă, nu erau decît poieni troienite și un munte înalt, acoperit cu zăpezi veșnice, ale cărui păduri apar ca niște pete palide. Dar iată că el poate reda

neaua nesfîrşită şi scînteierile reci şi albăstrui ale gheţarilor, prin sunetele subţiri şi înaripate ale gamei lui *mi*, răsunînd ca nişte clinchete argintii. Acum, lăuta lui îngîna cu glas curat şi înalt melodia culmilor albe . . .

Cînd tată-său pleca, micul Paganini desfăcea cu băgare de seamă cureaua cu care era prins coşul cu merinde, apoi, tiptil, o zbughea de acasă. Zburda pe povîrnişuri, cerşind bătrînelor miloase cîte un boţ de brînză de oi sau o cană cu lapte de capră. Obosit şi zgîriat de pietrele ascuţite, el se ascundea în ungherele cele mai neumblate, unde bătrînul nu-l putea găsi. Adormea sub frunzişul pădurii, încălzit de razele soarelui, blestemînd vioara, ce începea să se transforme pentru dînsul într-un instrument de tortură.

La Genova, într-o veche cameră de supliciu, băiatul avusese prilejul să vadă nişte carîmbi de lemn şi nişte butuci, care, prin forma lor, aminteau cutia viorii. Erau părţi din aşa-zisa „cizmă spaniolă“, în care se strîngea piciorul criminalului, în timpul caznelor. Vioara ajunsese şi ea un instrument de tortură pentru mîinile, inima şi mintea copilului. Umerii şi coatele îl dureau, degetele nu mai aveau putere să ţină arcuşul. Mîna stîngă scăpa uneori gîtul viorii, lăsînd să alunece instrumentul jos, pe rogojină. Umbla săptămîni întregi cu semnele şi vînătăile pricinuite de ciupiturile făcute de mîna aprigă a lui signor Antonio. Braţele, picioarele, faţa şi gîtul îi erau numai vînătăi. De cîte ori nu se aruncase maică-sa la picioarele tatălui, implorîndu-l să-i fie milă de copil ? Rugăminţile ei însă îl întărîtau şi mai mult. Nimic nu era în stare să înfrîngă îndărătnicia bătrînului Paganini.

— Am să fac din tine o minune, maimuţă afurisită ! . . . Oricum eşti vîndut diavolului, aşa că ori vei pieri, ori îmi vei asigura bătrîneţele. După plecarea blestemaţilor de vagabonzi francezi, cînd lumea va reveni la matcă, am să te scot, băiete, în faţa unei mulţimi de domni nobili şi avuţi. Ai să minunezi şi să înduioşezi bogătaşii, ai să-i mişti în aşa fel, încît să-şi uite zgircenia . . .

Veniră apoi zile de bejenie. Fugarii din vicariatele din sud se zoreau acum să părăsească Lombardia. Se zvonea că întreg nordul Italiei căzuse în mîinile Franţei. Bătrînul hotărî să se refugieze în Elveţia. Începură cutreierările de-a

lungul rîului Ticino. De la Prato, prin Dazzio Grande și Chioto și luînd-o pe drumuri ocolite spre Bruniasco, Altanna și Ronno, ajunseră în regiunea lacului Ritom și abia acolo poposiră.

De aici drumul o lua iarăși peste coaste înzăpezite, acoperite cu brazi și pini, ce se tînguiau în bătaia vîntului năprasnic, care îți îngheța mîinile și picioarele și te tăia la față. Caleașca se hurduca, sărind din hîrtop în hîrtop, apoi omătul nu se mai lipi de roți și se ivi pămîntul pietros. Țăcăneala celor douăzeci și patru de potcoave îl trezi deodată pe bătrînul Paganini, care, ca o pasăre umflată în pene, ședea în fundul caleștii. Omul își șterse cu mîneca picătura ce-i atîrna pe vîrful nasului roșu.

CREMONA

După cumplita săptămînă petrecută în munți — din nou verdeață, din nou un drum, unde coastele și văile se schimbau cu nemărginitele întinderi ale lacurilor înghețate, după care urmau pajiști fără sfîrșit. Văzduhul răsuna de cornurile păstorilor și se auzea dangătul clopotelor. Puzderie de sunete se prefirau acum în sînul naturii.

În sfîrșit, se iviră în zare și bătrînele ziduri ale cetății Cremona. Două rîulețe și un fluviu : Adda și Oglio și uriașul Po își duceau la vale apele năvalnice. Cetatea și castelul sînt de o frumusețe nemaivăzută. Iată și bariera. Aplecîndu-se și dezmorțindu-și picioarele, bătrînul trebui să coboare din caleașcă pentru a se duce la căsuța de piatră cenușie ca să prezinte arțăgosului șef de post actele din care reieșea că signor Antonio Paganini călătorea în regulă. Acum nu mai era un frizer necunoscut, care se întorcea în orașul natal, ci un domn respectabil și demn, cu o profesiune onorabilă : fostul agent comercial Antonio

Paganini, care călătorea împreună cu soţia sa, Tereza, şi cu fiul lor, Niccolo.

Un nou pocnet de bici şi caii o iau singuri la dreapta, spre ulicioara unde se zăreşte staţia de poştă, locul obişnuit pentru popas ; abia după cîteva zdravene smucituri de hăţuri, după sudalmele şi pocnetele de bici ale surugiilor, mîrţoagele frînte de oboseală şi tîrîndu-şi cu greu picioarele izbutesc, în sfîrşit, să întoarcă şi s-o ia în partea cealaltă.

Iată şi piaţa oraşului. Vechi clădiri gotico-lombarde din secolul XII, marmoră roşie-trandafirie, vîrful înalt al catedralei. Ceva mai încolo, o casă cu acoperişul ţuguiat din ţigle roşii. Uşile joase, dar largi, se deschid, primitoare, în faţa oaspeţilor. Fratele mai mare al tatălui, Vittorio Paganini, e în prag. O perucă albă, făcută chiar din propriul său păr, un nas roşu, ochi plumburii, o bărbie uscăţivă şi aspră, brăzdată de cute fine, cu o gropiţă negricioasă la mijloc, găurită parcă de un cui, urechi mici, cenuşii, probabil nespălate demult.

Ochii aceştia îi fac copilului o impresie neplăcută. După salutările cuvenite, unchiul, dîndu-şi la o parte poala hainei, scoate din buzunar o tabacheră, trage tabac pe nas şi strănută. Ochii încep să-i lăcrimeze. Şi-i şterge cu o batistă verde, pe care sînt brodate nişte chei mari, aşezate în cruce. Batiste de soiul acesta au doar preoţii şi cei care fac danii însemnate sfintelor lăcaşuri.

Dimineaţa trecu repede. Niccolo împreună cu maică-sa se duseră la biserică. Mama se rugă fierbinte la icoana pe care era zugrăvit un înger cîntînd din vioară . . .

Peste noapte, începură s-o scuture frigurile. Pe drum se ţinuse tare. Grija neîntreruptă pentru Niccolo, teama că bătăile soţului o să-i vîre copilul în mormînt, dorinţa continuă de a păstra o îmbucătură mai mult pentru băiat o făcuseră să lupte împotriva bolii şi să-şi tăinuiască suferinţa. Aici la Cremona, chiar din prima zi, se duse la biserică pentru a se spovedi. Puterile însă o părăsiră deodată şi leşină.

Spre dimineaţă, zvîrcolindu-se din pricina marilor fierbinţeli, chemă la ea pe băiat. Îl privi lung, în tăcere, apoi, cu o voce stinsă, îi zise :

— Dragul meu, astă-noapte, îngerul acela, a cărui sfîntă icoană am văzut-o amîndoi la catedrală, m-a vestit că tu vei fi cel mai mare violonist din lume. Nu degeaba am venit în orașul acesta. Aici au trăit cei mai vestiți făuritori de viori : meșterii Amati, Guarneri și Stradivarius. Presimt că aici o să-ți îngropi mama. Făgăduiește-mi că niciodată n-ai să te lași de vioară.

Băiatul se sperie. Se aruncă în genunchi și îl podidi plînsul. Cînd lacrimile începură să i se prelingă pe pomeții ieșiți mult în afară și pe bărbia ascuțită, chipul i se urîți și mai tare. Niccolo îi făgădui mamei că o va asculta. I-ar fi făgăduit și mai multe — cîte în lună și stele — numai să nu-i audă tînguirile și să-și alunge groaza ce-l cuprindea la gîndul că maică-sa l-ar putea părăsi pentru totdeauna.

Trecură cîteva zile. Nici vorbă însă de o înmormîntare. Mama se însănătoși.

Stînd adeseori de vorbă cu el, unchiul devenea zi de zi tot mai vesel și mai blînd cu Niccolo. Atenția aceasta trezi o ușoară bănuială în inima băiatului, care dobîndise o oarecare experiență a vieții, cît trăise la „Han". Micul Paganini ciuli bine urechile. El simțise, de parcă ar fi fost om în toată firea, că în convorbirile dintre frați taică-său ascundea ceva unchiului și acesta își pusese în gînd să afle printr-însul taina ascunsă cu atîta grijă. Dar Niccolo n-avea habar de nimic. Pentru prima dată, îi păru rău că știe atît de puțin despre afacerile bătrînului. Pentru orice eventualitate însă, își luă aerul că ar ști ceva, dar că este dator să tacă. Șiretlicul prinse. Din acea zi, putu să facă aproape ce voia din unchiul său.

— Îmi zgîrii urechile cu scîrțîitul ăsta al tău ! Ai o vioară îngrozitoare ! — îi zise într-o zi unchiul.

Micul Paganini își dădu seama că observația aceasta era doar un pretext pentru o discuție mai serioasă și se pregăti să-i facă față. Își luă din nou mutra unui om care deține un secret important și trecu la contraatac. Îl întrebă dacă-i adevăr în tot ce se povestește despre viorile din Cremona, despre meșterii de viori, care au adus faima orașului în lumea întreagă și, în fine, despre Paolo Stradivarius, care locuiește în apropiere de piața catedralei.

Unchiul îl privi cu luare aminte, prefăcîndu-se că n-ar fi priceput unde bătea nepotul. În cele din urmă răspunse :

— Prostuțule, orașul nostru e vestit în lumea întreagă pentru fabricile lui de mătase, nu pentru ce spui tu ! Ce-i drept, anul trecut a venit pe aici un țicnit, un lord englez, care se tot interesa și-și făcea însemnări despre familia Stradivarius — o familie de nobili respectabili din orașul nostru. Ei au fost senatori și nu s-au ocupat niciodată cu vreun meșteșug. Nu-i mai puțin adevărat că un străbunic al lor, îndepărtat — dar și acesta tot nobil — făcea viori, dar le făcea doar ca să-și treacă vremea, fără să se ocupe de vînzarea lor.

Băiatul îl urmărea cu neîncredere.

— Ascultă-mă ! — încercă bătrînul să-l readucă la subiectul ce-l interesa. Voi, înainte de a pleca din Genova, trăiați parcă în lipsuri, nu-i așa ?

— Nu, unchiule ! — îi răspunse scurt copilul.

— Aha ! Va să zică, o duceați tare greu ?

— Nu unchiule ! — îi răspunse nepotul pe același ton.

— Vrei să spui că trăiați ca niște cerșetori ?

— Nicidecum, unchiule !

Atunci, unchiul se hotărî să pună capăt întrebărilor.

— Știi ? — îi zise el, signor Paolo Stradivarius e în viață. Chiar el mi-a povestit cum smintitul acela de lord englez a tăbărît asupra lui cu tot felul de întrebări privitoare la moșii care făcuseră odinioară viori. Și iată ce vreau să-ți spun : dacă starea tatălui tău s-a schimbat în bine și acum are bani, atunci roagă-l să-ți cumpere mai bine o vioară de la contele Cosio. Maniacul ăsta are o colecție de șase sute de viori. La el îi îndreaptă signor Paolo pe toți cei care vin să-l plictisească întrebîndu-l de viori, ca lordul acela nebun. Personal, signor Paolo urăște viorile.

Informațiile nu-l mulțumiră pe băiat.

Iată de ce, într-o bună zi, signor Paolo Stradivarius se sperie grozav, văzînd cum îi răsare la geam, sărind din pom, un drăcușor cu păr negru, care aducea a maimuță.

— Signore, pentru Dumnezeu, vă cer iertare ! — strigă copilul. Bat de aproape trei ceasuri la poarta dumneavoastră și nimeni nu-mi deschide !

Șchiopătînd, signor Paolo sări la fereastră, apucînd în drum și o nuia, cu care avea de gînd să-l plesnească pe băiatul socotit drept hoț. Dar micul Paganini îi căzu în genunchi :

— Vă implor, signore, nu mă loviți ! Mă bate destul tata. Vă rog, nu mă bateți ! Doream numai să aflu de la dumneavoastră cum făceau viorile domnii Stradivarius . . .

Signor Paolo se încruntă :

— De unde ai picat, maimuță afurisită ? Cine ți-a îndrugat basmele astea despre viori ? Strămoșii mei au fost senatori, au purtat togi purpurii și berete roșii. Pe mine nu mă interesează poveștile astea, scornite pe seama falnicului meu neam . . . Ia stai ! . . . — Signor Paolo se repezi și-l înșfăcă de guler. — Ești un hoț sadea ! Pentru a suta oară repeți aceeași poveste, care i-a scos din minți și pe englezi. Cînd eram tînăr, nici un neghiob nu se interesa de vechiturile și rablele astea de viori. Acum însă, nu pot face un pas din pricina smintiților de englezi. Spune-mi ! — îl întrebă el cu asprime — cine te-a trimis la mine ?

— Nimeni, signore ! Nu m-a trimis nimeni. Eu singur am venit, mînat de propria-mi dorință. Eu cînt dintr-o vioară, care . . .

— În orașul ăsta nu se mai poate respira ! — exclamă signor Paolo. E o adevărată nebunie ! În tot orașul umblă fel de fel de zvonuri despre viorile Stradivarius. Cum adică ? Eu sînt urmașul unor meseriași și numai atît ? — Pe urmă, se înmuie. — Și tu, mă rog, cine-mi ești ? Cîți ani ai ? Sigur că minți, cînd îmi spui că, la o vîrstă așa de fragedă, cînți la vioară !

— Sînt din Genova ! răspunde băiatul. Sînt fiul lui signor Antonio Paganini. Tata m-a învățat să cînt din vioară ; mi-e dragă viora, deși tata face totul ca s-o urăsc.

Și eu care credeam că am de-a face cu un hoțoman ! — îi zise signor Paolo. Eu trăiesc aici în Cremona și scriu cronica evenimentelor ce se petrec sub ochii noștri. Ce năpastă se abate asupra Italiei noastre . . . — Bătrînul vorbea cîteodată ca pentru sine. — Într-un singur an s-au petrecut atîtea în lume, cîte nu se petreceau altădată nici într-un veac ! Va să zică, ai socotit că nu-i nimeni acasă,

— se adresă el din nou băiatului, — și te-ai gîndit să șterpelești ceva de pe aici, hai ?

Iar ridica nuiaua și iar o lăsă în jos. Abia acum observă băiatul că signor Paolo era tare bătrîn. Uneori falca îi cădea în jos. La pieptu-i uscățiv, abia prinse de gheroc, se bălăbăneau niște decorații ciudate . . .

— Parcă întreaga Europă a înnebunit ! Ba detronează capete încoronate, ba, așa din senin, începe să prețuiască niște vechituri de viori, socotindu-le mai de valoare decît pe cele bune care se fac în zilele noastre. În primul rînd ar trebui să-mi dovediți că viorile vechi sînt mai bune decît cele noi . . . Tot așa cum trebuie să-mi dovediți că politica asta nouă e mai bună decît cea veche, adăugă el. O strîmbătură plină de furie îi schimonosi deodată fața smochinită. Și ar mai trebui să-mi dovediți, strigă el, că Republica Franceză este mai presus decît monarhiile care durează de veacuri !

Bătrînului îi căzură pleoapele, apoi deodată, silindu-se parcă să se trezească, se adresă lui Niccolo :

— Așadar, băiețașule, du-te la contele Cosio ! Este un nerod, care-i nebun după viori. El a scornit bîrfelile astea pe seama familiei Stradivarius, anume că noi am fi fost niște meșteșugari. Să nu crezi nimic din ceea ce o să-ți spună despre familia noastră ; e un bătrîn maniac și născocește tot felul de basme ; dar viori are multe și, în fond, nu e un om rău.

Signor Paolo luă clopoțelul de pe masă și sună. Apăru o femeie cam de vreo patruzeci de ani, voinică și rumenă. Se uită nemulțumită la bătrînul signor, îl măsură pe micul Paganini cu o privire mustrătoare și, adresîndu-se lui signor Paolo, îl întrebă aspru :

— De ce faceți atîta gălăgie ?

— Catarino — zise Stradivarius, condu-l pe băiat și pregătește masa !

— Nu mai avem vin ! — îi răspunse Catarina. Dar cum de-a nimerit aici netrebnicul ăsta mic ?

Vorbea tăios, cu un aer care ar fi vrut să arate că ea este stăpînă în casă și că signor Stradivarius nu-i iese din cuvînt.

— Cheile sînt la tine, Catarino ! — ripostă înciudat Stradivarius.

— Iar gologanii la dumneavoastră ! — i-o tăie, necuviincioasă, Catarina.

— Ba sînt la tine ! — încercă să i se împotrivească bătrînul.

— Ce-am avut am cheltuit.

Signor Stradivarius mişcă buzele, ca şi cum ar fi dorit să răspundă ceva, făcu un gest neprecis şi începu să-şi pipăie buzunarul de la haină, căutînd cheile. Zăbovi mult, scotocind într-un dulap zidit în perete. În cele din urmă, Catarina îi smulse din mîini săculeţul cu monede de argint şi, întorcîndu-se repede spre micul Paganini, îi strigă :

— Hai !

— În piaţa sfîntului Dominic ! — îi strigă din urmă Stradivarius.

— Cine te-a vîrît în casă, diavole ? — îl întrebă ameninţător Catarina, deschizînd uşa lui Niccolo.

Ca să nu mai încurce lucrurile, băiatul se strecură pe uşa deschisă şi o zbughi în stradă . . .

. . . Ajunsese aproape de palatul cu două caturi al contelui Cosio, cînd, deodată, mai-mai să fie trîntit la pămînt de o palmă trasă drept peste ureche. Cineva îl înşfăcase de spate şi-l zgîlţîia fără milă. Zvîrlind o privire peste umăr, văzu chipul înfuriat al lui signor Antonio.

— Aici mi-erai, diavole ! Tu strici liniştea familiei ! Cine dracu te mînă pe uliţi, cînd eu, de două zile, nu fac decît să alerg pentru tine la contele Cosio, ca să capăt o audienţă ? Şi, ca un făcut, tocmai astăzi, cînd a primit să te asculte cum cînţi la vioară, îmi hoinăreşti, naiba ştie pe unde ! Dacă te mai prind vînturînd pe străzi, fără voia mea . . .

— Dă-mi drumul, te rog ! — strigă băiatul. Şi eu mă duceam tot la contele Cosio ! Am aflat totul !

Signor Antonio îi dădu drumul, privi buimăcit mîna cu care-l înhăţase de guler şi zise :

— Cum ? Ce ? Ce-ai spus ?

— Da, tată ! — începu repede Niccolo, căutînd să născocească în grabă o frază iscusită . . . Mă îndreptam spre contele Cosio, fiindcă . . . fiindcă . . . mi s-a spus . . . că . . .

— Minţi ! — zbieră bătrînul. Nu vezi că ţi se împleticeşte limba ?

— Asta-i fiindcă m-ai strîns de gît — se găsi să răspundă băiatul.

— Da de unde, asta-i fiindcă minți !

Dar în felul acesta cîștigase timp. Acum se aflau în fața grilajului de fier al palatului. Signor Antonio bătu. Portarul deschise. În pas săltăreț, parcă dansînd, bătrînul Paganini îl salută pe portar cu atîta respect, ca și cum de dînsul ar fi depins multe și îl rugă să anunțe pe domnul conte că umilul său servitor, Paganini, sosise împreună cu fiu-său, un violonist-minune.

Niccolo Paganini tresări, și ochii cu care-și privea pe sub sprîncene părintele îi scăpărară ca ai unei dihănii mici. Violonist-minune ! Pentru o clipă i se păru că uitase de bătăile mîncate și de toate jignirile ; ar fi vrut să-i sară de gît și să-i spună că nu-i nevoie să-l mai bată, că va face singur tot ce trebuie, că el și așa îndrăgește muzica și vioara și că, dimpotrivă, după o bătaie, aproape că nu mai e în stare să cînte ... Văzînd însă zîmbetul slugarnic și vrednic de milă al bătrînului, băiatul înțelese că pentru taică-său suferințele sale nu înseamnă nimic, el socotindu-l doar un obiect oarecare, un mijloc de îmbogățire, o mașină ce trebuia negreșit să-i asigure un cîștig. Inima micului Paganini se strînse de durere. Niciodată pînă atunci nu văzuse pe fața tatălui său un asemenea zîmbet viclean și josnic.

Tatăl nici nu se sinchisea de băiat și nu luă în seamă privirea sfredelitoare a omulețului care-l însoțea. Pentru el, Niccolo însemna mai puțin decît papagalul pentru flașnetar sau decît maimuța pentru un savoryard[1]. În curînd, acest papagal trebuia să-i scoată flanșnetarului lozul cel mai norocos.

După o clipă, tatăl și fiul fură introduși într-o sală mare și goală, unde, în fața unei măsuțe, ședea un bătrîn cu nas coroiat și cu ochi vioi și bulbucați ca de pasăre răpitoare.

Pe cap avea o perucă cu bucle albe. Purta o haină zmeurie, cu un guler de dantelă foarte soios. Manșetele îngăl-

---

[1] Savoyard cu maimuța — obicei specific locuitorilor din Savoia de a purta o maimuță pe umeri (N. tr.).

benite, care-i înconjurau mîinile subţiri şi uscăţive, semănau cu nişte cîrpe vechi. O privire mai atentă putea desluşi însă că erau dantele din nord dintre cele mai fine şi mai trainice. Nu se uzaseră, cu toate că fuseseră purtate ani de zile la mînecile hainei. Boţite şi ofilite, ele îşi păstrau încă frumuseţea desenului. Se potriveau de minune cu stăpînul lor, căruia timpul îi încreţise faţa. Sub povara anilor, defectele din născare ale chipului i se adînciseră. Bărbia şi nasul i se ascuţiseră, dar pieliţa obrazului, ca o trainică piele de căprioară, nu se veştejise... Totul în fiinţa lui părea ros şi spălăcit, dar fără să-şi fi pierdut cituşi de puţin din trăinicie. Văzîndu-l, erai îndreptăţit să te întrebi : oare de cîte veacuri dăinuieşte omul acesta pe lume, sub ploaia şi arşiţa soarelui italian ?

Contele Cosio îşi cercetă vizitatorii, măsurîndu-i încet din creştet pînă în tălpi, cînd pe unul, cînd pe celălalt, apoi începu să rîdă zgomotos. Ecoul hohotului său răguşit umplu în lung şi în lat sala uriaşă :

— Aşadar, despre ţîncul acesta mi-a vorbit bunul meu prieten Meneghetti ? Dar e mai mic decît cea mai mică dintre viorile lui Amati ! Dînd nedumerit din mîini, adăugă : Nu mai departe decît săptămîna trecută am vîndut un „Ponson" pentru copiii englezului acela smintit. După cît ştiu eu, era singura vioară Stradivarius făcută anume pentru copii. Pe ce-o să cînte fiul dumneavoastră, signor Paganini ?

— Pe ce va porunci domnul conte ! — răspunse băiatul fără să se uite la tată-său.

Cosio se apropie de un perete şi trase de un şnur. Perdeaua imensă, şi ea de culoarea zmeurei, se dădu în lături şi, în dulapurile de sticlă, sub razele soarelui, începură să scînteieze zeci de viori galbene, verzui, aurii, cafenii, vişinii închise, toate cu arcuşurile lor. Unele erau simple şi fără podoabe ; altele, elegante şi împodobite cu incrustaţii de sidef şi mărgăritar. Mai atîrnau acolo violoncele groase şi pîntecoase, viole solide, viori cu arcuşuri lungi şi scurte, al căror gît meşterii constructori de lăute îl sculptaseră cu profiluri umane, grupuri ciudate sau capete de lei. În sfîrşit, Paganini zări o vioară urîtă şi ciudată, scurtă şi groasă, avînd gîtul în forma unui cap de buldog.

Micul violonist nu-și putea lua ochii de la dulapurile care se înșiruiau de-a lungul peretelui enorm al sălii, ca un panou o dată și jumătate mai înalt decît statura unui om. Prin torentul auriu al razelor de soare, în care jucau firicelele fine, cînd fumurii, cînd sclipitoare, ale prafului din casă, bătrînul Cosio privea cu ochii unui fanatic, ai unui îndrăgostit, colecția aceasta fantastică de viori, scumpa lui colecție.

Cosio se apropie de micul Paganini și îi ridică părul de pe frunte. Îi privi atent sprîncenele, fruntea, ochii și zise :

— Am împlinit nouăzeci și șapte de ani ! Optzeci din ei mi i-am irosit strîngînd aceste comori. După socoteala mea și după calculele astrologului meu, mai am de trăit doi ani. Casa în care te afli adăpostește cea mai de seamă colecție de instrumente muzicale din lumea întreagă. Pentru ele a fost creat pămîntul. De dragul lor creatorul universului a sădit în om dragostea și năzuința nemărginită de a preface viața cea plină de necazuri în minunății de sunete.

După ce rosti cuvintele acestea înduioșătoare, bătrînul se apropie de unul din dulapuri. Scoase o legătură de chei mititele și începu să descuie un rînd de lacăte, de diferite forme. Cînd descuie ultimul lacăt, canatul prinse să cînte, în surdină, o melodie și se deschise singur. Rama de frasin cu balamale lunecă în lături și bătrînul luă din cui o străveche vioară aurie. Ținînd, plin de grijă, gîtul viorii cu mîna stîngă, fără a șterge praful ce o acoperise, i-o întinse băiatului, apoi cu aceeași grijă, aproape solemn, îi întinse și arcușul. Îndată, micul violonist începu să cînte.

CONTELE COSIO

Signor Paganini zise Terezei :

— Am primit, de la contele Cosio, un ajutor de zece ludovici de aur.

— Dar ce, am rămas fără bani ? — întrebă îngrijorată signora Tereza.

— Ah, iar te repezi cu ciudățeniile tale ! — răspunse bătrînul mînios. Știi bine că nu pot cheltui cu țîncul ăsta banii ce mi-au fost încredințați de stăpînii mei ! O să treacă încă mult timp pînă ce vom putea scoate dintr-însul măcar o centimă. Trebuie să învețe și iar să învețe ! Contele Cosio spune că nu va ieși nimic din băiat, dacă nu va începe numaidecît să ia lecții cu signor Rolla. Știi însă cît de scump costă lecțiile la signor Rolla. După mine, cel mai nimerit lucru ar fi să nu mai cheltuiesc banii cu învățătura lui, ci să pornesc cu el într-o călătorie prin Lombardia, de îndată ce vor pleca blestemații de francezi. Și or să plece, te rog să mă crezi, or să plece ! Ieri s-au adu-

nat aici preoții ; a venit și un jandarm de la Viena, îmbrăcat în haine de canonic, care a adus vești bune. Francezii sînt bătuți pretutindeni ; în curînd, le va pieri și urma de pe meleagurile astea.

Vorbind așa, bătrînul scoase un portofel verde, voluminos, și luă din el un teanc de hîrtii.

— Iată — rosti dînsul. Din anul una mie șapte sute optzeci și nouă, hîrtiile astea nu mai au nicăieri putere de circulație. După moartea regelui francez, s-au găsit regi care au început să distrugă cu sacii acțiunile franceze, emise pe timpul regelui. Iată, eu le-am cumpărat pe toate cîte le-am găsit în Cremona. N-o să treacă nici o lună și voi fi cel mai bogat om din Lombardia.

— Dar dacă francezii nu vor pleca ?

— Vor pleca ! Un astrolog de pe aici a prezis deplina lor înfrîngere. În stele și planete scrie că vor fi nimiciți cu totul. Marte a intrat în constelația Astreei, iar Astreea înseamnă Austria, adică monarhia Habsburgilor. Știi că eu, după ce am cîștigat la loterie, am făcut o danie la biserică. Abatele Saganelli mi-a spus atunci : „Cumpără acțiuni din astea, cumpără cît mai multe !" Și am cumpărat acțiuni de la el în valoare de două mii de lire.

... Bătrînul Cosio îi spunea micului Paganini povestea viorii :

— Mă auzi, copile ? — îi spunea moșneagul, plimbîndu-se prin sala vastă și pustie a palatului său. Aici e patria celei mai minunate viori din lume. Și lucrul acesta s-a putut întîmpla fiindcă aici crește azarolul — un soi de arbore, cunoscut numai de noi — și fiindcă aici firea l-a dăruit pe om cu o deosebită dragoste pentru sunete, făcîndu-l să năzuiască la cea mai înaltă măiestrie. Acum trei secole, trăia în orașul nostru un oarecare Giovanni Marco del Bussetto, care a primit în casă pe un oarecare Andrea Amati. Bussetto era un meseriaș cinstit, iar Andrea Amati un nobil signor. Întîmplarea a făcut ca amîndoi să îndrăgească același lucru. Bătrînul și tînărul se înțelegeau tot atît de bine, cum ne înțelegem noi doi astăzi. Andrea Amati nu s-a mai întors în sînul nobilei sale familii, care socotea că el și-a necinstit blazonul de nobil, devenind simplu meseriaș. Chiar și în zilele noastre, există mulți

care nu înțeleg că nobila meserie de făuritor de viori nu poate fi socotită o indeletnicire de rînd. Du-te, de pildă, la signor Paolo Stradivarius! El va căuta să-ți ascundă că se trage dintr-o familie de meșteri de viori, deși titlul său aristocratic, cumpărat cu bani, prețuiește mai puțin decît talentul innăscut al unui meșter de viori. Dar să-l lăsăm in pace pe signor Paolo! E un om bun, scrie cronici pentru urmașii de mai tîrziu, dar, în fond, nu trăiește viața din zilele noastre... De ce a plecat Amati de acasă? Îți vine să rîzi cînd te gindești bine de ce... Micul Andrea Amati se juca laolaltă cu copiii lui Bussetto. Copiilor ăstora le era îngăduit să se joace în grădina lui Amati, care, la rîndul lui, mergea în atelierul lui Bussetto. Andrea Amati începu prin a ciopli jucării. Făcea mici viori, iar Bussetto il ajuta. Într-o bună zi, în lipsa tatălui său, micul Amati tăie toți perii din grădina părintească și îi dărui lui Bussetto. Știi că viorile Amati sînt făcute din lemn de păr? Cînd bătrînul Amati se reîntoarse acasă și văzu cele întimplate, nu găsi ceva mai bun decît să-și arunce odrasla în inchisoare. Și asta în ciuda sfaturilor și rugăminților din partea celor bătrîni. De aici a pornit totul! Cînd a ieșit din închisoare, băiatul a rămas în familia Bussetto și s-a arătat neinduplecat la toate stăruințele tatălui său de a se întoarce acasă.

Bătrînul se apropie de dulap și îi arătă niște plăci subțiri de lemn auriu:

— Iată, acesta e lemnul de păr ale cărui roade au fost atît de amare pentru micul Amati și atît de dulci pentru noi... Uncheșii mor, de obicei, înaintea celor tineri. Aproape întotdeauna, tatăl moare înaintea fiului. Andrea Amati ajunse moștenitorul unei mari averi. Dar, să vezi pildă de nobilă pasiune; el nu mai putu să-și părăsească meșteșugul și deveni meșter de viori. Poate că aveau dreptate cei care spuneau că se cam scrîntise la închisoare! Lucra ca un apucat. Mereu se grăbea, muncea din răsputeri și nu cunoștea odihna nici ziua, nici noaptea. Nu făcea nimic altceva decît viori, iar dacă nevastă-sa neglija să-i aducă mincarea în atelier, el uita că trebuie să mănînce și era în stare să robotească două-trei zile, fără răgaz, pînă ce-și termina treaba. I se prezisese nemurirea, dacă va ajunge să facă a patra suta vioară. Și se zorea,

deși știa prea bine că nu era vorba de nici o nemurire trupească. Fiecare nouă vioară era mai bună decît cea dinainte, de aceea știa bine ce fel de nemurire îl aștepta. Mîinile lui Amati erau zdrelite, două degete nu mai aveau unghii, dar aceste mîini sluțite — numai tăieturi, bătături și vînătăi — erau tot atît de sprintene cum sînt degetele tale de copil.

Bătrînul Cosio luă mîna lui Paganini, o ridică, apropiind-o de ochii săi, care nu mai vedeau bine :

— La tine fiecare deget e ca un plisc de rață. Arată urît, dar nici tu nu ești mai frumos. Să știi însă că degete ca ale tale sînt cele mai potrivite pentru vioară.

Curînd, micul Paganini învăță să deosebească diferitele soiuri de viori. Le admira bolțile înalte, efurile grațioase și zvelte, aplecate unul spre altul ca îngerii din tablourile călugărului de la Fiesole.

— Asta nu-i o vioară prea puternică. Conții și ducii preferau să asculte pe violoniști în odăi mici ; le plăceau sunetele dulci, line și duioase. De aceea, niciodată să nu cînți cu o vioară Amati într-o sală mare. Dacă ai cînta în această încăpere, uite, în colțul acela, unde se află masa mea de scris, mi-ar fi greu să te aud în mijlocul sălii. Nuanțele calde și plăcute nu-s ceva rău. Dar cînd republica noastră a pornit lupta împotriva asupritorilor, și cînd haita habsburgică s-a năpustit asupra Italiei de nord, oamenii de atunci au simțit nevoia altor sunete. Eram la Milano cînd s-a dat un concert în cinstea a numeroși ofițeri. După expresia chipurilor se vedea să noii *condottieri*[1] căutau în muzică răsunetele avîntului lor războinic. Cavaleri ai noilor războaie, ei nu au înțeles nimic din muzica gingașă și domoală a viorii lui Amati ; dar cînd Servetto, un violonist din Genova voastră, apăru pe scenă cu o enormă vioară Stradivarius și începu să spintece aerul cu sunetele sale, care ar fi putut dobori stoluri de păsări călătoare, atunci, dintr-o dată, trupurile oamenilor acestora se încordară, umerii se îndreptară, piepturile se umflară, ochii începură să le scapere . . . Cosio se opri, apoi continuă, îngîndurat : La Versailles, aproape de Paris, exista cea mai bună colecție din lume de viori Amati. Din anul 1790 însă, colecția a dispărut fără urmă. Erau șase viole, două violoncele

---

[1] Căpetenii de ostași mercenari în Italia evului mediu (N. tr.).

și optsprezece viori. Întreaga colecție fusese comandată pentru orchestra de coarde a regelui Carol al IX-lea al Franței. Se spune că unele piese ale acestei colecții au fost cumpărate de englezi, la prețuri fabuloase, prin diferite orașe din Europa.

Paganini asculta pe povestitor, temîndu-se să-l întrerupă. Cosio sărea de la una la alta :

— Andrea Amati a avut doi feciori, Geronimo și Antonio, care i-au continuat o bucată de vreme opera. Dar într-o zi, amîndoi feciorii s-au îndrăgostit de aceeași fată. Pînă la această nenorocire, lucraseră împreună, în bună înțelegere, împărțind totul între ei. Fata se căsători cu Geronimo, familiile se despărțiră, iar frații începură să lucreze separat. Antonio venea la familia fratelui, dar, treptat-treptat, vizitele se răriră și, într-o zi, Antonia fu găsit spînzurat la intrarea in atelier. Munca fu dusă mai departe de către Geronimo și, pe urmele lui, păși și fiu-său, Niccolo, cel mai înzestrat dintre toți Amati. Niccolo primea în atelierul său și ucenici din afară. În felul acesta, se aciuiră pe lîngă el Andrea Guarneri și Antonio Stradivarius. Amîndoi deveniră vestiți meșteri de viori. Tu ai fost la signor Paolo. Minte cînd spune că Stradivarius sînt de viță nobilă : toate cîte le înșiră sînt mofturi și născociri. Noblețea lor e vioara.

Cosio îi arătă micului Paganini un tablou vechi, înfățișînd pe Stradivarius cu cei trei fii și cu fiica lui. Stradivarius era arătat în atelier. Purta un șorț alb de antilopă, o tichie roșie de marochin, iar în mînă ținea uneltele și o bucată de lemn.

— Eu am colorat această gravură, spuse Cosio, și mi se pare că am nimerit bine culorile. Ți-am arătat-o ca să vezi că Stradivarius era un meseriaș obișnuit și nicidecum senator sau patrician. Dar să știi, băiete, că sînt gata oricînd să schimb vechiul meu titlu de conte cu darul de a face măcar o singură vioară din acelea pe care le făcea Stradivarius, cînd împlinise o sută șase ani !

Bătrînul conte duse pe băiat în fața altui dulap :

— Ia privește : lacul auriu nu ascunde nici o striație, nimic din apele lemnului, care seamănă cu blana tărcată a unui leopard. Privește partea de sus a cutiei de rezonanță ! E acoperită cu linii subțiri, ca firul de păr, fără

nici un nod sau pată. Lemnul ăsta are o vechime de cel puţin trei sute cincizeci de ani. Se povesteşte că, în timpul războiului Veneţiei cu turcii, Stradivarius a cumpărat o mare cantitate de lemn, din acela folosit la construcţia corăbiilor turceşti şi care fusese ţinut la uscat zeci de ani. Mai tîrziu, cînd nu se mai putea ajunge la ţărmul răsăritean al Adriaticei, nimeni nu mai reuşi să cumpere un astfel de lemn. Avem şi noi, prin munţii noştri, brad dintr-acesta, dar lemnul trebuie păstrat multă vreme ca să fie potrivit pentru un lucru atît de complicat şi fin. Peste graniţă însă, dincolo de malurile Adriaticei, pe înălţimi greu de atins, creşte bradul balcanic, parcă într-adins făurit de creator pentru meşterii de viori.

Cosio îi arătă băiatului vioară după vioară :

— Vezi ? Acelaşi meşter n-a făcut niciodată două viori care să aibă aceeaşi formă. Priveşte ! Fiecare este altfel. Dacă ai avea un compas şi ai măsura distanţa dintre efuri, ai băga de seamă că, la fiecare vioară, efurile sînt aşezate astfel că înclinarea lor faţă de axa viorii este de asemeni diferită. Ce va să zică asta ? Anume că meşterii de viori cunoşteau tainele lemnului. Ei ştiau că diferitele soiuri de lemn dau sunete diferite şi după felul cum au fost tăiate efurile. Vezi şi tu cît de adînc pătrunseseră tainele meseriei lor. În fiecare caz, efurile dau un timbru deosebit sunetului. — Cu multă băgare de seamă, scoase încă o vioară. — Uite ! Pe asta o scot foarte rar. E *Cîntecul lebedei*. Poartă numele acesta, fiindcă e ultima vioară lucrată de Stradivarius înainte de a muri. Deşi trecuse de o sută şase ani, bătrînul lucra mai dihai ca în tinereţe.

Contele numea vioara Stradivarius vioara de argint ; sunetele violelor le asemuia cu aurul ; violoncelul, după părerea lui, scotea un sunet de bronz, iar contrabasul răsuna ca arama.

La un moment dat, Cosio îşi deschise sufletul şi mărturisi băiatului că a spart patru viori Stradivarius. Păşind în vîrful picioarelor şi vorbind în şoaptă, de parcă s-ar fi temut să nu fie auzit de cineva străin, contele conduse pe băiat spre o uşă scundă. Aprinse lumînarea în odaia slab luminată şi, cu chipul unui om care săvîrşea o nelegiuire de neînlăturat, îi arătă patru plăci de lemn, fixate pe masă.

Scuturînd praful de pe un diapazon vechi, Cosio îl lovi de perete.

— Auzi ? — întrebă în șoaptă bătrînul.

Băiatul îi răspunse.

— Da.

— Dar asta nu sună la fel ?

— Ba da.

— Pricepi ? Diapazonul răsună la fel ca și placa de lemn pe care am tăiat-o dintr-o vioară Stradivarius. Sunetul ei are cinci sute douăsprezece vibrații . . . Dar asta ? — întrebă bătrînul, atingînd cu mîna o altă placă.

Băiatul încuviință din cap.

Încercară toate plăcile și, de fiecare dată, micul Paganini dădea din cap :

— Și asta, la fel ! Și asta, la fel !

Sunetele aveau aceeași înălțime și frecvență.

— Vezi ? — spuse bătrînul. Toate au cîte cinci sute douăsprezece vibrații pe secundă. Tu, băiatule, ai o ureche bună ! Ia uite aici : asta este o placă dintr-o vioară lucrată de Stradivarius în anul 1708, iar alături, o bucată de lemn dintr-o vioară făcută de același meșter în 1717. Sînt dintr-un anumit soi de arțar. Acum iată o placă de brad. Vioara a fost făcută în anul 1690. Uite-te acum la ultima placă : e tot din brad. Vioara a fost făcută în anul 1730. Acum să trecem la experiențe !

Ochii bătrînului se aprinseră de o flacără tinerească. Sub loviturile ușoare, abia perceptibile, placa începu să vibreze. Băiatul spune :

— La diez.

— Bine ! — zise Cosio.

Placa a doua scoase același sunet. A treia și a patra, la fel. Sub loviturile mîinii lui dibace, toate cele patru plăci începură să cînte la fel.

Băiatul ascultă tăcut și cu ochii larg deschiși, fără să-și poată lua privirea de la bucățelele de lemn. Chipul profesorului său încremenise într-un zîmbet de maniac. În sfîrșit, bătrînul zise mai departe :

— Pentru a căpăta un sunet limpede ca argintul, trebuie să știi să îmbini însușirile naturale ale bradului și ale arțarului. În natură există întotdeauna o sumedenie de sunete, dar ele trebuie prinse, trebuie domesticite, ca pa-

sărea care zboară deasupra acestor copaci, fără să scoată un sunet. Pasărea trebuie domesticită într-atît, încît să înceapă să cînte. Bagă bine de seamă, băiatule, că placa de sus a cutiei de rezonanță se face totdeauna din brad, iar cea de jos din arțar. Am mai socotit apoi că bradul are darul de a produce un sunet cu o frecvență de șaisprezece ori mai mare decît aerul. Sunetul născut în vioară prin îmbinarea vitezei reduse a vibrațiilor arțarului și a sensibilității extraordinare a bradului ne va da raportul de doisprezece pe șaisprezece. Mulți cred însă că sunetul se naște cu aceeași înălțime și în placa de sus și în cea de jos. De fapt sînt două sunete diferite. Armonia naturii face ca aceste două sunete să se contopească într-unul singur, desăvîrșit și unic. O dată am comandat o vioară numai din lemn de arțar, cu plăcile cutiei de aceeași grosime. Nu puteai s-o asculți : suna îngrozitor și avea un ton surd. Natura nu suportă monotonia, băiete ! Placa de sus și cea de jos trebuie să sune diferit, iar diferența să fie egală cu un ton întreg. Sunetul unic și curat, ce se naște din această contopire, seamănă cu aliajul a două metale nobile, care, luate fiecare în parte, sînt slabe și moi, dar care, îmbinate, capătă tărie și rezistență. Din două elemente slabe se naște puterea ! Să ții minte că dimensiunea viorii nu se poate nici mări, nici micșora. De îndată ce cantitatea de aer din cutia viorii se va mări, nota *mi* de sus va schelălăi ca un cățeluș călcat pe coadă, iar sunetul notelor de bas va ajunge slab, surd și răgușit, ca bolboroseala unui om băut. Dacă, dimpotrivă, micșorezi cutia viorii, se petrece fenomentul contrariu. Coarda a patra va amuți, iar basul va începe să urle răgușit. Să nu crezi însă că totul rămîne neschimbat în lume. Și natura se schimbă, așa cum se schimbă și oamenii. Fiecare generație își are urechile ei : diapazonul veacului acesta sună altfel decît diapazonul secolelor trecute. Cînd ai să cînți față de lume multă, să-ți acordezi altfel vioara decît atunci cînd cînți în fața unei familii de cinci persoane. Bunicul și străbunicul tău simțeau altfel sunetele naturii. Lor le plăcea să audă numai anumite lucruri, iar față de altele erau surzi. Și aceasta o făceau fără să-și dea seama, fără nici o prefăcătorie din partea lor. În asemenea lucruri, omul nu se poate înșela pe sine însuși. Nu poți convinge generația de astăzi să-și acor-

deze instrumentele muzicale după diapazonul veacului trecut. Iată, acum șaizeci de ani, bătrînul Tartini a calculat presiunea coardelor întinse pe cutia viorii. A căpătat cifra de șaizeci și trei de funturi. Să știi însă că atunci coardele erau mai subțiri, iar călușul era mult mai jos. Coardele erau mai apropiate de placa de sus a viorii. Generația de azi are alte cerințe ; ea nu mai aude sunetele viorii de altădată, și iată de ce s-a simțit nevoia să se ridice tonalitatea diapazonului. Vibrația coardelor s-a mărit și ea. Călușul a devenit mai înalt, iar coardele întinse formează o cocoașă pe placa de sus. Călușul lasă o distanță atît de mare între placa de sus a cutiei și coarda *mi*, încît printre ele poate trece un șoarece. Să știi dragul meu că diapazonul de acum e mai înalt față de cel din secolul trecut cu o jumătate de ton, iar presiunea coardelor cutiei de rezonanță nu mai este de șaizeci, ci de optzeci de funturi. Omul a început să întindă mai tare coardele. De asemeni, nervii oamenilor sînt mai încordați acum. Timpul zboară în goană, zilele se fugăresc una după alta și oamenii se prefac necontenit. Ce-o să fie mai departe ? Unde se va opri prefacerea omului ? Chiar de pe acum bag de seamă că lumea își schimbă culorile, urechile noastre prind alte sunete și mi se pare că lumina soarelui se întunecă . . .

Cosio se așeză pe o canapeluță. Își scoate din buzunar o batistă și își șterse brusc lacrimile. Se ridică apoi și, luîndu-l de mînă pe Paganini, îl scoase din odaie.

— Să mergem băiatule ! — rosti dînsul. Să nu povestești nimănui cele ce ai auzit de la mine ! Naturii nu-i place să-i fie dezvăluite tainele și pedepsește pe cei prea curioși.

DRUMUL PRINTRE STELE

Familia reveni la Genova într-o alcătuire cu totul nouă.

La Cremona, bătrînul Paganini se împăcase, pe neașteptate, cu fiicele sale, Lucreția și Margareta, despre a căror existență Niccolo nu știuse nimic, deoarece, pînă atunci, nu se pomenise despre ele. Astfel, dintr-o dată, familia Paganini se dublă, fiindcă fiicele lui signor Antonio erau căsătorite.

Bărbatul Lucreției, sora mai mare, se dovedi a fi foarte aprig. Chiar din primele zile ale cunoștinței lor, acesta se sfădi atît de tare cu signor Antonio, încît mai că nu se luară la bătaie ; iar după ce sosi la Genova, își petrecu zile întregi jucînd cărți cu niște necunoscuți. Pierdea sume mari, iar cînd avea „noroc", tăbărau acasă cetățenii pe care-i înșelase la joc și se isca un tărăboi nemaipomenit, de se trezea toată mahalaua.

La aceasta se mai adăuga faptul că afacerile lui signor Antonio mergeau foarte prost. Ca un astrolog medieval, el

privea cerul înstelat cu stăruința unui maniac, observa mersul planetelor și mormăia pe nas formule astrologice foarte încîlcite. Vorbea despre influența stelelor asupra circulației sîngelui și despre înrîurirea planetelor asupra soartei familiei sale. În spusele lui se îmbinau, în mod năstrușnic, cititul în horoscop cu cititul cîștigurilor viitoare. Mașina de calculat a lui Leibniz și a lui Pascal devenea, în mîinile acestui misit, un instrument pentru socoteli contabilicești, după cum mecanismul logicii lui Raimond Lulle, care căutase adevărul filozofic, se transforma într-o roată de loterie, menită să-i asigure cumpărarea numerelor cîștigătoare. Cercetările astrologice și alchimiste, privitoare la elixirul vieții sau la piatra filozofală — pe care smintiții evului mediu le legau de visul fericirii omenești și de năzuința către o altă organizare a societății — se reduceau, pentru bătrînul Paganini, la căutarea unor noi mijloace de a înșela natura, întocmai ca la jocul de bursă sau la încheierea unor tranzacții de misitie cu puterile întunericului.

Totul se dovedi însă de prisos. Obligațiile ce și le luase față de bancherii genovezi nu fuseseră îndeplinite. Zadarnic încercă bătrînul Paganini să susțină că fusese prădat pe drum și, apoi, la Cremona ; zadarnic aruncă vina asupra greutăților create de război și invocă multe altele. Signorii directori ai băncii, vechi financiari, care văzuseră și pătiseră multe în viață, îi intentară un proces, care dură multă vreme.

Prietenii de altădată ai lui signor Antonio începură să-l ocolească. Dacă înainte șezuse, plin de ifose, la masa lui de misit, acum el era acela care alerga de la un marinar la altul ca să afle ce mărfuri au mai sosit în port, iar cînd venea să încheie vreo afacere, nu găsea nici o bunăvoință la negustorii care, văzîndu-l doar, curmau orice convorbire. Afacerea se făcea fără el. Fiecare zi de nereușită la bursă cădea ca o greutate îndoită asupra familiei.

După o lipsă îndelungată apăru și fratele mai mare al lui Niccolo. Văzîndu-l pe micul violonist, se înspăimîntă.

— Ce înseamnă asta ? Cum de se mai ține sufletul în mînzul ăsta ? — întrebă el cu voce aspră și răgușită pe tată-său. Într-adevăr, numai piele și oase și scuipînd sînge, Niccolo abia se mai ținea pe picioare.

După o ceartă îngrozitoare între signor Antonio și Francesco, cu care prilej acesta era cît pe ce să-l lovească pe tată-său, signora Tereza plînse toată noaptea, stînd în genunchi în fața pătucului lui Niccolo. Ea spunea că toate nădejdile familiei sînt legate de strădaniile lui și că el trebuie neapărat să reușească în viață.

Tatăl nu-i dăduse nici un ban pentru a plăti lecțiile cu Giovanni Servetto, cu care studia, după sfatul contelui Cosio, de cînd revenise la Genova.

— Signor Servetto i-a dat cele mai prețioase îndrumări pe care le poate căpăta cineva în lumea aceasta plină de durere și tristețe — afirma signor Antonio.

Servetto se supără și lecțiile încetară. E adevărat că în momentul acela, principalele greutăți în mînuirea instrumentului fuseseră depășite, băiatul cîntînd cu mult mai bine la *prima vista*[1] decît Servetto însuși — dar îl aștepta încă atîta muncă !

Cumetrele vecine începură, destul de des, să se șușotească cu signora Tereza, iar aceasta, nu se știe cum și de unde, făcu rost de bani. În ziua în care signor Antonio urma să fie reținut mai mult timp la proces, ea își duse băiatul la signor Giaccomo Costa. Acesta era profesor la capela genoveză și cînta la vioara primă în toate orchestrele bisericești din Genova.

Signor Costa îl ascultă pe micul Paganini.

A doua zi Paganini cînta la catedrală. După terminarea serviciului divin, signor Costa îl chemă pe băiat și îi ceru să vină la el acasă de cinci ori pe lună.

Chiar după primele lecții, signor Costa se arătă cu desăvîrșire uimit de limpezimea sunetului, de repeziciunea cu care noul său elev prindea și executa totul. După o jumătate de an, signora Tereza îi duse — fără știrea bărbatului ei — plata celor treizeci de lecții, iar signor Costa, cu un zîmbet de mulțumire, socotea în gînd cît de neînsemnată era această sumă față de aceea pe care o încasa din concertele religioase la care cînta și micul Paganini.

Signora Tereza cîștigă bunăvoința înaltului cler genovez, iar schimbarea ivită în situația familiei ea o puse pe seama proniei cerești.

---

[1] A descifra de la prima vedere o compoziție muzicală (N. tr.).

Signor Antonio încetă să mai bea. Privindu-și feciorul, îi surîdea adesea cu duioșie. Se bucură nespus de mult cînd — întîlnindu-se cu signor Costa — află că acesta refuză să ia bani pentru lecții. Amîndoi rămaseră mulțumiți. Signor Costa, de elev și de veniturile pe care acesta i le aducea, iar signor Paganini, de mărinimia lui signor Costa, mărinimie de care se resimțea foarte tare bugetul familiei Paganini.

În scurtă vreme însă, lăcomia de bani a lui signor Costa ieși pe neașteptate la iveală și signor Antonio se simți jignit și înșelat. După ce bău cantitatea necesară de vin pentru a-și face curaj, se duse să discute cu signor Costa. Cearta se auzi dincolo de zidurile modestei locuințe a maestrului capelei. Ruptura fu definitivă. Lecțiile la signor Costa luară sfîrșit. Signor Costa nu se învoi să plătească concertele date de elevul său și nu dădu nici un ban furiosului Antonio. Lucrurile luară o întorsătură nefericită.

Signor Costa începu să strîngă tot felul de informații despre botezul și copilăria elevului său și ajunse la concluzia că talentul de violonist al băiatului, muzicalitatea lui excepțională și tehnica artistică, neobișnuită la o vîrstă atît de fragedă, nu puteau fi explicate prin amestecul cerului. Fără îndoială că aici își vîrîse coada necuratul ; desigur, nu putea fi vorba decît de amestecul diavolului. Blestemul moașei era pricina neobișnuitelor succese ale micului Paganini.

În ziua în care se produsese ruptura, Niccolo Paganini nu știa încă nimic despre cearta ce se petrecuse între tatăl său și signor Costa. Fără să bănuiască ceva, el își luă vioara și plecă la lecție. Bătu sfios la ușă. O palmă zdravănă îl făcu să se rostogolească pe trepte.

În cădere, mai să răstoarne un om înalt și oacheș, care tocmai urca la signor Costa.

Cu un șuvoi de blesteme, necunoscutul îl opri pe băiat :

— De unde vii, drăcușorule ? Ce-i cu tine ? Încotro zbori ?

Paganini dădu din mîini, încercă să vorbească, dar lacrimile îl înăbușiră.

— Ce-i cu tine ? Ce s-a întîmplat ? — insistă necunoscutul. Așteaptă-mă aici, îi zise el, după ce Paganini îi povesti necazul.

Paganini rămase să aștepte jos, în timp ce, în capul scării, signor Costa vorbea cu musafirul. Auzi cum îi spunea necunoscutului „dragă Niecco". Înțelese că necunoscutul era renumitul compozitor Niecco, ale cărui opere se cîntau în toate teatrele din Italia de nord, din Neapole, Veneția, Milano, Padua și Livorno. Paganini ascultase cîteva fragmente din operele lui Niecco la Genova și știa că ele erau cîntate și pe scenele Cetății Eterne.

Cînd își dădu seama că discuția se terminase și că signor Niecco coboară, avu o dulce și tulburătoare presimțire.

Signor Niecco trecu pe lîngă băiat, fără să-i spună nimic. Paganini îl urmă tăcut. Lîngă poarta unei case vechi de pe strada Arhimede, signor Niecco începu vorba :

— Diavol mic, te-am auzit cîntînd la vioară. Firește, nu cred toate prostiile care se vorbesc despre amestecul necuratului în ursita ta ; ar fi prea mare cinstea pentru tine. Într-adevăr, ești o mică minune ! Și, ca din senin, îl întrebă : Dar, ia spune, te mai bate taică-tu ?

— Și încă cum ! — răspunse Paganini, și vorbele îi răsunară pline de înțeles.

— Și, după cum se vede, cu folos ! zise Niecco, clipind șiret din ochi și deschizînd în fața băiatului ușa unei camere mari, frumos mobilate.

Notele scrise cu cerneală aurie pe linii trase cu roșu îl minunară pe micul Paganini. Toate lucrurile din odaie purtau pecetea eleganței și a rafinamentului. Un clavecin, o harpă, trompete frumoase de argint, un flaut, un fagot, un oboi, un rînd de clopoței din metal colorat — roșii, albi, albăstrui și galbeni — pupitre, măsuțe, o baghetă din fildeș cu capătul îmbrăcat în aur, fotolii de piele de Cordoba, o etajeră cu cărți și partituri legate în piele, o vitrină din sticlă venețiană de un roșu aprins, un pahar de argint cu vin rubiniu și un vas mare oriental, din nu știu ce metal alb, așezat pe o masă lucrată în mozaic florentin — toate astea i se părură lui Niccolo un vis.

Signor Niecco deschise cutia și cercetă cu multă atenție vioara băiatului ; o puse de o parte, se apropie de un dulap sculptat, cu ferestre de cristal, scoase de acolo o vioară mare, de culoare vișinie, cu arcușul ei, și le întinse lui Paganini. Apropie de el apoi pupitrul și deschise un caiet mic, cu note scrise mărunt . . .

— Uite ce-i — rosti Niecco, după ce Paganini sfîrşi de cîntat. Luna aceasta am să rămîn aici. Nu plec nicăieri. Poţi să vii în fiecare zi. Dacă nu mă găseşti, aşteaptă-mă. Poţi să cînţi şi singur. De altfel, la ora asta, sînt totdeauna acasă.

Trecură doar patru zile. Signor Francesco Niecco fu prezent la fiecare lecţie. Şi de fiecare dată cînd se apropia plin de emoţie de strada Arhimede, băiatul se simţea adînc recunoscător faţă de soarta care-i îndrumase paşii spre casa unde locuia signor Niecco.

Peniţe de gîscă, cerneală aurie, linii roşii trase pe o hîrtie gălbuie, groasă, ochi ce-l priveau ironic printre gene, o voce blîndă . . .

— Trebuie să te felicit ! — îi spuse într-o zi Niecco. N-am mai întîlnit la nimeni o asemenea ureche. Şi, voind parcă să sublinieze însemnătatea celor spuse, signor Niecco dădu din cap. Trebuie să-ţi spun însă că te-am ascultat cu mai multă plăcere data trecută, cînd ai cîntat după imaginaţia ta, decît cînd mi-ai executat lucrările. Tu schimbi lucrările, nu le execuţi aşa cum le-aş executa eu. În viaţă vei transforma mereu totul. N-ai să fii mulţumit decît schimbînd lucrurile după pofta inimii tale. Tocmai de aceea, cînd vei apărea în public, te sfătuiesc să nu cînţi operele compozitorilor în viaţă : îi vei jigni prin interpretarea ta, chiar dacă ceea ce vei adăuga creaţiei lor va fi, poate, mai bogat decît în însăşi intenţia lor. Ai noroc că ai dat peste un compozitor ca mine. Altul ţi-ar fi tras vreo două perechi de palme pentru fanteziile tale, pentru pasiunea, ciudată la vîrsta ta, pe care o reverşi în sunetele muzicii altora . . . Şi acum la lucru ! Să nu-ţi fie frică, nu mă sperie fanteziile tale : nu trebuie să te mulţumeşti numai cu ceea ce au scris alţii, ci trebuie tu însuţi să compui.

Posomorîndu-se, Niecco se întrerupse :

— Şi, mă rog, de ce roşeşti, maimuţoiule ? Nu ţi-am spus nimic deosebit ! Să nu cumva să-ţi iei nasul la purtare !

Atunci Paganini, sfios şi şovăind, îi mărturisi lui Niecco că niciodată nu se împăcase cu ceea ce-i ceruse signor Costa.

— N-aveam nici o tragere de inimă ! — spunea băiatul, frămîntîndu-şi mîinile pe piept. Nu-mi plăcea să mînuiesc

arcușul așa cum îmi arăta signor Costa. Simțeam că, dîndu-mi lecții, el mă silea să fac ceea ce nu voiam. Cîntam ceea ce-mi cerea, dar împotriva voinței mele. Sînt foarte bucuros că acum îmi dai dumneata lecții . . .

— Bine, bine ! — răspunse signor Francesco. Mie nu-mi plac lingușirile. Cînd, peste vreo lună, vei trece la alt profesor, fără îndoială vei spune același lucru și despre mine.

— Niciodată, cît voi trăi ! — exclamă Paganini, aprinzîndu-se la față.

— Ce mai face taică-tu ? — întrebă signor Francesco.

— Mă silește să cînt la biserică.

Signor Niecco tuși :

— Italienii cei evlavioși au fost cuprinși acum de o adevărată nebunie pentru vioară. „Băiatul cu vioara", cum ți se spune, atrage multă lume în biserică și asta sporește veniturile sfinților părinți. Ia seama, să nu facă din tine un bigot !

— Nu ! — răspunse Paganini. Mie nu-mi place muzica domoală.

— După părerea mea — zise răspicat Niecco, cîntatul în capelă nu poate decît să strice unui adevărat muzicant.

. . . O stranie prietenie se legă între compozitorul de operă și „drăcușorul cu vioara", cum îl poreclise signor Niecco pe Niccolo.

Într-o zi, venind vorba despre călătoria lui la Cremona, micul Paganini încercă să-i povestească cunoștințele dobîndite cu privire la istoria viorii. Niecco ascultă cu un deosebit interes spusele băiatului referitoare la trupele franceze și, trecînd deodată de la muzică la politică, îi povesti micului Paganini istoria subjugării Lombardiei de către austrieci. Lămurindu-i însemnătatea invaziei franceze în Italia, Niecco vorbea grăbit, de parcă s-ar fi întrerupt singur. Povesti băiatului că se născuse la Milano, vechiul oraș liber al Lombardiei, în care nemulțumirea față de jugul austriac se simțea mai viu decît oriunde. Oricare ar fi mijloacele menite să elibereze Italia de sub stăpînirea barbară, toate — așa cum spusese Petrarca — sînt bune. Armatele franceze alungă pe jandarmii austrieci, gonesc pe popii nemți, veniți de la Viena, iar proclamațiile lui Bonaparte aduc cu ele dezrobirea politică și religioasă — deci „trăiască armata franceză !" . . .

De la această convorbire, Paganini simți o deosebită afecțiune pentru signor Francesco, răsplătind astfel încrederea pe care profesorul o arătase micului său elev.

Signor Niecco simțea acest devotament și nu o dată îi atrase lui Niccolo atenția asupra unor oameni mînjiți de funingine, în căruțe trase de măgăruși și încărcate cu saci de cărbuni. Arătîndu-i, pe cînd treceau prin mijlocul ulițelor însorite, el îi spunea, înclinîndu-și ușor capul :

— Așteaptă, dihanie mică ! Va veni și vremea cînd îți voi povesti despre alți cărbunari, care duc o povară mult mai grea.

Cuvîntul acesta italienesc „carbonari“ — „cărbunari“ — îl auzise Paganini de multe ori și la „Han“. O dată copiii îi spuseseră — cu un aer tainic — că doi din carbonarii care locuiau la „Han“ fuseseră arestați. Paganini îi cunoscuse. Erau niște oameni cu chipuri palide, cu miini lungi și subțiri, dar hainele lor nu purtau nici o urmă de praf de cărbune. Iar cînd micul Paganini întrebase de ce totuși li se zicea cărbunari, copiii îi răspunseseră : „Nu știm !“

Pregătindu-l pentru dezvăluirea tainei, Niecco îi vorbi băiatului despre „frații din pădure“, care fac cărbuni, arzînd copaci bătrîni. Frații din pădure pornesc apoi cu cărbunii la tîrg. Povestindu-i toate acestea, cuvintele *foresta, baracca, venta*[1] i se întipăriră în minte lui Paganini și, treptat, îi deveniră familiare. De îndată însă ce-i cerea să-i lămurească înțelesul vreunui cuvînt, signor Niecco ducea degetul la buze.

Micul Paganini compuse o nouă variantă a *Carmagnolei* italiene, adăugîndu-i ca temă proprie cîntecul francez revoluționar, pe care, întîmplător, îl auzise pe țărmul mării de la matelotii francezi, într-o zi cînd tinerii și frumoșii marsiliezi urcau malul abrupt, intonînd marșul acesta. Cîntecul lor chema la răscoală pe toți fiii patriei, amintea despre steagul ce se înălța, înroșit de sîngele vărsat de popor, și vestea că zilele gloriei sosiseră. Fiecare strofă se sfîrșea cu cuvintele : „La arme, cetățeni !“

Cînd Paganini execută imediat după *Carmagnola* cîntecul marinarilor din Marsilia — cum îl botezase el — Niecco

---

[1] Pădure, cabană, frăție — la carbonari (N. tr.).

sări din fotoliu și, agitat, începu să măsoare camera cu pași mari. Pentru prima oară îl vedea Niccolo într-o asemenea stare. Signor Niecco scoase din dulăpiorul virît în perete niște hîrtii de culoare cenușie, cuprinzînd proclamațiile generalului Bonaparte, care fuseseră răspîndite în Italia de nord și le arătă băiatului. Taina fraților din pădure se limpezi. Povara grea de cărbune, care ascundea flăcările, își căpătă tîlcul și pentru micul Paganini.

Imaginația băiatului era stăpînită de activitatea frăției carbonarilor, iar atmosfera tainică a convorbirilor cu profesorul său dobîndi un farmec deosebit. În Paganini înmugurea o viață a lui, care-i depășea vîrsta și îl ajuta să îndure mai ușor bătăile și mustrările tatălui. Acum asculta liniștit certurile îndelungate dintre surorile, fratele mai mare, tatăl și mama sa. Începu să aibă o viață a lui, cu propriile ei planuri de viitor.

Batista lui Paganini, pătată de sînge, îi dădu îngrijorări lui signor Niecco în privința sănătății băiatului. Cu ajutorul prietenilor, luă informații despre familia lui Niccolo. Foarte prevăzător, temîndu-se să nu-l jignească, îl poftea adesea pe băiat să ia masa cu dînsul, reținîndu-l după aceea cîte un ceas-două. Curînd însă, micul Paganini nu mai primi să mai rămînă în afara lecțiilor. Văzîndu-i vînătăile de pe obraji, Niecco se convinse că băiatul are dreptate : tată-său nu-i îngăduia să prelungească lecțiile.

Presimțind apropiata plecare a omului pe care-l prețuia mai presus de orice, Niccolo ar fi dorit să găsească mijlocul de a-și prelungi vizitele la signor Niecco. Pentru aceasta însă ar fi trebuit să-și înșele tatăl, care-l urmărea îndeaproape cu un ochi neadormit.

Activînd în asociația conspirativă a carbonarilor, Niecco devenise un observator atent și neobosit. Pe atunci el era singurul care-și dădea pe deplin seama de însemnătatea misterului care cotropea existența micului violonist. Pe cînd signor Antonio Paganini, cu gloata lui de prieteni și dușmani din lumea negutătorilor, cît și signora Tereza, soția sa, cu întreaga ei ceată înrăită de rubedenii apropiate și depărtate din familia Bociciardi, se pierdeau în diferite păreri despre originea talentului precoce al lui Niccolo, presupunînd amestecul forțelor supranaturale și văzînd ba o teribilă putere diabolică, ba o binefăcătoare forță divină

— signor Niecco era serios îngrijorat de soarta băiatului, a cărui șubredă sănătate îi inspira tot soiul de temeri. Niecco se temea că puterea covîrșitoare a acestui talent se va preface într-o vîlvătaie, care va mistui și vatra și casa.

Cîteodată însă, i se părea că băiatul acesta, cu toată înfățișarea lui firavă, are o sănătate de fier, de vreme ce ducea uriașa povară pe care signor Antonio i-o arunca pe umeri.

Mucalitului și batjocoritorului Niecco i se umpleau ochii de lacrimi ori de cîte ori Paganini, încruntîndu-și sprîncenele, îi povestea, fără nici o exagerare, îndelungatele exerciții ce le făcuse la vîrsta de șapte ani, cînd, fiind prea mic pentru a ține vioara în poziție normală, o prindea, ca pe un violoncel, între genunchii lui mici și colțuroși de copil. Ascultîndu-l, Niecco nu-l putea privi în ochi. I se părea că în față i se deschide hăul durerii omenești.

Signor Niecco tresări recitind paginile unei cronici milaneze, în care un bătrîn povestitor amintea de țăranii din Lombardia care își schilodeau copiii, pentru a-i vinde ca măscărici la curtea ducelui Sforza. „Păsări noi, cîntece noi“, gîndea Niecco. „Ființa aceasta minunată se află în mîinile unui monstru, care este în stare să-i pocească talentul în așa fel, încît să facă din el un biet măscărici de iarmaroc . . .“

Preocupat de soarta lui Niccolo, signor Niecco băgase de seamă și altceva. Se convinsese cu încetul că muzica religioasă era străină de firea micului său elev. Acoperind coralurile catedralelor cu sunetele puternice ale viorii sale, micul Paganini rămînea, ca și înainte, nepăsător față de religie și toate înrîuririle iscoditoare și supărătoare ale clicii catolice nu încălzeau sufletul acestui copil, care aparținea unui veac nou. În schimb, cînd signor Niecco îi vorbea despre libertatea Italiei, despre activitatea însuflețită și înflăcărată a carbonarilor, băiatul se îmbujora la față, vădindu-și emoția.

Această nepăsare față de muzica religioasă îi era firească : micul Paganini nu simțea nici dușmănie, nici dezgust față de biserică. Uneori signor Niecco se gîndea, totuși, la foloasele pe care le trage acum de pe urma spovedaniei, ce se făcea la o vîrstă destul de tîrzie. Într-adevăr, în zilele acelea, spovedania lui Niccolo i-ar fi putut pricinui mari

necazuri lui signor Niecco. Cardinalul, legatul papal al orașului, cerea cu îndărătnicie tuturor preoților să iscodească înadins și să afle la spovedanie cele ce gîndesc fiii și fiicele bisercii. Cardinalul făcea rapoarte săptămînale reprezentantului curiei apostolice romane din Genova, iar informațiile acestea luau apoi drumul Romei, uneori ajungînd și la Viena, unde ministrul poliției măriei sale apostolice, regele și împăratul, trăgea concluziile cuvenite, stabilind pe hartă focarele posibile ale unor noi răscoale.

Firea ascunsă și tăcerea băiatului, mai ales liniștea care o dovedea în ultima vreme, treziră bănuielile lui signor Antonio. El discută acest lucru cu soția, care vorbi cu duhovnicul. Parohul bisericii se arătă însă foarte binevoitor față de micul Paganini. El o liniști pe signora Tereza și îi spuse că băiatul e pe calea cea bună. Nu lua el parte, de trei, ori pe săptămînă, la concertele religioase, atrăgînd mulțimea de credincioși, care își dădeau bucuroși obolul la chetă ? De aceea, micul Paganini, cu vioara lui, putea fi socotit drept un fenomen plăcut lui Dumnezeu.

Auzind acestea, signor Paganini se liniști. Nu se împotrivi nici atunci cînd, la cererea lui signor Niecco, micul violonist fu poftit să-și dea concursul la un spectacol de muzică laică.

Italia din acele timpuri avea o mare pasiune pentru concertele de soprani. Dînd un concert în beneficiul său, renumitul Marchezzi-castratul uimi și entuziasmă pentru a mia oară naivul public genovez, cu glasul său argintiu și limpede de sopran.

Pe furiș, cu o curiozitate de dihanie mică, Paganini se uită la Marchezzi care scotea din gîtlej trilurile acelea de sopran, care încîntau sala. Iscusința bărbatului acesta, care cînta cu glas de femeie, nu trezi însă în micul Paganini nici entuziasm nici mirare.

Paganini apăru pe scenă după Marchezzi și după renumita cîntăreață Albertinetti. O parte din lumea care umpluse rîndurile de sus ale teatrului auzise de micul violonist, care cîntase la concertele religioase, dar majoritatea publicului, aflat în acea zi în uriașul teatru, nu știa încă nimic despre copilul minune.

Cînd băiatul apăru pe scenă cu vioara, publicul, alcătuit din burghezi sadea, ofițeri, fețe bisericești, neveste de

agenți de bursă, negustori, notari, misiți, marinari din străvechi familii cu titluri ieșite din uz, nobili scăpătați, conți decăzuți, începu să se agite, dînd cu toții din cap. Cu pași sfioși, de parcă ar fi mers în saboți de lemn, copilul acesta plăpînd, cu pieptul scofîlcit, cu umeri colțuroși, cu mîinile atît de lungi, încît îi ajungeau aproape de genunchii proeminenți, se apropie de rampă. Un ușor freamăt de nemulțumire trecu printre rînduri. Ici-colo, încolțiră cîteva zîmbete. Niccolo cînta pentru prima oară în fața unui public atît de numeros. Dacă pînă atunci faima micului violonist nu trecuse dincolo de ulița în care se născuse, acum ea își întinse aripile și zbură pe deasupra orașului, pe deasupra mării și a întregului golf azuriu al Liguriei.

Curiozitatea se prefăcu repede în uimire. Dintr-o vioară enormă pentru statura lui, băiatul scotea niște sunete de o forță și frumusețe uluitoare. Iată — începe orchestra și valurile corului sînt acoperite de sunetele sutelor de instrumente, dar deasupra tuturor acestor sunete răsună puternic un clinchet de clopoței, de parcă ar cînta nu o vioară, ci zeci de viori. Unda largă a cantilenei potopește și orchestra și corul. Încheind ultimele acorduri, o notă viguroasă, nesfîrșit de lungă, rămîne suspendată în aer. Plutește fără să se frîngă, un minut, două . . . Publicul se ridică. Prin sală trece un freamăt. Capetele unduiesc ca spicele în bătaia vîntului. Auditorii nu-și pot lua ochii de la băiat. Uimirea se preface în entuziasm. Pe fețele multora se ivește un fel de spaimă superstițioasă.

Cu ochii arzători și plini de ură, tînărul și palidul seminarist Novi șoptește ceva vecinului din rîndul al doilea. Sîsîitul acesta de șarpe îl aude signor Niecco. Novi afirmă că aici necuratul și-a băgat coada, căci este cu neputință ca un om, și mai ales un copil să dobîndească, fără ajutorul diavolului, o asemenea stăpînire asupra unei bucăți de lemn neînsuflețite.

Ropotul de aplauze nu reușește să acopere glasurile răzlețe.

— Chiar eu — zicea un preot — care îmi îndrept mereu gîndul spre cer, chiar eu, ascultînd sunetele smulse viorii de arcușul acestui copil posedat, am simțit în sînge o adîncă tulburare, am fost prins de toată vraja acestei păcătoase vieți pămîntești.

Iezuitul aruncă o căutătură plină de tîlc reprezentantului sfintei inchiziţii, îmbrăcat în haine civile. Acesta îi răspunse însă cu o privire nepăsătoare. Cu ochi spălăciţi, cercetă scena, clătină din cap şi, apropiindu-se de preot, îi şopti :

— Tatăl şi mama copilului sînt dreptcredincioşi ; băiatul cîntă şi în capelă. Muzica aceasta vine de la Dumnezeu.

Peste noapte, micul Paganini fu apucat de friguri. Dimineaţa nu-şi putu aminti dacă visase sau într-adevăr se petrecuse între tatăl şi mama lui o ceartă. Crîmpeiele de vorbe, pe care le prinsese la întîmplare, îl chinuiau. Tatăl zicea că e necesar „să fie bine hrănit, înainte de a porni într-o călătorie lungă". Mamă-sa repetase mereu : „E prea devreme !" Iar tată-său înjura şi spunea : „Ba acum e timpul !" Îmbinînd aceste crîmpeie de fraze, Niccolo înţelese că era vorba de un turneu, pe care bătrînul îl proiecta prin oraşele de pe ţărmul liguric, unde micul violonist urma să dea o seamă de concerte.

De îndată ce signor Antonio plecă la bursă, băiatul sări din pat, se îmbrăcă iute şi o şterse la signor Niecco. Tocmai cînd era gata să apese pe clanţă, signor Niecco deschise uşa şi, din prag, zări, scăldată de razele soarelui ce năvăleau pe ferestrele scării, o fată tînără, care rîdea cristalin . . . Zîmbetul i se irosi şi faţa îi deveni serioasă, îndată ce dete cu ochii de micul Paganini.

— Iată-l pe micul dumitale violonist ! — spuse fata adresîndu-se lui signor Niecco. Aşadar, vă aştept !

Bocănind cu tocurile, ea coborî repede scara, legîndu-şi din mers vălul în jurul gîtului. Fără să ştie de ce anume, Paganini simţi cum îi pătrunde în inimă, ca un ac ascuţit, un fior de gheaţă. Acul se frînse, lăsîndu-şi vîrful rece acolo.

Signor Niecco îl apucă şi îl ridică în sus pe micul Paganini, rotindu-l prin casă, îl sărută pe frunte şi apoi, dintr-o dată, îl lăsă jos.

— Felicitările mele ! — îi zise el. Ce păcat că nu te pot lua cu mine ! Mîine plec !

Paganini se aruncă într-un fotoliu şi lacrimile începură să-i curgă şiroaie. Toată bucuria succesului din ajun, tot triumful ambiţiei sale copilăreşti, totul se topi în faţa acestei mari şi neaşteptate dureri.

ADOLESCENȚA

Zarva care se stîrni în jurul concertului dat de micul violonist îl cam nelinişti pe Antonio Paganini.

Într-o dimineaţă, Tereza Paganini dormea liniştită. Razele soarelui abia începuseră a polei creştetul monumentelor din cimitirul genovez, iar nisipul de pe malul mării era încă acoperit de o pînză subţire de ceaţă, ce se destrăma repede la adierea vîntului. Pe străzile pustii ale Genovei se auzea doar ciripitul zgomotos al păsărilor, în timp ce micul Paganini, cu un băţ pe umăr şi cu o legăturică în spate, mergea cu paşi mărunţi şi grăbiţi, încercînd să se ţină de pasul mare al tatălui său. Cu gesturi pripite, bătrînul muta dintr-un buzunar într-altul portofelul, punga şi biletele „Mesagerului italian". Peste o oră erau la Foce, după aceea, la Nervi. Pe urmă, de pe ţărmul neted al mării, zăriră Recco. Apoi, drumul îi duse spre munte. Cînd soarele era sus, intrară în pădure, pe un drum zbicit de ploaie. Aşa ajunseră la Chiavari. Acolo se opriră la o cir-

ciumă de mîna a doua. Abia aici află micul violonist că maică-si i se lăsase o scrisoare, ca să nu fie îngrijorată. Acum, signor Antonio se purta neobișnuit de blînd cu Niccolo. Il mîngîie chiar pe obraz și spuse :

— Știi, sînt complet ruinat ! Salvarea familiei este acum în mîinile tale ! Trebuie să cînți, să cînți peste tot ! Numai așa o să strîngem bani și o să putem trăi bine.

De la Chiavari, unde Niccolo cîntă pentru prima oară într-o cîrciumă, o luară spre sud. La Spezia, băiatul cîntă de două ori. Urmară apoi concerte, unul după altul — prin biserici, prin cîrciumi, prin hoteluri. Setea de cîștig îl mîna pe bătrîn dintr-un oraș într-altul. Antonio Paganini simțea în el atîta forță și imbold, de parcă întinerise. Nu-i lăsa băiatului nici o clipă de odihnă, dar nici el nu se cruța. Dovedea — nu se știe de unde — o pricepere de adevărat impresar. Dacă nu avusese succese ca misit, acum le avea ca impresar.

Ca să fie mai ieftine, comandară afișele într-o mică tipografie din Massa. Dîndu-se drept o rudă îndepărtată a băiatului, Antonio Paganini se căznea din răsputeri să facă reclamă fiului său. Își punea cele mai mari nădejdi în orașele Lucca, Pisa, Florența ; de aici, dorea să plece la Bologna, Modena, Reggio, Parma, Piacența, Pavia și Alexandria, apoi din nou spre sud, pentru cîteva concerte la Novi, iar de acolo, pe drum de munte, să se întoarcă la Genova. În felul acesta, întregul țărm al Rivierii di Levante devenea cîmpul de acțiune al bătrînului pirat.

Între concertele date în marile orașe, bătrînul nu se dădea în lături de la nimic : îl silea pe copil să cînte pînă și în hanurile din drum, cerșind cîte un ban de la cărăuși, de la artiștii ambulanți sau de la seminariștii care, în fața unei căni cu vin, devorau *frutti di mare*.

Așa au ajuns la Livorno. Înainte de primul concert dat în acest oraș, bătrînul desfăcu balotul cel mare, în care avea o jachetă cenușie, pantaloni, pantofi și ciorapi noi și o mare pălărie cenușie, cu pene. Deși făcute dintr-un material scump, toate erau prost croite și prea mari pentru Niccolo. Numai gulerul alb de dantelă de la jachetă costase cîteva lire. Micul violonist înțelese încă o dată că, pentru signor Antonio, existența lui căpătase o altă însemnătate decît aceea de pînă atunci.

Publicul pestriț din Livorno nu influență cu nimic succesul concertului. Tatăl controla personal încasările și își lua toate măsurile ca să nu fie înșelat, nici măcar cu un ban. Seara, după o cină îmbelșugată, bătrinul își îngădui luxul să joace un ludovic de aur și cîștigă o mie de franci. Norocul acesta neașteptat îl ameți. Se duse la tejghea, bău pe nerăsuflate un pahar de rachiu tare și se întoarse din nou la joc ; nu îngădui băiatului să se îndepărteze măcar o clipă de lingă dînsul. Se temea că, rămas singur, Niccolo ar putea divulga cine știe ce secrete și poate că, în mod inconștient, simțea cît de tare îi era dor băiatului de casă, lucru despre care acesta ii și pomenise după succesul de la concert.

Trei ore mai tîrziu, tot ce încasase la concert plus cîștigul de o mie de franci fu irosit, iar ultima hîrtie de douăzeci și cinci de franci fu pierdută de bătrin într-un tripou din port.

Spre dimineață, se întoarseră la hotel. Bătrinul Paganini bombănea și înjura într-una. Pregătindu-se de culcare, el îi spuse băiatului că a doua zi va repeta concertul.

Sculîndu-se din somn, micul violonist descoperi că mîneca jachetei celei noi era ruptă. Nu-și amintea cum se întîmplase, știa însă că va mînca o mamă de bătaie și că, pe deasupra, nu va avea nici cu ce să se îmbrace seara, la concert.

Tatăl încă dormea. Băiatul își privea jacheta ruptă, de parcă avea o rană ce-i sfîșia trupul. Tiptil, ținîndu-și haina în mînă, ieși din odaie. Lîngă ușă văzu o servitoare și un lacheu. Fata îmbrîncea pe lacheul mustăcios, care se legase de ea. Acesta, observînd că se deschide o ușă, sări în lături. Fata voi să fugă, dar băiatul o opri, rugînd-o să-i dea un ac cu ață. Plîngînd amarnic și ascultînd sfatul fetei, el se urcă în pod, ca să-și coase mîneca. Acolo era frig și vîntul rece învolbura praful înecăcios de pe grinzi, împrăștiindu-l în aer. Micul Paganini se căi că n-avusese curajul de a o ruga pe fată să-i cîrpească jacheta. Dar gîndul că pentru un asemenea serviciu ar fi trebuit s-o plătească îl potoli.

În acel moment, micul Paganini auzi cîntecul răsunător al unui zarzavagiu. Glasul limpede și pătrunzător străbătea strada. Băiatul se aplecă și, sprijinindu-se de pervazul ferestrei, scoase capul afară. Vîntul, ce sufla

cu furie, îi smulse jacheta și, pînă să coboare scările, cineva izbuti să i-o șterpelească. Ieșind în stradă, întîlni doar niște priviri mirate.

Se opri lîngă ușă, plîngind. Puse de cîteva ori mîna pe ivărul clanței și, de fiecare dată, o trase îndărăt, ca ars de jăratic. În sfîrșit, ștergîndu-și lacrimile, intră. Tată-său dormea încă. Ușurel, Paganini, ferindu-se de a face zgomot, trase zăvorul și se sui în pat. Voia tocmai să-și scoată și pantofii, ca să pară că nici nu se sculase, cînd, pe neașteptate, văzu cum de sub plapumă, taică-său, cu un ochi întredeschis, îl măsura din cap pînă în picioare. „M-a văzut sau nu ?“ se întrebă băiatul și deodată rosti cu hotărîre :

— Tată, dă-mi voie să-ți spun că mi s-a furat jacheta !

Bătrînul sări ca ars, tot somnul pierindu-i dintr-o dată :

— Mă ruinezi ! urlă el, alergînd prin toată odaia și cotrobăind zadarnic.

„Slavă domnului“ gîndi băiatul. „Nu m-a văzut“. Și, cu un zel prefăcut, începu să-i ajute la căutat. Nici nu era greu să scotocești într-o odaie, unde, în afară de mobilierul sărăcăcios, erau doar bietele lor lucruri, așa că haina n-avea unde să fie ascunsă. Peste cîteva clipe, bătrînul Paganini amenința pe coridor, că nu va plăti nici un ban, de nu apare jacheta și că va înștiința imediat autoritățile că, în hotelul acela, lumea e jefuită și omorîtă. Micul Paganini rămăsese ascuns în odaie. Cineva, crezînd că e vorba de hainele bătrînului, încerca să-l îmbuneze pe signor Antonio.

Ca scos din minți, el nu voia să mai ia aminte la nimic și striga :

— Băiatul meu, băiatul meu cel vestit, dă azi un concert și uite că i s-au șterpelit straiele !

— Cum arată băiatul dumitale ? — întrebă o voce de femeie.

Signor Antonio deschise ușa odăii, și Niccolo văzu pe fata care-i dăduse ața și acul. Minciuna fu descoperită pe loc.

— Dumneata zici că-i un violonist vestit ? Nu prea cred că un mincinos ca dînsul să fie un așa mare violonist !

Tatăl tăbărî cu pumnii pe băiat :

— Ești un fluieră-vînt, asta-mi ești ! Nesocotești porunca Domnului de a-ți cinsti părinții ! Uite, ca să fac om

din tine îmi trudesc ciolanele bătrîne și cutreier coclaurile astea . . . Spune-mi unde-i haina ?

În genunchi, cu brațele rugător întinse spre tată-său, micul Paganini îi povesti, cu întreruperi și fără șir, pățania.

— Minți ! — tună bătrînul. Ai vîndut-o ! Doamne, doamne, un concert ca ăsta și n-am nici o lețcaie ! Ai vîndut-o ! zbieră el din nou, îndreptîndu-se spre băiat. Să faci ce știi, dar diseară să ai jacheta !

Niccolo își luă haina cea ponosită, pe care i-o dăruise maică-sa și ieși în stradă. La început mergea alene, crezînd că tată-său o să-l cheme înapoi. Pesemne însă că bătrînul își ieșise cu totul din fire, de nu-și chemă înapoi feciorul.

Trecînd dincolo de bariera orașului, Niccolo se așeză pe un bolovan de pe drum, apoi, obosit, își scoase haina, o puse căpătîi și se întinse în iarbă. Dar nu putu să adoarmă ; în obraz, îl glodea ceva tare și rotund. De bucurie, Paganini sări în sus. Era o piesă de cinci franci. Superstițioasă de felul ei, Tereza Paganini cosea cîte o monedă în fiecare haină nouă a copiilor.

Primul lui gînd fu să se întoarcă ; imediat luă însă altă hotărîre. Colindă pînă seara prin mahalalele orașului Livorno și, cînd începu să se întunece, intră, flămînd cum era, într-o tavernă de marinari, chiar lîngă port. Era taverna în care tatăl său pierduse în ajun totul. Mergînd pe urmele bătrînului Antonio Paganini, băiatul pătrunse pentru a doua oară în tripou.

După ce coborî într-un coridor întunecos, numărînd în minte opt trepte, Paganini nimeri ușa pe care o știa din ajun, o deschise și, fără să se sinchisească de mateloții și femeile de stradă care-i tăiau calea, se strecură încetișor pe lîngă perete în odaia vecină.

Aici se aflau căpitani fără de noroc, subofițeri de marină peste măsură de isteți, cîțiva necunoscuți în haine ponosite sau în redingote lungi, un bătrînel cu o privire blîndă și neliniștită, iar mai încolo, într-o odaie pe jumătate cufundată în întuneric, dormeau de-a valma pe bănci marinari și hamali din port, doborîți de tăria rachiului. Tot acolo, un negru beat se certa furios, înjurînd pe agentul care tocmea mateloți pentru călătorii îndepărtate. Izbea cu cana de tinichea în tejgheaua de lemn și, de fiecare dată, stropi galbeni săreau din ea, împroșcînd mîinile agentului.

Negrul scuipa, țipa și blestema în toate limbile pe care le cunoștea. La o masă se juca pe bani puțini. Apropiindu-se, micul Paganini puse pe o carte piesa lui de cinci franci — bani binecuvîntați, dăruiți de maică-sa.

Zeci de ochi se ațintiră asupra lui. Unul voi să spună ceva, dar se opri. Jocul mergea mai departe. Se auzi o voce :

— Nimic nu mai cade ?

Bătrînelul se apropie de băiat.

— Ce e ? — îl întrebă Niccolo răstit.

Un matelot îl prinse pe Paganini de gulerul hainei. Băiatul mirii ca un cățeluș prins de zgardă, care zadarnic încearcă să muște mîna celui care l-a prins.

— Ce vrei ? Dă-mi drumul ! — strigă el.

— Am să te învăț eu cum să joci ! — spuse un subofițer pîrlit de soare. De la cine ai furat banii ?

— Sînt banii mei ! — răspunse băiatul. Trebuie să-mi cumpăr haine ! Fără haine nu mă pot întoarce la tata !

El își arătă cămașa ruptă, văitîndu-se că e îmbrăcat așa de prost.

— Ia seama, diavole, nu cumva să fii nevoit să-ți cumperi chiar azi o haină de scînduri !

Crupierul se vede însă că privea altfel lucrurile. Aruncă o privire băiatului și continuă jocul.

Tîrziu în noapte, ieșind din cîrciumă cu Paganini, subofițerul îi spuse :

— Maimuță mică ai noroc, nu glumă ! Dar, la drept vorbind, și mie mi-a mers azi ca niciodată. Te-ai născut într-o zodie bună. Iată, însă, ce vreau să-ți spun. Am văzut că ai cîștigat optzeci de ludovici de aur. Ești bogat ! Ai atîția bani, cîți n-am avut într-un an întreg. Dă-mi cinci ludovici și te întovărășesc pînă acasă. Altfel, îți face careva de petrecanie prin locurile astea dosnice.

Într-adevăr, doi necunoscuți se țineau după el. Subofițerul își strînse centura, scoase de la sîn un pistol greu, pe al cărui mîner era gravată o corabie, apoi își potrivi cureaua de care atîrna în teacă un pumnal. Făcu toate acestea cu un aer atît de grav, de parcă s-ar fi pregătit să respingă atacul unei cete de bandiți. Dar nimeni nu se gîndea să-l jefuiască. După ce băiatul ajunse cu bine acasă, subofițerul își primi cei cinci ludovici de aur.

Tată-său dormea. O damigeană mare, spartă, zăcea lingă pat, iar pe podea se intindea o băltoacă de vin roșu. Papucii bătrinului înotau in vin.

Micul Paganini nu închise ochii toată noaptea. Dinții ii clănțăneau, inima ii zvicnea cu putere. Bătrînul nu se trezi. Spre dimineață, tiptil, ca să nu-l deștepte, și nevăzut de nimeni, băiatul părăsi hotelul. Ducea la subsuoară vioara, iar în mînă ținea o legăturică, în care era toată avuția lui: cartea de rugăciuni, dată de maică-sa, și o fundă din trei panglici — roșie, verde și neagră — pe care i-o dăruise cîndva signor Niecco.

Pentru prima oară în copilăria lui, Niccolo Paganini se simți liniștit și ușurat. Îi era foame. Nu mîncase de două zile. O luă de-a lungul țărmului, pe lîngă un zid înalt, dincolo de care se zărea frunzișul copacilor și se auzea ciripitul păsărelelor. Pe mal, o fată care tocmai se scăldase, se îmbrăca, cîntînd voios. Orașul se trezea alene. Cafeneaua portului — iată primul loc în care intră violonistul cel zdrențăros. Omul de lîngă ușă, care ștergea geamurile îl privi bănuitor.

— Ai cu ce plăti ? — il intrebă el, cînd Paganini porunci un prînz prea bogat pentru unul ca dînsul.

Uitînd de orice prevedere, Paganini zornăi în palmă o grămadă de piese de cinci franci, privind pieziș spre ciorapii in care avea ascuns restul. Sorbind cafeaua fierbinte și groasă și înfulecînd cu lăcomie ouăle fierte, băiatul își aminti deodată de jocul de noaptea trecută. Pînă la urmă, ispita biruise groaza ce-i insuflase taverna. Amețit de un soi de dulce sfîrșeală, se gîndea la clipele acelea de nebănuit noroc, cînd aurul începuse să curgă șuvoi înspre dînsul.

Pe neașteptate, il cuprinse o nelămurită frică de hoți. Zorit, plecă din cafenea și o porni pe străzile orașului, stăpînite de liniștea dimineții. Ajunse în piață tocmai cînd magazinul cu o firmă ademenitoare : „Haine vieneze“ își deschidea porțile și un bărbat inalt căra înăuntru, dintr-o trăsură, pachete și baloturi.

Băiatul își cumpără două costume deodată. Abia de se putu recunoaște în imaginea flăcăului fercheș pe care-l văzu în oglindă. Teama ce-l stăpînise cită vreme hoinărise singur prin prăvăliile orașului acesta străin și necunoscut

îl părăsi. Ieşi din magazin, se opri la un colţ de stradă şi, parcă neştiind pe ce lume se află, scoase vioara din cutie. După cîteva acorduri, sunetele începură să se reverse de la sine. Simţămintele ce-l frămîntau, amintirea a tot ce pătimise un an întreg izbucniră dintr-o dată într-o vijelie de sunete, care parcă răsturnau şi acopereau totul în calea lor, rupînd firele ce-l mai legau de familie şi de casă. Se clătina pe picioare. Îl lua cînd un val de frig, cînd unul de căldură, dar el cînta mai departe, ca un apucat, ca un bezmetic, fără să-şi dea seama unde şi de cît timp îi zicea din vioară. El nu vedea mulţimea ce se strînsese în jurul său şi nici cum un trecător îi luă pălăria de pe cap şi i-o puse la picioare şi cum, în ea, se rostogolea bănet din toate părţile. Nu-şi dădea seama că lacrimile îi împăienjeniseră ochii şi, numai atunci cînd se clătină de-a binelea, lăsă jos arcuşul. Genunchii îi tremurau, pe umeri simţea parcă o povară de plumb. Abia atunci zări lumea dimprejur şi auzi cum toată piaţa îl aplaudă. Un birjar, ridicîndu-se de pe capră, strigă ceva, făcînd nişte semne cu pălăria. Băieţii de prăvălie îşi părăsiseră tejghelele ca să-l asculte ; cumpărătorii înlemniseră în pragul magazinelor. Mulţi îl recunoscuseră. Cu toţii vorbeau despre el.

Mirat, Paganini privi banii, îşi luă pălăria şi, stîngaci, îşi înfundă buzunarele cu monezi şi bancnote. Puse vioara în cutie şi o porni singur, fără să ştie încotro. Abia îl mai ţineau picioarele. Puzderia de trecători curioşi, care îl însoţea, se risipea încetul cu încetul. Văzîndu-l tras la faţă, cu ochii plînşi şi cu marile lui gene umede, nimeni nu cutezase să-i pună vreo întrebare. Băiatul era frămîntat tot mereu de gîndul că trebuie să facă ceva, dar pentru moment, nu-şi dădea seama ce anume. În sfîrşit se dumiri. Avea bani, putea deci să ia o trăsură. Cînd se urcă în ea, simţi că nu mai e în stare să lupte cu somnul. Ţinînd vioara subsuoară, el se ciupea de ureche cu mîna dreaptă. Ajunseră la o staţie de diligenţe. Acolo află că peste o oră porneşte o diligenţă de noapte şi luă un bilet pentru Milano. Noaptea tîrziu, în sunete de corn, părăsi Livorno, pe un drum vechi şi larg, ce ducea spre nord. Pe acelaşi drum trecuseră cîndva legiunile romane. Caldarîmul şoselei era alcătuit din străvechile lespezi roase de carele romane, alături de altele aşezate mai de curînd.

Se isprăvise cu viața de pînă atunci. Primul său joc de cărți în tavernă se vădise mult mai interesant decît cîntatul la vioară. „Dar de ce să-mi bat capul ?“ se gîndea Paganini, clipocind și clătinîndu-și capul la fiecare hurducătură a diligenței. „Am să mai cînt o dată în piață și iar voi fi bogat ! De ce să mă mai întorc la taică-meu, care-mi stoarce toată vlaga ?“

Ieșiră prin străvechea Poartă Pisană, pe drumul de nord.

„Nu-i rău să mergi cu diligența, cînd e timp frumos !“ — ziceau călătorii mai umblați și adăugau : „Ce bine-i să te cuibărești în fundul diligenței cînd cade ploaia măruntă de decembrie, dacă diligența n-are crăpături în podea și pe la ferestre și dacă ai un schimb de haine cu tine, dacă stomacul ți-e plin și dacă, pe deasupra, mai ai la îndemînă, în boccea, o ploscă de argint cu o băutură groasă și aurie, îndeajuns de tare !“ Cît de anevoioasă era însă călătoria cu diligența pe drumurile din nordul Italiei pentru un copil stingher !

Abia ajunseră la Lucca și intrară în curtea poștei, că doi jandarmi îl arestară pe micul Paganini. Bătrînul Antonio făcuse rost de bani și, neeconomisind nici o lețcaie și nici făgăduințele, pusese în mișcare toată poliția din Livorno, care, printr-o heliogramă, vestise poliția din Lucca de sosirea băiatului.

Paganini petrecu două zile la prefectură, fără să fie trimis la închisoare sau în celula cu gratii. Se bucura de o libertate aproape deplină, doar neavînd voie să părăsească localul prefecturii. Funcționarii de la poliție își cam băteau joc de el, dar socotind, se vede, că e feciorul vreunui bogătaș, că totul se va lămuri de la sine, că nu trebuie să se zorească și să forțeze situația, aproape că nici nu-l interogară. Și cum cei de la poliție nu știau cum să se poarte cu băiatul acesta, care nu era un răufăcător și care putea să facă parte chiar dintr-o familie nobilă, șederea la prefectură se dovedi a nu fi chiar atît de neplăcută. Micul Paganini se sătură de somn și de mîncare.

De mai multe ori întrebase cînd sosește diligența din sud și, de fiecare dată, uitase ora care-i fusese spusă. În

cele din urmă, tocmai cînd deschisese iar ușa ca să mai întrebe pe gardianul de serviciu despre diligență, auzi glasul tatălui :

— Sînt aici ! Am sosit !

Pe drumul spre casă nu mîncă bătaie, nici n-auzi vreo vorbă aspră. Dimpotrivă, tată-său se arătă neobișnuit de duios. Cînd, în diligență, îl fura somnul, băiatul căta la el pe furiș. Niccolo era tot timpul cu atenția încordată. Dar, lucru de necrezut, bătrînul Antonio rămînea mai departe liniștit, se arăta potolit, vorbea puțin și părea cufundat în gînduri. Cu cît înainta mai spre nord și se apropiau de Riviera Levantină, cu atît mintea micului Paganini era frămîntată de gînduri neliniștitoare. Deodată, își dădu seama de însemnătatea deosebită pe care această fugă neașteptată o avea în viața sa de copil. Se simțea rupt de familie. Chiar și durerea sfredelitoare a despărțirii de mamă-sa se risipea, pe măsură ce diligența se apropia de orașul natal. Dacă Paganini ar fi fost mai în vîrstă, el și-ar fi putut asemăna atitudinea față de tată-său cu aceea a unui pedagog norocos, care îndreptase cu iscusință purtarea elevului său. Acum rolurile se inversaseră. Paganini simțea că-l are pe tată-său în mînă. Cu toate astea, încă se mai temea de el.

Ca și cum s-ar fi înțeles, pe tăcute, tatăl și fiul se întoarseră acasă ca niște călători avuți și fericiți. Nici nu pomeniră de neplăcuta întîmplare.

La Genova domnea voioșia.

Cineva răspîndise vestea succeselor micului Paganini și marchizul di Negro îi trimise o scrisoare, poftindu-l să dea un concert, împreună cu cea mai renumită cîntăreață a Italiei de nord, Tereza Bertinotti. La acest concert lua parte — cîntînd la clavecin din operele sale — și Kreutzer-senior.

Paganini cîntă la di Negro cu liniștea și încrederea în sine pe care i le dăruise prima încercare grea din viață și se bucură de un deosebit succes.

Se obișnui repede cu noua situație. Cu toate poreclele de ocară scornite de surorile sale, cu toate căutăturile pizmașe, aproape dușmănoase, pe care i le arunca frate-său, Paganini se simțea sufletul familiei.

Bătrînul Paganini începu să-și dea ifose și mai mari: Niccolo era copilul-minune, crescut de un tată iubitor și de o mamă gata de orice jertfă, și care au făcut totul pentru a dezvolta talentul fiului — iată noua poziție aleasă de bătrînul Paganini.

Mama lui Niccolo se bucura de prefacerea aceasta — socotind-o sinceră — și-și diviniza feciorul pentru binefăcătoarea înrîurire ce o avuse asupra tatălui lui.

Într-o bună zi, domnul Kreutzer își opri caleașca în fața ușii întunecoase a casei din Passo di Gatta Mora. Muzicant bogat, artist cu maniere alese și cu înfățișare de marchiz francez, Kreutzer fu nevoit să-și țină batista la nas cît urcă scara. Vorbind în numele marchizului di Negro, domnul Kreutzer caută să-l înduplece pe signor Antonio să-și trimită neapărat băiatul la Parma, unde trăia singurul violonist în stare să-i desăvîrșească pregătirea muzicală. Băiatul îl știa din auzite. Di Negro și Kreutzer voiau să-l convingă pe bătrîn să se ducă la Alessandro Rolla.

Trecu o săptămînă. Miresmele gingașe ale florilor de munte pătrundeau din nou prin geamurile deschise ale poștalionului. Bătrînul și băiatul cu vioara călătoreau spre Parma.

Sosiră pe la prînz.

Fură introduși într-o cameră ce purta pecetea măreției și a paraginii — odaia unui om ce uitase de sine și de lume, a unui om ros de o boală grea și fără leac.

Lîngă geam, sub razele arzătoare ale soarelui de amiază, se zărea un caiet alb, mare, cu note, pe care cele patruzeci și opt de portative ale noii piese muzicale erau scrise cu un creion de plumb.

Rolla era bolnav. Bătrînul Paganini rugă stăruitor pe soția acestuia să-l arate pe Niccolo marelui Rolla „măcar pentru o clipă".

Și în timp ce într-o odaie din fund signora Rolla își întreba bărbatul dacă-l poate primi pe micul violonist, băiatul își scoase vioara și, stăpîn pe sine încă de la primele acorduri, execută la *prima vista* noua compoziție a lui Rolla. Era un concert pentru vioară, necîntat pînă atunci,

nici chiar de autor. Fără să bănuiască nimic, Paganini se lăsă cucerit de primele fraze ale concertului.

Iată ! A terminat cele dintîi douăzeci și șapte de portative și trece la *adagio*. În momentul acela, ușa se deschise larg și, în prag, se ivi un om cu chipul istovit, ca de ceară, îmbrăcat într-un halat albastru, descheiat la piept. Părul din cap și de pe piept îi era cărunt, fața brăzdată de cute adînci, ochii aprinși de boală. Fără un cuvînt, ci doar arătînd cu degetul lung și galben, Rolla ceru băiatului să cînte mai departe și, abia tîrîndu-și picioarele, se apropie de un fotoliu și se prăvăli în el. Își îngropă apoi obrazul în palme și, proptindu-și coatele de genunchi, ascultă cu ochii închiși propriul său concert.

Cantilena se sfîrși. Urmă un *pizzicato* fulgerător, pe urmă finalul . . . și băiatul lăsă vioara din mînă. Fără să-și desprindă palmele de pe obraz, Rolla își rezemă capul de speteaza fotoliului. Umerii bătrînului se cutremurară și, cum nu-i vedea lacrimile, băiatul nu pricepu dacă e vorba de un hohot de plîns înăbușit sau de un acces de tuse, pe care bătrînul compozitor încerca să și-l stăpînească printr-o sforțare a voinței !

Stingherit, violonistul își plimbă ochii de la tată-său la bătrînul Rolla și de la acesta la soția compozitorului. Cu palmele ridicate, gata parcă să aplaude, femeia stătea încremenită, cu o expresie de groază — sau, poate, de încîntare — pe obraz. Buimăcit, bătrînul Paganini își frămînta pălăria în mîini. Pentru a pune capăt tăcerii nespus de apăsătoare, Niccolo se apropie de signor Rolla și îi zise :

— Maestro !

Dar Rolla îl întrerupse :

— Dragul meu n-am să-ți pot fi profesor . . . Cît de zorit e pasul vieții, dacă acum copiii izbutesc să facă lucruri pe care noi le-am atins după ce ne-am măcinat puterile ! Ce-a ajuns lumea ! Cît de fulgerător zboară viața !

Bătrînul violonist îl măsură pe micul Paganini din cap pînă în picioare. Fața lui mărturisea o mulțumire din ce în ce mai mare, care-i netezea zbîrciturile. Emoția îi trecuse.

— Sînt bătrîn ! — rosti el, cu glas hotărît. De la mine nu mai ai ce învăța. În Parma este însă un om tînăr și plin de putere, care îți poate fi de folos. Cînd o să ieși de aici,

ia-o pe Viale Mentana. Acolo ai să vezi o poartă de piatră cenușie. Intră înăuntru ! În marea curte interioară, cu flori și coloane, vei găsi Școala de muzică. Directorul ei e signor Paer. Lui să i te adresezi și . . . Dumnezeu să te binecuvînteze.

Bătrînul își strînse poalele halatului, se ridică grăbit, umerii tresărindu-i ca prinși de un fior rece și, fără să-și ia rămas bun, părăsi odaia.

CĂRŢI DE JOC, ZARURI ŞI VIOARĂ

Cele şase luni trăite la Parma trecură ca o singură zi. Paer se ocupa personal de pregătirea muzicală a tînărului signor Niccolo Paganini, care-şi însuşea nespus de uşor teoria muzicii.

Înfăţişarea lui Paer îl făcea pe băiat să se gîndească la mercur. Mersul lui signor Paer era atît de greoi, de parcă într-adevăr ar fi avut mercur în vine. Dar înfăţişarea aceasta greoaie se îmbina cu o neaşteptată vioiciune a gesturilor, cu mobilitatea şi strălucirea făpturii sale. Şi totuşi, Paganini simţea necontenit răceala de gheaţă a sîngelui acestuia. Mercurul seamănă cu un metal topit, dar e rece. Băiatul era uimit de omul acesta ciudat, de privirea grea a ochilor lui reci şi lipsiţi de viaţă — bătînd în violet — şi care parcă nu vedeau ; culoarea aceasta violetă, ca şi nuanţele viorii, liliachii ale hainelor lui, ale cravatei şi ale mănuşilor, aveau asupra băiatului o înrîurire ciudată. Se minuna el singur că-l visa atît de des ! Domnul director al Conservatorului,

impunătorul domn Paer, îi apărea întotdeauna în aceste visuri, în rolul unui geniu minunat, învăluit într-o mantie violacee. Signor Paer dirija o orchestră alcătuită tot din oamenii liliachii — genii îmbrăcate în violet — iar din fiecare deget îi picurau broboane argintii sau stropi de mercur, care, sfărîmîndu-se, izbeau în geamurile ferestrelor cu un zgomot ce se prefăcea apoi în clinchetul a milioane de clopoței. Țăndările sfărîmate se împrăștiau apoi și se transformau în mici cristale, în scîntei și steluțe, în mărgele de gheață și fulgi de nea, care înveșmîntau copacii. Deodată, se făcea frig : iarna punea stăpînire pe lume, ca în munții cei înalți, dincolo de Cremona, unde copiii se dau pe gheață — în iulie — pe lacurile alpine, în timp ce jos, la poalele munților, turmele pasc în voie, iar glasul de aur al cornului ciobănesc adună oile, pentru a le mîna pe potecile înguste dintre înaltele garduri cu ostrețe ale viilor înverzite, scăldate de lumina soarelui. Alteori, broboanele de argint viu cădeau pe copaci și se aprindeau dintr-o dată — ca mii de luminițe albe — pe cărările de neguri ale parcului. Pe urmă, ziua lua locul nopții și cîmpiile smălțuite cu violete de Parma scînteiau și mai tare sub puterea vrăjită a culorilor viorii și liliachii, purtate de domnul director al Conservatorului din orașul Parma.

Zilele treceau. Hardi și Novi, doi elevi ai Conservatorului, erau rivalii lui Paganini. Aceștia nu izbutiră să-l întreacă nici la cîntatul la vioară, nici la teoria muzicii ; la compoziție însă, ei se luară la luptă cu Paganini, pentru a cîștiga inima profesorului. Hardi și Novi se urau între dînșii. La început, fiecare din ei încercară să-l cîștige pe Paganini de partea sa. El nu primi însă prietenia unuia pentru a face rău celuilalt. Și atunci, în ura lor comună împotriva lui Paganini, vrăjmașii deveniră aliați.

Novi era fratele canonicului unei vechi biserici genoveze. Frații Novi își scriau epistole mieroase, în care își lăudau unul altuia devotamentul lor față de biserică. Fratele cel mare făcea să ajungă celuilalt tot ce afla despre familia lui Paganini și despre copilăria lui, iar cel mai mic îi dase în grijă să răspîndească tot soiul de bîrfeli pe socoteala tînărului violonist. Și, în timp ce, pasionat de muncă și fără să-și cruțe puterile și sănătatea, Paganini făcea

exerciții cîte paisprezece ore pe zi, în celălalt oraș i se pregătea o încercare grea și mîrșavă.

Paganini locuia într-o încăpere mică, la signora Augustina. Ușa cămăruței se închidea atît de prost, încît nici nu se mai mira cînd, întorcîndu-se de la Conservator, găsea urmele unor vizite străine. Toate lucrurile îi erau răvășite, chiar și rufăria și pașaportul ; afla fața de pernă descusută și prinsă neglijent la loc, iar scrisorile primite de la mama și surorile sale le găsea legate în neorînduială. Adeseori, deschizînd ușa ca să intre, mai descoperea și un șobolan mare, obișnuit vizitator al odăii sale, care, cocoțat pe masa lui de lucru ronțăia o coajă de pîine, uitată de cine știe cine. Paganini tresărea și se oprea în prag. Și, de fiecare dată, șobolanul — privind cu dispreț pe muzicant — sărea fără grabă de pe masă și dispărea sub dușumea.

Ziarele catolice vorbeau despre evenimente de importanță deosebită. Dar aceste știri nu tulburau cu nimic văzduhul Parmei, unde clopotele răsunau mai departe, domol, iar popii burduhănoși, cu fețele înecate în grăsime, își fîrniiau missa. Tinerii violoniști erau obligați să meargă la biserică. Hardi, fiind major, se spovedea și se împărtășea. De obicei, după spovedanie, el se închidea cu Novi, discutînd multă vreme lucruri foarte importante. Amîndoi se fuduleau în fața colegilor că fuseseră însărcinați să supravegheze ce gîndesc studenții Conservatorului.

Paganini se chinuia ceasuri în șir cu descifrarea unor pasaje muzicale foarte grele. Apoi, deși istovit de o muncă tot mai anevoioasă și de cumplita lui oboseală fizică, el trebuia să meargă tocmai în celălalt capăt al orașului, unde locuia Gireti, un bătrîn dirijor napolitan și fost profesor al lui Paer. Tocmai lui îi încredințase signor Paer lecțiile teoretice pe care le urma Paganini. Giretti era foarte sever cu elevii și Paganini știa că orice greșeală, cît de mică, chiar o ușoară neatenție, va avea drept urmare schimbarea purtării lui Giretti și a lui Paer față de dînsul. Giretti era doar un simplu profesor al Conservatorului, în timp ce elevul său era director. Signor Paer era elevul lui Giretti și, în același timp, superiorul lui. Dar cum se întîmplă adesea în lumea adevăratei arte, starea de fapt era următoarea : signor Paer nu ieșea din cuvîntul lui signor Giretti, în toate problemele teoriei muzicale. În schimb,

în chestiunile de administrație, signor Paer era stăpîn absolut. Signor Giretti ignora, pur și simplu, existența problemelor administrative ca și activitatea gospodărească a lui signor Paer. Pasămite, pentru Giretti nici nu exista o viață practică. Spre deosebire de signor Niecco, unchiașul acesta înalt, uscățiv, al cărui chip frumos era încadrat de o cunună de păr argintiu, părea că nu este legat de viața de toate zilele. Nu se sinchisea de loc de înfățișarea odăilor sale. Neorînduiala domnea peste tot, prin rafturi ca și pe canapeaua care-i slujea lui signor Giretti și drept pat. Acești doi dirijori, atît de deosebiți unul de altul, erau legați numai prin devotamentul lor față de o emblemă, pe care amîndoi o respectau in aceeași măsură. Printre lucrurile răvășite pe masa de scris din odaia în care puteau intra doar Niccolo și signor Paer, Paganini văzuse o fundulită tricoloră — roșu, negru, verde — întocmai ca aceea pe care o primise în dar de la signor Niecco. Era simbolul fraților din pădure. În mintea adolescentului Niccolo, cele trei culori reprezentau pădurile în care oamenii aceștia ațîțau — printre copacii înverziți — flacăra roșie a focurilor subterane, arzînd movile întregi de cărbune negru. Iată de unde venea îmbinarea culorilor roșu, negru și verde. Înțelesul politic al cuvintelor *foresta*, *baracca* și *venta* fusese aproape uitat de Paganini, deoarece aceste simboluri erau cu desăvîrșire interzise.

Dacă învățătura teoretică a lui Paganini se desfășura sub îndrumarea lui Giretti, în schimb toate celelalte exerciții practice și compoziția erau călăuzite de Paer însuși. Restul profesorilor îl socoteau pe tînărul Paganini mai degrabă ca pe un coleg de-al lor mai tînăr. Paganini își dădea seama de purtarea plină de prețuire a profesorilor de la Conservator, fapt ce-l umplea de o copilărească mîndrie. Lucrul acesta, însă, nu-l făcu mai prevăzător in relațiile cu ceilalți studenți. Absorbit cu totul de muncă, el rămînea mai departe un singuratic. Întorcîndu-se de la Giretti, în loc să-și petreacă serile cu fetele din Parma, așa cum făceau colegii de Conservator, el se închidea în odăiță și se punea din nou pe lucru. Se istovise într-atît, încît, nu o dată, vioara îi cădea din mînă. Ajunsese la un astfel de grad de încordare încît nu-și mai dădea seama că forțele i se irosesc. Nu simțea decît că înaintase mult pe drumul ce-l

ducea la ținta urmărită. Doar groaznicele accese de tuse îi mai întrerupeau lucrul pentru cîteva ore. Însă și în aceste răgazuri, Paganini, lăsînd vioara, se așeza la masă și, cu scrisul său mărunt, umplea pagini întregi cu portative, dezlegînd problemele date de Paer. Spre sfîrșitul celor șase luni de ședere la Parma, erau gata douăzeci și patru de fugi pentru patru mîini, scrise fără să fi avut pian. Paer le interpreta împreună cu Paganini, el fiind singurul student căruia i se îngăduise să cînte împreună cu directorul Conservatorului. Forma muzicală, neînchipuit de grea, a operelor tînărului compozitor, făcea cu neputință executarea lor de către cei șase elevi, admiși să ia lecții cu Paer.

După patru luni de muncă cot la cot cu Paer, Paganini primi însărcinarea de a compune un duet pentru vioară, îndeletnicire care îl absorbi cu totul.

În timp ce zămislea această compoziție — nespus de grea și complicată — Paganini cînta lucrările celorlalți elevi. O făcea cu cele mai bune intenții, dar urmările se dovediră a fi neplăcute. Fără să vrea, el își înrăia rivalii, fiindcă, din zbor, printr-o mînuire de arcuș, el le îndrepta greșelile în timpul execuției. El transforma compozițiile lor, scrise fără talent, în așa fel, încît nu-l mai iritau pe Paer. Dar acest mic ajutor dat rivalilor, în loc să le stîrnească recunoștința, îi făcea să turbeze de furie. Față de Paer, colegii tăceau chitic, știind bine că Paganini, corectîndu-le lucrările, îi scăpase din încurcătură, dar, de îndată ce profesorul pleca, se năpusteau asupra lui. Furios, Hardi îl învinuia că-i transformase, în mod abuziv, compoziția ; alți doi îl amenințau cu o bătaie strașnică sub cuvînt că Paganini le furase fraze întregi din lucrările lor și le transpusese apoi în fugile sale.

Paganini își dădea însă limpede seama despre ce era vorba. Interpretînd lucrările colegilor, el le înveșmînta în forme care, în mare parte, erau fructul propriei lui inspirații. Era dar firesc ca unele trăsături să se repete și în compozițiile sale. De aceea, cînd execută, în sala Conservatorului, prima sa fugă, cei șase studenți tăbărîră asupră-i, strigîndu-i : „Hoțule !“

Într-o seară, cînd, simțind nevoia de odihnă, Paganini ieșise din casă și ajunsese în apropierea castelului din Parma, ochii îi fură izbiți deodată de o pagină cu note,

zvirlită pe potecă. El o ridică. Erau notele unui text franțuzesc, cu un titlu lung și pretențios și împodobit pe la colțuri cu viniete. Era cîntecul de luptă al armatelor de la Rin, cîntat pe scenele diferitelor teatre și scris de inginerul Rouget de Lisle, ofițer în armata franceză.

Paganini se întoarse acasă, aprinse o lumînare și reciti notele. Pe urmă, în liniștea amurgului care se lăsa, ascultă cum răsună *Angélus*-ul de la o clopotniță îndepărtată și, cînd ultimele dangăte ale clopotului se stinseră, el ridică arcușul. Vioara porni să cînte primele trei măsuri ale *Marsiliezei*. În același ton cu dangătul clopotelor, dar într-un tempo încetinit, cîntecul acesta suna foarte straniu.

Șuvoiul larg, liniștit al glasurilor din cor, se preschimbă într-o mare de sunete de orgă, pe care numai Paganini era în stare să le redea la vioară. Apoi se auzi un susur, ca și cum pîrîiașe de apă s-ar fi pornit să curgă, săltînd peste pietre. La început domoale, apoi tot mai puternice și mai năpraznice, ele se contopeau, în sfîrșit, cu vuietul unui șuvoi vijelios — larma miilor de glasuri ale mulțimii de pe ulițe, care se apropia și se revărsa în piață. Răsunau tropote de cai și zăngănit de arme . . . Și numai în clipa aceea Paganini dădu drumul *Marsiliezei*, care zbură slobodă ca o pasăre. Acest cîntec de război francez, chemarea lui clocotitoare la luptă, îl cuprinsese într-atît, încît violonistul nici nu băgă de seamă cum mulțimea se strînsese în jurul casei ; nu pricepu nici ropotul de aplauze, nici aclamațiile, și abia după ce termină și puse vioara pe masă văzu prin gemuleț că strada gemea de lume.

În zori, Paganini se trezi sub mormanul de haine cu care se acoperise noaptea, pentru a se încălzi. Îl scuturau frigurile.

Timp de zece zile, el nu putu părăsi patul. Nu coborî din mansardă. Portăreasa Conservatorului, o femeie bătrînă, veni să-l vadă și îi aduse din partea lui signor Paer salutări și un bilețel cu următoarele rînduri :

„Lumea e înfuriată pe tine ; oare nu-ți dai seama, smintitule, cît de primejdios e să împletești imnurile religioase cu cîntecele fără Dumnezeu ale francezilor ? Am aflat în-

timplător despre boala ta. A venit Novi să-mi raporteze că îngerul răzbunării a trecut pe la tine și că — semn al mîniei cerești — zaci acum cu mîna fracturată. Nu cred nimic din toate poveștile acestea ; îți cer însă să fii cu băgare de seamă. Arde, te rog, bilețelul, prostuțul meu drag ! Barbara te va îngriji, ca să te faci cît mai degrabă sănătos și, de asemeni, îți va aduce mîncare bună. N-am nici o putință să te văd. Cînd ai să vii aici am să-ți povestesc despre invitația pe care am primit-o din partea venețienilor, deoarece opera mea se va juca la Veneția și nu la Parma. Nu uita să închizi bine ferestrele de cu seară ! Nopțile sînt răcoroase și multă lume suferă de friguri".

Scrisoarea nu era iscălită. Bătrîna slujnică așteptă tăcută pînă ce Paganini o citi. Aprinse apoi o lumînare și, la flacăra ei, arse bilețelul lui Paer. Căutătura aspră a bătrînei ca și întregu-i chip mărturiseau că știe destul de multe despre tînărul violonist, mult mai multe decît el însuși.

A doua zi Paganini se duse la Conservator ca să predea profesorului duetul pe care-l sfîrșise. Ieșind de acasă, văzu cu ciudă că ușa era deschisă ; pasămite rămăsese așa toată noaptea, după plecarea bătrînei servitoare.

Executînd prima măsură, simți deodată o durere îngrozitoare în ochiul stîng și la tîmplă, care aproape îl făcu să-și piardă cunoștința. Plesnise coarda gravă și îl lovise în pleoapa stîngă. Puterea de stăpînire pe care o dobîndise îi îngădui să nu-și arate suferința față de profesor. Făcîndu-și curaj, Paganini se hotărî să cînte mai departe numai pe trei coarde. Mîinile îi tremurau, capul îi vîjîia, umerii și brațele îi erau apăsate parcă de o povară.

„Iar m-au prins frigurile !" își zise Paganini, temîndu-se să ridice privirea spre Paer. Sîngele îi năvălise în obraz, ochii îl usturau, de parcă îl împroșcase cineva cu nisip. Și, deodată, profesorul îi puse brațul pe umăr.

— De unde ai luat rabla asta ? — întrebă Paer aspru. Că doar nu-i vioara ta, Paganini !

Într-adevăr, era o diblă ordinară din lemn, dintr-acelea nelipsite la nunțile țărănești și la jocuri. Și, colac peste pupăză, înăuntrul viorii fuseseră agățate bucățele de plumb. Paer aprinse un candelabru și prinse să cerceteze amănunțit vioara aceasta grosolană, ieșită din mîinile unui cîrpaci. Trăgîndu-l pe Paganini de mînecă, îi arătă tăcut,

cu un mic cleștișor, că toate coardele fuseseră tăiate și abia se mai țineau. Aruncă vioara pe masă și coardele, cîte mai erau, plesniră jalnic. Paer se porni să măsoare camera cu pași mari.

Paganini începu să rîdă încetișor, apoi rîsul i se preschimbă într-un hohot. Căzu pe divan, tăvălindu-se de rîs. Simțămîntul apăsător al neîncrederii în sine, teama că boala îi nimicise talentul, fură gonite de conștiința înflăcărată și neînfrîntă a nevinovăției sale față de arta măreață, de certitudinea că de vină de insuccesul de acum sînt alții și nu el. Boala îi pierise fără urmă. Pe loc se risipi și sfiiciunea aceea ce-l cuprinsese pe neașteptate în fața lui Paer.

— Dar unde e vioara ta ? — îl întrebă maestrul.

Paganini tăcu.

— Știu cine ți-a făcut-o ! — spuse îngîndurat Paer, ca pentru sine.

Apoi, întorcînd cu un gest inconștient paginile caietului adus de Paganini, se minună :

— A ! Duetul e gata ! Bravo !

Își luă vioara și apoi scoase din dulap o alta, pentru Paganini.

După ce sfîrși duetul, Paer îi spuse reținut, cu un zîmbet de adîncă mulțumire :

— Îndeplinești întocmai cerințele unui stil sobru și pur. Socotesc că ți-ai trecut examenul. A sosit momentul cînd putem vorbi de despărțirea noastră.

ȘOBOLANII

Poliția din Parma refuză să facă cercetări spre a găsi vioara dispărută.

După două concerte cu bilete de intrare — la care cîntase pe una din viorile lui Paer — Paganini izbuti să-și cumpere un alt instrument. Prisosul banilor cîștigați îl trimise tatălui său.

Viața lui Paganini se desfășura destul de curios. Și nu puține ceasuri își petrecea el la fereastra odăiței, de unde cuprindea toată partea de sud-vest a orașului, gîndindu-se la viața lui.

Într-o zi, meditația îi fu întreruptă de ivirea în uliță a doi oameni ciudați. Iată-i, oprindu-se sub geamurile mansardei din colț, așezată peste drum de o clădire înaltă. Ori de cîte ori trecea cineva, ei tăceau, apoi începeau iar să vorbească, iscodind cu teamă în urma trecătorului. Apoi, unul din ei o luă cu pași repezi pe uliță. Paganini îi privea de sus — de la mansarda așezată deasupra etajului al doi-

lea al vechii clădiri din Parma — și totuși auzea toată convorbirea, pînă la ultimul cuvînt.

Așa i se întîmpla mereu. Adeseori, în tăcerea nopții, Paganini prindea sunetele cele mai nedeslușite : ba clopotele din îndepărtatele sate de la nord de Parma, cu dangătul lor care se revărsa prin valea dintre coline ; ba scîrțîitul roților de care și chiotele surugiilor, ce treceau pe străvechiul drum roman, dincolo de zidul orașului ; ba glasul trecătorilor ce străbăteau piața, aflată la două colțuri de stradă de casa lui ; ba scîncetul și țipetele copiilor bolnavi, răzbind din subsolurile stradelelor învecinate. Uneori auzea chiar și sporovăiala cumetrelor, care se adunau, serile, la fîntîna de pe o uliță depărtată, aflată tocmai lîngă zidul orașului. Această nemaipomenită ascuțime a auzului i se părea lui Paganini un lucru foarte firesc.

Omul care rămăsese în uliță se îndepărtă grăbit spre intrarea casei. Trecură cîteva clipe, apoi pașii răsunară pe trepte și se auzi o bătaie la ușă. Intră profesorul.

— Iată — zise Paer — am venit să-mi iau rămas bun de la tine ; ești singurul elev de la care îmi iau rămas bun !

Paganini îi aduse un scaun, privind îngrijorat și mișcat pe signor Paer. Tristețea și neliniștea de pe chipul profesorului se topiseră. Acum Paer zîmbea.

— Vreau să te previn — începu el, fără să se așeze — să nu te mai duci la Conservator ! Pleacă din Parma, cît poți mai degrabă ! Îmi pare rău că și eu trebuie să părăsesc orașul în care am viețuit atîția ani, dar venețienii stăruiesc mereu și condițiile cu care mă îmbie sînt cu mult mai prielnice decît acelea primite din alte orașe.

Deodată Paer se opri, își trecu mîna prin păr, se uită la Paganini și-l întrebă :

— Spune-mi, îți pare rău ? Pari tulburat !

Apucîndu-l de umeri, îl întoarse cu fața spre fereastră. Paganini își feri ochii, iar obrajii lui, ca de ceară, se acoperiră cu două pete roșii. Apoi, privindu-l pe Paer drept în ochi, îi zise :

— Mă simt foarte vinovat față de dumneavoastră ! Am auzit tot ce ați vorbit adineauri. Știu că sînteți carbonar și că cel ce v-a însoțit e Ugo Foscolo.

Paer tresări și se dădu în lături.

— Iată ceva care mă face să nu te pot iubi ! — zise el pe nerăsuflate și își întoarse capul.

— Eu nu împărtășesc însă același sentiment ! — răspunse Paganini. Ce sînt eu de vină dacă lumea nu mă iubește ! Eu mă port prietenos cu toți. Nu-i scot nimănui pe nas nici măcar defectele, pe cînd toată lumea mă ocărăște pentru meritele mele.

— Și ce-ai auzit, mă rog, din convorbirea noastră ? — întrebă Paer.

— Despărțindu-vă, se vede, de signor Foscolo, l-ați întrebat despre viața de la Veneția. Signor Foscolo v-a povestit despre montarea tragediei *Thyeste*, scrisă de el. V-a povestit și cearta lui Bonaparte și v-a mai spus că, după căderea Republicii Cisalpine, nu va mai vedea niciodată Veneția, orașul în care s-a născut. Iar dumneavoastră i-ați făgăduit că veți încerca să-i stabiliți din nou legături la Veneția, că acolo veți locui pe insula Murano și veți pune în scenă opera compusă de dumneavoastră și că poetul Buratti va fi omul de legătură dintre dumneavoastră și Foscolo. Maestre, maestre, de ce vorbiți atît de tare pe stradă ? Dacă toate acestea . . .

Paganini se opri. Un rîs amestecat cu mînie îl înăbușea pe Paer :

— Să te ia dracul cu urechea ta cu tot ! Aș putea crede că erai chiar după colț, dar nu mă îndoiesc de inima ta cinstită. Rămîi cu bine! Nu mai am nici o clipă de pierdut ! Caută să pleci chiar azi din Parma ! La Genova, vei fi în mai multă siguranță.

Paer plecă. Părăsi orașul noaptea, pe drumul ce ducea spre Guastalla, Mantua, Legnano și Padova. Sosind la Veneția peste o săptămînă, Paer — credincios doar lui însuși — își și uitase elevul. Într-adevăr, răceala — care îi era o trăsătură esențială de caracter — îi îngăduia maestrului Paer, de îndată ce datoria față de semeni i se părea împlinită pînă la capăt, să uite cu desăvîrșire pe omul căruia îi purtase de grijă.

În ultimele trei zile dinaintea plecării la Veneția, Paer trimisese, în diferite orașe și centre muzicale ale Italiei, o serie de recomandații temeinice, în care, prin cuvinte pline de entuziasm și, în același timp, pe un ton foarte serios, vestea ivirea lui Paganini ca pe o minune în istoria

măiestriei muzicale. Paer susținea, rece și liniștit, că, în lumea miracolelor muzicale, Paganini deschisese o pagină nouă și că omenirea nu cunoscuse încă în toată istoria ei un talent la fel de amplu și de viguros.

Alte forțe însă urzeau în umbră. Calomnia, întocmai ca un izvor subpămîntean ce șerpuiește prin canaluri ascunse, își croia drum în toate părțile și, în primul rînd, spre orașul de naștere al lui Paganini, în care se întorcea acum tînărul muzician. Paganini nu aflase încă nimic despre toate acestea, iar Paer apucase să le și uite. Odată ajuns la Veneția, își alungase din minte și din inimă orice gînduri și amintiri despre elevul său.

. . . Obosit de drumul anevoios de munte, Paganini ședea lîngă masă, într-o cămăruță. În clipa revederii nu i se spusese nimic neplăcut. Totuși, se simțea de parcă ar fi nimerit între străini. Toată ziua — după sosire — familia nu-l slăbise din ochi, iscodindu-l pe furiș și așteptînd parcă o izbucnire din partea lui. Dar nu se întîmplă nimic.

În sufletul tînărului violonist domnea o liniște deplină, însoțită doar de oboseală. Trei zile nu puse mîna pe vioară. Rătăci fără țintă pe malul mării, călcînd pe pietrele umede ale străvechiului dig. Luă o barcă și porni spre Molo Duca să asculte de acolo cîntecul valurilor. Ore întregi, cînd șezînd pe o piatră, cînd în picioare, cu brațele încrucișate pe piept, privea cum vîntul smulge spuma talazurilor albastre, spulberînd-o în stropi.

Nici noaptea nu-și găsea odihnă. Nu vorbea cu nimeni din casă, doar simple întrebări și răspunsuri fără însemnătate. Zilele se scurgeau plictisitoare.

Dar iată că, într-o seară, întorcîndu-se mai tîrziu ca de obicei, întîlni privirea tristă a mamei, ochii ei plînși și îi citi pe față semnele unei dureri atît de amare, încît se înspăimîntă. O întrebă de ce-i sînt scăldați ochii în lacrimi. Mama clătină cu mîhnire din cap și dădu să plece. O prinse încetișor de mînă. Ea se așeză și-i făcu loc lîngă dînsa.

— De ce te-ai nenorocit ? Tu crezi că nu știm ce viață ai dus la Parma ? Taică-tău știe cine e nemernicul care te-a îndepărtat de familie, de sfînta biserică, de Dumnezeu . . .

Niccolo ar fi vrut s-o întrerupă, dar ea, oprindu-l cu mîna, îi spuse mai departe :

— Prietenii tăi, care te iubesc mai mult decît viața, îndurerați, ne-au scris despre tine fel de fel de scrisori. Mai că n-am murit citindu-le. Ți-a scris tatăl tău, ți-am scris și eu, ca să te înduplecăm, dar tu te-ai purtat atît de fără inimă, încît nici n-ai răspuns la vreuna din scrisorile noastre. Te-ai întors acasă ca unul ce crede că are dreptul a călca în picioare pragul casei părintești și, venind, nu numai că nu te-ai căit, dar nici măcar nu te-ai gîndit să ceri iertare că ți-ai nesocotit îndatoririle.

Niccolo sări ca ars.

— Iată, prin urmare, cum se explică primirea voastră ciudată ! — exclamă el.

Din odaia vecină se auzi un zgomot. Tatăl se trezise. Tîrîndu-și papucii de noapte, el apăru în prag. Clipea des, în lumina sfeșnicului ce-i tremura în mînă. Un zîmbet posomorît îi schimonosea fața, și așa destul de slută. Buzele veștede îi tremurau într-una, de parcă ar fi mestecat ceva.

— Degeaba stai de vorbă cu un ticălos ! — se adresă el nevestei. În inima asta împietrită n-ai să găsești nici o urmă de simțire curată și nobilă. Să-l lăsăm să crape așa, ca un cîine părăsit de toți !

Bătrînul respira greu. Niccolo amuțise, ca lovit de trăsnet. Tatăl, luîndu-i tăcerea drept o provocare, urlă, plin de furie :

— Știm totul ! Știm cum ți-ai pierdut în mod rușinos, sănătatea în chefuri ! Știm cum ai căzut la examene ! Știm cum îți cădea vioara din mîini și îți plesneau coardele ! Ia aminte ! Toate astea sînt pedeapsa lui Dumnezeu, fiindcă ai nesocotit poruncile sfinte. Noi am primit cu smerenie pedeapsa asta grea. Nu căuta însă s-o dobori pe maică-ta cu încăpățînarea ta, nemernic nepocăit ce ești ! Poți să te cari de aici ! Iar dacă vrei să rămîi, atunci caută să te schimbi și vom porni într-un turneu prin Lombardia.

Niccolo clătină din cap :

— Pînă n-o să-mi spuneți numele calomniatorului care a reușit să mă ponegrească în ochii voștri, răspîndind învinuirile astea monstruoase, pînă atunci am să tac ! Muțenia va fi singurul meu răspuns la învinuirile ce mi le aruncați. O să vedem noi cine minte ! Spuneți că n-ați primit nici o scrisoare de la mine ? Dar nici eu n-am primit nici una de la dumneavoastră !

Începu să depene în minte toate cîte se întîmplaseră în ultima lună. De fiecare dată încredința scrisorile portarului de la Conservator, cele de acasă sosindu-i tot pe adresa Conservatorului. Cu toată cenzura îngrozitoare, exercitată de jandarmeria austriacă asupra corespondenței cetățenilor italieni, încă nu se întîmplase să dispară chiar toate scrisorile și din amîndouă părțile. Se vedea cît de colo că, în afară de cercetările și cenzura poliției, cineva își luase rolul de cenzor voluntar.

Paganini îngenunchie în fața mamei sale și, sărutîndu-i mîinile, o rugă :

— Mamă ! Spune-mi te rog cine-i acela care ți-a scris despre mine ! Jur pe viața mea că n-am primit nici o scrisoare de la dumneavoastră ! În schimb, eu v-am scris cu regularitate, în fiecare duminică. Tot restul săptămînii munceam cu încordare, cheltuindu-mi toate puterile, pe care nădăjduiesc să le recîștig și să vă asigur bătrînețile.

Signor Antonio fu apucat de tuse, scuipă pe jos și, cu nepăsare, șterse urma cu papucul ; apoi trînti ușa și dispăru în odaia vecină. Atunci signora Tereza aduse un teanc de scrisori și le puse pe masă, în fața feciorului. Paganini începu să citească. Scrisul îi era cu totul necunoscut. Scrise pe hîrtie trandafirie, epistolele începeau cu declarații de dragoste față de el, Niccolo Paganini, mărturisind un nemărginit entuziasm pentru geniul său de violonist, nemaiîntîlnit pînă atunci în lume. Scrisorile care, la început, vorbeau cu adîncă și respectuoasă dragoste își schimbau treptat tonul, devenind plîngărețe și pline de regrete amare, fiindcă violonistul acesta minunat se afundă în mocirla desfrîului, petrecîndu-și nopțile prin spelunci cu jocuri de noroc — îmbătîndu-se în cîrdășia femeilor de stradă și a tinerilor desfrînați. Mai arătau că, uitînd de sfînta biserică mamă, el nu se mai ducea la liturghie și, cu toate că-i venise sorocul, nu se spovedise și gura lui nu primise niciodată sfînta împărtășanie ; că în trupul acesta, nepurificat de duhul sacru al împărtășaniei, flacăra poftelor diavolești și a dorințelor josnice mistuia nu numai harul măreț și divin al talentului muzical, dar și ultimele rămășițe de simțăminte omenești, firești și simple. Și prietenul necunoscut adăuga :

„Niccolo, omul cel mai iubit de mine, prietenul meu cel mai bun, stă zile întregi închis în odaia lui, întreținînd legături cu o bandă de răufăcători și carbonari, care încearcă vădit să otrăvească izvoarele adevărului cel neprihănit, lucrînd mînă în mînă cu francmasonii și cu iacobinii cei fără de cinste, veniți de la miazănoapte".

La sfîrșit, toate scrisorile implorau iertarea Domnului, nădăjduind că va pogorî pe capul acestui mare păcătos. Iată și ultima scrisoare, în care era zugrăvit în culori vii tristul tablou al totalei decăderi a lui Niccolo Paganini. Din cauză că-și măcinase puterile în desfrîu, nu mai era în stare nici să țină vioara în mînă. Brațele îi tremurau, arcușul îi tremura de asemenea și, silindu-se să redea prin sunete nefireasca încordare a sentimentelor ce-l stăpîneau, violonistul acesta nenorocit rupea cu arcușul coardă după coardă.

„Scumpă și prea cinstită signora ! Tot Conservatorul a plîns cu lacrimi amare ! Signor Paer însuși, prea stimatul nostru director, nu și-a putut ascunde lacrimile, văzînd cum fiul dumneavoastră încearcă să scoată — printr-o sălbatică mînuire a arcușului — niște sunete răgușite și surde din vioara lui lăsată în părăsire, stropită cu vin și umedă de stat prin subsoluri și cîrciumi. Plecînd la Veneția, singurul oraș în care n-a pătruns încă ateismul spurcat al bonapartismului, signor director a declarat celorlalți pedagogi, seminariști și studenți, la masa de adio de la Conservator, că, punîndu-și mari nădejdi în domnul Niccolo Paganini, e acum cu totul dezamăgit și nu-i rămîne decît să arunce asupră-i blestemul lui de profesor".

Paganini era buimăcit. Citea și răscitea scrisorile, răsfoindu-le și oprindu-se la anumite fraze. Își aminti că, exersînd cîte douăsprezece ore în șir, își săpunea arcușul, așa încît cea de a doua vioară a lui — sortită unei munci atît de grele — să nu scoată nici un fel de sunet ; în felul acesta, el încerca să învingă greutățile ce-i păreau de neînvins. Arcușul dat cu săpun îi susținea încordarea pe care o cereau exercițiile pretinse de Paer. Din pricina acestei încordări, picioarele i se făceau ca de plumb, iar umerii și coatele îi amorțeau cu totul.

Ar fi dorit să le spună toate acestea și tatălui său. Deschise ușa, dar bătrînul urlă :

— Taci ! Nimic nu te poate dezvinovăţi ! Unde sînt banii pe care i-ai cîştigat la cele cincizeci de concerte ? Unde-s izbînzile cu care trebuia să te lauzi, după ce, o jumătate de an, mi-ai tocat banii la Parma ? Zămislindu-te, puteam eu oare să-mi închipui că, în familia mea cinstită, atît de încercată şi dreptcredincioasă, se va naşte un om fără frica lui Dumnezeu, un stricat, un carbonar, care va nesocoti legile orînduite de Domnul Dumnezeu şi de locţiitorul lui Christos de la Roma ? Eşti un om necinstit, un netrebnic, care nu merită decît dispreţ ! Soarta ţi-a hărăzit un prieten care, purtîndu-ţi de grijă, a încercat, clipă de clipă, să-ţi păzească sufletul mîrşav . . . dar totul a fost în zadar ! Chiar cu un asemenea prieten şi ocrotitor, tu n-ai rămas decît o fiară mîrşavă !

Bătrînul trînti uşa. Niccolo abia avu timp să-şi tragă capul. Şi totuşi, el începu din nou să-i explice maică-sii felul de viaţă din Parma şi munca lui încordată de la Conservator. Dar ori de cîte ori aducea vorba despre autorul scrisorilor, căutînd a-i dovedi că este o canalie, un defăimător, care a folosit intr-adins tonul prietenos pentru a-i dobîndi încrederea, ea clătina din cap, spunîndu-i :

— Îţi înţeleg pe deplin supărarea. Oricine ar spune despre tine adevărul, îţi va părea un nemernic.

Au vorbit toată noaptea, pînă a mijit de ziuă. Tulburat, Niccolo măsura odaia. Signora Tereza îl urmărea neîncetat, voind parcă să-şi reverse prin priviri toată puterea, tot focul dragostei şi duioşiei ei de mamă asupra nevrednicului ei fiu . . .

Sforăitul zgomotos din odaia alăturată încetă. Signor Antonio se trezise. Mama stinse numaidecît luminarea şi ridică storurile. O dimineaţă senină şi frumoasă îi privea din fereastră.

Cineva bătu la uşă :

— Aici locuieşte violonistul Niccolo Paganini ?

— Eu sînt, signor.

— Se vede că nu degeaba ai stat sub aripa unui vultur ca signor Paer !

În cameră păşi un bărbat necunoscut. De îndată, apăru şi obrazul ras proaspăt al lui signor Antonio.

— Luaţi loc, signor, luaţi loc ! — îl pofti el slugarnic şi dispăru din nou după uşă.

Noul sosit nu era altul decit impresarul unui renumit teatru genovez. Venise să-l poftească pe Niccolo la serata lui signor Braschi și să-i propună să dea un mare concert de vioară la Genova. Cînd signor Antonio reapăru, de astă dată dichisit, in fața musafirului, Niccolo, pe un ton dinadins apăsat, întrebă :

— Așadar, signor Fernando Paer v-a scris despre mine?

— Ba bine că nu ! — răspunse impresarul. Mi-a scris de două ori. Vă socotește cel mai bun elev al lui.

— Cum ? Cum ați spus ? — făcu signor Antonio.

Niccolo triumfă.

LABA LEULUI A ÎNTORS PAGINA

Cele dintîi proclamații ale lui Bonaparte, date în Italia, trîmbițau egalitatea claselor sociale, unirea tuturor oamenilor care vorbesc aceeași limbă, eliberarea de sub jugul austriac și sfîrșitul silniciei jandarmilor și moșierilor. Tineretul italian răspunse cu entuziasm înflăcărat acestor chemări, și zeci de mii de tineri, cetățeni italieni, se înrolară sub stindardele legiunilor napoleoniene.

An de an, voința lui Napoleon, voință căreia cei ce-și jertfeau viețile nu-i pricepuseră sensul de la bun început, scotea din Italia tot mai mulți tineri.

În primele zile apărură tunurile franceze, pe urmă ofițerii și soldații, apoi negustorii cu convoaiele lor de care, doldora de mărfuri, după aceea împuterniciții consiliului de stat, comisarul și intendentul, care supuseră populația la un bir apăsător și jefuiră mai toate muzeele. Spre Franța fură cărate tablourile de mare preț, cărți și manuscrise care îmbogățiră Parisul.

Şi toate acestea încă ar fi putut fi îndurate. Lumii îi era însă cu neputinţă să se împace cu gîndul că, după ce fusese prădată, Italia avea să încapă din nou pe mîna vechilor tirani.

Printre cei mai revoltaţi împotriva lui Bonaparte erau fruntaşii mişcării carbonarilor italieni. În organizaţia lombardo-veneţiană, rolul de frunte îl juca tocmai Ugo Foscolo. Era un bărbat uriaş, roşcovan, cu un cap de leu, autorul unor minunate şi melodioase versuri italiene. Veneţian de obîrşie, ofiţer în armata lui Bonaparte, admirator înflăcărat al Revoluţiei franceze, el urmase orbeşte pe conducătorul oştilor franceze. El mersese alături de Bonaparte împotriva oraşului său de naştere, fiind întru totul de acord cu năzuinţa lui Napoleon „de a reînvia vitejia de altădată a veneţienilor". Văzind însă Veneţia trădată şi vîndută, el începu să-şi urască din tot sufletul idolul.

În piaţă, în vecinătatea unei clopotniţe înalte, de unde se văd aproape amîndouă ţărmurile Mării Adriatice, se ridică o coloană de marmură trandafirie, în vîrful căreia un sculptor ciudat aşezase, pe un soclu, un simbol privitor Sculptorul aşezase acolo, în vîrful coloanei, un leu înaripat, la evanghelistul Marcu, ocrotitorul Republicii Veneţiene. ţinînd cu laba-i păroasă şi cu ghiarele o filă dintr-o carte de bronz.

La Modena, în 18 aprilie 1797, Bonaparte declarase :

„Bătrînul leu al lui San Marco nu trebuie să aştepte cruţare din partea ostaşilor mei revoluţionari. Voi nimici peste tot infamia inchiziţiei, chiar de ar fi să ajung un Atila pentru Veneţia ! N-am nevoie de tainele voastre, păstrate în sînul senatului, şi dacă am liberat pe prietenii poporului, voi şti să sfărîm şi lanţurile pe care senatul veneţian le-a făurit poporului său şi pe care acum, în unire cu alte guverne, le pregăteşte în taină şi poporului francez !"

Marele consiliu al Veneţiei se adună ultima oară la 12 mai, pentru a discuta propunerea de capitulare a oraşului. Pe ţărm în depărtare, se zăreau patrulînd cavaleriştii francezi. Micul general cu faţa bronzată, cu plete lungi şi purtînd pe cap un tricorn, se pregătea să forţeze intrarea. Senatorii se abţinură de la vot şi se despărţiră în tăcere. Venind acasă şi intrînd în încăperile sale, dogele

străvechii Veneţii îşi scoase tichia de doge şi, dînd-o lacheului, îi zise : „Ia-o ! N-o să mai am nevoie de ea“.

Patru zile mai tîrziu, francezii pătrundeau în Veneţia. Spărgînd vechile lespezi de piatră de pe insule şi chiar din piaţă, fierarii, croitorii, frizerii şi pescarii veneţieni sădiră puieţi firavi de migdal şi lămîi. Arborii aceştia întruchipau libertatea. În faţa unui astfel de arbore au ars ei cartea de bronz pe care se sprijinea laba leului, simbol al lui San Marco, şi au săpat în locul inscripţiei : „Pace ţie, Marco, binevestitorul meu !“, noile cuvinte cu care începea „Declaraţia drepturilor omului şi cetăţeanului“. Primul paragraf, atît de minunat şi de răsunător al „Declaraţiei drepturilor“, dădea glas celor mai frumoase năzuinţe de veacuri. Citindu-le, simţeai adierea proaspătă de pe culmile munţilor Ferney şi a grădinilor din Montmorency şi Ermenonville. Înţelepciunea lui Voltaire şi Rousseau făurise această minunată primă pagină din noua istorie a Franţei.

Îmbătat de visurile fericirii umane şi ale libertăţii Republicii Veneţiene, carbonarul Ugo Foscolo exclamase atunci : „În sfîrşit, leul a întors pagina cărţii de bronz !“

Nu trecu mult şi Ugo Foscolo înţelese marea farsă a lui Bonaparte. Pagina fusese într-adevăr întoarsă, dar nu înainte, ci înapoi. La 18 ianuarie 1798, Napoleon vîndu austriecilor libertatea Veneţiei. Uniformele albe ale acestora se iviră în piaţa San Marco. Turnătorii şi lăcătuşii fură din nou cocoţaţi cu ajutorul funiilor pe coloana San Marco şi, din nou, vechea inscripţie bisericească apăru în cartea de bronz, sub laba înaripatului leu evanghelic.

Foscolo fugi la Parma. În scurt timp apărură în presă oraţiunile lui — o culegere îndrăzneaţă de proclamaţii şi cuvîntări împotriva lui Napoleon. Foscolo ridică împotriva lui întreaga Italie carbonară.

Fernando Paer, odată sosit la Veneţia, nu mai putu părăsi oraşul în timpul acestor cîteva luni de zbucium. În schimb, prietenul său Ugo Foscolo îşi începu viaţa de bejenie şi-şi închină toate zilele luptei împotriva lui Bonaparte.

Întîmpinînd răsăritul soarelui în sunetele viorii, Niccolo lăsă jos arcuşul abia seara tîrziu.

Tatăl îi cerea bani, din ce în ce mai stăruitor și mai brutal. Tot rugăminți de bani avea și maică-sa, ori de cîte ori bărbatul Lucreției pierdea prea mult la cărți.

Ca să-și răscumpere libertatea, Paganini le dădea, de cu seară, toți bani ce-i avea. Dimineața se închidea în odaia pe care izbutise să și-o păstreze și nu lăsa pe nimeni să intre înăuntru. Dar cu cît cîștiga mai mulți bani la concerte, cu atît mai iute se topeau ei în mîinile familiei.

La început se stăpîni și nu se sfădi cu nimeni dintre ai lui, nu fiindcă avea o fire blîndă și potolită, ci pentru că niciodată nu fusese mai pasionat de lucru ca acum, niciodată nu fusese mai absorbit de arzătoarea năzuință de a descoperi căi noi în tehnica interpretării la vioară. Ceea ce înainte dibuia, ceea ce bănuia doar că ar fi posibil, acum era înfăptuit cu un nesaț și o înflăcărare pe care nu le cunoscuse încă. Se apropiase de acea stare de amețitoare îndrăzneală a căutărilor, de acel fior lăuntric, care, pentru savanți, pentru pictori, pentru artiști, prevestește întotdeauna momentul plăsmuirii unor noi creații. În zilele cînd un veac nou bătea poruncitor la porțile bătrînei Europe, Paganini simțea suflul înviorător al vînturilor năvalnice și se lăsa cuprins cu totul de setea de a găsi un nou univers muzical.

Își dădea seama că, în fața lui, era cu putință să se dezvăluie o lume nemaivăzută și nemaiauzită. Răscolea cu înfrigurare librăriile, citind vrafuri întregi de cărți, noi și vechi. Studia cu sîrguință măiestria cîntatului la vioară și legile sunetului. Totodată își însușea, aproape cu înfrigurare, tîlcul vechii muzici italiene, chemînd la viață, pentru el, elegiile lui Corelli, variațiunile lui Vivaldi, lirica gingașă a lui Pugnani și Viotti și, în sfîrșit, muzica fermecătoare și fantastică a aventurierului Tartini, călugăr rătăcitor și nebun.Toate aceste lucrări reînviau sub arcușul lui, dobîndeau o altă noimă, un alt înțeles, ca și cum ar fi ținut să arate că arta mare și nemuritoare dezvăluie pentru fiecare generație noi taine, vrednice doar de ea.

Într-o zi, întinzînd prea tare o coardă, Paganini o rupse zorit, o înlocui din neatenție cu o coardă de violă și apoi cu una de violoncel. Observîndu-și greșeala, în loc s-o îndrepte, el surîse ca din senin, cu zîmbetul acela misterios și neînțeles al nebunilor, alchimiștilor și savanților, care,

după îndelungi cercetări, descoperă o nouă îmbinare de însușiri în substanțe vechi și demult cunoscute. Se hotărî să încerce noile coarde ; vioara răsuna cu totul altfel, mult mai felurit, mai bogat.

Din acea zi, Paganini făcu nenumărate experiențe cu vioara.

Pe negîndite, fu nevoit totuși să-și curme studiile. Bizuindu-se pe cîștigurile feciorului, părinții începură să trăiască larg. Paganini, însă, nu năzuise să pregătească mereu concerte mari. La un moment dat i se păru atît de înjositor și de primejdios să tot plătească pierderile la cărți ale cumnatului, ca și speculațiilor de bursă ale tatălui, cu banii cîștigați din concerte, încît tînărul violonist căută o pricină ca s-o rupă cu familia. Și pricina se ivi.

Tocmai se răspîndise vestea că orașul Lucca pregătește mari serbări pentru a întîmpina noul veac. Ele aveau să înceapă în ziua sfîntului Martin și să țină pînă la 1 ianuarie.

Iată un motiv minunat ! Din ziua aceea, în familie, începură discuții cu privire la orașul Lucca. Prietenii lui Paganini povesteau ca din întîmplare că, la Lucca, se vor aduna muzicanți din lumea întreagă, că va fi și un iarmaroc, că se vor deschide prăvălii mari și că, tocmai acolo, Niccolo va putea cîștiga mult cu concertele lui.

Și cum Niccolo nu vorbea decît de plecarea lui și tot mai stăruitor, tată-său asculta cu teamă toate aceste discuții.

— O să fii mulțumit de mine ! — spunea Niccolo lui tată-său.

Ca răspuns, acesta se scula de la masă, trîntind pe jos farfuriile și paharele de vin.

Băiatul era însă încăpățînat, iar zilele treceau, fără să aducă nimic nou pentru bătrîn. Luna noiembrie se apropia văzînd cu ochii. Niccolo vedea ziua sfîntului Martin pînă și în vis. Violonistul se hotărî să cadă la o învoială cu frate-său mai mare. Și planul merse de minune. Bătrînul se învoi să-l lase pe Niccolo să plece la Lucca, pentru a lua parte la serbările date în cinstea noului veac, cu condiția ca toți banii să fie dați pe mîna fratelui, care avea să facă pe impresarul.

CARMEN SAECULARE

Șoseaua de piatră albicioasă gemea de calești și drumeții. Pelerini din Lombardia, turiști ce hoinăreau din loc în loc fără nici o țintă, oameni dornici de petreceri și numeroși reprezentanți ai diferitelor meșteșuguri ce aveau căutare la iarmaroace — unele din ele tainice și neîngăduite — se îndreptau spre Lucca, unii pe jos, alții călări pe măgăruși sau cuibăriți în trăsuri confortabile.

Dacă pentru unii călătoria aceasta nu însemna decît un bîlci de ziua sfîntului Martin, iar pentru alții sărbătoarea nașterii unui veac nou, pentru Paganini, la aceste două rosturi se mai adăuga și serbarea propriei sale libertăți, sărbătoarea deplinei eliberări de sub jugul părintesc. Era amețit ; inima îi bătea să se spargă. Și dacă nu mărturisise nimic tatălui, apoi sieși își jurase să nu se mai întoarcă acasă, orice s-ar întîmpla. Fuga era hotărîtă, iar ruptura definitiv cu familia o și simțise în sinea lui.

Uneori avea momente de mare neliniște, neliniște firească unui suflet încă neformat, suflet de copilandru, de tînăr, în care ardea dorul de a cunoaște viața. Pe de altă parte, însă, era cuprins de năzuințele caracteristice unui mare artist, îndeajuns de copt pentru a se descătușa de compromisurile artistice la care-l mîna firea hulpavă a tatălui său. Paganini înțelegea, din ce în ce mai limpede, că nu va putea să-și lărgească orizontul muzical atîta vreme cît va rămîne sub acoperișul casei părintești. Mai înainte, micul Paganini suferise din pricina bătăilor și a muncii istovitoare ; acum suferința lui ajunsese și mai cruntă, fiindcă se simțea jignit în atitudinea lui față de muzică, în simțămintele lui de artist.

De multă vreme simțise că se înăbușă și, dacă n-ar fi fost călătoria aceasta la Lucca, fără îndoială că ar fi fugit, ca mus pe vreun vas, sau s-ar fi făcut ajutor de bucătar în vreun restaurant englezesc, fiind hotărît să schimbe, cu orice preț, traiul de acasă. De cele mai multe ori, în momentele de luptă cu sine însuși sau de ciocniri cu tată-său, în clipele de șovăială, cînd trebuia să-și aleagă drumul în viață, Paganini lăsa vioara, ocupîndu-se de chitară. Atinsese o mare măiestrie în mînuirea acestui instrument. În tehnica lui ajunsese la o nouă și minunată virtuozitate. Dacă el înălța tehnica viorii și o făcea să-i servească drept mijloc pentru a dezvălui, în toată plinătatea, sentimentele unui mare artist, chitara avea pentru dînsul un alt rost : prin ea își revărsa noile nemulțumiri, care-l cuprindeau uneori. Iată de ce un dans — oricît de lipsit de originalitate — cîntat de Paganini la chitară, se preschimba într-o parodie satirică înadins vulgarizată în execuția lui. Și cu cît mai puțin pricepeau oamenii stilul de parodie al tînărului chitarist, cu atît mai mult se simțea el cuprins de o răutăcioasă bucurie. Tot mai des chitara îi slujea drept mijloc de zeflemisire a stărilor sufletești pe care le trăia și din care nu găsea nici o ieșire, drept mijloc de a lua lumea peste picior, lumea contra căreia se răzvrătea, mai ales din pricina simțămîntului de neîncredere în arta lui, care nu o dată îl copleșea.

Vioara și un sac mic de drum. Vînt, soare și praf. Ce poate fi mai presus de simțămîntul libertății depline cînd ai în față întreaga viață !

Serbările din orașele italiene sînt uneori cele mai pitorești priveliști din lume. Tot poporul ia parte la ele. Duminica, ulițele italienești vuiesc de voioșia tuturor. Alaiuri răsar ca din pămînt și mulțimi de oameni cutreieră orașul, în frunte cu orchestre inmănunchiate la întîmplare, din vecinii care știu să cînte la diferite instrumente. Pretutindeni bărbați, femei, copii, gătiți cu flori și panglici, unii intonind cîntece cuviincioase, alții pocnind din plesnitori și aruncînd artificii. Și hărmălaia e cu atît mai vie, cu cît cobori spre sud. La Neapole, plesnitorile — cu sutele — sînt prinse într-o uriașă ramă de metal. Călătorul trudit, care a plecat peste zi în oraș și doarme la hotel, sare la geam, trezit de trosnetele și pocnetele acestea și dă, nedumerit, obloanele în lături, crezînd că a izbucnit răscoala în oraș și că bubuiturile sînt semnul răsturnării vechiului regim. La Veneția — serenade pe canale, bărci cu felinare multicolore, cîntăreți și cîntărețe, dansuri pe țărm și plimbări în larg. Și toate astea însoțite de muzică, nelipsitul tovarăș de drum al veseliei italiene.

Prevenit de scrisoarea lui Paer, directorul capelei din Lucca îi pregăti lui Paganini o caldă primire. Primul concert fusese stabilit să se țină odată cu un alai sărbătoresc de noapte, iar cel de-al doilea, în seara zilei următoare. Izbînda tînărului violonist a fost deplină. După concert, primăria orașului a dat o masă la care au participat cei mai de seamă oameni din oraș. Paganini a băut atîta vin împreună cu invitații și cu necunoscuții lui prieteni, încît nu-și mai amintea cum nimerise la hotel. Drept e că nu era hotelul la care trăsese, dar fleacul ăsta nu-l tulbură cîtuși de puțin ; îi era tot una.

Seara, un alt concert. Pentru prima dată Paganini nu se mai pregăti. Apăru pe scenă cu un simțămînt de siguranță biruitoare, asemuitor înflăcărării ce cuprinde pe recrutul care, după primele șovăieli, se avîntă hotărît la atac.

Sub focul sutelor de ochi, Paganini ridică arcușul. Melodiile veacului ce abia apusese, melodiile lui Lully și Rameau, încîntătoarele tacturi ale menuetelor și gavotelor alternau cu sunetele cornului de vînătoare. Dangătul sărbătoresc al clopotelor din sfintele lăcașuri, cînteceie de prohod și glasurile pline de mînie ale psalmilor făceau treptat loc clinchetului cristalin al clopoțeilor ce se putea

auzi cîteodată foarte desluşit. Răsună apoi din plin muzica acelui bizar deceniu, cînd în coralurile religioase se revărsau sunetele unor dansuri vesele şi care nu mai aveau nimic sfînt în ele. Apoi, glasul de binecuvîntare al clopotelor prinse a da alarma, iar clopotului de alarmă îi urmară nişte simple cîntece ţărăneşti şi ostăşeşti din Franţa. Apoi, din nou *Dies irae* şi, ca dintr-un fund de prăpastie, răzbiră o seamă de lovituri surde, tropotul călăreţilor şi urletul furtunii, potopind sala plină de mulţimea aceea voioasă, în veşminte de sărbătoare. Grăbind mereu ritmul, Paganini evocă, într-un vîrtej de sunete, uriaşa imagine a evenimentelor ce zguduiau întreaga Europă. În acordurile finale răsunară melodiile *Carmagnolei* italiene şi ale *Marsiliezei*. Paganini executase *Cîntecul jubiliar*.

Cînd sfîrşi săptămîna sfîntului Martin, cînd trecură sărbătorile şi se măturară florile strivite, mormanele de confeti, serpentine şi resturi de panglici, după această primă săptămînă de beţie a libertăţii, veni şi dezmeticirea. Paganini simţea nevoia de a privi în urmă şi de a medita asupra drumului străbătut. Dar gîndurile acestea nu-i aduseră mulţumirea. El îşi dădea seama că armonia, tonalităţile, ritmul — şi în muzică şi în viaţă — totul era parcă supus unei anumite legi însemnate şi raţionale, care cîrmuia fenomenele lumii. Paganini se apropia de cunoaşterea acestei legi cu nevinovăţia şi teama începătorului, cu sfiala gînditorului încă necălit de viaţă. El îşi dădea limpede seama de rostul existenţei lui, simţea că făptura lui întruchipează muzica şi că era contemporanul veacului celui nou.

De aceea el vedea în muzica religioasă ceva potrivnic năzuinţelor ce răsunau pentru fiinţa lui în *Carmagnola* şi în *Marsilieza*. Vîlvătăile noii epoci, focurile răscoalelor, flacăra lor mistuitoare, care se năpustea ca un uragan peste icoanele lumii vechi — toate acestea se duşmăneau de moarte cu potolitele litanii religioase, cu imnurile bisericii catolice, cu acele canoane muzicale ce însemnau smerenie şi supunere, semănînd leit în încercarea de a îmblînzi cîrcul fiarelor umane cu ajutorul melodiilor lui Orfeu.

Cîteodată, lui Paganini îi făcea plăcere să azvîrle cîteva linguri de sare, pline ochi, într-un pahar cu apă fierbinte, şi să privească apoi cum un cristal mic şi uscat de sare,

aruncat în soluția suprasaturată, provoca pe dată o cristalizare clocotitoare a masei aceleia greoaie și fără formă.

În procesul acesta de transformare a materiei neînsuflețite, Paganini vedea aceleași fenomene pe care le observase și în sălile de concert. Sub vraja muzicii sale, particelele risipite și neînchegate ale conștiinței și voinței oamenilor se cristalizau deodată și căpătau o unitate necunoscută pînă atunci. Lui Paganini nu-i scăpa nici tulburarea pe care o pricinuia în sufletele auditorilor îmbinarea aceea cutezătoare de sunete și acorduri nemaiauzite. Cotropiți pe neașteptate de puternice sentimente, oamenii care îl ascultau căutau să se smulgă de sub povara lor, dar nu reușeau, tocmai din pricină că această îmbinare îndrăzneață de sunete și sentimente era exprimată într-o formă atît de armonioasă, care le stăpînea conștiințele pînă la obsesie. Acela care a gustat o dată dintr-o astfel de muzică rămîne ca vrăjit, deși își dă bine seama că în această îmbinare este ceva neîngăduit.

Cînd, după concertele date, se ducea la culcare și adormea, nu trecea multă vreme și se trezea fără veste, cuprins parcă de friguri sau aiurînd. Era stăpînit de gîndul că muzica trebuie să prefacă întreaga lume, ca și relațiile dintre oameni, orînduindu-le altfel. Dar ce fel de muzică putea răspunde unor asemenea cerințe ? Iată ce-l frămînta pe Paganini și, căutînd răspunsul, el se simțea și mai obosit. Încercările și înțelegerile căpătate la Lucca îi sporeau și mai mult truda.

În ciuda acestor frămîntări, o patimă îl cuprinse din nou în mrejele ei pe Paganini. Mesele verzi, cretele, fișele de fildeș, plaivazul de plumb, lopățica crupierului și mormanele de galbeni — toate acestea îl făcură să uite pentru mult timp vioara, schimbîndu-i zilele și nopțile, orele și minutele, gîndurile și simțămintele.

În zori de zi, cu fața palidă ca ceara, cu pleoapele umflate și cu cearcăne mari și vinete sub ochi, tînărul părăsea tripoul. Lacheul ostenit și somnoros îi întindea pălăria și bastonul. O ceață umedă îl învăluia pe străzile pustii din Lucca. Negutătorii de zarzavat îl priveau cu dispreț, iar femeile de stradă îl luau în zeflemea și îl îmbiau să participe împreună la școala plăcerilor. Paganini era sleit de pierderile la joc, dar și de numeroasele vizite făcute la

această școală. Viața îl umplea de o scîrbă necunoscută mai înainte, cînd copilandru, trudit de o muncă grea, își irosea nevinovat puterile.

Cum a ajuns în această stare? Iată ceea ce Paganini nu-și putea aminti. Își jură, însă, că nu va uita niciodată urmările și că niciodată n-o să i se mai întîmple ceea ce i s-a întîmplat! Zăcea la spitalul din Livorno. De cînd era la Livorno? Cum de ajunsese acolo?

Se vedea înconjurat de oameni în halate albe; vedea un medic cu tichie roșie, cu un ciocănaș și un stetoscop în mînă.

Paganini auzi: „A fost în delir".

„Poate că totul nu-i decît un coșmar? își zise Niccolo chinuit de gînduri. E mai cuminte să nu pomenesc nimănui despre aceasta".

Ce-și mai amintea? A, da! Țipătul unei femei și al unui copil înjunghiat! ... O bolboroseală nătîngă de oameni băuți, aflați în fața unui foc. O văgăună în negură și undeva, sus, niște copaci uriași. Parc-ar fi în fundul unui puț. Dar ... iar vede ceva. Dincolo de tufișuri, lîngă un foc, niște oameni cu mutre groaznice, schimonosite de rînjetele beției. Iată și un individ cu barba de un cot, cu nasul vînăt, cu pleoapele umflate, ținîndu-i vioara în mîini și spintecînd-o parcă în două cu arcușul. Răbufnesc niște sunete urîcioase, jalnice, înfiorătoare, apoi iar nu mai vede nimic, căzînd într-o stare de inconștiență.

— ... Aha! mi-am adus aminte! — rosti deodată Paganini cu glas tare. Dădu plapoma la o parte și se așeză pe marginea patului.

Ultimul concert îl dăduse la Livorno și, ghicindu-i parcă gîndurile, doctorul îi spuse:

— Da! Am fost la concertul dumneavoastră. A doua zi ați fost găsit nu departe de poarta de sud a orașului. Se vede că ați fost jefuit groaznic. Vi s-a furat pînă și vioara! Aveați călduri mari; acum, ca să vă faceți bine, vă trebuie liniște deplină.

— De cînd sînt la Livorno? — întrebă Paganini, îngrijorat.

— Nu știu. În îngrijirea mea sînteți doar de trei zile. În acest timp v-a căutat de două ori domnul Livron.

— Nu-l cunosc — făcu Paganini.

— Așa ? Este un onorabil cetățean al orașului nostru, membru în consiliul orășenesc.

— De ce m-o fi căutat ?

— O să aflați probabil chiar de la dînsul — zise medicul, privindu-l cu oarecare neîncredere.

Către seară veni într-adevăr un bărbat înalt, cu chip plăcut și ceru voie a vorbi cu signor Paganini. Prudent, cu vorbe alese, Livron îl rugă pe signor Paganini „să-i facă înalta cinste" de a încerca vioara Guarneri pe care o avea și să-i vadă calitățile. În prima clipă Paganini nu știu ce să răspundă, dar numaidecît găsi și, mulțumindu-i, îi spuse că nădăjduiește să încerce vioara la primul concert ce-l va da, îndată după însănătoșire.

După ce-l cunoscu mai îndeaproape, Paganini se mută la Livron. Consilierul orașului Livorno se dovedi o gazdă foarte mărinimoasă. Puse la dispoziția muzicianului odăile liniștitei sale locuințe, atît de prielnice studiului. Își stingherea atît de puțin musafirul, încît acesta simți o nemărginită recunoștință pentru el. În pofida acestor înlesniri, Paganini era mereu cuprins de neliniști, era chinuit de conflictul cu celălalt aspect al vieții, cu aspectul acela cumplit, care există împreună cu aspectul luminos, împreună cu traiul obișnuit și senin al omenirii.

Cîntînd la vioară, Paganini căuta fără preget să smulgă de pe cerul amenințător de catran, vălul albastru ce-l pogora asupra lumii. Coșmarul ce-l trăise dincolo de zidurile orașului — își mărturisea el sieși — îl făcuse să înțeleagă ce înseamnă groaza, groaza necunoscută lui pînă atunci.

Simțămîntul acesta țîșnea ca un șuvoi de melodii drăcești, care, nelegate între ele, se mistuiau una pe alta. Paganini își dădea seama cum un fior străbătea șirurile sălii de concert, atunci cînd sunetele tînguitoare, triste și răscolitoare răzbeau în cantilenă ; vedea suferința întipărită pe chipul auditorilor ; vedea ruga lor mută de a pune capăt chinului. Lui Paganini nu-i scăpa nici acel nedeslușit instinct de conservare, ce îndeamnă brusc făptura omenească să zvîrle repede un văl de nepătruns peste misterul morții și al nenorocirilor, peste taina nimicirii și a durerii. Paganini simțea că urca la o înălțime amețitoare atunci cînd izbutea să atingă acest văl, această fermecată închipuire a fericirii și să-i dea și înțelesul mîntuitor al reali-

tății, cu mult mai bogată decît realitatea suferințelor și caznelor omenești. Viața dobora la pămînt lumea aceea de groază atît de apropiată oamenilor și pe care el o dezvăluia în treacăt.

Vioara Guarneri se vădi un instrument plin de muzicalitate și atît de docil, încît înlocui cu prisosință pe cea veche. Paganini își amintea de această vioară după o litografie văzută la contele Cosio. Era menționată la numărul 300 sub numele *Guarneri del Gesu.*

După concert, copleșind vioara cu laude, o întinse lui Livron, care venise în culise. Livron clătină din cap.

— Nu mai cutez să ating instrumentul cu care a cîntat divinul Paganini ! — rosti el aceste vorbe pare-se dinainte pregătite.

Visul lui Paganini devenise o realitate. *Del Gesu* era al său.

Mare, cu efurile puțin roase de vreme, cu lacul cam scorojit, cu o tăietură pătrată pe placa de deasupra efului stîng, vioara purta urmele nenumăraților ei stăpîni. Sunetele ei uimeau pe Paganini.

— Natura însăși vorbește prin ea — se minună el — sunetele ei sînt parcă niște glasuri vii !

Trei zile după primul concert, Paganini făcu o încercare. Puse la vioară niște coarde de violoncel și comandă la atelierul Rocchegiani un arcuș neobișnuit de lung, alcătuit din două arcușuri Tourte[1].

— Cosio — spunea Paganini — se gîndea cu groază la vremea care vine ; eu însă o salut. Mai degrabă mă uit cu groază la trecutul ce caută să se strecoare în prezent. Socot că am dreptate cînd pun coarde noi la o vioară veche sau lungesc arcușul renumitului meșter Tourte. În Franța oameni noi descoperă legi noi de organizare a societății. Cine ar putea interzice unui om să descopere noi calități în lumea sunetelor ? Iată, de pildă, cum coardele de violoncel, puse la vioară, dezvăluie posibilități nenumărate și sporesc diapazonul, iar lungimea arcușului — un lucru atît de simplu — e mijlocul cel mai nimerit pentru a da sunetului durata dorită.

---

[1] Celebru meșter francez de arcușuri. A trăit în a doua jumătate a sec. XVIII (N. tr.).

Nu se știe cum, dar nimeni nu băgă de seamă schimbările pe care Paganini le aduse instrumentului. Toate cele patru concerte izbutiră într-un mod strălucit. Era un succes la care violonistul nu se așteptase, acest entuziasm înflăcărat al unei mari mulțimi de oameni.

Și totuși el presimțea o nenorocire. Succesul concertelor însemna o înfrîngere a vrăjmășiei pe care tînărul violonist o simțea tot mai des în preajma sa. Zvonuri și bîrfeli de tot soiul mișunau prin oraș, ajungîndu-i și lui la ureche.

„Paganini și-a pierdut vioara la cărți și de aceea nu mai dă concerte. Paganini s-a molipsit de o boală rușinoasă și de aceea zace în spital". Un abate burduhănos de la catedrala orașului spunea negustorilor adunați cu prilejul unui botez în casa unui misit din portul Livorno :

— Îl cunosc pe violonist. Vioara lui e unealta diavolului, sunetele ei sînt blestemate de Dumnezeu, muzica lui e muzica necuratului și nu trebuie să fie ascultată de fiii dreptcredincioși ai bisericii.

La al șaptelea concert veniră muzicanți din toate colțurile Italiei de nord. Unii îl ascultau cu pizmă și vrăjmășie, alții cu însuflețire și venerație religioasă. Contopite, glasurile îi prevesteau o glorie nemaivăzută.

În acest timp i-a fost sortit lui Paganini să afle puterea scrisorilor anonime.

Într-un pamflet, primit prin poștă, era numit făptura diavolului și era amenințat cu chinuri veșnice și batjocorit, pretinzîndu-se că a pus vine de bou la vioara furată de la comerciantul Livron și că era rușinos lucru ca un violonist italian să-și bată joc și să înșele publicul, cîntînd în respectabila sală de concerte a unui oraș de cinste cu un arcuș a cărui lungime făcea concurență podului de peste Arno.

Într-o scrisoare anonimă, cineva își lăuda cu insistență vitele cornute, spunîndu-i că are vitele cele mai mari și-l propunea să cumpere o întreagă cireadă de boi pentru fabricatul coardelor. Scrisoarea se termina cu încredințarea că cea mai mare vită, cea mai cornută, este însuși violonistul Paganini.

Într-o altă scrisoare, din care se vedea că autorul ei anonim era înțeles cu cel ce-o scrisese pe cealaltă, i se

ofereau cei mai înalți arbori din parcul orașului Livorno pentru confecționarea arcușurilor. Textul era întovărășit și de o caricatură, înfățișînd atelierul violonistului ; Paganini apăsa din greu, cu mîinile și cu picioarele, pe coarde, în timp ce cîte zece flăcăi zdraveni, la fiecare capăt al arcușului, mînuiau instrumentul acesta uriaș ca pe un joagăr.

Primele înțepături și mușcături nu l-au impresionat pe Paganini.

— Încep să ajung celebru — spuse el lui Livron — și dacă-i așa, trebuie să las cîinii să mă latre în spate și să-mi muște măcar călcîiele.

Livron, căruia Paganini îi arătase scrisorile, clătină din cap, nedumerit și necăjit.

Veneția fu cedată Austriei, iar în 1798 papa de la Roma se pomeni dintr-o dată lipsit de puterea pămîntească. Din vechea provincie Romagna, se înjghebă Republica Romană. La 15 decembrie 1798, Roma fu ocupată de francezi. Biserica romană, fără să ia o poziție fățișă împotriva Franței, porni totuși o acțiune secretă, cu ajutorul a sute de mii de preoți, dînd acestei acțiuni înfățișarea unei mișcări largi populare. Îndată ce popii văzură că armata franceză are de gînd să pună mîna pe bunurile bisericii, în toate locașurile sfinte, statuile și icoanele sfinților, ale Maicii Domnului și ale lui Christos prinseră să verse lacrimi. La Roma, Christos zugrăvit pe „sfîntul aer" deschisese ochii peste noapte și, cu pupilele mărite, privise fărădelegile armatei franceze. Pe străzile orașului șerpuiau alaiuri de oameni desculți, îmbrăcați înadins în zdrențe. Ca niște scîntei, zvonurile străbăteau mulțimea : se spunea că nu știu care statuie clipise de două ori din ochi și chipul ei se strîmbase de mînie ; că în piața Polarola începuse să „curgă lapte" din icoana *Madonei del Saponaro*, lapte cu care fură umplute două sute de candele ce „se aprinseseră singure". Popii, îmbrăcați în odăjdii, înmuiau — pe un preț de nimic — mătăniile aduse de oameni simpli în lichidul acela albastru și gras.

Printre tineri se găseau totuși unii care se înrolau în garda națională franceză. De ziua sărbătorii federației, au

fost destui oameni care, înveșmîntați în straie antice și gătiți cu cununi pe cap, au luat parte la alaiul republican și apoi s-au îmbulzit la marele ospăț din piața sfîntului Petru, unde norodul Romei se înfrăți cu garda franceză. Se răspîndise vestea că „serbarea aceasta chemase mii de duhuri necurate, care se vor răzbuna împotriva nevrednicei Rome, fiindcă luase parte la praznicul federației".

Și iată că tocmai cînd curia romană[1] se temea că veacul cel nou va abate asupra bisericii romane nesfîrșite necazuri, totul se schimbă ca prin farmec.

Bonaparte pricepuse nevoia împăcării cu papa. Dar Pius al VI-lea se stinsese chiar atunci. Roma era ocupată și el n-avea cu cine să încheie pactul. Străbătînd pe furiș și în straie de împrumut drumurile din nord, cardinalii curiei apostolice romane se adunară la Santo-Giorgio, lîngă Veneția, sub oblăduirea jandarmeriei austriece, iar la treisprezece ale lunii a treia din noul veac, conclavul, întrunit în taină, alese un nou papă. Așa se ivi Pius al VII-lea, la început vrăjmaș de moarte al Franței.

Pius al VII-lea era însă hotărît să facă orice pentru a păstra puterea bisericii romane. Pierderea Franței îi zdruncinase puternic veniturile. El trebui să recunoască secularizarea averilor mănăstirești, care l-a costat patru sute milioane de franci. Se învoi și cu noua organizare a clerului francez, odată cu condiția ca guvernul să aibă dreptul să numească în slujbele clericale și să plătească lefurile. Izbuti însă să obțină o singură concesie : papa de la Roma își păstra dreptul de confirmare canonică.

Socoteala papii n-a fost rea, fiindcă, în mare parte, pricinile erau rezolvate de subordonații săi — ostașii marii armate a bisericii catolice. Biserica romană putea să triumfe : în Franța ea rămăsese biserică de stat. Într-una din nopțile anului 1802, un cardinal plecă la Paris, fără nici un alai, aducînd cu dînsul — iscălit de papa Pius al VII-lea — concordatul, înțelegerea dintre generalul republican francez și marele pontif, în baza căreia educația uriașei mase a populației franceze încăpea din nou pe mîna bisericii catolice. Astfel, biserica romană se pre-

---

[1] Guvernul papal (N. tr.).

făcea dintr-un dușman ce aruncase blestemul asupra capetelor comandamentului francez într-un prieten și aliat.

După ce începuse cu proclamațiile care vesteau desființarea religiei, egalitatea și fraternitatea în întreaga Italie, Napoleon sfîrșea acum prin a pune Franța la cheremul bisericii catolice. Acești prieteni de nevoie, Pius al VII-lea și generalul Bonaparte, nu se prea simțeau la largul lor.

Auzind dangătul jalnic al catedralei Notre Dame din Paris, camarazii de arme ai lui Bonaparte se întrebau pentru ce spînzuraseră atîția popi de felinarele Parisului, dacă țapul e lăsat din nou slobod în grădina cu legume? Fostul revoluționar, generalul care acum visa la ziua cînd șeful suprem al bisericii catolice îi va pune coroana pe cap, răspundea ironic la toate acestea, spunînd că reinstalarea popilor catolici la Paris, ca și în satele și cătunele franceze, nu-l obligă pe el — Bonaparte — și nici pe generalii săi să respecte cultul bisericii catolice.

Pasul următor făcut de către Bonaparte a fost de a propune papei să-și aleagă Parisul ori Avignonul drept capitală a lumii catolice.

Papa Pius al VII-lea îi răspunse însă la Palermo se și află o bulă[1] de renunțare la scaunul pontifical, bulă care anulează în același timp toate tratatele încheiate cu Franța, în care cazul în care el, Papa Pius al VII-lea, ar fi împiedicat de către francezi să se întoarcă la Roma. În aceeași seară, papa primi pe amiralul unei escadre engleze, care-i făgădui tot sprijinul, în cazul în care ar fi nevoit să fugă.

Astfel, biserica romană ajunsese o armă în mîna celor care pînă nu demult fuseseră vrăjmași. Englezii, urîndu-l pe Bonaparte, căutau să folosească neînțelegerile dintre Franța și papa de la Roma, încercînd cu orice preț să paralizeze toate inițiativele lui Bonaparte în cuprinsul peninsulei italice. Așa se face că biserica romano-catolică se simțea iarăși o forță dominantă în Italia.

Livron, la care locuia Paganini, era de origine franceză, iar simpatia pe care Paganini o nutrea francezilor îi apro-

---

[1] Scrisoare pe pergament a papii, pecetluită cu plumb, întrebuințată pentru comunicarea actelor mai de seamă ale papalității (N. tr.).

piase. Paganini făcu însă un pas nechibzuit. Fără a se sfătui cu prietenul său, primi invitația consulului englez din Livorno și petrecu la el o seară întreagă. Cîntă cu vioara pe care i-o dăruise Livron, acceptînd propunerea consulului și a comandantului escadrei engleze de a da un mare concert la Livorno, alcătuind împreună programul destul de bogat. Din această pricină, Paganini și Livron ajunseră la o ceartă care nu se mai putea înlătura. Livron îl lăsă să înțeleagă că prezența lui în casă îl stingherește. În aceeași zi, violonistul se mută la hotelul „Calul negru".

Veni și ziua concertului. Un public uriaș inundă sala și coridoarele teatrului din Livorno. Garda de onoare, formată din marinari englezi, stătea la intrare, încercînd să țină piept mulțimii care dădea năvală.

Dar cu tot publicul numeros, care aștepta nerăbdător începerea concertului, singur Paganini se lăsa așteptat.

Cu puțin înainte de ora fixată, Paganini descoperi că-i lipsesc ghetele, lăsate în fața ușii pentru a-i fi curățate. La zbîrnăitul soneriei nu răspunse nimeni. Nu răspunse nimeni nici cînd strigă. Lacheii, beți morți, dormeau, ca și portarii, pe băncile din vestibulul hotelului. În papuci de casă, Paganini străbătu strada, îndreptîndu-se către o prăvălie cu încălțăminte. Simți că este urmărit. Doi inși nu-l slăbeau din ochi.

Copiii care alergau pe uliță îl strigau pe nume. În jurul lui se strînse în grabă o mulțime de lume. Mulți îl recunoșteau și-l priveau cu mirare. Se uitau la papucii lui, la jartiere, la ciorapi. Unii începură să fluiere. Cineva aruncă o piatră. Din fericire, Paganini intrase în prăvălie.

Vînzătorul îl îmbie să încerce niște ghete care îi erau strîmte. Pînă la ora concertului mai rămăseseră doar zece minute. Paganini ceru altă pereche. Vînzătorul clătină din cap. Perechea aceasta era singura ce i se putea oferi lui signor Paganini. Vînzătorul îi rosti numele cu un aer, parcă, de batjocură sau de slugărnicie stîngaci exprimată.

Aruncînd banii pe tejghea, Paganini ieși din magazin cu ghetele în mînă. Începu din nou calvarul urmăririi. Mulțimea îl aștepta la ușa magazinului. Tot felul de gură-cască îl priveau obraznic, iar o ceată de copii se ținea după el, trăgîndu-i ghetele din mînă. Așa a mers pînă la hotel.

Între timp, în sala de concert, publicul își arăta zgomotos nerăbdarea. Niciodată Paganini nu zăbovise așa de mult.

Cînd, în sfîrșit, trăsura se opri în fața teatrului și el, sărind din ea, urcă grăbit scara, răsunară în același timp și fluierături și aplauze. Cînd ajunse pe ultima treaptă, simți în gheata stîngă un cui ascuțit. Oare zîmbetul vînzătorului să-i fi dat a înțelege că încălțămintea fusese într-adins „aranjată“ ?

Cu ciorapul pătruns de sînge, Paganini păși pe scena puternic luminată. Apropiindu-se de rampă, Paganini se cutremură : călcă pe cuie și cioburi de sticlă, care i se înfipseră în picioare.

Începu să cînte. Primul număr erau variațiuni pe tema *Carmagnola*.

Apoi urma să execute o lucrare acompaniat de orchestră. Stînd în cabină, auzea cum sala vuiește. Orchestra nu se vedea nicăieri. Apăru însă un om înalt cu toba și un tînăr palid cu fagotul.

Priveau în jur buimăciți și, văzîndu-l pe Paganini, se apropiară de el.

— *Maestro insuperato*[1], cum se face că dintre toți instrumentiștii nu sîntem decît noi aici ?

Paganini simți cum sîngele îi năvălește în obraz ; întradevăr, pe coridoare, în cabina artiștilor și acolo unde se adunau de obicei instrumentiștii, nu era nimeni. Prin urmare, era adevărat : nu veniseră decît toba și fagotul. Între timp, publicul aștepta și se frămînta. De după draperie se ivi mutra șireată și batjocoritoare a unei femei care dispăru ; pe coridor se auziră rîsete înăbușite. Paganini strigă răstit :

— *Impresario !*

Nu-i răspunse nimeni. Strigă a doua oară, mai politicos :

— *Signor impresario !*

Nici de data aceasta nu primi vreun răspuns.

Paganini o luă la fugă pe coridor, intrînd din cabină în cabină. Auzea bine cum oameni nevăzuți se furișau în vîrful picioarelor și cum se topeau de îndată ce apărea el. Și peste tot . . . tăcere și pustiu.

---

[1] Neîntrecute maestre, în limba italiană (N. tr.).

Paganini își duse mîna la tîmple. Nu, nu era vis.

În culise, apăru consulul englez, cu soția, și amiralul Keith. S-au salutat, schimbînd cîteva cuvinte. Consulul ieși din cabină. Nevasta lui, lovindu-și nervos palma cu evantaiul, încercă să-l înduplece pe Paganini de a continua neapărat concertul și fără orchestră, schimbînd numai programul. Punînd în grabă mîna pe un creion, ea îl rugă să-i dicteze bucățile ce le-ar putea executa fără orchestră și, ridicînd degetul arătător în sus, îi spuse :

— Îmi dau perfect de bine seama de ceea ce se petrece. Înțeleg cine a pus totul la cale. Au făcut-o amatorii de muzică din localitate.

Ea rosti vorbele acestea cu o ușoară nuanță de dispreț, care nu umbri însă zîmbetul adresat lui Paganini.

Și deodată, dînd la o parte draperia cabinei, se ivi un om. Mișcîndu-se cu pași greoi și umili, zîmbind și privind pe sub sprincene, el salută pe Paganini și-i întinse amîndouă mîinile. Era canonicul Novi. Îl îmbrățișă pe Paganini și se pierdu într-un torent de cuvinte blînde și binevoitoare.

— Da, astăzi n-ai succes, dar Dumnezeu e bun și milostiv. Cum de ai putut să-ți părăsești familia ? Nu știi că tată-tău e suferind ? Vezi, Dumnezeu pedepsește pe fiii neascultători ! Cum de n-ai aflat că familia ta e în mizerie ? Ești un violonist slăvit, dar fratele meu îmi spune că . . .

— Ei, iată că programul e gata — zise englezoaica. Am să stau tot timpul aici, ca să vă fiu de ajutor.

— Dar ce s-a întîmplat ? N-a venit orchestra ? — începu din nou Novi. Da, da, ai jignit, ai jignit foarte multă lume. Lucrurile nu puteau merge așa. Nu uita că ei își au cercul lor de muzică în Livorno. Sînt violoniști buni. N-ai poftit pe nici unul dintre ei. Acum, n-ai decît să te căiești. De ce te-ai arătat fără de inimă față de aproapele tău ? Christos și biserica . . .

— Stai — îl întrerupse Paganini. Care va să zică mîrșăvia asta a fost pusă la cale ? Orchestra a fost momită dinadins spre a zădărnici concertul ?

Fără să mai asculte ce-i spune Novi, el salută pe englezoaică și, încercînd să-și biruie durerea cumplită din călcîi, alergă pe scenă.

Sala se potolii ca prin farmec. Apoi, izbucni în aplauze. Acesta era răspunsul zgomotos și amenințător al publicului față de gestul orchestranților. Paganini se simți învingător. Dar după primele acorduri ale sonatei lui Tartini, îi plesni o coardă ; în timp ce violonistul umblase după impresar cineva crestase coardele viorii. Paganini trecu atunci la variațiuni pe teme de Tartini. Disperat, se hotărîse la saltul acesta. Îi plesni încă o coardă ! Fără să încetinească ritmul și fără să tresară, Paganini reuși să ducă la capăt numai pe două coarde, bucata neobișnuit de grea pe care o scrisese de curînd.

Noaptea tîrziu, cupeul consulului englez se opri în fața hotelului „Calul negru". A doua zi veni Harris, avocatul consulatului englez. Consulul, patronul său, îl pusese la dispoziția lui signor Paganini. Harris avea îndatorirea să-l ajute la organizarea concertelor, nu numai la Livorno, ci și în toată Italia. Era un om mărunțel, îmbrăcat elegant. Avea o barbă ascuțită, o față smochinită și pudrată și părul în două culori : șuvițele de păr alb și negru se înșirau, într-o ciudată ordine, unele lîngă altele, ca dungile unei zebre. Surîsul său, care se adresa mai degrabă gîndurilor sale decît vorbelor interlocutorului, îi plăcu lui Paganini.

În aceeași zi Paganini primi și vizita a opt violoniști din Livorno. Încurcîndu-se în explicații ce se băteau cap în cap ei încercară să-l convingă că fuseseră induși în eroare datorită unor scrisori în care „orchestranții teatrului din Livorno le cereau sfatul". Vorbeau repede, se întrerupeau unul pe altul, fără totuși a izbuti să aducă vreo dovadă palpabilă că n-au avut nici un amestec în cele întîmplate. Doar unul dintre ei mărturisi abătut că, fiind deprinși să respecte vechile datini muzicale ale artei viorii, se temuseră ca nu cumva un violonist atît de tînăr ca Paganini să compromită și să strice gustul publicului din localitate.

Paganini își dete seama că niciodată nu va fi în stare să înfrîngă ostilitatea surdă și tainică a „prietenilor săi din Livorno".

La sfîrșit îi fu prezentată o declarație colectivă a orchestrei, prin care i se aducea la cunoștință că numai în schimbul unui anumit onorariu — pe care Paganini își dădu imediat seama că nu-l poate plăti — orchestra se

învoia să participe la concertele proiectate. I se mai punea în vedere că orchestra — care cuprindea de obicei o sută douăzeci de persoane — trebuie să fie sporită cu încă patruzeci și șapte. Dar Paganini îi întrerupse, spunîndu-le că trebuie să se mai gîndească înainte de a le da răspunsul și că, în orice caz, el este singurul în măsură să hotărască alcătuirea orchestrei la viitoarele concerte.

Cu vorbe curtenitoare și zîmbete mieroase, violoniștii își luară rămas bun.

Paganini nu le întoarse vizita, căci nu înțelegea să facă nici un compromis cu viața. Niecco, Paer, Giretti îl învățaseră să se încline în fața înaltei autorități a artei depărtată de orice calcule comerciale. La aceasta îi era sfetnic bun și tinerețea lui.

Așa se face că niște oameni care pînă atunci nu se prea sinchisiseră de treburile bisericești se preschimbară dintr-o dată în oameni deosebit de evlavioși.

Paganini nu știa nimic despre toate astea. El nu auzea zgomotul făcut de șobolanii cu două picioare în odăile vecine de la hotelul „Calul negru". El nu bănuia că aerul este otrăvit de pizmă și ponegrire. El nu observă cum zeci de ochi urmăreau de după draperii, de după perdele și prin geamuri fiecare pas care-l făcea.

Harris făcu un raport patronului său asupra „situației" lui Paganini. Afișele anunțau trei concerte consecutive.

Primul concert fu însă amînat, deoarece tocmai în ziua aceea avea loc înmormîntarea soției prefectului din Livorno.

A doua zi, cînd Paganini și Harris opriră trăsura în fața teatrului, găsiră ușa ferecată. Un afiș mare anunța publicul că și celelalte două concerte fuseseră amînate.

— Cine a putut face una ca asta? — exclamă Paganini.

Harris dădu din umeri.

Fără să fi putut lămuri ceva, Paganini se întoarse la hotel. Peste o oră reveni și Harris. Era peste măsură de uimit. Dînd enervat din mîini, urcă scara în fugă și, tăcut, îi întinse lui Paganini o scrisoare. Era scrisă în numele lui Paganini însuși, care anunța că din motive de boală nu va mai concerta și se pregătește să părăsească

orașul Livorno. Scrisoarea era adresată lui signor Baldi, capelmaistrul teatrului din Livorno și iscălită dedesubtul unor termeni de cea mai mare politețe de însuși signor Paganini.

— Nu mai știu ce să cred — spuse în cele din urmă Harris. Te-ai certat cu cineva ?

— Dar domnul consul n-ar putea ... ? — începu Paganini și se opri văzînd că Harris clătina din cap.

— Domnul consul a hotărît să nu se mai amestece în această chestiune, mai ales că acum e ocupat cu cercetarea urmărilor legate de masacrele din Roma.

— Despre ce-i vorba ? — întrebă Paganini.

— Să vedeți — o luă Harris mai departe. Anul trecut, în timpul șederii generalului Masséna la Roma, francezii s-au purtat ca niște bandiți ; în afară de jefuirea papii de către un aghiotant care i-a smuls inelul din deget, în afară de faptul că numai din această regiune s-au strîns, datorită birurilor, cincisprezece milioane de franci aur, soldații și ofițerii francezi au evacuat cartiere întregi, izgonind din case femei dezbrăcate, jefuind și omorînd. Cunoașteți cauzele morții papii Pius al VI-lea.

Paganini încuviință din cap.

— Știți desigur că bravul nostru amiral Nelson a distrus flota franceză ! Știți, de asemeni, că monseniorul cardinal Fabrizio Ruffo, cu toată armata lui de credincioși, a făcut ca populația să uite cruzimile francezilor ! Știți că în momentul de față inchiziția Romei lucrează în plin ! Aflați acum că în Livorno au sosit ieri cîțiva supuși englezi, pe care inchiziția i-a luat drept cetățeni francezi, așa că domnul consul e ocupat pînă peste cap. Va trebui să mai așteptăm cîteva zile.

În scurtă vreme Harris avu prilejul să amintească din nou consulului de cele întîmplate lui Paganini. Îi povesti totul, pînă și ultima întîmplare cu scrisoarea. Îi zugrăvi de-a fir-a-păr starea în care se afla Paganini. În odaia lui domnește neorînduiala. Viorile și chiar prețioasa vioară Guarneri rămîn în camera hotelului, care nu se încuie nici cînd Paganini e plecat. Ceasornice, inele, lanțuri de aur, — toate sînt lăsate fără nici o pază. Tînărul trăiește într-o înfrigurată exaltare, acoperind cu note niște pagini uriașe.

Se vede bine că nu-şi dă seama de atmosfera ce-l înconjoară ; se vede bine că nu observă norii ce se îngrămădesc deasupra capului său. Esquire[1] Sidney, ascultînd cele ce i se povesteau, căscă, apoi se ridică din fotoliu, îşi luă mănuşile de pe masă şi, îndreptîndu-se spre uşă, înmînă lui Harris, fără nici o vorbă, un scurt raport al unuia dintre agenţii săi.

Cabinetul secret al regelui Angliei se interesa de absolut tot ceea ce se petrecea în oraşele italiene, iar consulii, în afară de îndatorirea lor directă de a ocroti interesele supuşilor englezi, mai îndeplineau o mie de alte sarcini foarte complicate, ale căror rezultate erau apoi discutate la masa mare a cabinetului din Saint-James. Din toate aceste crîmpeie se întocmea o adevărată hartă politică a Italiei pe care erau notate în mod deosebit „focarele molipsite de ideile iacobine franceze şi de otrava influenţei bonapartiste".

Harris citi o scurtă comunicare referitoare la faptul că nici o sală de spectacol din Livorno nu va primi luminări, în săptămîna care urmează, dacă acolo ar concerta violonistul Paganini.

Harris tresări. Era limpede că Paganini zgîndărise un duşman de temut.

Zilele se scurgeau monoton. La hotelul „Calul negru", nenumărate caiete fuseseră acoperite cu note muzicale. Paganini scrisese trei bucăţi noi. Erau primele lui *Capriccio*. În răstimp, fusese nevoit să-şi vîndă ceasul, lanţurile de aur şi inelele. Nota la hotel era acum achitată. O anumită sumă fusese trimisă la Genova, signorei Tereza Paganini, prin mijlocirea băncii din Livorno. Fără să-şi bată capul cu ele, Paganini socotea că următoarele concerte îi vor îndrepta starea bănească. Dar timpul trecea şi Harris nu a putut organiza nimic concret. Lui Paganini îi rămaseră doar treizeci de franci.

---

[1] Titlul de onoare dat unor oameni mai cu vază sau deţinînd unele funcţiuni publice în Anglia (N. rt.).

TREI FRANCI

În ziua cînd descoperi că atinsese și fondul de rezervă — cei treizeci de franci — Paganini simți, pentru prima oară, că se află într-un impas. Nu putea pleca din Livorno fără să dea un concert. Numai diligența pînă la cel mai apropiat oraș costa douăzeci și șapte de lire. Nu putea nici s-o ia pe jos, pe drumurile acelea de munte, cu instrumentele, cu caietele cu note și bagajele după el. Banii rămași i-ar fi ajuns pentru cel mult două zile. Și apoi, cine-i va plăti hotelul, restaurantul, spălătoreasa? Numai gîndul că ar trebui să-i vorbească lui Harris în privința aceasta îi era atît de neplăcut, încît i se tăia orice poftă de a mai cere ajutorul consulului. De altfel Harris se făcuse nevăzut. El însuși simțea bine că nu e în stare să meargă nici la consul, nici la Livron ca să împrumute vreo două sute de franci. Așezînd în grămezi mărunțișul, Paganini socoti cu precizie cît trebuie să cheltuiască pentru masă, cafea și cină.

În cele din urmă, nu-i mai rămaseră decît trei franci.

În culmea gloriei, Paganini era peste măsură de nenorocit. Invidia pe nenorociţii de cerşetori, care puteau cere de pomană. El însă, învingătorul muzicanţilor din Livorno, nu putea cere nici măcar o piesă de cinci franci fără a risca un zîmbet de dispreţ din partea vreunuia dintre aceia care poate îl aplaudaseră, plini de entuziasm, la concert.

Şi, ca un făcut, tocmai într-una din aceste clipe — cînd Paganini, copleşit de gînduri triste, măsura de la un capăt la celălalt odaia lui atît de neorînduită, apăru un om trimis de principele Borghese. Nepotul cardinalului dorea să-i cumpere vestita vioară *del Gesu*.

Tînărul zîmbi cu amărăciune.

— Spune, te rog, principelui că nu sînt negustor de viori !

— Vai ! Cum se poate, signor Paganini ! — zise secretarul ridicînd braţele spre cer. Apoi, zîmbind viclean îl atacă din nou cu şi mai multă stăruinţă :

— Gîndiţi-vă bine signor ! În felul acesta vă asiguraţi pentru mai mulţi ani existenţa, fără să mai aveţi nevoie de a cîştiga bani . . .

— Aşadar, crezi — îl întrerupse aspru Paganini — că principele dumitale îmi va da o jumătate milion de franci?

— Jumătate de milion ? — repetă uimit secretarul aproape în şoaptă. Excelenţa sa vă oferă două mii de franci.

A doua zi dimineaţa, consulul, cu o grimasă de nemulţumire, îi întinse lui Harris un ziar din Livorno. Pe prima pagină, într-un chenar îndoliat, apăruse informaţia că signor Paganini îşi vinde vioara şi că cel care se înfăţişase, în urma anunţului, fusese uluit de lăcomia lui Paganini : probabil că afacerile lui signor Paganini merg foarte prost !

Fără să piardă vremea, chiar a doua zi, Harris — voios şi bine dispus, zîmbind din toate încreţiturile obrazului lui îmbătrînit înainte de vreme — îl invită pe Paganini să-i fie tovarăş de drum pînă la Lucca. Făcînd un gest caraghios cu mîinile, Paganini îi răspunse :

— Dar, scumpul meu Harris, am datorii aici, la Livorno.

— O, nici o grijă ! — zise Harris. Vă rog însă din inimă să nu mă refuzaţi. Plecăm la Lucca şi peste două zile ne întoarcem.

— Nu, în nici un caz nu mă mai întorc aici! — strigă Paganini. Ce vreți să mai fac la Livorno?

— Să triumfați pe scenă! — zise Harris, cu o hotărîre atît de calmă în glas, încît Paganini îi întinse prietenește amîndouă mîinile.

La Lucca lucrurile se îndreptară ca prin farmec.

Concertele lui Paganini urmau unul după altul, din trei în trei zile.

La unul din ele veni, în culise, Niecco, cu tînăra sa soție în care Paganini recunoscu imediat pe fata întîlnită cîndva la signor Niecco. Era tocmai sărbătoarea sfintei cruci și, folosind prilejul, Niecco și prietenul său, Pasini, împreună cu orchestra orașului și a capelei din Lucca, îi făcură lui Paganini o primire triumfală. Mai tîrziu violonistul a mărturisit că aceasta a fost pentru dînsul și un examen și un triumf. Totodată, signor Niecco a rostit o scurtă cuvîntare, lămurind publicul că Paganini deține o taină a muzicii, de care se folosește cu virtuozitatea unui artist adevărat, și pe care ei, muzicienii, o aprobă. (Într-adevăr, muzicanții din Lucca hotărîseră să încuviințeze îndrăznețele schimbări aduse viorii de către signor Paganini. Și coardele noi de violoncel, și arcușul cel lung — totul fusese aprobat).

O viață aparent tihnită și senină începu la Lucca. Întîlnirile zilnice cu Niecco și cu soția acestuia îi umpleau în mod fericit orele libere de care avea atîta nevoie după încordarea creației.

Niecco îi povesti lui Paganini evenimentele de la Veneția și întîlnirile lui cu Paer. Îi vorbi și despre uriașa zguduire resimțită de întreaga țară. Zi de zi el îl inițiа în preocupările mișcării carbonarilor.

Paganini primi bucuros propunerea de a intra în rîndurile organizației din Italia de nord, de a deveni un luptător de rînd, în activitatea ilegală a *ventei* din Lucca.

De la Niecco, Paganini află, printre altele, că Paer scrisese o operă, *Camilla*, și că acum se pregătea s-o pornească spre nord împreună cu soția sa, cîntăreața Riccardi, că Rolla se mutase la Milano și că, mîine-poimîine, va ajunge dirijorul teatrului Scala din Milano.

Harris se întoarse la Lucca. Paganini pricepea cu greu îndeletnicirile prietenului său. Harris însă înțelegea per-

fect de bine tot ceea ce făcea Paganini. De la Harris, Niecco află traiul pe care-l adusese Paganini la Livorno. El îi povesti și despre încercarea de a i se smulge neprețuita vioară Guarneri. Și tot el îi vorbi despre o altă urzeală, care nu ajunsese încă la urechile lui Paganini, fiindcă fusese oprită la timp de mîna prietenului său. În ultimele zile petrecute de Paganini la Livorno, mister Harris avusese prilejul de a se convinge că o persoană destul de puternică avea tot interesul ca signor Paganini să dispară cît mai grabnic din Livorno, chiar și din Italia și, după cît i se părea lui Harris, chiar din viață.

— Principele Borghese — spunea Harris — a încercat la început să-l ispitească pe signor Paganini cu propunerea de a-i cumpăra vioara, după aceea avea de gînd să-i propună un angajament surîzător la Petersburg, iar acolo, la curtea țarului rus, un oarecare conte Joseph de Maistre, urma să-i poarte de grijă.

Niecco știa foarte bine despre care dintre Borghese era vorba. Principele acesta, care se arăta plin de bunăvoință, era un înverșunat vrăjmaș al francezilor și al politicii lor. Niecco știa multe despre dînsul. Cioburile unui uriaș vas plin de felurite otrăvuri, numit „organizația lui Isus", erau împrăștiate prin toată Italia ; un astfel de ciob, foarte puternic, al ordinului iezuiților, desființat de către papa Clement al XIV-lea, era și principele Borghese, un om gras, cu picioarele strîmbe, deosebit de voios și blajin. Niecco îl știa pe bătrînul acesta subjugător, cunoscut pentru purtarea lui blîndă, îngăduitoare și iertătoare față de păcatele omenești, pentru patima lui față de tot soiul de licori — verzi, violete și roșii, și în cantități nemaipomenite — pentru predicile lui pline de înțelegere față de slăbiciunile omenești. Principelui Borghese îi plăcea să vorbească îndeosebi tinerilor teologi, spunîndu-le că cei care se închină lui Bachus și Venerei pot oricînd să se pocăiască și astfel să capete iertarea Domnului, pe cînd ceilalți oameni, stăpîniți de trufia cumpătării, a cinstei și a corectitudinii, sînt foarte primejdioși pentru biserică, aceștia năzuind spre libertatea gîndirii și fiind astfel supuși tuturor primejdioaselor ispite ale rațiunii. Tocmai de la asemenea oameni au pornit toate nenorocirile veacului în care trăiau ei.

Niecco mai știa că sub masca blîndeței și a smereniei, principele Borghese, care nu purtase niciodată sutană, era un iezuit de temut, un inchizitor feroce, una dintre acele iscoade ale sfintei curii apostolice, care pătrund oriunde și află orice.

Acest grăsun amabil și blînd la înfățișare — părînd un bătrîn păcătos și îngăduitor — era, în fundul sufletului său, un vrednic reprezentant al groaznicului ordin al dominicanilor, numiți astfel după sfîntul Dominic, și care-și scriau numele cu două cuvinte latinești : *Domini Canes*, cîinii Domnului. Acești copoi ai Domnului adulmecau urmele carbonarilor — fiii cei noi ai libertății italiene. Și datorită lor, mulți dintre carbonari își sfîrșeau zilele în tainițele subpămîntene ale Mantuei, sub acoperișul de plumb al palatului dogilor din Veneția, în subteranele umede și mucegăite ale temnițelor venețiene, construite dedesubtul lagunelor și al canalelor și avînd hrube rotunde ca niște cazane, în care abia putea încăpea și ședea un om, sau în groaznicele morminte de piatră, care pot fi văzute încă și astăzi în Castelul sfîntului înger. Și tocmai acest principe Borghese se interesa îndeaproape de signor Paganini.

Intr-o zi Paganini veni foarte alarmat la signor Niecco, spunîndu-i că un comisar de la poliția locală se informase la hotel cînd are de gînd signor Paganini să se întoarcă la Genova, ca urmare a cererii tatălui său.

— Abia i-am trimis bătrînului bani. Cred că nici n-a trecut o lună de cînd i-a primit familia. Și cu banii trimiși de mine se pune acum la cale urmărirea mea de către poliție. Ce mă fac ?

Niecco căzu pe gînduri.

— Nu vrei să te întorci la Genova ?

— Pentru nimic în lume !

Paganini îi arătă scrisoarea primită de poliția din Lucca și lăsată pentru el la hotel.

Signor Antonio Paganini îi ordona categoric să pornească imediat la Genova și să revină în casa părintească, sub amenințarea blestemului părintesc și a judecății sfintei inchiziții.

— Trebuie să fug de aici — zise Paganini — dar încotro ?

Signor Niecco, cu aerul unui om trecut prin multe, îi spuse :

— Trebuie să te ascunzi de poliție tocmai acolo unde ea nu se va gîndi să te caute.

Spre seară, signor Paganini se afla într-o mică mănăstire de la munte. Actele ce le avea adevereau că e student la teologie și profesor de limba latină în orașul Torino și că se numește Giuseppe Paziello. Își dădu însă repede seama de greșeala săvîrșită. Neștiind nici o boabă latinește, putea fi lesne descoperit dintr-o clipă într-alta. Dar frații călugări, fiind ei înșiși destul de neștiutori, nu dădură prea multă atenție teologului acesta ciufulit, care primise poruncă să stea cîtva timp în sihăstrie, pentru a-și ușura cugetul de niște păcate mărunte, nu prea străine de cinstirea lui Bachus și a Venerei. Mai grav era faptul că Paganini uitase aproape cu totul rînduielile pocăinței. Dar ceva și mai rău i se întîmplă a doua zi dimineața, cînd, ieșind în grădina de măslini și așezîndu-se pe o bancă, zări cum se deschide ușor portița și apare capul zbîrlit al unui om cu nasul vînăt și pleoapele roșii. Lui Paganini începu să-i clănțăne dinții. Aducîndu-și aminte de împrejurările în care i-a fost dat să vadă pentru prima oară chipul acesta, simți cum îi îngheață sîngele în vine. Era chiar vagabondul care cîntase la vioara lui, în văgăuna de dincolo de zidurile orașului Livorno. Omul împinse portița și intră în grădina mănăstirii. Portarul îi făcu semn cu mîna și amîndoi o tuliră în pivniță.

Paganini nu închise ochii toată noaptea. Din chilia lui, cu o singură ferăstruică la nivelul pămîntului, Paganini privea poteca din grădină. Se perpelea cînd pe o parte, cînd pe alta, fără să-l prindă somnul. Spre dimineață, însă, tinerețea birui. Un somn greu îi apăsa pleoapele. Deodată, se trezi scăldat de o sudoare rece și cu dinții clănțănind. Pe coridor se auziră niște pași ușori și șovăielnici, care se opriră la ușa lui.

Gîtuit de spaimă, Paganini smuci gulerul cămășii ; ar fi vrut să cheme într-ajutor ; se simțea însă ținut de-o amorțeală cumplită. În starea aceasta se trezi. Fusese doar un vis. Soarele strălucitor se furișa în chilie. Primul gînd ce-i veni în minte fu să ia vioara și să tălmăcească prin sunete toată grozăvia visului ; dar își aminti că vioara nu-i

la el și că tot avutul îi rămăsese în căsuța lui Niecco, la intrarea dinspre miazăzi a orașului Lucca.

Era dis-de-dimineață. Roua nu dispăruse încă de pe copaci și pe iarba moale din grădină, pașii lui Paganini, care se îndrepta spre fîntînă ca să se spele, lăsau dîre mari, de un verde aprins. În fundul grădinii, printre pomii fructiferi, zări portița scundă pe care intrase, în ajun, omul acela înspăimîntător. Portița era și acum deschisă. Deodată îl cuprinse dorința nebună de a fugi de la mănăstire. Riscînd să-l întîlnească pe portar sau, și mai rău, pe omul acela înfiorător, Paganini se apropie tiptil de ieșire. Șovăi doar o clipă. Fără îndoială Niecco își vestise oamenii din mănăstire, așa că șederea lui Paganini acolo era ferită de orice primejdie. Dar ce știa el despre portarul mănăstirii ?

Pășind dincolo și privind speriat în dreapta și în stînga, Paganini se văzu, bucuros, pe poteca singuratică ce ducea în munți. Chibzui s-o apuce pe această potecă și apoi să taie de-a dreptul spre răsărit, pentru a da în șoseaua mare ce ducea la Lucca. Peste puțin timp zări de sus drumul alb și pietros. Măgărușii se perindau domol, încărcați cu poveri. Diligența poștei, stîrnind un nor de praf, se topi după o cotitură, umplînd văzduhul de vuietul cornului.

Flămînd și obosit, abia tîrîndu-și picioarele, Paganini ajunse în cele din urmă la Lucca. Nimeni nu-l luă în seamă. Straiele prăfuite, părul îmbîcsit de colb, pleoapele înroșite — toate acestea îl făceau să semene cu un călugăr rătăcitor, cu un cerșetor, cu nimic deosebit de cele două sute de mii de pribegi din nordul Italiei. Paganini fu cu adevărat minunat de măiestria lui signor Niecco de a travesti pe cei ce trebuiau să se ascundă de poliție.

Violonistul bătu la o poartă. O bătrînă deschise și, bodogănind și blestemînd, îl alungă. Dar Paganini o rugă din nou stăruitor să-l cheme pe signor Niecco, potolind-o cu încredințarea că nu cere de pomană. Răsunară pașii cunoscuți. Surîzînd la ceea ce-i trecea prin minte, Niecco privi cu mirare pe cerșetor. Fața i se adumbri. Îl luă de mînă și-l duse înăuntru. Cînd ajunse într-o odăiță — pasămite a slugilor — îl întrebă :

— Ce s-a întîmplat ?

Obosit, Paganini se lăsă pe o bancă. O cană cu lapte de capră îi fură ochii și, fără să răspundă, o sorbi cu nesaț.

— Doamne, Dumnezeule, ce s-a întîmplat ?

— Absolut nimic. Unde mi-e vioara ? — întrebă Paganini.

— Una din două — grăi Niecco. Sau te ascunzi ca lumea sau pleci la Genova ! Dar ia stai, să vedem ... și Niecco își netezi fruntea cu mîna. Mai am un plan. Rămîi la mine. Trebuie însă să-ți schimbi numaidecît hainele.

LALELELE ŞI CHITARA

Niecco nu se putuse hotărî să dea tînărului său prieten scrisoarea ce-i fusese adusă chiar în ziua cînd poliţia îi pusese în vedere să se întoarcă la tatăl său, scrisoare prin care violonistul era poftit să petreacă o seară dincolo de zidurile oraşului Lucca. Cu mintea lui vie şi pătrunzătoare, signor Niecco îşi dăduse imediat seama că era vorba de o poveste de dragoste nu tocmai obişnuită. Scrisul de pe plic îi părea cunoscut lui signor Francesco. Niecco socotea necesar să-i afle conţinutul. Despre scrisoarea aceasta îşi aminti el în clipa în care îl văzu pe Paganini şi înţelese că violonistul nu putuse răbda să stea la mănăstire nici măcar o zi.

Curierul fu găsit la locul stabilit. Niecco îi spuse că trăsura poate fi trimisă tînărului său prieten la orice oră. A doua zi spre seară, o caleaşcă trasă de doi cai negri, arătoşi, opri în faţa casei lui signor Niecco. Gătit şi voios, Paganini îşi salută prietenul, fluturînd mîna.

Caii focoşi, trăsura neagră, lăcuită, drumul pitoresc în serpentină, urcînd pe coasta muntelui, apoi pădure, iarăşi povîrnişuri muntoase şi după o cotitură un castel vechi şi minunat aşezat. Doi servitori atenţi şi îndatoritori, candelabre şi o masă gata aşezată pentru trei persoane. Uimirea lui Paganini fu nemărginită cînd, în locul preacinstitului şi bătrînului castelan pe care se aştepta să-l găsească, văzu păşind drept spre dînsul o fetişcană de vreo optsprezece ani, cu nişte ochi de tăciune. Peste o clipă apăru şi o doamnă de vreo patruzeci şi cinci de ani, care nu aducea nici pe departe a mamă sau a rudă. Tînăra gazdă salută pe Paganini cu o îndrăzneală caracteristică fiinţelor independente — trăsătură obişnuită odraslelor de viţă nobilă din Italia de atunci, şi care, lăsate prea devreme de capul lor, începuseră, mai ales în anii aceia tulburi, să guste farmecul unei libertăţi prea timpurii.

Tînăra fată cu ochi negri se apropie de Paganini cu paşi uşori, îl privi cu curaj, dar nu cu neobrăzare, şi îi întinse ironic mîna pentru a-i fi sărutată.

— V-am ascultat de trei ori — zise ea — şi am vrut să vă mulţumesc.

Apoi fără a-l prezenta însoţitoarei, îl pofti la masă.

Fu o cină cu bucate simple, cu un vin uşor, scînteietor şi spumos ; domni o atmosferă vioaie, plăcută, acel mod de purtare liberă, dar care nu întrece măsura şi pe care vechii italieni îl numeau „dezinvoltură". Paganini se simţea însă stingherit. Îl stînjeneau rău de tot mîinile, neştiind ce să facă cu ele. Zîmbea fîstîcit şi tulburat.

Tînăra gazdă, rămasă orfană de timpuriu, ducea o viaţă de lume, pare-se foarte liberă. După ce se strînse masa, ea se aşeză pe o canapea confortabilă şi luă chitara. Cînta bine. Glasul, nu prea amplu, era cald. Deşi mînuia instrumentul cu pricepere, Paganini simţi totuşi că ea nu are prea mult gust şi nici nu se pricepe la muzică.

Ceea ce i s-a părut însă foarte ciudat lui Paganini în seara aceea a fost faptul că fata — sau tînăra femeie — nu a adus de loc vorba despre dînsul. În schimb a vorbit mult despre ea, despre moşia ei întinsă. Cînd îl privea, ochii îi scăpărau. Bujorii, ce-i năpădeau dintr-o dată obrajii mărturiseau hotărîrea neclintită a fetei de a se lăsa cu totul în voia sentimentului care o copleşise. Uşu-

rința cu care ea robi gîndurile lui Paganini — atît de tulburat — simplitatea cu care dispunea de timpul lui, socotind că e firesc să o facă, purtarea aceasta pe care el o credea cu putință numai după o îndelungată cunoștință — toate stîrniră la început într-însul o uimire nemaipomenită, dar nu neplăcută. Dimpotrivă, el răspunse bucuros și cu entuziasm dorințelor gazdei, încercînd să-și dea aerul că nu e de loc stînjenit de atitudinea ei nereținută, și cu care el nu era deprins.

Și mai înainte Paganini fusese poftit să dea concerte în cercurile restrînse ale unor familii bogate și de neam. Acum însă era cu totul altceva. Nici vorbă de vreo invitație cu plată sau de vreo „tocmire" a renumitului violonist de către un bogătaș pentru a cînta o seară întreagă. Zadarnic se căznea Paganini să ghicească de ce natură era pornirea femeii, fiindcă această aristocrată din Lucca nu-i făcea de loc impresia unei făpturi care umblă după o legătură trecătoare.

Însoțitoarea frumoasei tinere dispăru pe nesimțite. Gazda se ridică, luă de pe o etajeră o casetă învelită în piele de marochin roșu, scoase din ea un bilețel, pe care-l citi cu luare aminte, punîndu-l apoi la loc. Întrerupînd convorbirea, ea se adresă lui Paganini, vorbind parcă în neștire :

— E tîrziu. Signor Nicoco îmi scrie că e primejdios pentru dumneavoastră să rămîneți la Lucca. Nu v-am întrebat nimic, pentru că nu sînt o fire curioasă. Și apoi, la ce bun : soarta dumneavoastră e pecetluită.

Sprîncenele fetei se încruntară ; chipul îi arăta necazul. Parc-ar fi vrut — rostind vorbele astea — să-și biruie slăbiciunea ce o cuprindea. Paganini o privea și o asculta cu o uimire crescîndă. Și expresia feței, și întorsătura cuvintelor — toate dovedeau că gazda nu-și pierduse nici o clipă judecata. Liniștea cu care pronunța cele mai neliniștitoare lucruri, ca și siguranța purtării ei față de Paganini erau pentru dînsul pline de un mister, ce-i vorbea parcă de soarta ciudată și de neînlăturat hărăzită acestei femei. O clipă, crezuse și el că într-adevăr totul e hotărît de cînd lumea, că făptura aceasta nu e decît unealta unei voințe străine, de care ea însăși nu are habar. I se părea

că starea aceea de vrajă, de autosugestionare somnambulică a unui simțămint, trebuia să se curme, și tocmai de clipa aceea îi era teamă.

Cu fiecare zimbet, cu fiecare vorbă nouă, farmecul femeii acesteia devenea tot mai subjugător.

— Am crezut că veți sta la mine vreo trei zile, dar din moment ce nu vă puteți întoarce la Lucca . . . Se opri, deși nu se vedea deloc că ar căuta să-și sfîrșească fraza și n-ar găsi cuvintele potrivite. Gîndul rămase neterminat. Îmi ador grădinile, șopti ea, privind undeva în depărtare, și mai ales straturile cu lalele Cred că vei proceda cu înțelepciune, dacă, iubindu-mă, ai să iubești tot ce mi-e drag.

Rîse apoi zgomotos, întrerupîndu-se și, căutînd parcă să-l dezmeticească din vis, adăugă :

— Ce bine că ți-ai uitat vioara! Aici vei găsi odihna și liniștea. Să știi că n-aș fi fost bucuroasă văzîndu-te cu vioara.

Timp de un an, nimeni n-o întrebă pe signora contesă despre grădinarul cu ochi negri, cu plete lungi și cu fața arsă de soare, care, îmbrăcat într-o haină cafenie, cu ciorapi și pantofi negri, stropea lalelele din grădina castelului. Dimineața, după ce-și lua cafeaua cu pesmeți, signor Paganini, grădinar și florar, înarmat cu un foarfece, cu un mic fierăstrău sau cu cuțitul de grădinărie, se lupta cu cioturile uscate, cu vătămăturile pomilor fructiferi, cu ciupercile ce le năpădeau scoarța și cu omizile care ciuruiau frunzele lalelelor.

Vioara fusese de mult uitată. Nimeni n-ar fi recunoscut în omul acesta înalt și înzdrăvenit pe renumitul violonist, care reușise încă din adolescență să înnebunească pretențioasele mulțimi ale orașelor Italiei de nord. Paganini adormea în brațele iubitei, îi cînta din chitară, compunînd mici lucrări muzicale în cinstea ei. Încerca să-și uite trecutul, să nu se mai atingă de el. Și cine era de vină că sufletul îi era cuprins parcă de o toropeală din ce în ce mai grea ? Primele lovituri ale vieții ? Sau poate copilăria lui chinuită, pe care nu o putea uita ? Pe măsură ce sănătatea-i prindea noi rădăcini, gesturile îi deveneau din ce în ce mai măsurate, mai potolite, iar zilele începeau să se scurgă la fel.

De patru ori pe an tăia florile și de două ori, toamna și primăvara, culegea fructe pîrguite din grădină.

În vremea aceasta Paganini era căutat în tot cuprinsul Lombardiei. După ce orașul Lucca a fost ocupat de către francezi, se răspîndi vestea că Paganini ar fi plecat in America. Alții spuneau că s-a făcut contrabandist și că e în fruntea unei bande de răufăcători din Calabria.

Și iată că un neînsemnat jurnal italian publică vestea mult așteptată. Ziarul lămurea totodată că tatăl, zdrobit de durere, recunoaște adevărul acestei vești. Frizerii din Genova, vînzătorii din prăvălii, contabilii, socotitorii, slujbașii și copiștii, vînzătorii pe parfumuri, proprietarii de mici tripouri și hoteluri cu camere de închiriat pe două ceasuri, toți comentau veseli și gălăgioși, prin cafenele, ultima noutate, luîndu-și unul altuia vorba din gură și bătînd cu lingurile în farfurii.

Jurnalul se mărginea să scrie că signor Niccolo Paganini fusese arestat la o stație de poștă din Ferrara, sub învinuirea că-și ucisese iubita ; cu acel prilej el se împotrivise, făcîndu-și țăndări vioara de casca unui jandarm, după care, viu-nevătămat, fusese vîrît în temniță, unde se găsea și acum. Paznicul, fiind un om milostiv, îi făcuse rost de o vioară, la care Paganini cînta zile de-a rîndul. Cum însă vioara își avea coardele din vine de bou, Paganini le găsise, de rîndul acesta, o nouă întrebuințare : împletindu-le, voise să se spînzure, fiindcă sufletul lui păcătos fusese lăsat de bunul Dumnezeu în plata răutății satanei. După isprava aceasta, temnicierul cel milostiv nu-i mai dete o vioară cu patru coarde, ci doar cu o singură coardă de sopran, pe care însă Paganini izbutea să cînte tot așa de frumos, ca alți violoniști pe cîteși patru.

Gazeta fusese adusă de un ofițer francez și lăsată grădinarului ce-l întîmpinase la intrarea în parc. Stăpîna casei îngădui ofițerilor francezi să petreacă o zi la castel. Paganini culese flori, iar tînăra lui prietenă se dovedi o amfitrioană desăvîrșită. Paganini simțea ațintită asupra-și privirea ei neliniștită și recunoscătoare. Rîdea la snoavele pline de duh ale generalului francez, iar tinerii ofițeri urmăreau cu uimire chipul acestei femei pe care fiecare zîmbet era luminat de o nespusă fericire.

Paganini tocmai citea în ziua aceea *Ierusalismul liberat* al lui Torquato Tasso. Şi auzind pe reprezentanţii gărzii franceze, pe acești „cruciaţi ai libertăţii", cum vorbeau serios şi cu totul altfel decît cei pe care-i ascultase pînă atunci, se gîndi la el însuşi, la un cruciat, care, în drum spre Ierusalimul împresurat, adormise în pavilionul fermecătoarei Armida. Era ciudat, dar în seara aceea, ciocnind paharul cu ofiţerii francezi, sub privirile prietenei sale, nu încerca nici o mustrare de cuget la gîndul că trădase arta. Trăia parcă într-un vis, în care încordarea era totuşi plăcută, gîndind că totul e doar vis adînc. Dar chiar gîndul acesta vestea prin el însuşi trezirea.

Pentru prima dată de cînd fugise, Paganini vizită, împreună cu Armida lui, Lucca — acum împodobită sărbătorește în cinstea francezilor. Conversaţia veselă şi zgomotoasă de la masă, ironiile aruncate împotriva religiei, discuţia filozofică cu bătrînul şi vlăguitul general francez îi descoperiră deodată existenţa unei alte lumi, străine pentru el, lumea gîndirii libere, a firilor voioase, neîncătuşate nici de biserică şi nici de jandarmii austrieci. Legăturile prieteneşti şi sincere dintre tinerii ofiţeri, veselia lor, atît de opusă reţinerii bătrînilor bigoţi, care deţineau funcţiuni de vază în oraşele italiene, îl cuceriră pe Paganini. Usturătoarele observaţii cu privire la istoria dogmelor, glumele despre papa şi despre asprimea femeilor italiene, povestirile despre stropitul grădinilor cu agheasmă, despre prefacerea fîntînilor sfinte în adăpători de vite — toate acestea îl încîntară pe Paganini. Iar istorisirile lor despre Parisul revoluţionar îi aţîţară şi mai mult imaginaţia.

A doua zi Paganini primi în dar volumul de pamflete antireligioase al lui d'Holbach, legat în piele. Citi cîteva pagini prietenei sale chiar după plecarea francezilor. Discuţia despre ateism, începută noaptea în pat, o necăji pe signora.

— Păcatele şi pedeapsa trebuie să existe în lume — îi spuse ea, încruntîndu-şi puţin sprîncenele. Şi, pe un ton mai firesc, îi şopti la ureche : Religia e necesară. Apoi, scăpărînd din ochi şi îngropîndu-şi faţa în pieptul lui adăugă : dacă ceea ce facem noi n-ar fi un păcat, atunci mi s-ar spulbera tot farmecul vieţii.

Paganini începu să rîdă, luîndu-i cuvintele în glumă. Văzu însă imediat că în vorbele ei nu era nici umbră de șagă. Tînăra femeie îi mărturisi fățiș că îl iubește pentru nepotolita lui sete de dragoste și dacă el, tovarășul ei de plăceri nocturne, ar fi fost puțin mai frumos, ea n-ar mai fi simțit toată dulceața îmbătătoare a dragostei.

— Ești urît, signor Niccolo — îi spunea ea — dar tocmai asta mă face să te doresc ca pe o cupă mare de înghețată într-o seară caldă de vară sau ca pe un pahar cu vin fiert, în luna decembrie, cînd mă întorc de la vînătoarea din munți.

Viețuind în castelul de lîngă Lucca, Paganini făcea noi descoperiri, una după alta. Începuse să-l atragă muzica religioasă. Gîndurile și simțirile îi erau robite de imaginile raiului, ale iadului și purgatoriului. Fridolin cîntînd la vioară, cu ochii pe jumătate închiși, cu capul aplecat într-o parte — icoana îngerului cu vioara pe care o văzuse la Cremona într-o frescă din secolul XIII — îi apărea tot mai des în visuri, ca o obsesie. Dar de imaginea aceasta se lega mereu un gînd cutezător, îmboldindu-l stăruitor pe Paganini să-și împlinească neînfrînta dorință de a strecura magice sunete drăcești în evlavia ce se destrăma și în rigiditatea melodiilor bisericești, fermecînd sufletul semenilor cu îndoita ispită a fericirii însăși — cea de neatins și totodată neîngăduită — și a rîsului batjocoritor cu care omul liberat răstoarnă puterea religiei.

Vioara melancolică și duioasă a lui Corelli și diavoleștile pasaje ale lui Tartini se împreunau într-un chip straniu în sufletul lui Paganini, după lupta ce se dădea între ele. Îmbinarea lor se săvîrșea undeva sus, pe culmile artei, căpătînd un tîlc de completări al întregii plămade sufletești a violonistului și semănînd cu situația a două oștiri vrăjmașe, care ocupă un același sat sau o aceeași vale, pentru a da acolo bătălia hotărîtoare, întovărășită de rîuri de sînge, de urlete, de nimicire reciprocă, de asurzitoare bubuituri de tun și de șuieratul gloanțelor.

Sufletul lui Paganini era tot mai puțin încălzit de razele potolite ale acelui asfințit de soare ce-l întîmpinase în prima lui săptămînă de dragoste fericită, în castelul de la Lucca.

Era atras îndeosebi, de povestea vieții lui Tartini. Multe legende umblau din gură în gură despre violonistul acesta — spadasin, călugăr și jurist, care spunea despre sine că este un Iosif căzut în ispită și asemuia muzica cu ademenitoarea soție a lui Putifar. Paganini privise întotdeauna, cu o nemărginită curiozitate, viorile ce-i aparținuseră. Instrumentele pe care cîntase Tartini erau acoperite cu versuri din Petrarca sau cu zicători populare, unele foarte vulgare. Blestemele mulțimii alternau, în aceste inscripții, cu versurile divine din *Viața nouă* a lui Dante.

Tartini răpise pe nepoata cardinalului Cornaro. Poliția din Roma îl prinsese pe drum. Ca să-și salveze soția, Tartini fu nevoit s-o părăsească. Și totuși, primejduindu-și viața, nefericitul soț o întîlnea în taină, o dată sau de două ori pe an. El trăia la mănăstirea din Assisi, sub un nume de împrumut, cîntînd tot timpul la vioară sub oblăduirea unui călugăr simplu și naiv. Cînd împlinise douăzeci și patru de ani, el — vrednicul spadasin, norocosul amant și soț — ajunsese primul violonist al Italiei din secolul XVIII. Se întoarse — tot sub un nume de împrumut — în orașul natal și cuceri gloria prin care-și dobîndi soția. Atunci își dete numele pe față, primi iertarea și începu o viață lungă și glorioasă de violonist înconjurat de admiratori și elevi recrutați din cele mai nevoiașe familii. Viața de rătăcitor în mijlocul poporului italian îl influențase pe Tartini în mod ciudat, făcînd dintr-însul un adevărat propovăduitor al înaltei măiestrii a viorii în masele populare din Livorno. Săptămîni întregi le petrecea în cartierele hamalilor din port. Cînta pe la șantierele navale, vizita bucuros închisorile, unde și concerta, întovărășit peste tot locul de iubitul său elev Nardini, în brațele căruia a și murit, la adînci bătrîneți.

În fața ochilor tînărului violonist din noul veac se afla un manuscris al lui Tartini, care glăsuia astfel :

„Visele îndreaptă realitatea. Într-o noapte, prin 1713, am visat că am încheiat o învoială negustorească și că mi-am vîndut sufletul unui înger negru, cu zîmbet fermecător, semănînd cu zîmbetul unei egiptene. L-am întrebat pe înger : Cum de ai putut pătrunde în mănăstirea sfîntului Francisc ? Îngerul egiptean îmi răspunse : «Liniștește-te, prietene, eu nu sînt decît un duh rău ! Bea cupa asta cu

mine, așa cum se bea vinul, și vei putea să te desfeți cu înfățișarea înșelătoare a lucrurilor ; vei învăța să prefaci în sunete toată firea, toate culorile lumii acesteia ce se vede !» Bine, primii eu, dar trebuie să-mi rămii slujitor. Învoiala noastră n-am scris-o, dar țin bine minte că a fost încheiată.

Duhul acela îmi împărtăși taina cunoașterii lucrurilor și mă trezi la viață. Iar eu, pentru toată această putere și pierzanie, îl iubeam tot mai mult și mai mult, știind că acum nu se mai putea schimba nimic. Nu puteam și nici nu doream să trăiesc altfel, tocmai pentru că în această pierzanie era mai multă viață decît în viața fără de pierzanie. Și iată că sosi clipa celui mai dulce somn din cîte se pot afla : am poruncit slujitorului meu egiptean să ia vioara și să cînte. Și el cîntă atît de bine, atît de minunat și cu un farmec atît de adînc, încît m-am simțit legat pentru totdeauna de fericirea lumii acesteia pămîntești, legat de toate minunile și ispitele ei, uitînd de căutarea raiului ceresc și de mîntuirea sufletului. Eram atît de răpit și robit, încît închipuirea îmi scînteia ca mii de diamante în bătaia soarelui, oglindind în ele toată strălucirea și desfătarea trecutului, toată vraja prezentului și toată puterea de ademenire a viitorului. Sufletul meu triumfă de atîta bucurie și mă trezii. Am luat îndată vioara și arcușul. L-am trezit și pe călugărul care se odihnea cu mine în chilie. Și el a fost încîntat de sunetele pe care le scoteam din vioară și, împreună cu mine, s-a grăbit să aștearnă pe hîrtie încîntătoarele sunete pe care le auzisem în vis. Într-adevăr, tot ce am scris mai bun în viața mea este sonata din noaptea aceea, cu toate că îmi dau bine seama că ea nu-i decît oglindirea în lună a soarelui adevărat care-mi scăldase sufletul. Dacă aș ști că trebuie să mă lipsesc pe dulceața sunetelor acestora, mi-aș sfărîma pe loc vioara. Mi-a rămas însă limpede și pentru totdeauna simțămîntul deosebirii dintre ceea ce am auzit cîntat de demon și ceea ce eu am știut să transcriu pe hîrtie".

ÎN ȚARA STRĂMOȘILOR

Cum s-a întîmplat ? Ce fir subțire — mai subțire decît firul de păianjen — a despărțit visul de realitate ? Îndată ce vioara Guarneri a fost scoasă din cutie, îndată ce coardele i-au fost mîngîiate de arcuș, atît Paganini cît și prietena lui pricepură că se sfîrșise cu zilele de robie. Fiecare zi ce trecea aducea noi semne de trezire. Și nu numai pentru Paganini. Armida, cea care-l vrăjise pe Tancred, se dezmeticea ea însăși la sunetele noi ale viorii. Paganini începuse să-i devină străin — un violonist vrednic de admirație, un geniu, dar atîta tot. Ea simțea că pierde un amant slut, cu sîngele atît de clocotitor, și nu mai lupta ca să-l păstreze. Se întîmplă ca Paganini să petreacă o zi întreagă la Lucca, iar apoi rămase și noaptea în oraș, într-o căsuță unde Niecco își lăsase cărțile.

După o lună de strălucite concerte date la Lucca, Paganini o porni spre Nord. Dorul vieții rătăcitoare i se trezi din nou și, cum nimic nu-l mai ținea acolo, se îndreptă

spre Pistoia, Bologna, Modena, Parma, Piacenza, Pavia și de acolo mai departe. Concertele lui aveau pretutindeni un succes neobișnuit. Ajunse, în cele din urmă, la Milano.

Află din ziare că omul arestat la Ferrara — care se dăduse drept Paganini și murise apoi în închisoare — era violonistul polonez Duranowski. Vestea morții lui Paganini străbătuse toată Italia de nord. El știa că familia îl socotește plecat demult dintre cei vii. Amintindu-și de timpul în care fusese izgonit din lume, Paganini încerca un simțămînt ciudat, născut din îmbinarea unei alte înțelegeri, mai neobișnuite, mai mature, a vieții, cu caldul simțămînt de recunoștință, purtat vrăjitoarei care-l ținuse înlănțuit la Lucca.

Paganini gusta din plin sentimentul independenței, al libertății. Istoria cu orchestranții din Livorno nu se mai putea repeta. Acum nu mai avea nevoie de ocrotirea consulului englez.

La Milano întîlni din întîmplare o cîntăreață din Livorno. Pe neașteptate se trezi într-însul dorința unei vesele și ușoare aventuri de dragoste. Îi află adresa — comunicată bucuros — și, către asfințit, o porni într-acolo. Încurcă însă numele gazdei. Bîjbîind urcă o scară largă și întunecoasă, nimeri o ușă și o împinse. Un vestibul mare, o oglindă uriașă și o masă rotundă. Nimeri. Deschise ușa următoare. Pe un pat imens, o tînără femeie sub o plapumă trandafirie privea cu spaimă spre ușa care se deschisese. Apoi, întinzîndu-i miinile, îi spuse zîmbind :

— A, dumneata ești doctore ! Credeam că o să vii mai tîrziu.

Ce l-a îndemnat pe Paganini, n-ar fi putut-o spune nici el, dar se așeză lîngă patul bolnavei, cu aerul unui medic adevărat. Drept e că-i și plăcea. Gînduri năstrușnice începură să-i treacă prin minte cu o repeziciune uluitoare. Veselia și vioiciunea firii sale, care lîncezise pînă atunci, se revărsară acum cu o putere pe care nici el n-o bănuise. Luă mîna bolnavei și o privi atent în ochi, zicîndu-i apoi:

— Vă simțiți, desigur, mai bine astăzi decît ieri ?

— Da — răspunse tînăra femeie.

Îi pipăi pulsul cu grijă, dar îi strînse mîna cu o duioșie nesocotită.

Deși căuta să și-l infrineze, risul însă îl birui. Niciodată nu fusese intr-o situație mai caraghioasă. Toate încercările de a-și lua o mutră serioasă dădură greș. Femeia îl privea buimăcită, căutînd parcă să-și aducă aminte de ceva. Și deodată, smucindu-și mîna din palma lui Paganini, îi spuse supărată foc :

— Dumneata ești signor Paganini, violonist și nu medic !

Atunci Paganini izbucni în hohote de rîs, pe care se străduia să și le stăpînească. Dar cu cît rîdea mai tare, încercînd să se potolească, cu atît bolnava se înfuria mai mult. Dincolo de ușă se auziră niște pași. Intră un bătrîn. Bolnava își schimbă imediat expresia feței și, adresîndu-i-se cu vioiciune, îi zise :

Iată, tată, doctorul găsește că starea mea . . .

— Da, da — confirmă Paganini cu gravitate — cîteva zile încă și bolnava poate să părăsească patul.

Bătrînul îl învălui pe Paganini cu o privire recunoscătoare și începu cu dînsul o lungă convorbire științifică de ordin medical. Vorbea despre neștiința doctorilor din ziua de azi, despre epoca nouă care se vestește, despre signor Volta, care face experiențe cu ajutorul unor noi forțe ale naturii, despre energia descoperită de către signor Galvani și care probabil, peste cîțiva ani, va fi capabilă să învie morții, din moment ce e de ajuns să atingi cu o sîrmuliță metalică — înmuiată în acid sulfuric și zinc — piciorul despărțit de trup al unei broaște, pentru ca acesta să miște ca viu.

Paganini încuviința din cap, cu aerul unui savant. Discuția se prelungi. Paganini nu mai știa ce să facă. În cele din urmă, tînăra femeie îl salvă, întrerupînd discuția în clipa cea mai primejdioasă.

— Ai să-mi scrii o rețetă, nu, doctore ? întrebă ea.

O pană de gîscă, o călimară de bronz și foi de hîrtie cu marginea aurită îi fură puse la îndemînă. Muind pana cu un aer grav, Paganini căzu pe gînduri.

— La drept vorbind — spuse el — boala e de așa fel, încît nu mai e cazul să folosim bucătăria latinească. O scoatem la capăt și fără leacuri. Natura a fost atît de darnică și de bogată, încît signora, fiica dumneavoastră, se poate bizui pe ea. Vom vedea pe urmă ce va mai fi.

— Da, da, doctore ! — se amestecă brusc tînăra femeie, căutînd să-și ascundă zîmbetul vesel, printr-un ton amabil. — Sper că veți veni și mîine și veți vedea că-mi este mult mai bine.

— Cum, vreți să vin și mîine ? — zise Paganini uluit și cît pe-aci să se trădeze prin această întrebare nelalocul ei.

— Da, doctore, neapărat ! Altfel o să-mi fie mai rău !

— Ia te uită ! — exclamă bătrînul.

Într-un plic albastru, cu stema nobilului milanez Romaniezi, Paganini primi o bancnotă de zece lire. Fu primul său onorar de medic.

Respirînd adînc aerul proaspăt de afară, Paganini chibzuia la cele petrecute. Întîmplarea aceasta, neașteptată, îl cam sperie. Era mirat că lumea din Milano îl recunoaște după portrete, lucru ce-i adeverea faima și îi îngăduia să nădăjduiască în reușita concertelor. Pe de altă parte, îi era teamă ca la vreun concert să nu apară cumva signor Romaniezi.

Concertul pe care urma să-l dea fu amînat. A doua zi, signor Paganini își luă iarăși masca de Esculap. Vorbi două ore în șir cu prietenosul bătrîn, aruncînd fetei niște priviri focoase. Bolnava își juca greu rolul, dar îl juca bine. Cînd Paganini se ridică să-și ia rămas bun, ea stărui să fie din nou vizitată, a doua zi. Tatăl făcu un gest deznădăjduit și zise :

— Tereza, să deschizi tu mîine doctorului, fiindcă eu va trebui să iau parte la ședința consiliului municipal.

Nimic nu putea fi mai potrivit pentru Paganini decît această prezență a bătrînului la consiliul municipal.

Vizitele durau acum destul de mult, brodindu-se de obicei în lipsa de acasă a respectabilului signor Romaniezi. Iar în ziua cînd se ținu concertul în sala cea mare a Conservatorului din Milano, Paganini trecu pe la signora Romaniezi, tot în lipsa tatălui ei, pentru a o conduce la concert.

Pasiunea nu merse însă prea departe. Într-o bună zi, Paganini simți nevoia să revină acasă. Nici el singur nu deslușea pricina acestei porniri atît de puternice, încît plecă din Milano chiar în aceeași seară cu diligența ce se îndrepta spre sud. . .

În buzunar avea carnetul de cecuri al băncii genoveze. Depusese pe numele lui taică-său douăzeci de mii de franci. Gîndul că dobîndise îndemînarea la vioară datorită necruţătoarei stăruinţe a bătrînului, care transformase vioara într-un instrument legat în mod firesc de propria sa fiinţă, îl umplea acum de încintare. Îşi iertă tatăl ; îi iertă şi mamei evlavia-i de catolică îndîrjită, lipsa ei de stăpînire faţă de iscodirile preoţilor . . . Asprele imagini ale copilăriei se şterseseră toate şi acum îi apăreau într-o altă lumină, mai trandafirie. „Iată, îşi zicea Paganini, semnul că am atins, înainte de vreme, pragul maturităţii".

Gîndurile ce i se vînturau tocmai atunci prin minte îl făcură să izbucnească în rîs. Un tînăr cu păr negru şi ochi albaştri, pe care Paganini nu-l cunoştea, îl privea stăruitor. Paganini îi răspunse printr-o căutătură tot atît de stăruitoare.

— De ce rîdeţi ? — îl întrebă tînărul.

— Nu vi se pare că sînteţi prea curios ? Rîd de propriile-mi gînduri. Mi-ar fi greu să vi le redau.

— Dacă aţi şti ce s-a întîmplat acum o oră, v-ar pieri pofta de rîs !

Tonul era sinistru.

— Dar ce s-a întîmplat ? — întrebă Paganini destul de nepoliticos.

— Generalul Bonaparte s-a proclamat împărat al Franţei.

— Cum, şi într-o oră vestea a şi ajuns la dumneavoastră ? Dar cine sînteţi ?

— Sînt contele Federigo Confalonieri din Milano. Nu-i nevoie să-mi spuneţi numele, fiindcă v-am recunoscut imediat, sînteţi vestitul violonist. Vă mărturisesc că am socotit că schimbarea politicii franceze v-a înspăimîntat şi asta v-a făcut să părăsiţi Milano.

— Nicidecum ! — spuse Paganini. Politica şi vioara sînt atît de departe una de alta !

Confalonieri zîmbi compătimitor.

— Aşa credeţi ? — întrebă el cu îndoială în glas.

Brusc, Paganini se învioră. Gîndurile de odinioară începură să-i umble prin minte.

— De fapt, uneori cuget altfel. Dar în zilele noastre . . . Cînd tunurile vorbesc, muzica trebuie să tacă !

Confalonieri clătină din cap.

— Dumneavoastră știți bine ce uriașă însemnătate are muzica în călirea spiritului.

— Adevărat — răspunse Paganini — dar n-am auzit niciodată că flămînzii ar umple sălile de concert.

Curînd discuția luă sfîrșit.

La o stație mică și prăpădită a fost deșteptat de către *vetturino*[1], care striga cît îl ținea gura : *Si cambia*, adică: se schimbă diligența. Trezindu-se, Paganini își aminti îndată de groaznica vedenie pe care-o avusese. Visase o scară albă și uriașă, ridicîndu-se dintr-o prăpastie neagră. Cineva îi spunea că trebuie să urce scara pînă în vîrf și că în timpul urcușului va da peste trei trepte din fîșii de pînză — nu de piatră, cum păreau celelalte — pe care, călcînd, se va prăbuși în prăpastie și, izbindu-se de pietrele ascuțite din fund, se va preface într-un maldăr de carne sfîrtecată și ciolane sfărîmate. Se făcea că n-avea cum da înapoi și spaima îl sugruma. În jur, o tăcere înfricoșătoare și pustiul. Munții parcă îl apăsau. Dar iată că voința îl îmboldește ca un arc de oțel ; s-o pornească iute și, în timp ce, pradă unui îndemn de neînvins, se repezea în sus, sărind cîte trei trepte deodată, un gînd era cît pe-aci să-l pironească locului... Dacă, sărind trei trepte o dată, va osteni și se va prăbuși de pe scara fără parmalîc ? Dacă, avîntîndu-se să sară cîte trei trepte deodată, va greși numărătoarea și, neștiind unde-i capcana, va pune piciorul tocmai pe treapta de pînză ? Atunci pieirea va fi de neînlăturat. Și așa, fără să știe dacă treptele cele înșelătoare sînt la începutul sau la sfîrșitul scării, atinse a doua sută treaptă, a treia sută treaptă, simțindu-se sortit, fără nădejde de scăpare, unei morți cumplite, unor chinuri îngrozitoare... Și așa pe neașteptate, tocmai aproape de capăt, simți cum piciorul pășește în gol și el rămîne suspendat în aer ; apoi se agață cu amîndouă mîinile de o treaptă de piatră, de o treaptă adevărată, tare și izbăvitoare. Da, e salvat ! Un genunchi îi este pe treapta de piatră, umerii și capul pe o alta. O clipă se mai simte încă atîrnînd deasupra prăpastiei, apoi iată-l urcînd din nou, cu pași siguri, treptele știind bine că primejdia s-a dus.

---

[1] Surugiul diligenței (*N. tr.*).

Deasupra capului zărește acum cerul unei zile senine; soarele suie pe bolta de un albastru închis. Răsuflă ușurat. Viața îi zîmbește. Valuri de aer azuriu și fierbinte îi cotropesc obrajii . . . și ca un cucurigu răsună : *Si cambia* ! Era surugiul care-i striga la ureche.

În timp ce călătorii prînzeau, odihnindu-se de zdruncinături și hopuri, pe cînd un ostaș din garda franceză controla pașapoartele, iar cîrciumarul turna vinul roșu și acru în pahare, Paganini număra orele și minutele care-l despărțeau de Genova.

— În sfîrșit, iată și Genova !

Paganini era surprins de emoția ce-l cuprindea și se gîndea că acum, în sfîrșit, se apropia de împăcarea definitivă cu familia. N-avea nici o îndoială că mamă-sa îi ducea dorul. Știa că lui taică-său îi va trece necazul pricinuit de faptul că-l căutase zadarnic și că, atunci cînd va auzi foșnind hîrtia ce adeverea, simplu și limpede, că e stăpînul sumei de douăzeci de mii de franci, bătrînul s-ar putea să încerce chiar mustrări de cuget, la gîndul că a cerut ajutorul poliției pentru a-l readuce acasă.

Își pregătea cuvintele pe care ar fi dorit să le rostească acasă. Va trebui să le arate că tocmai în interesul familiei și pentru izbînda carierei sale muzicale în viitor a fost nevoit să plece în lumea largă, folosind poate un mijloc neîngăduit ca să se rupă de familie. Dar ceea ce nu-i trecuse prin minte, în timpul călătoriei spre casă, și ceea ce i se păruse simplu și firesc, cînd va ajunge în fața porții părintești, se schimba acum, chiar cînd ajunsese acasă, într-un simțămînt care-l punea pe gînduri. Deodată, Paganini, marele violonist — al cărui nume era vestit în toate orașele din nordul Italiei — își dădu seama că pentru cei de acasă el ar putea să nu fie mai mult decît un biet școlar prins cu șoalda, nimic mai mult decît feciorul Terezei Paganini, băiețelul de la Han, de odinioară, cu mîinile mînjite și nădragii peticiți. De aceea, de la bun început, el căută vorbele cu care să cucerească inimile părinților.

Ciocănind la ușă, nu primi răspuns. Cuvintele pregătite se risipiră toate, ca prin farmec. O neliniște nelămurită puse stăpînire pe ființa lui și, nemaiputîndu-și

stăpîni emoția, începu să bată cu pumnii în ușă, cuprins parcă de mînia unui deznădăjduit.

Răspunse un glas furios și răstit. Recunoscu glasul mamei. Dar cît de puțin semăna cu glasul de altădată! De ce e atît de furioasă? De ce nu-și dă seama că ciocănește la ușă chiar copilul ei drag, micul Nicco — așa cum îi zicea, dezmierdîndu-l în copilărie?

— Cine-i nemernicul care vrea să-mi dărîme ușa? — tună cineva, aproape de urechea lui Paganini.

În coridorul întunecos zări chipul surorii mai mari. Cît de mult îi semăna glasul cu acela al mamei. În fundul odăii, lîngă ușa sufrageriei, zări o femeie bătrînă, ținînd în mînă cartea de rugăciuni și mătăniile.

Sora îl recunoscu pe dată, iar mama, văzîndu-l, scăpă cartea din mîini, se ridică și, făcînd un pas înapoi, răsturnă scaunul. Sora amuțise. Paganini se repezi spre maică-sa, care se dădu însă în lături, ca în fața unei arătări. Zgomotul îi făcu și pe ceilalți din casă să vină în odaie. Apăru și frate-său, împreună cu o femeie necunoscută. Spărgînd tăcerea aceasta apăsătoare, fratele îl salută zgomotos. Femeia care intrase odată cu frate-său îl sfredelea cu niște ochi răi și aspri. Mama îl cerceta în tăcere cu ochii ei albaștri și posomoriți. Paganini abia mai putea prididi să asculte nenumăratele întrebări ale fratelui, care curgeau ca niște șuvoaie. În cele din urmă Paganini îi tăie vorba spunînd — mai degrabă pentru a o face pe maică-sa să vorbească:

— Mamă, aș putea, măcar pentru cîtăva vreme, rămîne la dumneavoastră?

De la început, cuvintele ei îl loviră ca un trăsnet:

— Vezi că toate alimentele s-au scumpit. Unde să te mai aciuiești și tu la noi? Caetana s-a instalat aici cu copilul. Celestina are și ea un copil, iar Fabrizio vrea să se însoare și el mîine-poimîine. Unde să mai încapi și tu? Nu-i mai bine să stai la hotel? Hrana e tare scumpă... Trebuie să precupețim fiecare bănuț. De altfel...

Se opri, podidind-o lacrimile.

În momentul acela intră, șontic-șontic, bătrînul Antonio, strănutînd și scuipînd într-o batistă mare. Își privi fiul fără nici o mirare, neîncercînd măcar să-și ascundă disprețul cu care-l măsura.

— Urite lucruri am mai auzit despre tine ! Mai bine ți-ai căuta o gazdă, tocmai ca să nu ne mai cășunezi necazuri. Familia e cel mai bun prieten al omului, dar tu ai uitat-o. Ce-ai făcut, mă rog, pentru familia ta ?

Lui Paganini îi fulgeră un gînd : în evanghelia, pe care ei o iubesc atîta, scrie : „Vrăjmașii omului sînt cei din casa lui !" Dacă-i așa, trebuie să adaug : „Nu există mai mare fericire pe lume decît să-ți pierzi prietenul cel mai bun".

Stăpînindu-și totuși indignarea se ridică și, foarte supus, se apropie de tată-său, își descheie haina, scoase grăbit din buzunar portofelul, se apleacă peste masă și puse în fața bătrînului cecul în valoare de douăzeci de mii de franci. Ca prin farmec, fața bătrînului Paganini se însenină.

— Bine ! — zise el. Văd că trebuie să-ți sărbătorim întoarcerea. Ei, Terezo, ce stai ? Ei Celestino, Fabrizio ! De ce nu vă mișcați ? Nu vedeți că s-a întors Niccolo ! S-a întors Niccolo ! Poți să rămîi la noi !

Zidul de gheață se topise parcă, pe neașteptate. Toți se năpustiră să-l îmbrățișeze și, deodată, inima lui nu mai putu răbda. Omul acesta, pe care ei erau aproape să nu-l mai recunoască de voinic ce era, înzdrăvenit și maturizat, se aruncă de gîtul maică-si și începu să plîngă amar, cu hohote, ca odinioară, în copilărie, cînd era crunt bătut. Plînse mult, de părea că nu se va mai potoli niciodată. Nici el singur nu deslușea rostul acestei porniri. Fiecare dintre membrii familiei tălmăci, însă, în felul său dovada aceasta de neobișnuită slăbiciune.

Și, în timp ce Paganini plîngea, văzînd cu durere cît de lipsită de dragostea de mamă este femeia aceasta îmbătrînită înainte de vreme și care parcă își pierduse din limpezimea minții — mama, cercetîndu-și feciorul, simțea cu totul altceva. Ea credea în momentele acelea că Niccolo se căiește pentru numeroasele lui păcate, socotindu-l cel mai nereușit dintre copiii ei. În timp ce Paganini bocea pe umărul ei copilăria lui și singurătatea de acum, dîndu-și bine seama că de fapt n-avea nici în clin și nici în mînecă cu oamenii din fața lui, bătrînul, la rîndul lui, socotea că flăcăul acesta întors acasă, asemeni fiului rătăcitor din Vechiul Testament, zadarnic nădăjduiește că va scăpa plătind doar prețul vițelului poruncit, de tatăl său, să fie servit la masă. „N-avea nici o grijă, dragul meu, își zicea

bătrînul misit, privindu-şi feciorul cum varsă lacrimi, vițelul pe care ți-l ofer face mai mult decît douăzeci de mii de franci! Dacă am primit în casa mea pe fiul rătăcitor, voi şti eu cum să-l fac să-şi caşte bine băierile pungii".

Fiul rătăcitor însă nu-şi mai potolea amarul, făcînd să încolțească în sufletul bătrînului o bănuială apăsătoare. „Să-l ia dracu! Să ştii că i s-o fi întîmplat vreo mare nenorocire! Şi-o fi scrîntit mîna şi nu mai poate cînta la vioară? Sau s-o fi pus rău cu poliția şi acum vine la noi, bocind şi oftînd ca unul care nu mai are încotro s-o apuce?".

Fratele mai mare se bucură cu adevărat de întoarcere, trăgînd nădejdea că de acum încolo afacerile băneşti îi vor merge mai bine, dacă se va purta de la început prietenos cu Niccolo. Şi Lucreția chibzuia cum s-o brodească mai bine, ca să capete ceva parale pentru a plăti datoriile făcute la cărți de bărbatul ei.

Paganini se căina pe sine, cum îşi căina şi naiva lui părere despre lume. Încet-încet, însă, simțămintele şi gîndurile caracteristice sufletelor alese izgoniră din inima sa mila aceasta egoistă, pe care o încerca față de el însuşi.

Nu se mai gîndi la singurătatea sa. Dar nici oamenii aceştia din preajma lui nu-i puteau inspira decît compătimire, văzîndu-le urîcioasele simțăminte şi sufletul pocit.

Anii de zbucium trăiți de întreaga populație a Italiei de nord, rezultatele schimbătoare ale jocului de bursă, de care atîrna atît starea familiei, cît şi buna dispoziție a tatălui, se pare că-i zdruncinaseră pe bătrîni. Şi în viața lor se întîmplaseră mari prefaceri, la fel de mari ca şi acelea care se petrecuseră într-însul. Niccolo se simțea însă stăpîn pe soarta lui. Pentru el era limpede ca lumina zilei că înalta desăvîrşire pe care o dobîndise în tehnica viorii era acum parte din ființa lui şi chiar de-ar fi vrut să uite acest fapt, nu i-ar fi mai fi fost cu putință. Ştia că nu-şi putea pierde talentul decît odată cu mîna. Era într-adevăr întruchiparea geniului viorii. Dar iată acum în fața lui, tatăl şi mama, surorile şi frații, nişte oameni mărunți, fără nimic vrednic într-înşii. Paganini simțea că nepotrivirea dintre lumea lui lăuntrică şi lumea acestei familii obişnuite de italieni din nord va isca sentimente şi stări sufleteşti care vor otrăvi cu pizmă şi chiar cu ură pe aceşti oameni din

preajma sa. Şi totuşi, datorită unui puternic instinct, el nu se putea scutura de simţămîntul unei dureri profunde, de milă şi dragostea lui curată faţă de dînşii.

Bancherul la care Antonio Paganini îşi încasă cecul a fost foarte mirat de numeroasele întrebări ce-i fură puse. Bătrînul, cînd palid, cînd stacojiu, încerca să afle cîţi bani are fiu-său şi unde sînt depuşi. Pentru prima dată, preaîncercatului mijlocitor de bursă i se părură o piedică supărătoare şi de prisos vechile secrete ale băncilor italiene.

În convorbirile ce le avea cu Niccolo, el îi amintea mereu de nopţile albe ale maică-si, de viaţa de mizerie pe care un om bătrîn ca dînsul a fost nevoit s-o ducă, pentru a-i asigura pregătirea muzicală necesară carierei lui. Acum, căuta cu tot dinadinsul să-i dezvăluie toată măreţia planurilor ce le făcuse odinioară pentru dînsul, ca un tată bun ce era, şi încerca să-l facă să simtă povara grijilor prin care trecuse şi care n-avuseseră altă ţintă decît să scoată, chiar şi prin bătăi, dintr-un băiat neascultător, un om sîrguitor şi să-i prefacă dramul de talent într-un mare şi adevărat talent de violonist. Printr-un ciudat joc al întîmplării, Paganini însă nu vedea toate aceste meşteşugării ale lui taică-său. Dimpotrivă, el încuviinţa tot ce i se spunea, făcea pe voia măică-si şi punea bucuros la îndemîna familiei primii săi bani din nou agonisiţi şi depuşi la o bancă din Genova. Supunerea aceasta îl făcea şi mai hapsîn pe bătrîn.

Relaţiile din sinul familiei ajunseseră ca un joc între două tabere vrăjmaşe. Cînd Paganini lipsea de acasă — mama, tatăl, fratele şi surorile ţinea nesfîrşite consfătuiri. Erau unele zile cînd Niccolo se simţea favoritul şi ocrotitorul familiei, dar erau şi altele cînd tatăl se năpustea asupra lui cu urlete şi blesteme, iar mamă-sa, suspinînd adînc îndurerată, îi cerşea două-trei sute de franci, pentru a acoperi unele cheltuieli neprevăzute, făcute împotriva voinţei bătrînului.

Cu toate că n-avusese de gînd să cînte la Genova, Paganini a fost silit totuşi să apară pe scenă. Îşi pusese în gînd să stea acasă o lună şi apoi să plece spre nord, ca să dea concerte. Se simţea iarăşi atras de Milano, Torino şi Veneţia. Îşi închipuia cum va apare din nou la Livorno şi

la Lucca. La Genova, însă, nu dorea să fie decît băiatul mamei, frățînul surorilor; să fie doar Niccolo Paganini cel de odinioară.

Dîndu-le însă pînă la urmă și ultimul ban, violonistul se pomeni, ca pe vremuri, la cheremul bătrînului. Acesta catadicsi să-i dea doar cîte douăzeci de franci pe zi — și aceasta pentru toate cheltuielile. Abia atunci își dete seama Paganini de cumplita lui zgîrcenie, vecină cu nebunia.

Primele încercări de a se înțelege cu autoritățile în vederea unui concert n-au reușit. Biserica romano-catolică din Genova se împotrivea ca să apară pe scenă un fiu răzvrătit al bisericii, așa cum îl pîrîse însuși tatăl său. Nu era o interdicție fățișă, ci mai mult o neîncuviințare, ceea ce era de ajuns pentru autoritățile genoveze.

După multă alergătură, Paganini primi o înștiințare foarte ciudată: prin abatere de la rînduieli și ca răsplată pentru concursul dat la un concert religios de binefacere, episcopul genovez îi îngăduia să dea în biserică un concert de muzică laică. Dar cînd veni sorocul să se treacă la fapte, iată că se ivi o altă piedică neașteptată.

Spre deosebire de alte orașe italiene, la Genova ființa un consiliu muzical superior, al cărui președinte era signor Novi, acel Novi cu care Paganini studiase împreună, la Paer. Acum, el deținea titlul de prim violonist al orașului. Trebuia să meargă numaidecît la el, fiindcă toate concertele date în oraș aveau nevoie — pentru „frumusețea artei și puritatea moravurilor" — de prealabila încuviințare a acestui consiliu. La început, totul merse ca pe roate. Novi îl primi pe Paganini ca pe o rudă apropiată. Ținîndu-l de mînă, îl așeză prietenos într-un fotoliu și-l întrebă despre bucuriile și necazurile lui. Surîzînd, Novi îi vesti moartea unui coleg de conservator, înecat într-o lagună din Veneția. Sfînta biserică însă nu îngăduise a se înălța rugi pentru mîntuirea sufletului său, fiindcă omul se sfîrșise fără să se spovedească, iar în viață avusese legături cu corsicanul acela ateu.

Oarecum înciudat, Paganini încercă să stăvilească potopul de cuvinte, aducînd vorba despre concertul pe care voia să-l dea. Chipul lui Novi deveni deodată aspru și rece.

— Mi se pare că nu știi, dragul meu — răspunse el — că rînduielile noastre cer să dai mai întîi o probă în fața consiliului. Cunosc măiestria ta, dar nu tocmai tu, cetățean al orașului Genova, vei fi acela care să-i nesocotești vechile reguli și legi, adică datinele lui. Te-ai depărtat de noi. De aceea, mai stai printre noi, fără să dai concerte, apropie-te de preocupările noastre și pe urmă vom discuta propunerea ta.

Paganini se ridică.

— Să mă examinați pe mine ca pe un începător ? Și, mă rog, cît trebuie să aștept ?

Novi îi mîngîie împăciuitor mîna.

— Nu te necăji degeaba ! Nu va trebui să aștepți prea mult. În ceea ce privește examenul, e o simplă formalitate ... Rămîi cu noi ... un an, doi.

— Ce-ai spus ? — strigă Paganini. Îți bați joc de mine ?

— Potolește-te ! — zise Novi. Sfînta biserică nu interzice muzica. Dimpotrivă, ea n-a atins nicăieri o atît de înaltă desăvîrșire ca în operele religioase ale lui Palestrina, cu care, în adevăr, se poate mîndri biserica romano-catolică. Trebuie să știi că cei mai de seamă muzicieni ai tuturor timpurilor au scris compoziții religioase. Un violonist care n-a scris nimic pentru biserică dovedește, tocmai prin aceasta, că se leapădă de harul ei. Vei executa opere proprii, compuse în spiritul muzicii religioase, nu-i așa ?

Glăsuind așa, Novi luă un aer grav și neînduplecat și se apropie de o etajeră de mahon. Luă de acolo o servietă de marochin roșu și, după ce scotoci prin ea, scoase un ziar austriac, tipărit în Lombardia. Fițuica aceasta scria că Paganini își pierduse toată averea la jocuri de noroc și fusese silit să-și vîndă pînă și vioara, pentru a-și plăti o datorie la cărți.

Sfîrșind de citit, Novi adăugă, cu amărăciune și compătimire :

— După toate aceste zguduiri, înțeleg prea bine că-ți este greu să te refaci. De aceea ai și venit la Genova. Bunică-ta a murit de foame, deoarece nu trimiteai nimic familiei. Bătrînul tău tată a îndurat adesea lipsuri groaznice, iar bătrîna ta mamă a vărsat lacrimi fierbinți, rugîndu-se Domnului să te readucă în sînul sfintei biserici. Vrei să-ți creezi o glorie de mare violonist și în acest scop folosești

tot felul de mijloace necinstite ; dar ține minte, spuse Novi amenințător, ridicînd pe neașteptate glasul, eu te cunosc pînă în fundul sufletului. Pînă la urmă, adevărul tot va triumfa. Mi-aduc aminte de eșecul tău, cînd, după chefurile acelea, noapte de noapte, nu mai erai în stare să ții în mînă nici vioara și cînd ți-au plesnit coardele... Iți amintești cînd Paer a spus că ai căzut la examen ? Sînt gata să recunosc că n-a fost decît o simplă întîmplare. Mie îmi ești drag și te poți bizui pe prietenia mea. N-am să destăinuiesc nimănui lucrurile acestea...

Paganini simțea cum pumnii i se încleștează fără voie... Nemernicul acesta se oferea să-l ocrotească, urmărind fără doar și poate să încheie un tîrg cu el. La Genova, într-adevăr, soarta lui atîrna de Novi, care, îmbiindu-l cu prietenia lui mîrșavă, avea nerușinarea să-și vîre nasul pînă și în chestiunile lui familiale, ba să-l și judece. Dar n-avea altă ieșire. Trebuia să bea paharul amărăciunii pînă la fund !

— Așadar — zise Novi — eu nu sînt de acord cu asprimea camarazilor mei față de tine. Ei l-au sfătuit pe bătrînul tău tată să se jeluiască tribunalului sfintei inchiziții. Voi face însă tot ce-mi va sta în putință pentru a le domoli îndîrjirea, căci ei sînt aceia care nu vor să te vadă apărînd pe scenă. Dar asupra-ți, iartă-mă că ți-o spun, apasă o învinuire pe care trebuie să o spulberi mai înainte ca eu să ridic chestiunea ta.

Paganini bănui că Novi îi pregătește acum o lovitură nimicitoare și că-și bate joc de el, amînînd înadins clipa în care să-i dea această lovitură. Dar se înșelă. Novi era cu adevărat tulburat și-i era teamă să-și rostească gîndul, căruia îi dete drumul pe nerăsuflate.

— Trebuie să te dezvinovățești, aducînd instrumentul cu care cînți, pentru a fi mai întîi cercetat de către consiliul muzical.

Spunîndu-și gîndul, răsuflă ușurat și începu să rîdă cu poftă.

Lui Paganini îi venea nespus de greu să se stăpînească. Fiecare vorbă a lui Novi îi sporea furia. Novi socoti însă că Paganini nu mai e primejdios, de vreme ce, după primele cuvinte, nu reacționase în nici un fel.

— Se spun lucruri îngrozitoare despre tine — rosti el și apoi se opri din nou. Firește, nu le dau nici o crezare ! Nu ești tu vechiul meu prieten ?

Paganini se simți zdrobit și se îndreptă calm spre ușă. Novi crezu că Paganini, recunoscîndu-și înfringerea, căuta să se ferească de alte noi jigniri.

— Despre tine umblă vorba — grăi el în grabă — că ai lungit arcușul lui Tourte o dată și jumătate și că pe un vechi și prețios instrument al lui Guarneri ai întins coarde de violoncel. Fără îndoială, ai să le înlocuiești și ai să vii cu un arcuș obișnuit. Dar cum se zice că vioara ta e plină de inscripții și formule magice, sîntem datori s-o cercetăm, mai înainte de a te lăsa să apari cu ea pe scenă.

— De ce ? strigă Paganini indignat. Pot să pun orice fel de coarde îmi plac. Francezii au prefăcut clavecinul în pian, făcînd dintr-un instrument vechi unul nou, de o mie de ori mai frumos și mai sonor !

— Francezii ? — și, îngălbenindu-se deodată, Novi îl mai întrebă o dată : Francezii, spui tu ? Cum îmi vorbești de oamenii aceștia care au tăiat capul regelui lor ? Aici, în camera aceasta, îndrăznești tu să rostești un asemenea cuvînt ? Tu știi ce fac francezii ? Știi că pruncii mor din cauza vărsatului de vînt, că netrebnicii aceștia bagă în pielea viteilor cojițele de vărsat, molipsind zeci de mii de copii cu boala vițelului ? Știi tu oare, că vaccinîndu-i astfel, ei transmit omului, acestei făpturi a lui Dumnezeu, proprietățile animalelor ?

— Faci pe prostul ! — tună Paganini. Spui prostii ! Știi prea bine că datorită acestor inoculări copiii sînt mîntuiți de variola neagră. Copiii vaccinați nu mor, ci devin imuni pentru totdeauna.

— E împotriva canoanelor bisericești ! — răspunse Novi, bătînd furios din picioare. Căutătura lui dovedea de această dată o ură vădită. Află că noi și biserica romano-catolică am interzis, pe tot cuprinsul Italiei, vaccinul împotriva variolei.

Paganini se întoarse și ieși, fără să mai rostească o vorbă.

Un jurnal din Genova vesti apoi dispariția violonistului Paganini.

În primele trei luni signor Antonio făcu tot ce-i era cu putință pentru a-și regăsi băiatul. Cercetările rămaseră însă zadarnice. Nicăieri, nici o urmă. Jandarmii austrieci și copoii poliției papale începură a cotrobăi prin casele de joc de la Livorno.

DRUMUL SPRE CULME

Sora lui Bonaparte, principesa Eliza Bacciochi, numi pe Paganini dirijorul orchestrei sale din Lucca. Supunîndu-se acestor noi cerințe ale vieții, Paganini acceptă, pentru prima dată, să-și știrbească întrucîtva neatîrnarea. Numirea aceasta îi dădea o oarecare situație, îl scutea de atîtea întrebări de prisos și punea, pentru o bucată de vreme, rînduială în viața lui prea plină de neliniști.

Începuse la Genova o mare lucrare pe care o termină la Lucca. Oricît s-ar părea de ciudat, noile sale lucrări erau compuse pentru vioară cu acompaniament de chitară. Încordat și năvalnic, scrise apoi — unul după altul — șase cvartete pentru vioară, violă, chitară și violoncel.

Micii muzicanți din Lucca, hoinarii ulițelor, care cîntau pe la serbările populare diferite bucăți la chitară, alergau la el să le dea cîte o melodie nouă. Răspunzîndu-le bucuros, Paganini schița în fugă mici piese pentru chitară ; nu refuza pe nimeni, ori de cîte ori i se cereau.

Din Lucca se împrăştiară astfel, în diferite oraşe, o sumedenie de lucrări mici pentru chitară. Ele erau tipărite, vîndute, răspîndite, schimbate, vulgarizate, interpretate de fiecare în felul lui şi, pînă la urmă, din toate aceste desfătări de o clipă a violonistului ieşi o literatură muzicală bogată şi complexă, care era, însă, numai pe jumătate opera lui Paganini. În general, lucrările acestea mai degrabă îi ştirbeau faima. El însă se sinchisea atît de puţin de bîrfelile privind arta sa de compozitor, încît nu dezminţea niciodată zvonurile în legătură cu o bucată sau alta. Muzicanţii din Lucca, mai ales cei nevoiaşi, povesteau cum Paganini le dăruia, ca un ajutor pentru zilele lor amărîte, pagini cu note, cuprinzînd piese pentru chitară scrise în fugă şi că uneori acestea salvau din ghearele mizeriei familii întregi. Lucrînd la Lucca şi exersînd mai departe la vioară, cu aceeaşi sîrguinţă, pentru a ajunge la o desăvîrşită virtuozitate în interpretarea *modulaţiilor*[1] lui Locatelli, Paganini nu părăsea nici chitara. Chiar cînd atinse perfecţiunea la vioară, cînd încetă a-şi mai pregăti concertele, cînd nu mai exersa acasă şi nu mai punea mîna pe arcuş decît cînd apărea pe scenă — el se desfăta ca şi înainte cîntînd la chitară, dar fără să apară vreodată cu ea în faţa publicului.

Acum călcase însă jurămîntul ce-şi făcuse încă din tinereţe. Paganini devenise un violonist de curte, dacă se putea numi aşa mica suită a surorii împăratului francez, care, deocamdată, se mulţumea cu titlul modest de prinţesă italiană. Însuşi principele Bacciochi lua lecţii de vioară cu Paganini. Astfel, acesta frecventa cu regularitate palatul princiar şi, împreună cu un alt profesor, Galli, se bucura de o deosebită bunăvoinţă din partea familiei acestuia, care avea un rol de frunte în oraşul Lucca.

Tinerii muzicieni din oraş se arătaseră foarte bucuroşi să înjghebeze o mare orchestră. Lui Paganini i se alăturară şi francezii, rămaşi în oraş după plecarea fanfarei regimentului de cavalerie al generalului Masséna, şi care primiră cu însufleţire vestea că Paganini va dirija orchestra.

---

[1] *L'arte di nuova modulazione*, cunoscute şi sub numele *Caprices enigmatiques* — piese de mare virtuozitate scrise de Pietro Locatelli, compozitor şi vestit violonist italian în sec. XVIII (N. tr.).

Cînd Paganini intră în sala înaltă, aflată chiar lîngă scena teatrului din Lucca, o mulțime imensă de tineri în uniforme peticite, în haine negre și cenușii, discutau laolaltă veseli și zgomotoși. Ascultînd vuietul acesta de glasuri, ca și zgomotul dezordonat al instrumentelor ce se acordau, Paganini era încîntat. Nu fu observat din primul moment, deși cu toții îl cunoșteau și îl așteptau ; larma se potoli abia cînd ajunse la pupitrul de dirijor. Atunci, toate glasurile amuțiră și privirile se ațintiră asupra lui.

Se așeză pe toba mare și gestul acesta simplu, arătînd că înainte de toate voia să stea de vorbă cu orchestra, ca un prieten, fără ifose, cuceri inimile tuturor. Noul dirijor cuprinse dintr-o ochire sala cu decorurile sprijinite pe pereți, cu intervalele dintre scaune ticsite de panouri, bîrne, grinzi și accesorii de teatru, cu oamenii stînd lîngă instrumentele lor sau în diferite poziții, așa cum fuseseră surprinși în timpul convorbirii cu vecinii.

Paganini nu fusese nicicînd un bun orator. El vorbea încet și nu prea limpede. Toată orchestra se strînsese în jurul său. După scurtele cuvinte de salut spuse de Paganini, răsunară ropote de aplauze furtunoase.

Paganini ridică brațul :

— Vă rog să-mi făgăduiți că veți fi sinceri și veți avea aceeași înțelegere a problemelor muzicale, ca și mine. Trebuie să luați aminte că muzica nu admite nici atitudini îngăduitoare, nici o execuție mediocră.

Cineva strigă :

— Nu putem fi toți ca Paganini !

Paganini se întoarse repede spre vorbitor și se opri. Gîndindu-se o clipă, răspunse :

— E o greșeală : în muzică nu există nici nume mari, nici nume mici. Cu toții sînteți artiști. Vreau ca orchestra noastră să fie o orchestră de înaltă măiestrie.

Cronicile muzicale din Italia acelor vremuri ne spun că în toată lumea n-a existat o orchestră mai armonioasă, mai coordonată decît aceea din Lucca de atunci. Orașul începu să trăiască o viață artistică intensă. Paganini dirija orchestra teatrului la toate spectacolele de operă, cînta la palat și în fiecare lună dădea cîte două mari concerte.

În prima jumătate a anului petrecut la Lucca se întîmplară două evenimente mai de seamă.

Paganini știa bine că atenția pe care i-o acorda principesa era datorită unui prieten necunoscut. Într-o bună zi îl descoperi. Era Armida lui de odinioară. O recunoscu de îndată, cu toate că frumusețea ei înflorise într-un mod neobișnuit. Luase loc în rîndul întîi. Din felul cum șușotea cu principesa, el înțelese că sînt prietene intime, trecînd peste protocolul curții. În pauză, el ținu neapărat să vadă femeia care contribuise la salvarea lui. Nu simți însă nici o emoție ; cînd intră în cabina lui, se opri lîngă măsuță, scoțîndu-și mănușile, și se privi mirat în oglindă. Își netezi gulerul de dantelă, părul căzut pe frunte, luă o altă pereche de mănuși, intră în sală și porni printre șirurile de scaune. Dar în rîndul întîi, acolo unde fuseseră principesa și prietena ei, nu mai era nimeni. Sub cuvînt că are o durere de cap, principesa plecase înainte de sfîrșitul operei

Așadar vrăjitoarea, pe care n-o văzuse de atîta timp, reapăruse ! Paganini se surprinse mustrîndu-se că-și amintea prea rar de fericitele vremuri petrecute împreună. De data aceasta, Lucca îi părea altfel.

Celălalt eveniment de seamă în perioada aceea a fost apariția unui ziar austriac, care stîrni o seamă de bîrfeli și de vorbe. Citită mai întîi de clerici, gazeta ajunse apoi și în mîinile muzicanților. Lui Paganini nu-i scăpa faptul că unii îl priveau cu destulă curiozitate și stăruință. Adesea, întorcîndu-se să vorbească unui prieten, vedea cum omul, care pînă atunci îl sfredelise cu privirea, încerca grăbit să-și stingă din ochi flacăra curiozității ce-i licărea în adînc. Trecu multă vreme pînă ce Paganini se lămuri.

Toate gazetele din nordul Italiei erau pline de veștile unui corespondent vienez, care scria că în Italia se ivise un violonist extraordinar, în stare să uimească lumea toată, un muzician cum n-a mai cunoscut pămîntul. Acesta — pe numele Paganini — era însă un temut criminal, fugit de la ocnă și care nu fusese încă arestat de către autorități, deși asupra lui plutea o faptă săvîrșită împotriva cugetului, împotriva religiei și a legilor omenești : violonistul își ucisese nevasta.

Nimeni nu-i ceru lui Paganini personal vreo lămurire. Nimeni nu-l necăji cu întrebări supărătoare. Numai purtarea principesei deveni mai rece, mai distantă. Principele,

care continua să cînte prost la vioară, îi urma însă lecțiile plin de sîrguință.

Pe cunoscutul drum de munte, caleașca unui vizitiu din Lucca îl purta pe Paganini spre locul unde-și trăise fericita lui captivitate în brațele Armidei. Bătînd la poartă, fu întîmpinat de o voce aspră. Noul grădinar, un bătrîn cocîrjat, cu barbă și cu ochi pătrunzători și haini, îi spuse că signora nu mai locuiește de mult acolo, arătîndu-i cu mîna obloanele verzi, închise, și ușa ferecată. În adevăr, casa în care petrecuse zile atît de fericite era acum pustie.

Aceasta dovedea că Armida locuia în oraș. Atunci de ce n-o întîlnise măcar o singură dată de cînd o zărise la teatru ?

Reîntors la Lucca, Paganini găsi un bilețel. Recunoscu scrisul : „Nu încerca să mă întîlnești. Te iubesc ca și înainte, dar nu trebuie să ne mai vedem !" Era oare scrisoarea aceasta un răspuns la încercarea lui de a o vizita la castel ?

Seara, la concert, își văzu din nou prietena în rîndul întîi. Ea rămase și după primul concert de vioară, deși principesa Bacciochi plecase. Aceasta simțea o neobișnuită tulburare ascultînd muzica. Îi plăcea îndeosebi muzica lui Mozart și Cimarosa, asculta cu atenție orchestra condusă de Paganini, dar, fără intenția de a jigni pe marele violonist, îi spusese că foarte puține sînt bucățile pe care le poate înțelege în execuția lui. Vorbea atît de deschis și Paganini era atît de sigur că așa era, încît între ei se înnodară treptat relații de caldă prietenie. Și aceasta în ciuda șușotelilor de la curte, că pe principesă n-ar interesa-o așa de mult, ca la început, talentul primului violonist al orchestrei din Lucca.

Paganini, împlinind dorința prietenei sale, renunță s-o mai întîlnească.

Trecură două săptămîni. Totuși, gîndul la femeia aceasta nu-l părăsea nici-o clipă, revenindu-i tot mai des, cu o tot mai mare și mai puternică stăruință. Ca să scape de acest chin, Paganini făcu ceea ce făcea în toate împrejurările grele din viață. Își revărsă simțămîntul în muzică. Scrise, în fugă, un dialog muzical, numindu-l *Venus și Adonis*, pe care-l execută la concertul următor, numai

pe două coarde. Sub forma unei convorbiri între două coarde și cu un simț muzical nemaipomenit, el exprima sentimentul fericirii și al durerii în dragoste.

Ascultătorii, uimiți, îi cerură să biseze bucata. Paganini însă refuză. Se apropie de rampă și se înclină în fața publicului, lăsînd vioara pînă aproape de pămînt, fără să piardă din ochi chipul femeii ce ședea în rîndul întîi, numai la zece pași de dînsul. Încă în timp ce cîntase, el văzuse, cu o nemărginită mulțumire, cum femeii i se stingea treptat zîmbetul de pe buze, cum ochii îi deveneau tot mai mari. Nu-i scăpase nici una din schimbările ivite pe chipul ei.

Principesa era departe de a fi geloasă. Dimpotrivă, ea simțea un fel de fior de revoltă împotriva sluțeniei — atît de fantastică și de rafinată — cu care natura îl dăruise pe marele violonist. Fu însă jignită de gestul necugetat al lui Paganini de a-și îngădui, chiar în prezența ei, să mărturisească o atracție de neînvins pentru o altă femeie din sală, chiar dacă aceasta îi era cea mai bună prietenă. A doua zi, cînd Paganini veni la palat pentru lecția de vioară a principelui, principesa nu se putu stăpîni. Abia răspunzînd salutului său făcut după regulile etichetei, îi zise:

— Te-ai întrecut, cîntînd pe două coarde! Se spune că ai căpătat această măiestrie la închisoare!

— Alteță, niciodată în viața mea n-am stat la închisoare — răspunse Paganini.

— Eu cred că și o singură coardă ar fi de ajuns pentru un violonist genial ca Paganini.

Sîngele îi năvăli în obraz. Se vede treaba că povestea cu o singură coardă ajunsese pînă la curtea principelui Bacciochi. Violonistul primi provocarea.

— Dorința alteței voastre va fi împlinită mîine seară.

— Nu te grăbi — rosti ea — fiindcă plec. Însă cînd mă voi întoarce, doresc să-l ascult pe Paganini cîntînd pe o singură coardă.

La 15 august se sărbătorea ziua nașterii împăratului Franței.

Dimineața, principesa primi un plic de la poșta imperială. Era confirmarea ei oficială ca ducesa de Toscana și

ordinul fratelui ei, Napoleon I, de a părăsi Lucca și a se stabili la Florența. În aceeași zi, Paganini primi și el un plic cu stema cea nouă a ducesei.

Era numirea lui în gradul de căpitan de gardă al ducesei de Toscana.

Spre seară, croitorul militar din Lucca îl și îmbrăcase în noua uniformă cu fireturi. La ora unsprezece noaptea, după serbarea oficială dată în cinstea împăratului, care împlinea treizeci și patru de ani, pe scenă apăru un om slab, înveșmîntat în uniformă împodobită cu fluturi de aur la manșete și la guler, cu o claie de păr negru, cu mîini lungi, osoase și noduroase la încheieturi, ca niște rădăcini de copaci. În mînă ținea vioara pe care se afla doar o singură coardă.

Sonata eroică *Napoleon*, amplă, viguroasă, triumfătoare curmă răsuflarea ascultătorilor. Se auzeau sunetele mai multor viori, deși violonistul atingea cu arcușul o singură coardă, de bas-violoncel.

În seara aceea, în tot orașul Lucca n-a existat nici un singur adept al vechiului regim, nici o catolică pioasă, care să nu vorbească într-un glas, cu spaimă, cu revoltă și chiar cu furie, despre diavoleasca încercare de ademenire a cetățenilor orașului făcută de către căpitanul acela de gardă, tuciuriu la chip, care cîntase pe o singură coardă. Căpitanul era dracul în persoană, întruchipat în aghiotantul ducesei, tocmai ca să ispitească lumea cu înșelătoriile lui nemaipomenite, asemenea aceluia care-și conducea oștile biruitoare, fluturînd steaguri și călcînd în picioare cîmpiile Europei cu marșul milioanelor lui de ostași.

Ducesa aplaudă. Își smulse mănușile și le azvîrli jos, aplaudînd mai departe cu mîinile goale. Soțul ei, aplecîndu-se să le ridice, o auzi șoptindu-i mînioasă :

— Să-l gonești imediat pe lacheul acesta. I-am trimis numirea de căpitan de gardă numai pentru a-mi arăta bunăvoința, și el s-a și grăbit să-și pună uniforma ! Parvenitul acesta nu știe de etichetă !

Cînd Paganini apăru iar pe scenă, se auzi un strigăt, ca un ecou parcă, al acestor gînduri :

— Maestre, scoateți livreaua de lacheu !

Paganini se clătină ușor și, din nebăgare de seamă, atinse pupitrul cu arcușul : notele zburară în sală, căzînd

în fața fotoliilor din rîndul întîi. A doua lucrare, Paganini o cîntă fără note. O altă mișcare greșită, în timp ce cînta, și pupitrul căzu, lumînările se stinseră cu un sfîrîit. Dar, minune ! Pe loc vioara lui Paganini execută aceste sunete cu atîta vrajă, încît toate gesturile lui păreau puse la cale, păreau că fac parte din program.

Vrăjit și înspăimîntat, publicul își înăbuși nemulțumirea. Sala era cucerită de măiestria violonistului și se împăcase cu figurile lui.

La terminarea concertului, ducesa continuă să aplaude mai multă vreme. Aghiotantul ei se ivi pe scenă și, apropiindu-se pe Paganini îi șopti :

— Alteța sa ordonă să părăsiți imediat sala, să vă îmbrăcați în haine negre, de civil, după care puteți reveni.

Paganini își ridică fruntea și răspunse cu mîndrie :

— Am numirea, deci am și dreptul de a purta uniforma.

Colonelul de gardă cu care vorbise nu i se adresase cu titlul de căpitan ceea ce îl înfurie și mai mult pe Paganini. Într-un fel își bătea joc de sine însuși, dar, aruncînd o sfidare soartei, îl privi cu semeție pe colonel și-i spuse :

— Cum de-ți îngădui să nu-mi spui „căpitan" ?

Apoi, încredință vioara unui tînăr muzicant din orchestră, coborî de pe scenă și cu pași mari intră în sală, luînd de braț pe unul, ba pe altul dintre prietenii săi și răspunzînd cu înclinări din cap aplauzelor și saluturilor. Uscățiv, cu omoplații ieșiți în afară, cu umerii colțuroși, mergea legănîndu-se și înfruntînd parcă pe ducesă, care, vrînd să-și ascundă enervarea, discuta cu doamnele din jur.

O doamnă de onoare făcu un semn cu mîna. Ofițerul francez, care se afla alături de principesă, anunță solemn :

— De ziua nașterii sale maiestatea sa împăratul Napoleon acordă principesei Bacciochi titlul de mare ducesă a ducatului Toscana. Alteța sa își va avea reședința în orașul Florența.

Orchestra acoperi ultimele cuvinte. Din toate colțurile sălii răsunară ovații puternice și aplauze. Paganini simți un foșnet la ureche și se întoarse. Doamna de onoare îi șopti, viclean și batjocoritor :

— Signor Paganini, alteța sa a ordonat să plecați imediat !

Paganini se înclină adînc și-i întinse mîna. Îi luă stînga, apoi dreapta și i le sărută îndelung.

Începu balul. Ducesa de Toscana privea furioasă cum Paganini dansa cu doamna ei de onoare, alcătuind cea de-a treia pereche de dansatori.

Pentru a nu-și știrbi prestigiul, nu se trăda însă nici prin cel mai mic gest.

Paganini fu foarte bine dispus toată seara. Nu se apropie de ducesă nici măcar o singură dată.

Cu cîteva minute înainte de clipa în care, după rînduiala curții, ducesa trebuia să-și ia rămas bun de la invitați, Paganini dispăru din sală.

Trei ore mai tîrziu diligența gonea pe șoseaua de nord. „Păcat că nu-i Harris aici, își zicea Paganini. Nu ai cu cine să mai glumești pe drum".

Oricîtă osteneală își dăduse Paganini să se înfășoare în pelerina de drum și să se așeze cît mai nevăzut într-un colț al poștalionului, încercarea de a rămîne necunoscut rămase zadarnică. La stația Brescia se mai sui un călător, Luigi Tarizzio, care-l recunoscu de îndată și îi trădă *incognito*-ul față de cei opt călători din diligență.

Signor Tarizzio făcea impresia unui călător descurcăreț, născut și crescut parcă în diligență. Cuferele sale late, cu lăcuiala zgîriată și uzată și încuiate cu lacăte solide, umpleau toată „imperiala"[1]. Ținuta sa de voiaj era întregită cu un pistol de brîu, cu o curea petrecută peste umeri, de care era agățată plosca cu vin, cu un fular mare în pătrățele și o pălărie cu boruri largi. Era greu să ghicești cine e omul acesta : Jean Bart[2] sau un filibustier[3] de pe timpul „Regelui Soare" sau un negustor italian de viori, ceea ce de fapt și era signor Luigi Tarizzio. Făcea a șaizeci și cincea călătorie din Italia spre Franța. Destinația lui era Parisul. Prietenos, cu un glas domol, el se dovedi un foarte plăcut tovarăș de drum. Cunoștea pe nume pe toți *vetturino* și poreclele tuturor cailor. Știa unde și la ce fierărie se repară diligența, fără a mai pomeni de faptul că înșira pe de rost toate orașele, opririle și satele care tre-

---

[1] Acoperișul diligenței, întrebuințat pentru bagaje (N. tr.).

[2] Vestit corăbier al secolului XVII (N. tr.).

[3] Pirat din Arhipelagul Antilelor (N. tr.).

ceau, ca și numele sfinților ocrotitori ai cutărei sau cutărei localități. Îi era de ajuns să audă dangătul clopotelor unei biserici, ca să spună de îndată cum se numește.

Tarizzio cutreiera mănăstirile italiene, întreținea legăturile cu dirijorii de orchestră de prin toate orașele și cu conducătorii corurilor bisericești de prin sate și tîrguri, cerceta și cumpăra diferite lucruri rămase din averea mănăstirilor desființate și, avînd samsari și prieteni peste tot, i se aduceau obiectele ce-l interesau la data stabilită, de-a dreptul în stație. În timp ce se schimbau caii de poștă, el făcea tîrgul cu vînzătorul. Se vedea dintr-o dată că are ochi ageri, mîini dibace și sănătatea omului ce-și petrece cea mai mare parte a timpului în aer liber. Ochii lui albaștri, senini, vorbele iscusite și învățate pe dinafară, pe care le folosea ca unul ce trebuia să-și facă pretutindeni prieteni, îl ajutau să cumpere viori pe o nimica toată.

Cînd schimba diligența, de era zi ori noapte, signor Tarizzio își ducea singur tot calabalîcul și întindea prelata peste acoperișul diligenței, legînd-o strîns cu funiile de iută. În ținuturile unde vameșii făceau inadins greutăți la controlul bagajelor, el cobora din diligență. „În Italia dai la fiecare pas peste o graniță vamală" ziceau pe atunci ofițerii francezi. În orice caz, proprietățile de atunci, oricît de mărunte ar fi fost ele, dobîndeau neapărat și o vamă a lor, din moment ce erau domeniile unor trîndavi principi europeni. Signor Tarizzio cunoștea de minune numele, pronumele și legăturile de rudenie ale fiecărui vameș.

Stăpînul damigenelor pline de gențiano[1] alb sau negru prefera să le spargă sau să le bea cu tovarășii de drum, aflați în diligență, decît să le vadă căzînd pe mîna jandarmeriei vamale de dincolo de Po. Nu degeaba mii de butoaie din cel mai bun chianti erau zvîrlite de către viticultorii Toscanei, fiindcă nu-l puteau vinde vecinilor și nici nu puteau fi consumate de populația toscană, cantitatea fiind prea mare pentru puterile ei. Micile state, ducate, comitate, principate — dușmane între ele — se îngrădeau unele față de altele prin baionetele jandarmilor,

---

[1] Vin preparat cu ajutorul gențianei, plantă cunoscută prin calitățile ei tonice (N. tr.).

iar deasupra tuturor domnea regimul apăsător al pașa-poartelor, introdus de austrieci.

Toate însă rămineau neputincioase cînd la vreo graniță se ivea diligența în care se găsea și signor Tarizzio.

Negustorul acesta cinstit era atît de îndemînatic, încît izbutea nu numai să-și treacă toate viorile, dar să strecoare chiar și bagajul bunilor săi prieteni, care uneori duceau dincolo de hotarele ducatului Toscana lucruri cu totul neîngăduite. Cel mai primejdios bagaj erau săculețele cu scrisori particulare, in cazul în care ele cădeau în mîinile conspiratorilor de la oficiile poștale. O mie-două de asemenea scrisori pecetluite puteau să asigure călătorului sfîrșitul vieții în vreo hrubă adîncă din Mantua sau în vreo tainică celulă a îndepărtatului castel Spielberg din Moravia.

Călătorii cu experiență știau că pot călători liniștiți cu diligența dacă se află signor Tarizzio. Oricît de ciudat s-ar părea, negustorul acesta de viori nu era trecut de către autoritățile austriece pe listele vamale. Aceasta poate datorită faptului că signor Tarizzio, singurul comisionar din întreaga Italie al orchestrelor europene, al operelor și orchestrelor de la curți, nu fusese încă luat la ochi de către jandarmeria austriacă. Sau poate, pentru că vreo altă bunicuță a acelor vremuri își descîntase vrednicul nepot ! Oricum, signor Tarizzio trecea nestingherit prin toate vămile. Vameșii erau mulțumiți și de faptul că viorile — care nu erau mărfuri oprite — erau plătite de către signor Tarizzio la graniță mult mai bine decît vinul acru și prost al negustorilor italieni, cînd treceau podul pentru a merge la cheful de nuntă al vreunui vecin de peste apă.

Signor Tarizzio cumpăra din Tirol viorile bătrînilor meșteri germani și acum Tirolul era punctul principal al popasurilor sale, în drum spre Paris. Cu mult chef de vorbă le istorisea el tovarășilor de drum despre viața din Paris, despre Kreutzer și despre domnul Baillot, care era un om tare minunat :

— Într-adevăr, acesta stăpînește cu desăvîrșire măiestria la care a ajuns pînă azi cîntatul la vioară. Cunoaște toate tainele acestei arte.

— Baillot ? — întrebă Paganini. Mi s-a spus că la Paris se află cea mai bună colecție de viori din lume și că Baillot și-a început viața de artist ca violonist la curtea

regelui Ludovic al XVI-lea, care a fost executat, iar azi este primul violonist la curtea împăratului Napoleon I.

Tarizzio încuviință din cap.

— Colecția de viori a dispărut — zise el — și de n-ar fi fost grija actualului împărat al Franței care, deși se dăduse drept revoluționar, nu era decît o unealtă supusă a Domnului, fără îndoială că artele frumoase ar fi fost nimicite în Franța.

Tarizzio vorbea curgător, folosind fraze frumoase și bine închegate. Paganini îi urmărea gesturile și spusele cu un viu interes și curiozitate.

Pe drum, între Pisa și Florența, cînd, după hurducăturile trăsurii pe drumurile de munte, oboseala începea să se facă mai simțită și călătorii prinseră a moțăi, signor Tarizzio închise și el ochii. Dar pesemne că obișnuința de a-și birui somnul în timpul zilei fu mai tare, căci Paganini îl văzu cum scoate capul pe ferăstruica de la spate a diligenței și privește cu atenție spre surugiul de la coadă și apoi, parcă liniștindu-se, cum ia în mîini o carte legată în piele, cu marginea aurită și cu încuietori de bronz. Paganini citi titlul împodobit cu aur și chinovar. Era *Cartea Sibilei despre schimbările pămîntului, întregită cu știrile din Sighena, cu privire la marile prefaceri ce se vor întîmpla pe globul terestru*.

„Domnul acesta nu e atît de naiv pe cît vrea să pară" își zise Paganini.

Și, într-adevăr, începînd vorba cu signor Tarizzio, Paganini se convinse că e departe de a fi un simplu comisionar. Signor Tarizzio lega toate evenimentele mai de seamă din istoria Europei de schimbările petrecute sub scoarța globului pămîntesc, de mișcările planetelor și ale constelațiilor. Văzînd interesul lui Paganini pentru cartea sa, însemnă pagina cu unghia și i-o trecu.

— Vă rog să luați aminte, signor, că în ultimele trei veacuri, Roma a suferit niște inundații grozave. Tibrul s-a revărsat și a distrus în calea sa atîtea case ! Țineți seama, vă rog, că în anul 1772 a plouat timp de cinci luni în șir, fără să înceteze măcar un minut. Vă atrag, însă, în mod

deosebit atenția că în ținuturile noastre din Apenini cutremurele mari de pămînt sînt urmate de zdruncinări politice. Dacă ieri te-ai aflat pe culme, se prea poate ca mîine să zaci în fundul prăpastiei. Pînă și mările și munții se prefac. Unii se pipernicesc, alții se înalță. Cîteodată fundul mărilor se ridică brusc la nivelul cel mai înalt al piscului de munte și, dezvăluite pe neașteptate prin voința Domnului, dihăniile mărilor pot fi văzute. E adevărat că ele pier, dar sufletele lor își găsesc sălaș în ființa stăpînitorilor. Iată de ce tocmai în acele ținuturi secate, unde altădată au fost funduri de mări, conducătorii sînt îndeosebi tirani și ucigași, de parcă ar veni în locul norodului de la munte, stăpînit în inima lui de o trufie drăcească și nesocotind smerenia pe care trebuie s-o aibă în fața milei cerești. Dacă vă aduceți aminte, acum douăzeci de ani, în toată Italia, din Sicilia pînă-n Istria și chiar pînă la Triest, au pierit orașe întregi și sute de oameni și-au găsit sfîrșitul sub dărîmăturile caselor năruite de cutremur. Așa a pierit Messina. N-a mai rămas nimic din acest mare și splendid oraș ; totul a dispărut în răstimp de șase minute. Din cele trei sute șaptezeci și cinci de orașe și sate din Calabria, au fost nimicite trei sute douăzeci, dintre care o sută treizeci au fost parcă înghițite de pămînt. Ce să mai zicem despre noi, muritorii de rînd, care, purtați de vîrtejurile istoriei, pierim fără urme . . . cînd țări și orașe întregi se prăbușesc, cînd regii dispar și se ridică pleava ! Nu degeaba se spune în scriptură : „Vor fi aruncați de pe tron cei puternici și se vor ridica cei smeriți“.

„Signor Bonaparte nu prea pare să fie smerit“ se gîndi Paganini.

Se apropiau de porțile Florenței. Era în faptul serii. Dangătul melodios al clopotelor, ce plutea în văzduh, umplea valea. Căruțe cu roți uriașe se tîrau pe drumul prăfuit, scîrțîind și hurducîndu-se.

Deodată, atenția lui Paganini fu atrasă de sunetul puternic al unui corn, care-i ajungea din urmă.

O caleașcă mică și elegantă, de modă englezească, la care erau înhămați patru cai, trecu înaintea diligenței greoaie și, ca intr-adins, se opri în mijlocul drumului, chiar în fața barierei ce se afla jos, pe povîrnișul dealului,

închizînd astfel calea. Îndată, această manevră trezi în mintea lui Paganini bănuiala că este urmărit. Diligența trebui, într-adevăr, să se oprească. Paganini se înfășură în pelerină, își trase pălăria peste ochi și-l rugă pe signor Tarizzio să spună, de va fi întrebat, că acolo nu se află nici un signor Paganini. Totul fu însă zadarnic.

Signora Bellgioioso știu cum să ducă atacul, încît nimeni nu i-ar fi putut rezista. Pentru a nu se face caraghios, Paganini fu obligat să-și scoată pălăria și să-și desfacă pelerina.

Signora îi aduse la cunoștință că alteța sa, ducesa de Toscana, consimte să-l ierte pe signor Paganini și să nu-i mai amintească niciodată de necuviincioasa lui purtare, dar . . .

Văzînd pe doamna care făcuse un gest neîngăduit, călcînd eticheta, deoarece coborîse cea dintîi din trăsură și se apropiase de diligență, Paganini trebui și el, la rîndu-i, să coboare spre a da explicațiile necesare. Violonistul se simțea tare încurcat. Signora era o femeie deșteaptă. Pricepînd greaua situație în care-l pusese pe Paganini, ea rîdea zgomotos și necruțător. Paganini îi răspunse pe același ton, glumind pe seama lui însuși. Își dădu seama însă că nu poate fi sincer cu femeia aceasta și de aceea îi spuse că se va întoarce, desigur, dar că mai întîi trebuie să-și revină din spaima pricinuită de furia neașteptată a ducesei. Apoi se opri o clipă să vadă efectul celor spuse, dar cum privirea signorei era plină de neîncredere, el adăugă pe un ton blînd și insinuant :

— A sluji pe alteța sa înseamnă pentru mine cea mai mare dintre toate fericirile cu putință pe acest pămînt. Am de gînd să dau zece concerte la Florența și după aceea mă voi întoarce. Trebuie să înțelegeți că e vorba de oarecare timp pentru a șterge urmele purtării mele față de alteța sa.

Cuvintele lui signor Tarizzio despre afacerile de pe globul pămîntesc, despre ridicarea și lăsarea fundului de mare și a culmilor de munți nu-i ieșeau din minte. Nu-l ispitea de loc reîntoarcerea la Lucca ; pe de altă parte, marea ducesă urma să vină în curînd la Florența. Deodată îi veni în minte o ideie strașnică :

— Transmiteți, vă rog, alteței sale — spuse el signorei trimise de ducesă — că preaplecatul ei servitor îi așteaptă sosirea la Florența.

Scoase un bloc-notes și un plic, rupse o foaie, scrise cîteva rînduri și, fără să-l lipească, îl înmînă doamnei. Pacea era încheiată.

Diligența porni din nou. Signor Tarizzio căsca duios la gîndul unui somn liniștit și tihnit într-o odaie de hotel.

Citind, din spirit de prevedere, cuprinsul scrisorii, signora Bellgioioso a fost cuprinsă de furie. Paganini scrisese: „Sînt fericit să slujesc pe alteța voastră pînă la moarte; ceea ce s-a petrecut m-a zdruncinat însă atît de mult, încît cel mai scurt timp cu putință pentru a uita îl socotesc la optzeci-nouăzeci de ani. În acest răstimp, voi fi lipsit de marea fericire de a vedea pe alteța voastră". Signora Bellgioioso rupse imediat scrisoarea. Știa că Paganini se va ține de cuvînt, că Florența nu va fi pentru el decît un popas întîmplător, unde diligența își va schimba caii, și că proaspăta mare ducesă de Toscana nu-și va mai vedea nicicînd dirijorul. „Privighetoarea nu trebuie ținută în colivie, gîndi signora Bellgioioso. Păcat, era o adevărată podoabă a orașului nostru. Ce se va întîmpla cu sărmana ...?" Își aminti de misterioasa prietenă a lui Paganini, despre a cărei legătură cu marele violonist începuse dintr-o dată să vorbească tot orașul.

Ajuns la Florența, Paganini nu știa în ce parte s-o ia. După multe șovăieli, se hotărît s-o pornească spre nord. Tot adormind și trezindu-se în diligență, abia de mai putea lupta cu oboseala ce-l răzbise.

Noaptea tîrziu, trezindu-se în fața unui mic han de pe țărm, auzi foșnetul valurilor și șuierul vîntului de pe mare, ce pătrundea prin geamul deschis.

Stelele și luna luminau crestele alburii ale valurilor.

O altă amintire limpede: în fața lui, niște oameni cu totul necunoscuți. Unul ținea un prosop muiat în oțet, altul, pare-se, îi număra bătăile pulsului.

— Vă simțiți mai bine? auzi Paganini glasul omului aplecat spre dînsul. Sînteți în afară de orice primejdie. Aveți doar niște friguri nervoase și vă trebuie o liniște deplină.

— Cine sînteți? — întrebă Paganini. Și unde mă aflu?

— Sînt medic, călător ca şi dumneata. Ne aflăm la hotelul numit „Hanul celor patru vînturi". Diligenţa pleacă din nou peste zece ore. Daţi-vă toată osteneala să vă refaceţi pînă atunci.

Un pahar de vin tare din struguri îi ajută lui Paganini să împlinească prescripţia medicului. Peste o oră era pe deplin restabilit.

Privind atent chipul roşcovanului care-l însoţea pe medic, Paganini era din ce în ce mai sigur că-l mai văzuse pe undeva. Era vădit însă că omul se schimbase mult la înfăţişare. Aceşti doi călători nu se arătau nişte oameni prea curioşi, fapt care-l reţinea pe Paganini să-i iscodească. Discutau însă amîndoi, fără a-şi spune pe nume, despre lucruri care-i interesau probabil foarte tare ; despre congresul notabililor din Lyon, pe care-l botezau ba congresul notabililor, ba adunarea consultativă lioneză ; despre faptul că Italia suferă din nou întreaga povară a minciunilor lui Bonaparte, a omului acestuia care, acum, după ce a răpit libertatea Franţei, tinde să robească Italia ; despre proclamarea lui Eugène de Beauharnais, fiul său vitreg, ca vicerege al Italiei.

Vorbeau în aşa fel, de parcă Paganini nici n-ar fi fost de faţă. Se părea că sosiseră din locuri diferite şi se grăbeau acum să-şi spună unul altuia toate ştirile pe care reuşiseră să le adune.

Dis-de-dimineaţă răsună cornul poştalionului. Într-adevăr, diligenţa pentru Milano, prăfuită şi murdară, intră în curte.

Cînd cei doi necunoscuţi aflară că Paganini s-a hotărît să meargă şi el într-acolo, se arătară bucuroşi că „cel mai mare violonist al lumii" — aşa cum îl numeau — le va fi tovarăş de drum.

La Milano, Paganini anunţă un concert. El regretă din nou lipsa lui Harris, care îl ajutase cu atîta pricepere în asemenea ocazii.

Cu două zile înaintea concertului, se întîlni din nou cu tovarăşii săi de drum. Aceştia îl invitară să-i însoţească pînă în satul Binasio. Plecînd călare din Milano, ei îşi lăsară caii la Binasio, în grija unui ţăran uriaş şi bărbos, cu mutră de tîlhar, iar de acolo o apucară pe poteca îngustă care ducea la un sat apropiat.

În cele din urmă Paganini află numele roșcovanului, care arăta și el ca un uriaș. Era Ugo Foscolo, vechiul prieten al profesorului său, Ferdinand Paer, iar celălalt se dovedi a fi renumitul medic milanez Giuseppe Pascarelli.

La sunetul unui clopot se adunară în pădure cîțiva oameni. Dădură la o parte o piatră mare, descoperind o groapă în fundul căreia se vedea un frunziș proaspăt, nu de mult așezat. Coborîră și deschiseră o ușă de fier, apoi aprinseră o lumînare de ceară, răsucită în spirală pe o vergea de metal (Paganini vedea pentru prima dată acest vechi sistem de lumînare). În subterană, pe un raft, se aflau zeci de asemenea vergele metalice, prevăzute cu căpăcele mici de sîrmă, care fereau flacăra de mișcarea bruscă a aerului și de contactul cu obiectele ușor inflamabile — perdele, draperii — care împodobeau, oricît de ciudat s-ar părea căminul subpămîntean, atît de puțin obișnuit, al acestor oameni.

Insigna pe care signor Fracesco Niecco i-o dăruise odinioară lui Paganini căpătă deodată un alt preț. După legile acestei frății tainice, o asemenea insignă, dăruită de un frate cu grad superior, dădea drept posesorului să treacă, după un timp oarecare, la o treaptă mai înaltă de inițiere.

Iată-i, deci, pe frații din pădure. Iată această organizație uimitoare. Iată de unde porneau istorisirile despre subteranele Romei, despre fîntînile și adăposturile, despre intrările tăinuite, despre colibele din codrii de la capul Morgana, despre văgăunile din Calabria, despre peșterile din Sicilia inundate de fluxul mării și cu totul inaccesibile, despre dispariția fără urmă a unor bărci misterioase, urmărite de șalupele repezi ale englezilor sau de bărcile poliției austriece și de corăbioarele jandarmilor papali.

Crenguța de salcîm alb, ce se afla pe o masă, în coridorul întunecos din dreptul unei răspîntii subterane, fu înmînată unuia dintre cei prezenți. Paganini află că înmînarea unei ramuri de salcîm alb era, la carbonari, semnul unei încrederi deosebite. Fratele carbonar, care primea un asemenea semn de distincție, se lega printr-o însărcinare secretă și era îndeaproape supravegheat de întreaga frăție. Insigna salcîmului alb îi încredința aducerea la în-

deplinire, la timpul cuvenit, a sarcinii de a executa un tiran încoronat. Din clipa în care carbonarul atingea ramura de salcîm înflorit, el nu-şi mai aparţinea, pierzînd chiar dreptul de a părăsi frăţia. De fapt, după ce intrai pe uşa strîmtă a sărăcăciosului cămin al carbonarilor, era cu neputinţă să mai dai înapoi. Viaţa omului care păşea în această asociaţie devenea neasemuit de plină, dacă el îşi găsea aci adevărata chemare. Aşa cum spunea şi marele venerabil, era o povară „uşor de ridicat, dar greu de dus". Pierderea acestei poveri însemna pieirea celui ce-o purtase.

Cardinalul Ruffo a tăiat treisprezece mii de carbonari. Mii de republicani din oraşele sudice au fost aruncaţi în închisori, unde preoţii au avut grijă să le grăbească sfîrşitul.

— . . . Codul napoleonian, tradus în limba italiană încă de la 1 ianuarie, se aplică acum in Italia noastră, ca lege fundamentală. O delegaţie de dobitoci milanezi, aleasă de o slugă supusă lui Bonaparte, Salicetti, a plecat la Paris să ia parte la încoronarea acestui aventurier corsican, cu coroana Italiei. Din această delegaţie face parte şi o persoană care a slujit mai întîi interesele Austriei, un spion şi un iezuit ascuns, un oarecare Novi. Acesta a luat cu el un proces verbal cu listele noilor organizaţii masonice din Italia. Novi cere ca guvernul să supravegheze îndeaproape toate organizaţiile secrete dar să nu distrugă organizaţia carbonară ci, dimpotrivă, s-o conducă în aşa fel, încit, în fiecare filială secretă, în fiecare organizaţie tainică italiană, persoanele din serviciul majestăţii sale să joace rolul de frunte. Acestor persoane trebuie să li se dea cea mai largă putinţă de a înfiinţa noi loji masonice şi de a asigura o cît mai bună dezvoltare a organizaţiilor secrete pentru a putea pune, astfel, mîna pe tineretul italian, care stă la îndoială, şi pentru a limpezi adevărata lui stare de spirit, spre a împiedica la timp orice complot ce s-ar putea pune la cale.

Vorbitorul făcu o pauză. Toţi îşi schimbară priviri întrebătoare, căci vestea era într-adevăr neliniştitoare. Despre Novi — parohul catedralei din Genova, mutat la Milano — se spunea că e un iezuit ascuns, deşi se manifestase ca un partizan al autorităţilor franceze.

— Cum se poate — zise cineva — ca un om care aparţine ordinului iezuit să prezinte împăratului francez o

asemenea listă? Și cum se face că Napoleon va primi pe un oarecare paroh din Genova?

— Il va primi! — spuse vorbitorul. Imediat voi ajunge și la aceasta. În primul rînd, vă rog să nu uitați că dușmanii noștri cei mai de temut, iezuiții, folosesc de mult metode foarte iscusite pentru a ține legătura conspirativă dintre oameni.

— Nu, Pascarelli, n-ai dreptate! — răspunse tăios un glas mai tînăr. Organizația noastră e mult mai veche. Fondatorii ei își au originea...

— Știu — îl întrerupse doctorul Pascarelli. Pe mine însă nu mă interesează istorioarele pentru copii, ci lucrurile serioase. Eu vreau să spun că atunci cînd negustorii francezi au început, pe căile Levantului, negoțul cu China, misionarii francezi au pornit să convertească la catolicism pătura chineză nobilă. Pentru a-și atinge scopul, cam o sută de vechi culte chinezești au fost îngăduite ca legale și aprobate de biserica romano-catolică. După cum știți, duhovnicul lui Ludovic al XIV-lea, părintele Michel Tellier, a fost autorul unei vestite lucrări despre cultul lui Confucius. El trecuse pe filozoful chinez în rîndul sfinților bisericii catolice și astfel a salvat situația în acele orașe unde iezuiții își înfipseseră mai adînc ghearele. Amintiți-vă că acești oameni au tipărit în tipografiile noastre portretul lui Ignațiu de Loyola și al papei de la Roma. Amîndouă portretele erau executate de parcă ar fi fost desenate de chinezi. În ele, atît papa cît și fondatorul ordinului iezuit, aveau ochii migdalați și mustăți lungi pleoștite. Acum, după încheierea concordatului, se prea poate întîmpla ca Napoleon să fie trecut și el în rîndul sfinților și zugrăvit în chip de discipol direct, dacă nu chiar de frate, al lui Ignațiu de Loyola. După cum vedeți, eu socotesc situația ca fiind foarte gravă.

În acel timp, Italia număra aproape trei sute de mii de carbonari din toate straturile sociale. Vestea despre planul iezuiților nelinişti nespus de mult pe cei care ascultară expunerea doctorului Pascarelli. Cei opt oameni adunați acolo se întrebau cu îngrijorare cine oare s-ar putea furișa printre ei, sub masca de prieten bun și credincios adept al carbonarismului masonic? Ce-i drept, erau încă departe de timpurile cînd luptătorii adunați pentru cauza revolu-

ției aveau să se iscodească neîncrezători unul pe altul, fiecare bănuindu-și vecinul de trădare. Dar marele succes al iezuiților stătea și în faptul că izbutiseră totuși să pună în circulație zvonul posibilității unei trădări chiar din sînul organizației. Așa se crea — oricît de călită ar fi fost voința de fier a conspiratorului — o stare de neliniște, o grijă mai mult în îndeplinirea îndatoririlor de revoluționar.

Unul dintre cei opt oameni adunați acolo era violonistul Niccolo Paganini. Ce căuta el în această organizație ciudată? Ce legătură avea arta lui măiastră cu lupta subversivă revoluționară? Dar iată că iau cuvîntul signorii Buratti și Confalonieri, făcînd o propunere ce dovedea că totul fusese gîndit și bine cîntărit. Ei se adresară venerabilului, lui signor Pascarelli, arătîndu-i că signor Foscolo nu va mai rămîne mult timp în Italia, că la sfîrșitul anului va pleca pentru cîțiva ani în Elveția, sau poate — dacă soarta îl va duce și mai departe — în insulele britanice, unde va ajuta pe un bancher italian, membru al organizației, să țină legătura cu frații aflători în Peninsula Italică. Pleca așadar un om care se dovedise că se poate deplasa cu ușurință și era foarte folositor prin călătoriile sale. Cine din cei rămași putea călători dintr-un oraș în altul fără a stîrni bănuieli? Cui îi erau deschise toate ușile palatelor și caselor bogate? Cui îi era asigurată putința de a apărea deschis în fața mulțimii și de a-și alege doi-trei interlocutori care, sub masca unei delegații a orașului, să poată lesne stabili legătura cu orice grupare orășenească din orice oraș italian? Fără îndoială numai Paganini, violonistul cu renume, a cărui meserie necesita deplasări dintr-un oraș în altul, apariții în public și contact cu atîta lume din diferitele clase ale societății. Dat fiind că el a primit să contopească două arte într-una și și-a închinat marele său talent muzical poporului italian, noi trebuie să-i încredințăm această însărcinare frățească, ca răspuns la jurămîntul său frățesc. De va fi nevoie, signor Paganini va putea apare sub un alt nume. Acolo unde nu va fi cunoscut ca violonist, Paganini va putea să se numească și altfel.

DUBLA EXISTENȚĂ

Trecuse un an de la întîlnirea de lingă Milano. Numele renumitului violonist răsuna în întreaga Italie. La Roma, cu fiecare nou concert, sporea numărul înflăcăraților admiratori ai talentului său.

Spre cinstea organizației carbonarilor, trebuie să spunem că nimeni din miile de spectatori care-i slăveau talentul de violonist și nu cunoșteau taina dublei lui existențe, n-ar fi bănuit că omul acesta putea fi zărit adesea, strecurîndu-se seara, spre dealul Picio, locul de întîlnire conspirativă a noilor săi prieteni.

O dată se întorcea de la o adunare obișnuită. Cuvintele prietenilor îi răsunau încă în ureche, gîndurile lor stăruiau încă în mintea lui și i-o turburau. Ziua se stingea încet. Luminile crepusculului licăreau la orizont. Era o seară cum numai la Roma pot fi, totul bătînd în trandafiriu, purpuriu și viorіu, în care firicelele fine de praf, ridicate deasupra orașului, păreau poleite cu aur de razele piezișe

ale soarelui. Paganini privi spre Capitoliul care se profila în ceața albăstrie. Zări în piața depărtată dragoni îmbrăcați în roșu, călări pe cai albi, și husari în albastru cu coifuri aurii. Pete roșii, albastre, verzi, galbene se perindau prin ceața înserării, zugrăvite parcă cu cele mai fine acuarele. Străvezii, ușoare, fantomatice, ca niște alge, petele acestea colorate și difuze pîlpîiau și apoi se iroseau. Cînd urca pe creasta povîrnișului abrupt al dealului, lui Paganini îi plăcea să admire ruinele Romei antice. Cele trei coloane din Forum, resturile caselor de pe Palatin, mai încolo un uriaș arc de triumf, alături un pin și contururile masive ale Coliseului, poleite de ultimele raze ale soarelui. Undeva, hăt departe, dincolo de mormanele de pietre de care erau lipite casele sărăcimii din Roma, se zărea lanțul siniliu al Munților Sabini. Roma! Cuvîntul acesta stîrnea aproape întotdeauna, în sufletul lui Paganini, un val de emoție. Iar acum convorbirea cu prietenii și cuvintele pătrunzătoare ale tînărului carbonar Rossetti îi umpluseră sufletul de un nestăvilit avînt.

Mergea, privind acoperișurile caselor și urmărind zborul porumbeilor în înaltul cerului senin. Cuvintele lui Rossetti că ei, carbonarii, au întemeiat o frăție a noilor argonauți și că au de străbătut un drum primejdios și lung pînă ce vor dobîndi lîna de aur a fericirii omenești și a libertății Italiei, nășteau în mintea lui mii de imagini.

Confalonieri și Conobianco cel crunt și drept îi apăreau geniile noii epoci. Pe sine se vedea un Orfeu navigînd pe puntea tainicei corăbii „Argo". Însorita icoană a Colchidei de aur se prefăcea în imaginea Italiei noi și liberate, dîndu-le puteri sporite de luptă. Confalonieri apărea un *Iason*. Italia trebuia, prin victoriile ei, să-i smulgă lui Napoleon colții de balaur. Noul Iason va semăna acești colți prin toată Italia și, precum odinioară în îndepărtata Colchidă a argonauților răsăreau oșteni noi din colții de balaur semănați — tot așa și acolo se vor ivi noi și noi cete de luptători înarmați, gata să se jertfească pentru fericirea Italiei.

Roua înserării sclipea prin iarbă și, pe neașteptate, Paganini încercă o neplăcută senzație de umezeală. Sclipirile firelor de iarbă înrourate îi apăreau niște vîrfuri de sulițe ce-s gata să răsară din pămînt. Apoi, vîrfuri de oțel

acoperiră deodată cîmpia, după care se iviră căștile și coifurile, pe urmă, ca din pămînt, capetele și umerii — și iată că puzderie de bărbați, înarmați din creștet pînă în tălpi, cu spade, sulițí și scuturi, încep să se miște, să-și zăngănească armele, iar pămîntul prinde să strige și să geamă sub tunetele pașilor lor.

„Noul secol s-a născut în sînge și fier" scria Ugo Foscolo. „A sosit vremea marilor lupte".

Lîngă cavoul lui Cecilius Metellus, Paganini se abătu din cale și-și îndreptă pașii spre niște tufe. Aplecîndu-se bătu din picior și ridică încet o lespede de piatră. Un om somnoros, cu părul negru, care-l întîmpină, îi ceru parola, apoi închise la loc intrarea.

Paganini, ostenit de grijile zilei, se întinse pe o saltea de paie, după ce aprinse un vechi opaiț cu ulei. Dintr-o firidă, în care era zugrăvit chipul blînd al păstorului purtînd pe umeri oaia rătăcită, luă niște hîrtie pentru note. În noaptea aceea el termină suita carbonară *Iason semănînd*.

Această capodoperă a fost executată o singură dată, la Roma, în timpul carnavalului. Atunci Paganini a simțit pentru prima oară că a atins desăvîrșirea. Pînă atunci, fiecare concert nu însemnase pentru dînsul decît o treaptă a unei scări gigantice. În sfîrșit, acum urcase sus, pe culme. Drumul nemaipomenit de greu fusese străbătut.

De acum înainte Paganini avea conștiința că viața lui este într-adevăr viața unui om care s-a înălțat mult deasupra nivelului obișnuit. Nu mai existau pentru el, în toată muzica universală, greutăți pe care să nu le poată învinge. Cîntatul la vioară căpătă astfel pentru dînsul un dublu înțeles. Se gîndea la sensul pe care cuvîntul acesta[1] îl are pentru cei în vîrstă și la sensul pe care îl are pentru copii. Dar, pe lîngă simțămîntul de desfătare pe care i-l dădea muzica, atunci cînd își arăta înalta măiestrie de a cînta la vioară în fața publicului, și pe lîngă bucurie — aceeași bucurie pe care o simte copilul cînd intră în stăpînirea unei jucării — Paganini se simțea cuprins de sim-

[1] În limba rusă cuvîntul „igrá" are un dublu sens : acela de joacă de copii și acela de interpretare a unei piese de muzică instrumentală (N. tr.).

țămîntul unei îngrijorări necunoscute pînă atunci. El începea să-și dea seama de scăderea forțelor sale. Concertele nu-l oboseau, și totuși parcă-l îngrijora noianul de energie cheltuită la fiecare manifestare în public. Pleca de pe scenă fără a se simți obosit, dar acum nu mai avea aceeași emoție plină de bucurie pe care o trăise la Lucca.

Ultimul concert dat la Roma fusese un nou triumf. Îl dăduse într-o vineri, zi în care biserica romano-catolică nu îngăduie nici un spectacol. Paganini se bucura însă de atîta trecere pe lîngă persoanele suspuse de la curtea papală, încît, oricît de ciudat s-ar părea, el primi încuviințarea cerută și concertul se ținu. Dorința lui Paganini, care anunțase că a doua zi trebuie să plece, fusese de ajuns.

Înaintea concertului se strînseseră la el prietenii care-l însoțeau de obicei de la hotel pînă la teatru. Unul din ei, care locuia la Roma, îi spuse că a venit vremea să se gîndească la crearea unei mari opere, a unei opere în care vioara să joace un rol atît de însemnat, ca și vocea, și că această operă trebuie s-o scrie neapărat acolo, la Roma. Paganini se minună : de ce, neapărat, la Roma ?

— O operă care se făurește la comanda unui oraș trebuie să fie creată în orașul care o comandă. Aduceți-vă aminte de marele Cimarosa, îi spuse prietenul, întotdeauna scria opera în orașul care i-o punea în scenă.

— Da, dar eu am de gînd să plec — răspunse Paganini — și e foarte îndoielnic că voi scrie cîndva opere !

Cel care vorbise îi întinse cîteva foi cu note. Paganini îl privi mirat. În preajma candelabrului ședeau alți doi domni, care își sorbeau tacticos cafeaua. Paganini privi hîrtia ce-i fusese înmînată și o pături în grabă. Prietenul îi spuse în șoaptă :

— Comanda aceasta o vei preda la Florența, la primul dumitale concert. Să nu cumva s-o pierzi.

Apoi, nepăsător, vorbi mai departe tot despre Cimarosa, spunîndu-i că știrile cu privire la otrăvirea marelui muzician s-au adeverit în întregime.

Autorul operei *Căsătoria secretă* aparținuse organizației carbonare. În 1798 pusese la cale, în numele libertății Italiei, o răscoală împotriva regelui Neapolelui. Avea aproape cincizeci de ani cînd își începuse activitatea de răsturnător de regi. Fu prins și aruncat în închisoare. Exe-

cutarea lui ar fi fost de neînlăturat, dacă tronul regelui Ferdinand nu s-ar fi clătinat. Temîndu-se de zvonuri și de opinia publică, acesta porunci să fie eliberat. În așteptarea revizuirii procesului, Cimarosa fugi în Rusia . . . Viața în această țară, unde iarna nu puteai ieși pe stradă fără șubă, fu pentru el foarte grea. Reveni în Italia. Regina Carolina hotărî să împiedice, cu orice preț, revenirea lui în ținuturile Veneției și recurse la un act de trădare. Patru picături de otravă venețiană au pus capăt vieții acestui mare compozitor, care muri la Veneția în 1801.

— Prin urmare, e adevărat? — exclamă Paganini.

— Adevărat. Oamenii cei mai buni ai Italiei s-au alipit mișcării noastre. Astăzi nu există nici un regiment, nici o companie, nici un escadron în care să nu avem oamenii noștri.

În timpul acesta, tînărul violonist Paisiello se apropie de ei. Interlocutorul lui Paganini tăcu. Paganini își pregăti notele, luă vioara și, împreună cu însoțitorii săi, intră în sala de concert. Succesul a fost deplin. Salutînd publicul, care-l aplauda, Paganini văzu cu spaimă cum doi jandarmi din poliția papală intrară în sală și înhățară pe acela care-l condusese la teatru. Paganini se înclină încă o dată în fața publicului, fără să lase din mîini sulul cu note.

Cînd se întoarse acasă, găsi pe portar în fața intrării hotelului. Omul își lovea palma cu o cheie mare, apoi răsucea palma, izbindu-și cu ea oasele și nesimțind parcă nici o durere. Cu o căutătură pătrunzătoare el privea țintă la Paganini.

În odaie totul era răvășit. Cineva cotrobăise, răsturnase totul cu susul în jos și încercase în zadar să șteargă urmele așezînd lucrurile la loc. Era trecut de miezul nopții. Deodată, Paganini fu cuprins de teamă. Aprinse o lumînare, încuie cu băgare de seamă ușa, deschise caietul de note, care era cam murdar și pe care i-l înmînase sub formă de comandă omul arestat la concert, și citi pe una din foi lista spionilor papali trimiși să iscodească în ventele carbonare. Documentul acesta era îndestulător pentru ca cineva să fie aruncat în închisoarea din Castelul sfîntului înger.

Trebuia să fugă ; dar o plecare în puterea nopţii putea isca bănuielile poliţiei. Stăpînindu-se, hotărî să aştepte pînă în zori. Se culcă însă îmbrăcat. Spre dimineaţă, auzi ciocănituri în uşă. Paganini sări în sus. Patul scîrţîi ; acum era prea tîrziu să simuleze că doarme. Azvîrli o ochire fugară spre fereastră. Era închisă, cu obloanele pe dinafară. Ciocănitul se repetă. Paganini se ridică, se apropie încetişor de uşă, simţind cum inima-i bate tot mai tare. Se opri, zicîndu-şi : „S-a sfîrşit cu cariera mea muzicală !" apoi luă bastonul, de care nu se despărţea niciodată, răsuci mînerul spre stînga şi apăru un pumnal lung şi subţire, cu patru muchii. „Păcat că trebuie să las aici vioara Guarneri !" Se hotărîse să deschidă uşa şi lovind cu pumnalul, să-şi facă drum ca să fugă. Nu ştia încă încotro, dar îşi zise că dacă va reuşi să ajungă pînă la Scara spaniolă, clopotarul de la „Trinita del Monti" îl va adăposti cu siguranţă, ascunzîndu-l la început în grădină, pe urmă altundeva. Toate gîndurile acestea au durat doar o clipă. Deodată, răsună un glas sonor şi puternic.

— Signor, caii sînt gata !

Un prieten necunoscut avusese grijă ca Paganini să plece neîntîrziat. Căscînd cu zgomot, Paganini răspunse :

— Mi-era încă somn.

Cu o mişcare dibace ascunse pumnalul şi deschise uşa. Străinul care se afla în faţa lui îi oferi să-l ajute la dusul bagajelor ... „Desigur că mă va aresta", se gîndi Paganini, „ăsta nu e decît un copoi".

Vioara şi caietul cu note rămaseră în mîinile violonistului. Toate celelalte lucruri fură ridicate de însoţitorul acesta nepoftit. Ieşind, Paganini văzu o trăsură mică, la care era înhămată o pereche de cai sprinteni şi voinici.

— Cum, plecăm numai noi doi ? — întrebă Paganini.

— Da, signor, aşa am primit poruncă.

Stăpînul hotelului primi, somnoros, banii ce i se cuveneau, îi ură lui Paganini drum bun şi, fără să-şi piardă vremea, se înapoie în odaia lui.

Ajunseră cu bine la Florenţa. Despărţindu-se, însoţitorul îşi lăsă adresa, spunîndu-i că-l poate întovărăşi şi mai departe, spre nord, fiindcă socoteşte că signor n-o să zăbovească prea mult la Florenţa.

Marea ducesă de Toscana era acum în culmea puterii, dar Paganini se purtă și de astă dată fără socotință. În loc să meargă la palat, el se mărgini doar să vestească autoritățile locale că are de gînd să dea un concert. Spre marea sa mirare, propunerea fu primită fără entuziasm, deși la Florența se bucurase totdeauna de un deosebit succes. Ba i se spuse că va primi aprobarea numai în cazul în care va rămîne în serviciul ducesei. Paganini refuză cu hotărîre. Atunci i se dădu a înțelege că n-ar fi nimerit să concerteze în ținutul alteței sale.

Întîlnindu-și prietenii, află toate noutățile florentine. Paganini fu uimit de înaintarea armatei napoleoniene. Astfel de știri nu puteau ajunge pînă la Roma, fiindcă acolo tipărirea ziarelor era oprită și lumea toată tremura și în fața papii, și în fața împăratului francez, neștiind unde sfîrșește atotputernicia unuia și începe puterea celuilalt.

— Situația mea era cu atît mai încurcată — povestea Paganini amicilor săi — cu cît eu nu mă închinam nici unuia, nici altuia . . . Totuși, îmi este cu neputință să nu dau un concert la Florența — zise el, în sfîrșit, mai degrabă ca un ecou al gîndurilor ce-l frămîntau. Gîndurile acestea îi fură pricepute pe loc de către bătrînul pictor florentin Misciatelli, care, apropiindu-se de Paganini, îi spuse răspicat :

— Eu vă pot ajuta și fără concert. Puteți veni la mine fără grijă.

— Bine, dar cum să fac ?

— Veniți astă seară și dați un concert în cerc intim.

Paganini abia a executat sonata *Napoleon* și aceasta a fost de ajuns ca o mulțime imensă să se adune sub ferestrele lui Misciatelli. Apoi a răsărit ca din pămînt un căpitan de gardă, îmbrăcat parcă dinadins într-o uniformă aidoma aceleia cu care Paganini se gătise — din nesocotință — în nenorocita seară cînd dezlănțuise furia prințesei Bacciochi. Căpitanul îi porunci lui signor Paganini să nu mai cînte în cuprinsul posesiunilor marii ducese.

Luîndu-și rămas bun de la Misciatelli, Paganini a fost oprit la ușă. Fiul gazdei, ofițer în armata napoleoniană, care-și tămăduia rana la Florența, se apropie de violonist și-i spuse încet :

— Ați auzit că, acum o lună, signor Francesco Niecco a fost otrăvit la Veneția ?

— Otrăvit ? !

Pe Paganini îl cuprinse amețeala și trebui să se proptească de ușă, ca să nu cadă.

— Da, sînt bănuieli că moartea i s-a tras din otravă.

— Vă rog să-mi istorisiți cum s-a întîmplat nenorocirea asta ! — exclamă Paganini.

Chiar în clipa aceea recunoscu într-un servitor al lui Misciatelli pe omul cu care plecase din Roma. Cu o stăruință ce începuse să-l înspăimînte, tînărul slujitor se apropie de Paganini și-i spuse :

— Signor, bagajele sînt în cupeu ! Poftiți pelerina, îmbrăcați-o ; altfel o să vă fie răcoare.

— Nu mă gîndeam încă să plec . . .

— Trebuie, signor ! — îi răspunse tăios tînărul.

Paganini își luă grăbit rămas bun de la ofițer.

Porniră spre nord, către Parma, dar la Bologna fură siliți să se abată din drum. O întîlnire neașteptată îl tulburase groaznic pe însoțitorul lui Paganini. Tînărul, pe care îl chema Lodovico, se prefăcea că drege de zor roata cupeului, spre a întîrzia ora plecării. Abia pe înserate luară drumul Ferrarei.

Lîngă Podgio Renatino, cînd tocmai se crăpa de ziuă, Lodovico opri caii. Coborî de pe capră, stinse luminările de la felinare, le curăță mucurile, șterse geamurile și, croindu-și drum prin semiîntuneric, o porniră mai departe, speriind păsările adormite. Paganini nu închisese ochii toată noaptea. O durere chinuitoare îi copleșise sufletul la vestea morții lui Niecco. Așa întîmpina el anul 1810.

La Ferrara, Lodovico găsi un minunat loc de popas. Dar în timp ce Paganini se îndepărtase de cupeu, iar Lodovico pregătea odaia, niște hoți șterpeliră cufărul și banii ; scăpase doar vioara.

Paganini trase concluzia că hoții habar n-aveau de muzică.

— Ba au poate prea mult ! — răspunse Lodovico. Vioara dumneavoastră putea ușor să dea de gol întreaga bandă.

După pățania aceasta, Paganini se hotărî să dea un concert la Ferrara.

Sala de concert a orașului fu pusă cu multă bucurie la dispoziția lui signor Paganini. Numele lui era mereu rostit de către muzicanții din Ferrara și de către împuterniciții guvernului austriac. Comandantul orașului, care credea că numele lui Paganini este al renumitului doctor care-l îngrijise pe papa, își îndreptă repede greșeala, spunînd că și numele violonistului Paganini îi este cunoscut, ca un nume de muzician celebru.

Sala de spectacol era într-adevăr splendidă. Paganini se bucură la gîndul că va putea cînta acolo. Deodată, în timp ce o cerceta cu privirea, se ivi impresarul și îi spuse că, în urma ordinului dat de guvernatorul orașului, la concert va cînta și signora Marcolini.

Cu o oră înainte de concert, Paganini se duse acasă la cîntăreață, pentru a face o mică repetiție. De la primele acorduri, el simți că signora, deși avea o voce bună, cînta fals. De patru ori o luară de la capăt și tot de atîtea ori se repetă greșeala în același loc. Signora Marcolini, care avea apucăturile unei vînzătoare de băcănie, îl rugă s-o ia de la început. Paganini, răbdător, îi ascultă rugămintea. A cincea oară, trecu hopul. Repetiția era, în sfîrșit, terminată. Obosit și totuși mulțumit, Paganini plecă.

Dar chiar înainte de începerea concertului primi un bilet de la signora Marcolini, prin care-i făcea cunoscut că „pentru nimic în lume nu va cînta în seara aceea". Printre altele, Paganini află că signora Marcolini era iubita guvernatorului, așa că era zadarnic să se lupte cu toanele ei.

Sala era plină. Tropotele nerăbdătoare ale publicului stîrneau atîta praf, încît lumina uriașului policandru părea înecată în ceață.

Sfătuit de Lodovico, Paganini se urcă în trăsură, gonind spre signora Pallierini. El o rugă pe renumita maestră de balet, care avea și o frumoasă voce, să participe la concert. Signora Pallerini primi. Și în timp ce cîntăreața își îmbrăca toaleta, Paganini aștepta jos în trăsură, chiar sub ferestrele ei. Din cînd în cînd, ea azvîrlea cîte o ochiadă prin perdele spre silueta lui încovoiată, ca de pasăre, și-i privea capul, care se rotea sub pălăria largă, cu un profil de uliu. Își scoase rochia obișnuită, se întinse în fața

oglinzii, admirîndu-și trupul gol și zîmbind șăgalnic la gîndul că Paganini, înfofolit, o aștepta jos în stradă. Odată îmbrăcată, coborî.

Pe drum, Paganini a fost cuprins de un val de neașteptată veselie la gîndul că signora Marcolini va fi pedepsită pentru mofturile ei. Strînse mîna signorei Pallerini, ea îi răspunse și apoi urmă un sărut. Signora Pallerini a fost adînc emoționată. Renumitul violonist, cu ochii lui drăcești, cu vorbele lui înfocate și vibrante, îi plăcea nespus. Văzînd cît de ușor se aprinde, el simțea cu bucurie cum și signorei îi zvîcnește în vine sîngele fierbinte de napolitană. Numai oprirea trăsurii în fața sălii de concert îl scăpă pe Paganini de această ispită.

Signora simți, cu groază, că pofta ei de muzică se topise. Fără să cînte fals, ea intonă melodiile cu o voce neexpresivă, fără culoare, preschimbîndu-se mai degrabă într-o auditoare vrăjită de sunetele nemaiauzite ale viorii marelui artist. Privind la Paganini, ea văzu căutătura ciudată a artistului, ochii lui de sfinx sau de vrăjitor și, deodată leșină. Se auziră rîsete, fluierături și apoi toată sala își exprimă furtunos indignarea.

Impresarul se apropie de Paganini, care ținea în brațe femeia leșinată, și îi șopti la ureche că guvernatorul și autoritățile orășenești sînt adînc nemulțumite de faptul că signor Paganini s-a purtat atît de nepoliticos cu signora Marcolini. Trebuia să amîne concertul, de vreme ce prima cîntăreață a orașului refuzase să cînte.

— Mai bine spune-mi ce încasări ai făcut ? — îl întrerupse cu grosolănie Paganini.

Aflînd suma și chibzuind că-i va ajunge pînă la Veneția, dădu din cap.

— Să-mi aduci numaidecît banii, altfel mîine te dau în judecată.

Vorbele acestea avură un efect magic : impresarul ridică mîna și vesti cu glas tare :

— Concertul continuă.

Paganini duse pe signora Pallerini în cabină și-i dădu să miroase sărurile pe care le adusese un medic binevoitor din sală. Netezindu-i părul și învăluind-o cu respirația lui fierbinte, îi șopti la ureche :

— Liniştiţi-vă signora, mai avem încă vreme destulă şi, pînă la noapte, vă rog să fiţi atentă la ce va urma.

Luînd bagheta de dirijor, care se afla pe masă, începu să lovească cu furie în speteaza unui scaun, pînă ce zgomotul îl făcu pe impresarul cel speriat să apară din nou.

— Unde-s banii ?

— Iată-i, signor. Vă rog să semnaţi.

Paganini apucă teancul de bancnote, le vîrî mototol în buzunare, luă vioara şi, calm, apăru pe scenă. Ridică arcuşul. Deodată, însă, întoarse spatele publicului şi vorbind signorei Pallerini, îi spuse :

— Veniţi aici să-mi fiţi martoră.

Apoi adresîndu-se publicului :

— Nu putem fi mereu trişti. Trebuie să ne îngăduim şi cîte o glumă.

Urmă o cascadă de sunete îngrozitoare, din care, la început, nu se putea înţelege nimic. Apoi se desluşi scîrţîitul roţilor unei sacale, plescăitul apei din butoi, strigătele unui ţăran care mînă catîrii, răgetul măgarului, cîntecul cocoşului care-şi cheamă gălăgios găinile, schelălăitul strident al unui cîine, călcat pe labă de un cal, miorlăitul pisicilor, înlănţuite pe acoperiş într-o încăierare de primăvară. Spectatorii ascultau uluiţi compoziţia cea zărghită. Izbucniră cîteva hohote. Primele rînduri se prăpădeau de rîs.

Deodată, însă, arcuşul se avîntă în aer şi ultimele note amuţiră, undeva sus, sub arcadele bolţii, împodobită cu sculpturi. Doar sfîrîitul lumînărilor care ardeau tulburau tăcerea profundă. Făcînd cîţiva paşi înainte, Paganini se apropie de rampă, atît de aproape, de i se auzea şuierul respiraţiei şi, deasupra capetelor celor din rîndul întîi, el ridică arcuşul, atinse întîi coarda *mi*, apoi trecu brusc la un sunet grav. Publicul auzi limpede strigătul de batjocură al viorii : „I-han !" modulat ca vocea unei făpturi de om, care-şi arăta tot dispreţul. Repetă de două ori această invectivă sonoră, pe urmă încă de trei ori. Sunetul acesta viu şi atît de natural însemna cea mai jignitoare ocară cu care erau trataţi cetăţenii Ferrarei cînd băteau drumurile Italiei. „I-han !" înseamnă : dobitocule ! cocoşelule ! şi constituia o poreclă străveche dată locuitorilor din Ferrara, socotiţi a fi nişte oameni grei de cap, nişte idioţi cu frunţile teşite, nişte prostălăi zgîrciţi şi hrăpăreţi, care nu

știu decît să numere pitacii, niște oameni îndobitociți, care urmăresc doar cîștiguri și știu numai să se îndoape, să bea și să se spovedească la timp în fața unui abate burduhănos. Așa îi descriau observatorii ironici de la *British Observer*.

Paganini era cu arcușul în aer, cînd se dezlănțui furtuna. Toți auditorii săriră de la locurile lor, urlînd revoltați ; scaune rupte, bastoane, afișe, pălării, toate zburară pe scenă. Îndepărtîndu-se fără grabă, Paganini zăbovi lîngă portiera care despărțea scena de cabina artiștilor și făcu să mai răsune o dată din vioară jignitoarea poreclă.

Larma din sală dăinui încă multă vreme . . .

În zori de zi, signora Pallerini, ostenită și fericită, îmbrățișă pentru ultima oară pe Paganini. La ora patru, el porni spre nord.

PEREGRINĂRILE LUI ORFEU

Paganini se bucură de un mare succes la Milano. Primele șase concerte au atras în oraș pe mulți dintre cei care călătoreau prin Italia și pe violoniștii de la Viena. Aceștia aduseseră vestea că Ferdinand Paer îl urmase pe Napoleon, plecînd la Paris, unde acum ocupă postul de director al Teatrului italian. La Milano, Paganini întîlni pe Rolla, care, înzdrăvenit și parcă întinerit, dirija orchestra teatrului *La Scala* și cînta la vioară. El era angajat și ca solist la curtea viceregelui Eugène. Îl întîmpină pe Paganini cu bucuria omului care vedea că încrederea arătată nu i-a fost dezmințită. Rolla îl privea pe Paganini ca pe o minune, socotindu-l o neprețuită comoară a omenirii.

În zilele acelea, cetățenii milanezi comentau vestea că activitatea tuturor ventelor carbonare încetase pentru un timp nehotărît, pînă la noi ordine. Centrul mișcării se mutase undeva, spre sud, iar venta superioară dispăruse. Se dăduse ordin ca organizațiile din provincie să fie desființate.

Prezența francezilor la Milano dădu o altă față vieții orașului. Nu se mai simțea asuprirea religioasă ; în schimb, se făcea tot mai vădită despotica dominație de fier a lui Bonaparte.

Între Paris și Milano circula poșta franceză și Paganini urmărea cu viu interes viața muzicală din capitala Franței. Italienii Viotti și Cherubini, împreună cu francezul Baillot, răspîndeau muzica italiană la Paris. Societatea întemeiată odinioară de Leonard, coaforul Mariei Antoaneta, care, invitînd cîntăreți și muzicanți italieni, nu urmărise decît scopuri comerciale, se lărgise acum și luase avînt datorită capitalurilor vărsate de domnul Feydeau de Brou. Teatrul Feydeau deveni o arenă în care se luau la întrecere cei mai de seamă muzicanți și cîntăreți ai Italiei. Paganini se surprindea gîndind la călătoria în capitala Franței, dar, prevăzător, se mărginea deocamdată să viseze numai la această posibilitate.

Îi plăcea la Milano și se hotărî să rămînă mai multă vreme în acest oraș. Acolo nu mai simțea acea invidie care-l năpăstuise la Livorno, la Lucca și la Florența. Acolo apărea pe scenă fără a stîrni nici o vrăjmășie. Concertele nu-i aduceau venituri fabuloase, dar nici nu erau însoțite de întîmplări neașteptate. Pictorul Pasini îi dărui o vioară Stradivarius. Tarizzio, care venise din nou la Milano, îi vîndu o vioară Amati. Astfel Paganini deveni fericitul stăpîn a trei viori lucrate de cei mai mari meșteri din Cremona. Își mai cumpără încă două viole și o vioară mică Stradivarius pentru copii și cu aceasta se opri. Sculptorul Bartolini îi dăltui bustul în marmură. El fu expus într-una din sălile galeriei Brera și aici publicul, privindu-l pentru prima dată, rosti cuvintele care mai tîrziu începură adesea să-i țină loc de nume — „Vrăjitorul din sud". Vrăjitorul răspunse în felul său acestei porecle. El scrise *Dansul vrăjitoarei*, pe care-l execută în sala teatrului *La Scala*, în fața unui auditoriu imens. Succesul fantastic al concertului se datora, în mare măsură, și caracterului magic, vrăjitoresc al muzicii, care se potrivea cum nu se putea mai bine stării sufletești a publicului.

Spiritele acelea dezorientate erau în căutarea neobișnuitului, cercînd să fugă de ciocnirile cu realitatea, îmbră-

cînd imaginile acestea în limba vechilor descîntece, a magiei și a reînviatei credințe în vrăji.

Era pe vremea cînd regele Neapolului, Joachim Murat, trimisese ultimii treizeci și cinci de mii de tineri napolitani în nord. În pantaloni albi din piele de căprioară și tunici albe, cu mantale de culoare zmeurie închisă, tineri cavaleriști ai armatei lui Murat porniră spre Moscova împreună cu Napoleon, cumnatul regelui napolitan.

În cuprinsul regatului său, Murat începuse să persecute sistematic organizațiile tineretului italian. Organizația secretă de la curtea pontifului din Roma își trimise spionii în *ventele* carbonare, iar Murat, recăpătînd prin felurite făgăduieli încrederea acestor organizații, izbuti să afle din cine erau alcătuite. În 1811 cunoștea listele, dar mai trebuia să smulgă inima organizațiilor din sud, căutîndu-l pe Conobianco. Cu cele din nordul Italiei rămînea să se răfuiască principele Eugeniu.

Astfel susținătorii libertății Italiei se găseau între ciocan și nicovală. Conobianco se retrăgea mai spre sud, în codrii Apuliei și în munții Calabriei. În cele din urmă, găsi adăpost la un popă de țară, care-i fusese recomandat de niște prieteni îndoielnici. Aici a fost prins și împușcat cu o lovitură de pistol drept în cap. Murat nu se putu bucura însă prea multă vreme de victoria obținută și nici principele Eugeniu nu rămase mult timp pe tron. Letiția Bonaparte avea dreptate să pună bine orice față de pernă, orice cearceaf sau batistă, grăbindu-se să le ia în primire chiar la spălătoreasă. „Ce-am să mă fac oare cu copiii și cu nepoții mei cînd toți regii aceștia vor fi izgoniți de pe tronurile lor ?" spunea corsicana aceasta simplă și dreaptă, care, pe negîndite, se pomenise mamă a celor mai mulți regi și principi ai Europei.

Plecînd de la Milano la Torino, Paganini avu marea cinste să fie primit de principesa Paulina Borghese. Acolo întîlni pe principele Borghese, care era, pe ascuns, iezuit, și pe fiul acestuia, un tînăr foarte frumos și de curînd însurat cu sora lui Napoleon, Paulina Bonaparte, pentru care — ziceau gurile rele — împăratul Franței nutrea simțăminte nu tocmai frățești. Paulina avusese o soartă ciudată. Suferind din pricina dragostei nelegiuite a propriului

el frate, ea se mărită cu un general francez, care îl ajutase pe Bonaparte în zilele grele, cînd, încă tînăr general, fusese nevoit să dizolve cu forța consiliul celor cinci sute și să-și impună dictatura-i de fier. Acestea se întîmplaseră la întoarcerea din campania din Egipt, cînd ajunsese comandant al Parisului, director, apoi prim consul, iar apoi împărat. Leclerc, bărbatul Paulinei Bonaparte, fusese trimis în îndepărtatele insule Antile, pentru a înăbuși răscoala consulului negru Toussaint Louverture, conducătorul negrilor din Haiti, și pieri acolo, cu întregul său corp expediționar. Negrii au dat ei înșiși foc capitalei lor. Paulina se întoarse și, nedorind să rămînă la Paris, se stabili la Torino, unde se mărită apoi cu tînărul și frumosul principe Borghese. Pentru italieni, ea era o amintire vie a insucceselor campaniilor expediționare napoleoniene.

Corpul expediționar a lui Leclerc pierise sub arșița din insulele oceanului și acum se șoptea că și armata expediționară a împăratului însuși piere și ea în zăpezile Rusiei. Zvonurile acestea umblau stăruitor și, deși încă neadeverite, făceau ca tristețea și îngrijorarea să se întipărească pe chipul surorii lui Napoleon — cea de a doua soră a împăratului pe care Paganini o întîlnea de-a lungul vieții sale. Atenția lui Paganini era atrasă însă de un alt chip de femeie. Împreună cu el concerta și cîntăreața Antonia Bianchi, iar Paganini se surprindea cum nu e în stare să-și ia ochii de la frumoasa primadonă.

La sfîrșitul concertului, Paganini îi propusese să cînte împreună la Milano. După o scurtă șovăială Antonia primi. făcînd în gînd o mică socoteală, ea îi spuse fățiș : — Angajamentul meu se termină peste o lună ! Deci peste o lună, așteptați-mă la Milano.

De la Milano la Torino poșta funcționa destul de prost. Paganini simțea o nerăbdare necunoscută pînă atunci. Niciodată nu i se întîmplase să aștepte o scrisoare cu atîta neastîmpăr.

Între timp el desfășura o activitate susținută. Cu toate că înființarea de societăți și asociații era oprită, Paganini înființă totuși cercul muzical „Orfeul din Milano".

În lume se petreceau însă o seamă de lucruri grozav de ciudate. Poliția franceză, absorbită de alte treburi, nu

dădea nici o atenție acestui cerc muzical, iar principele Eugène de Beauharnais interzisese pătrunderea oricăror ziare din nord.

Odată, cu totul întîmplător, Paganini nimeri la poștă : ori de cîte ori se afla prin apropiere pașii-i luau fără voie calea oficiului. Așa-i făcut omul : nimerește uneori tocmai unde nu trebuie. Întrebă din nou pe funcționarul poștal dacă are vreo scrisoare de la Torino. N-avea de la Torino, în schimb avea una pentru el tocmai din Anglia. Îl cuprinsese mirarea : de la cine să fie ? Îi scria Georges Harris. Pleca din Londra la Hanovra, pentru a intra în postul de atașat diplomatic. Îl ruga să-i scrie cu de-amănuntul dacă este de acord să întreprindă o călătorie prin Europa și îl întreba cum să facă pentru a-l întîlni pe „Vrăjitorul din sud", despre care trîmbițau ziarele din toate capitalele Europei. Scrisorii îi era alăturat un ziar englez. Paganini nu știa englezește, dar înțelese două cuvinte : căderea lui Napoleon.

Cu cîtă bucurie răutăcioasă, cu cîtă ură împotriva lui Bonaparte vesteau englezii prăbușirea deplină, pieirea puterii franceze ! Cum descriau ei rușinoasa fugă a lui Napoleon la Paris și cuvintele dezgustătoare rostite de el la palat, în fața focului dogoritor al căminului, cînd, proptindu-și cizma de grătar, împăratul francezilor spusese : „Totuși asta-i mult mai plăcut, decît gerul de la Moscova !" Ca urmare a acestor știri, Anglia reînviase. Primejdia franceză nu mai exista ! Anglia, care dăduse puterii franceze lovitura pe mare, putea fi acum liniștită și pe uscat.

Desigur că Paganini nu era singurul care primise această veste. Milano întreg vuia de tot felul de zvonuri. Oamenii șușoteau pe la colțuri, căutînd apoi să se împrăștie cît mai repede, iar pe străzi se simțea o înviorare. Dar cea mai mare înviorare o dezlănțui vestea aceasta în palatul episcopal, în cancelariile mănăstirești și pe strada unde se afla mănăstirea sfintei Margareta, care tocmai fusese desființată. Acolo se aștepta de la o zi la alta restabilirea autorității jandarmerești, a guvernatorului măriei sale apostolice, împăratul Franz. Fiecare vorbă a lui Harris avea mii de subînțelesuri. „Într-adevăr, unde s-o fi aflînd acum papa ?" se gîndea Paganini.

În ultimul timp, sfîntul părinte fusese plecat la Savona. Părăsit, lipsit de sfetnici, el fu silit să iscălească enciclice, bule şi mesaje, în care recomanda supunerea deplină faţă de puterea franceză, pe întreg uriaşul teritoriu unde se aflau fiii credincioşi ai bisericii catolice. Cu o grabă şi o nerăbdare care-i sporiră doar suferinţele trupeşti, el fusese adus la Fontainebleau, în Franţa. Acolo se încheiase concordatul, care, de fapt, prefăcea pe marele pontif al Romei într-o supusă unealtă a împăratului francez. Iată de ce toate organizaţiile iezuite, toţi reprezentanţii ordinului lui Isus, care fusese desfiinţat, se bucurau cu răutate de toate nenorocirile abătute asupra capului bisericii romane. Fuseseră dispreţuiţi, duseseră o viaţă de jale, fără putere, fără averi, fără congregaţii, fără mănăstiri, dar tainica lor organizaţie supravieţuise totuşi şi poate că ceasul răzbunării nu mai era departe. Ei continuară să evoce în ochii mireanului înfricoşat, preocupat de un cîştig fără zbucium, fantoma terorii ; ei făceau să apară în faţa cetăţenilor italieni umbra ghilotinei şi nu pierdeau nici un prilej să le amintească icoana regelui decapitat. Dar lucrul acesta nu le folosise. Bonaparte le înşelase nădejdile. El însuşi se proclamase împărat şi nicăieri n-avea de gînd să restabilească regimul republican. Acum, ceasul răzbunării sosise.

Căderea lui Bonaparte însemna reînvierea ordinului lui Isus. Nu trecu mult şi, la 24 mai 1814, papa se găsea din nou la Roma. La sfeştania solemnă din 7 august, marele pontif vesti că s-ar socoti vinovat de o mare fărădelege în faţa Domnului dacă ar refuza ajutorul trimis de pronia cerească într-o vreme de grea cumpănă pentru obştea creştină ; dacă el, aşezat în corabia sfîntului Petru, bîntuită şi zguduită mereu de furtuni, ar respinge sprijinul unui vislaş puternic şi încercat . . .

În vremea aceasta, trei sute cincizeci şi opt dintre cei mai puternici şi încercaţi vislaşi fuseseră izgoniţi din Rusia, în frunte cu şeful ordinului, Tadeusz Brzozowski. Aceştia erau iezuiţii cei mai căliţi în luptele vieţii. Sosiţi la Roma, ei trecură îndată la fapte. După îndrumările date de şeful ordinului, porniră la refacerea gospodăriilor lor nimicite, la dezgroparea butoaielor de aur, la întocmirea planurilor pentru a pune stăpînire pe şcolile şi educaţia copiilor din toate statele europene, la exercitarea făţişă a

puterii lor tainice. Cu energia adunată în lupta ilegală, iezuiții hotărîră să lovească frînturile puterii lui Napoleon în Italia și, în același timp, să nimicească toate cuiburile de unde ar fi putut izbucni din nou mișcarea carbonarilor.

Paganini știa doar atît cît scriau jurnalele. Din cînd în cînd apăreau în ele unele informații scurte. Una din ele vestea populației civile din Milano sosirea lui Napoleon ca guvernator al insulei Elba. Mai mult îl înspăimînta însă o altă știre : reînvierea ordinului iezuit. Lui Paganini nici nu-i trecea prin minte că printre părerile referitoare la înrîurirea artei și științei asupra devotamentului populației italiene față de biserica romano-catolică erau și păreri cu privire la însemnătatea numelui lui.

Canonicul Novi demonstra cu toată seriozitatea că în primul rînd numele lui Paganini se trage de la cuvîntul *paganus* — păgîn, adică o ființă care se închină unor zei neadevărați. În al doilea rînd el susținea sub jurămînt că adevăratul Paganini a murit în închisoare și că actualul Paganini — care dă concertele la Milano — nu este decît un ocnaș evadat ; că toate mișcările lui trădează îndelungata oboseală pricinuită de fiarele care-i țintuiseră picioarele.

Descriind chipul fugarului, el spunea că, scăpat din ocnă, Paganini găsise adăpost într-o insulă care era reședința uneia dintre cele mai de seamă și puternice căpetenii ale iadului și unde — jura Novi — pentru a-și cîștiga libertatea, violonistul își vînduse sufletul necuratului.

Părinții-iezuiți închiseră toate școlile franceze din Italia. Toate societățile care avuseseră vreo legătură cu tineretul francez sau cu arta franceză fură și ele desființate. Pe lîngă opreliștea încă dinainte aplicată, privitoare la vaccinări, acum iezuiții opriră în orașe, sub pedeapsa închisorii, și unele inovații ca iluminatul Romei cu gaz, pe care, de altminteri, l-au și desființat imediat. Băiețașul lui Napoleon a fost numit rege al Romei, dar dus în Austria și ținut la curtea vieneză, ca într-o închisoare. Fiica împăratului Austriei, Maria-Luiza, acum văduvă aparentă a lui Bonaparte, primi ca șambelan pe generalul Neipperg, căruia însuși tatăl ei îi poruncise să îndeplinească toate dorințele fiicei lui vădane, chiar și pe acelea pe care ea n-ar cuteza să le mărturisească.

Fostul împărat, izolat în insula Elba, încetă, în scurtă vreme, să mai primească scrisori de la soția sa. Urmă apoi răbufnirea ce se sfîrși cu bătălia de la Waterloo. Încă o dată, Joachim Murat, în straie de țăran de rînd, încercă să debarce din războinica insulă Corsica pe țărmul golfului Neapole.

Cardinalul Borghese îi trimisese lui Murat o epistolă prin care îl vestea că poziția lui Ludovic al XVIII-lea de Bourbon, repus pe tronul Franței, se clatină și că el, Murat este așteptat de prieteni.

Pe țărm Murat era așteptat însă de Tribunalul militar englez și de reprezentanții bisericii catolice. Judecata fu scurtă. Fostul rege al Neapolului fu împușcat pe țărmul napolitan, comandîndu-și singur plutonul de execuție. A fost înmormîntat fără onoruri militare. Neașteptata întorsătură a istoriei a fost însoțită în Italia de trosnetul multor oase omenești. Era tocmai în zilele cînd Paganini se pregătea să părăsească Milano și să pornească spre sud pe urmele Antoniei Bianchi, care nu mai venise la Milano.

Luă drumul spre Bologna, fiindcă niște prieteni binevoitori de la teatrul în care, cu un an în urmă, cîntase signora Bianchi îi spuseseră că tînăra și frumoasa Antonia trebuia să vină acolo. În orașe nu le era greu unor artiști atît de renumiți să se găsească ! Bătrînul Puntiglio, un bariton de operă, vechi interpret de roluri comice, îl cercetă pe Paganini cu un ochi pătrunzător. Fructe, cupe cu resturi de vin, lucruri aruncate în dezordine — toate trădau o neliniște cu mult mai mare decît aceea pricinuită de pregătirea plecării.

Bătrînul îl luă deoparte și îi zise :

— După cum văd, dragostea te-a răvășit rău de tot. Te sfătuiesc, dragă prietene, cînd vei fi la Neapole, să cauți să vezi zeitatea de marmură care doarme într-o cameră sudică a muzeului princiar. Oare vocea signorei — a madonei dumneavoastră, se corectă el — nu vă spune că are toate semnele acelei zeități hermafrodite ?

Paganini se căzni să rîdă. Îl privi în ochi pe bătrîn. Omul nu glumea. Tot drumul spre Bologna a fost frămîntat de cele auzite. Un simțămînt ciudat îi încolțea în minte : nu era nici frică, nici dezgust, ci mai degrabă o ciudată curiozitate.

Signora Bianchi nu era la Bologna. Pe deasupra, un alt ghinion: Paganini a fost din nou jefuit aproape de toate bagajele. Noroc că în afară de vioara Guarneri, care scăpă și de această dată, colecția sa de viori rămăsese la Milano, în paza lui signor Rolla.

Tot acolo păstra el și primele schițe ale statutului viitoarei organizații „Uniunea Orfeilor". Ca să se pună pe picioare, trebuia să dea un concert la Bologna. Și prilejul foarte nimerit nu întîrzie. Un tînăr și frumos compozitor, foarte fercheș, semănînd puțin a francez, prin felul său de a fi — sau poate ținînd într-adins să pară francez — Giaccomo Rossini, născut la Pezzaro, cîntă la un concert împreună cu el.

Cînd s-au întîlnit pentru prima dată pe scena acestui norocos orășel italian, care mai presus de toate iubea veselia, Paganini avea treizeci și doi de ani, iar Rossini douăzeci și doi. Înainte de concert, pe cînd citeau gazetele venețiene, legară o discuție însuflețită.

— Ah, Carpani! — exclamă Paganini. Dumneata cunoști pe măgarul ăsta, care la Milano poartă titlul de poet al curții imperiale? E lipsit de talent, venerează pe papă și pe austrieci și scrie opere pe care nimeni și nicicînd nu le va pune în scenă!

Amîndoi, și Rossini, și Paganini, citeau cu plăcere controversa care izbucnise între Carpani și un francez cu privire la biografia compozitorului Haydn, mort cu șase ani în urmă. Carpani susținea: „Eu sînt acela care am stat la căpătîiul marelui compozitor bolnav și nicidecum francezul acela nerușinat".

— Dar cine e francezul nerușinat? — întrebă Paganini.

— Un oarecare Louis-Alexandre-César Bombais. Ce nume! Ce comic se împletesc la el numele reprezentanților casei de Bourbon cu numele împăratului roman și cu numele lui Alexandru Machedon! Se vede treaba că nașii domnului Bombais aveau un foarte pronunțat simț monarhic.

În odăiță erau adunați mai mulți actori, muzicanți și iubitori de muzică din Bologna. Printre ei, se afla și un francez cu fața gălbejită, ofițer în armata napoleoneană,

domnul Henri Beyle[1] sau signor Arrigo Beyle, cum i se spunea la Milano. Prieten cu Rossini, îi admira muzica și, bineînțeles, lua apărarea lui Carpani. Foarte glumeț și cu multă vervă el argumenta că domnul Bombais a plagiat pe umilul lacheu al guvernatorului austriac.

— Dumneata vorbești așa, de parcă l-ai apăra pe plagiator ! — spuse Paganini.

Signor Beyle dădu din umeri. Discuția alunecă pe alt făgaș. Numai signor Beyle știa că e una și aceeași persoană cu signor Louis-Alexandre-César Bombais, numai signor Beyle știa că, odihnindu-se la Milano, Bologna și Veneția, după grozăviile campaniei din Rusia și a retragerii peste Berezina — cartea despre Joseph Haydn și despre muzica vieneză ieșise de sub pana sa și era prima lui operă literară și că în ceea ce privește datele biografice, le copiase în întregime din cartea lui Carpani. Iată de ce, cu prefăcută mărinimie, el apărase pe signor Carpani în fața celor doi muzicieni, cărora le plăcea mult mai mult biografia lui Haydn în versiunea domnului Bombais.

În timp ce se aduna orchestra, Beyle intră în sală. Scoase un carnețel cu cea mai fină hîrtie albastră, hîrtie de Barcelona, și notă — acolo unde erau trecute cugetările lui despre importanța Mediteranei, pe care o socotea leagănul omenirii — și impresiile despre Rossini. „Ce muzician minunat este Rossini ! Poate va fi un nou Cimarosa !"

Concertul a avut un succes colosal. Locuitorii din Bologna știau să prețuiască muzica bună și ziua aceea rămase în mintea lor ca o sărbătoare de neuitat.

Mai multe seri se scurseră în discuții prietenești și plimbări. Artista Gerardi spunea că muzica lui Rossini se abate, în pasajele ei cele mai frumoase și mai lirice, de la regulile muzicii, de la „ortografia" ei. Atunci signor Beyle aminti cum contele Rivarol, cînd i s-a dovedit că Voltaire făcea greșeli de ortografie, exclamase : „Cu atît mai rău pentru ortografie !"

— Sînteți cu toții niște iacobini — spuse Gerardi, adresîndu-se lui Rossini, Beyle și Paganini. Revoluția v-a deformat cugetele !

---

[1] Mare scriitor francez, cunoscut sub numele de Stendhal (N. tr.).

Replica rămase fără răspuns, fiecare gîndindu-se în felul său. Rossini însă se considera mai puțin revoluționar decît oricine. Paganini tresări, aducîndu-și aminte că a sosit *silanum* — anii lungi de tăcere a organizațiilor conspirative.

Trecu o săptămînă. Paganini avea acum putința să pornească mai departe, mai ales că la Bologna îi era greu să capete informațiile necesare, spre a da de urmele fugarei.

După concertele de la Bologna, Paganini fu cuprins deodată de o ciudată oboseală ; schimbă brusc itinerariul stabilit și peste o săptămînă cobora pe cheiul Veneției.

Ploua mărunt. Casele, palatele de marmură roză, albă, albastră, învăluite de o ceață ușoară, păreau niște pete alburii cu contururi nelămurite. Laguna întunecată și puțin adîncă, mucegaiul de la temeliile caselor, mirosul de alge și de apă stătută îl impresionară neplăcut pe Paganini, de îndată ce gondola mare și neagră se apropie de hotelul *Luna*. Un cerșetor bătrîn, îmbrăcat în zdrențe, trase, cu o prăjină terminată cu un cîrlig, gondola la mal și îndată ceru de pomană. Un om cu șorț de piele îi duse bagajele într-o cameră încălzită. Pereții erau acoperiți cu pete de igrasie, tencuiala de pe tavanul aurit se scorojise, geamul era spart, iar baldachinul uriaș de deasupra patului, prăfuit și plin de pînze de păianjen.

Țărmurile erau drepte, iar de-a lungul lor se vedeau case pustii, ce-și trăiseră traiul, și o vegetație săracă, semănînd mai degrabă cu petele algelor de pe temeliile de piatră care se afundau în apă.

Chipul lucrătoarelor de la fabricile de sticlă, galbene ca turta de ceară, aducea a mumie.

În prima zi simți doar oboseala, o greutate apăsătoare pe suflet și nevoia de odihnă. Dorinței inițiale de a pleca neîntîrziat înapoi spre sud, spre a se bucura de soare, îi luă locul ispita tainică și perfidă de a se odihni fără a mai ști de nimic. Bine înfofolit, bău o sticlă de vin roșu de Lombardia și adormi sub baldachin. După ce își potoli nevoia de somn, i se ivi dorința de a vedea Veneția în bătaia soarelui. Ploaia trecuse ; din norii alburii se strecura acum un soare argintiu, ca o oglindă veche. Canalurile adormite oglindeau în apele lor palate răsturnate, lăcașuri minu-

nate, clădiri înghesuite pe mal, balustrade și scări ce coborau spre adîncurile albastre verzui.

Prima plimbare, fără nici o țintă, ținu multă vreme. Trecu de patru ori podul Fontego, apoi îl mai trecu o dată, căutînd drumul de înapoiere. Nu întîlni nici un trecător, ci doar liniște de mormînt. Și totuși, de a doua zi chiar, Paganini simți forța plină de vrajă a acestui oraș. O simți și mai mult după ce dădu primul concert în sălile palatului lui signor Palfi, slab luminate de candelabre și totuși strălucind datorită luminii care se răsfrîngea în sutele de oglinzi, în pardoseala albă lustruită și în podoabele de argint de pe plafonul albastru.

Paganini petrecu la Veneția un an. După acest răstimp, ce părea mai degrabă un vis, el reveni încet, și nu fără durere, la realitate. Avea o ciudată pasiune : începuse să citească, plin de încîntare, în biblioteca San Marco, poemele mitologice ale lui Palefat : *Balada unor nemaipomenite întîmplări*. Îl impresionară adînc și *Metamorfozele* lui Ovidiu, pe care le citea pentru prima oară. Cînd ceața amurgului venețian părea că prinde formă și contur de oraș, cînd însăși Veneția de piatră parcă se topea ca norii deasupra apelor, devenind fantomatică, atunci prefacerea vietăților în forme noi, învierea morților, moartea celor în viață, îi purta închipuirea în sferele unei perceperi deosebite a realității. Muzica închegată din ritmuri ciudate, arhitectura barocă a Veneției, jocul cel mai fantastic de stiluri arhitectonice ale secolului trecut — toate acestea erau asemuite, în închipuirea violonistului, cu opera minunată a lui Ovidiu.

Încetul cu încetul, Veneția începu să-i pară o împărăție a umbrelor, tot așa cum apele ei păreau că se preschimbă în undele uitării. Mitul prefacerilor făcu să-i alunece gîndurile la marginile fantasticului, acolo unde fantasticul atingea pragul nebuniei. Paganini se pomenea prada unui ciudat joc al închipuirii : i se părea că între glasul corzilor viorii și vocea signorei Antonia dispărea orice deosebire. I se părea că vioara se preface în femeie și femeia în vioară. Dar el, întemeietorul „Orfeului din Milano", în ce se preschimbase acolo, în acea împărăție a umbrelor ?

Da ! Într-un om care și-a dăruit sufletul căutării Euridicei în Infern.

CAPITOLUL XI

ÎN CĂUTAREA EURIDICEI

Ca un strateg şi încercat conducător de oşti, Paganini se hotărî să ia oraşul Torino drept punct de plecare în căutarea fericirii pierdute. A patra zi după ce părăsi Veneţia, toate tainele şi imaginile nelămurite i se şterseră din minte. Începu să caute pe adevărata Antonia Bianchi şi se mustra pentru anul irosit la Veneţia. Sănătatea i se întărise şi se simţea cum nu se poate mai bine. La Torino dădu o serie de concerte strălucite.

Din nou prietenii signorei Bianchi îi vorbiră despre plecarea ei la Bologna.

Din nou Bologna şi din nou o întîlnire cu Rossini. Acesta scrisese o operă melodioasă *Armida*, terminase *Cenuşăreasa*, iar *Matilde di Shabran* urma să fie montată la Roma. Împreună cu Rossini, Paganini se pregăti să pornească spre Cetatea Eternă.

Trăsurile erau gata şi băuseră şi ultima ceaşcă de cafea înainte de drum, într-o cafenea, cînd, deodată, doi jandarmi

mustăcioși îl bătură pe umeri pe Paganini și-i puseră brutal cătușele la mîini. Toți clienții din cafenea se risipiră într-o clipă, iar curioșii priveau prin ferestre. Paganini, amuțit de groază, trecu de la indignare la nedumerire, de la nedumerire la furie. Strada gemea de lume. Jandarmii îi arătară lui Rossini o fotografie și semnalmentele. Un deținut fugise de la ocnă și acum îl găsiseră!

— Mințiți nemernicilor! — strigă Rossini. Ocnaș este acesta? Nu vedeți că e marele violonist Paganini, gloria patriei noastre?

— Dumneavoastră spuneți „patriei" — îl întrerupse ofițerul de jandarmi. Patria dumneavoastră e monarhia maiestății sale împăratul Franz.

— Patria noastră e Italia! — tună Rossini, izbind cu pumnul în masă.

O clipă totul se liniști. Veni podesta[1] și neînțelegerea se lămuri. Paganini fu eliberat și jandarmii își cerură iertare.

Dar ce asemănare cu ocnașul! își spuneau unul altuia chelnerii din cafenea. Leit același chip!

Clătinînd din cap, proprietarul cafenelei zvîrli o căutătură plină de înțeles soției sale.

La Roma, Paganini luă parte cu pasiune la montarea operei *Cenușăreasa*. Muzica nemaiauzit de melodioasă, sunetele pline și armonioase, scînteietoare și spumoase ale operei lui Rossini îl mișcară într-atît încît, îmbrățișîndu-și tînărul prieten, îi povesti, rîzînd, propria sa viață. Era aceeași poveste a *Cenușăresei*, povestea copilului nedorit, a băiatului care a trebuit să-și croiască singur drum spre glorie.

Mult mai anevoioasă s-a dovedit, în schimb, la Roma, reprezentarea *Bărbierului din Sevilla*. Beaumarchais, potrivit pentru vremea lui, făcuse imprudența să-și bată joc de reprezentanții Ordinului iezuiților. Dacă pe timpul ultimului rege de la Versailles autorul francez fusese cît pe-aci să nimerească la închisoare — din cauză că duhovnicul lui Ludovic al XVI-lea îi cerșise regelui, la un joc de cărți, ordinul de arestare a lui Beaumarchais — acum, la Roma, era cît pe-aci să se repete povestea cu omul care cutezase

---

[1] Șeful unei autorități locale în Italia (*N. tr.*).

să pună pe muzică *Bărbierul din Sevilla*. Un ordin secret, pare-se, mobilizase pe toți popii orașului sfînt.

Primul pas îl făcu zugravul, care vărsă o căldare plină de vopsea galbenă pe haina de gală a lui Rossini. Înainte de ridicarea cortinei, Paganini îi împrumută un costum caraghios de vigonia, care îi ședea lui Rossini la fel cum ar fi fost atîrnat într-un cuier. Timpul trecea. Orchestra era incompletă. Rossini își suflecă mînecile prea lungi, în timp ce Paganini privea cu spaimă parterul înțesat al teatrului „Argentina". Părea că tot teatrul era plin de clerici. Aveai impresia că o falangă compactă de popi și de călugări porniseră la atac împotriva sărmanului compozitor, care nu se așteptase la acest lucru.

Garcia, care cînta rolul lui Almaviva, sorbea nepăsător dintr-o sticlă cu vin. Zamboni, interpretul lui Figaro, nu-și găsea mandolina. În sfîrșit, Rossini apăru în sală. Primele lui mișcări nu fură observate de public, dar cînd se urcă însă la pupitrul de dirijor, ca pe un eșafod, el fu întîmpinat de hohotul întregii săli, care urmărea silueta compozitorului, pocită de hainele acelea nepotrivite. Ridicînd brațul, Rossini făcu semn orchestrei ca să înceapă. Lumea se potoli ; muzica umplu toată sala. Iată Garcia apare sub ferestrele Rozinei, orchestra amuțește. Almaviva începe să cînte, dar după prima măsură coardele chitarei plesnesc cu un zdrăngănit jalnic. O clipă de tăcere, apoi izbucnesc niște rîsete răgușite și strigăte din parter. Aplauzele batjocoritoare alternează cu apostrofările. În sfîrșit, din culise, o mînă miloasă îi întinde lui Garcia, care rămăsese buimăcit, o altă chitară. În actul următor, aceeași poveste se repetă cu mandolina lui signor Zamboni. Aceeași mînă îi întinde și acestuia o altă mandolină.

În pauză Paganini abia îl putut îndupleca pe Rossini, mai mult mort decît viu, să-și adune puterile și să sfîrșească spectacolul. Actul următor începu bine. Rossini își veni în fire și se lăsă absorbit în întregime de munca sa de dirijor. Sosește clipa cînd pocitul călugăr Don Basilio trebuie să cînte Aria calomniei. Cîntărețul se îndreptă spre un colț al scenei, fără să observe că niște mîini perfide întinseseră o sfoară subțire tocmai la înălțimea genunchilor lui. Se împiedică și cade cu nasul în clavecin. Sîngele începe să-i curgă șiroaie și se prelinge pe gulerul alb. Nefe-

ricitul actor își șterge obrazul cu poala lungului său anteriu. Parterul turbă de furie. Preoțimea catolică — ca odinioară preoții păgîni în circul lui Nerone — se pornește să urle amenințător. Haimanalele șugubețe ale străzilor dau buzna în teatru, strigînd și fluierînd. Călugărul însîngerat părăsește, clătinindu-se, scena, iar autorul operei sare îngrozit de la pupitru și, ca apucat de streche, o ia la goană spre casă. Orchestra se risipește. Abații, canonicii, diaconii și cîntăreții bisericești ies mulțumiți de la teatru. I-o plătiseră lui Rossini.

Au trecut cîteva zile. Paganini se afla la prietenul său. Lui Rossini nu-i venea să creadă că direcția teatrului „Argentina" continuă cu străduință reprezentațiile operei *Bărbierul din Sevilla*, că spectacolele sînt zilnice și toate biletele vîndute. Legat la cap, Rossini stătea întins pe pat.

O dată, pe la miezul nopții, Rossini a fost trezit de larma de pe uliță, care se apropia tot mai mult de ferestrele sale. Speriat, compozitorul se ridică și-l strigă pe Paganini. Nici un răspuns. Rossini ascultă cu groază cum mulțimea zgomotoasă îi repeta numele : „Rossini ! Rossini !" Muzicantul se îmbrăcă repede și intră în odaia prietenului. Paganini nicăieri. Patul nici nu fusese atins. Atunci Rossini fugi din nou în odaia lui și se ascunse sub pat. „Trebuie să fie popii, gîndea el, să știi că vin să mă bată". În aceeași clipă răsunară pași pe scară. Se auziră apoi bătăi în ușă : voci aspre, vesele, cereau să li se deschidă. Rossini amuțise. Scoțînd capul de sub pat, privi cu groază la ușă. Sub loviturile unor pumni zdraveni, ușa șubredă cedă și deodată, prin deschizătura pătrată făcută pentru pisici, în partea de jos a ușii, se ivi un cap roșcovan, foarte fioros, și se auzi un glas tunător rostind :

— Rossini ! Trezește-te ! Trezește-te, triumfătorule !

Ochii celui care spusese vorbele acestea se holbară deodată văzînd capul lui Rossini, care apăru de sub pat. Roșcovanul se dădu în lături. De după ușă, se auziră niște hohote răsunătoare. Rossini ieși în grabă de sub pat, își scutură colbul de pe haine și, luînd aerul unui om care abia s-a trezit, deschise ușa și ieși în coridor. Mulțimea se potoli pe dată. Din mijlocul ei se desprinseră patru persoane, și una din ele îi adresă compozitorului un salut, felicitîndu-l pentru succesul deosebit al operei *Băr-*

bierul. Rossini era din nou stăpîn pe sine. Se înclină calm și cu demnitate. Mulțimea aceasta de prieteni neașteptați își avea însă planul ei de acțiune. Ieșind de-a dreptul de la spectacol, ei inundară toată strada cu lumina făcliilor aprinse. Îl luară pe sus pe Rossini și îl duseră pe brațe într-o *trattoria* cu numele atît de curios : *Est, est, est*.

Sărbătorirea lui Rossini la Roma ținu trei zile. Cînd luă sfîrșit, Paganini își putut părăsi cu cugetul împăcat prietenul.

Înainte de plecare, Rossini îi întinse, tăcut, o foaie de ziar.

Paganini dăduse la Veneția unul din cele mai bune concerte ale sale. Venerabilul și bătrînul violonist Spohr[1] tocmai vizitase Veneția. Ziarul publica articolul lui Spohr, consacrat lui Paganini.

— Da, am fost la Spohr — răspunse Paganini la întrebarea lui Rossini — și am petrecut cu el o dimineață întreagă. Mi s-a părut firesc să-mi fac legături cu oameni din lumea muzicală. Am fost la el după călătoria mea la Triest. Voiam să mă scutur de impresiile Veneției, de influența liniștitoare pe care orașul acesta a avut-o tot timpul asupra mea.

Paganini citi :

„Astăzi dis-de-dimineață Paganini mi-a făcut o vizită. Astfel am avut prilejul să cunosc, în sfîrșit, personal pe omul acesta legendar, despre care, din clipa în care am trecut frontiera Italiei, mi se povestesc zilnic lucruri extraordinare. Întreaga Italie îl admiră cu înfocare. Cu toate că de obicei la noi, în Europa, asemenea concerte nu izbutesc să atragă multă lume, aici, dimpotrivă, Paganini este ascultat cu multă plăcere și chiar dacă dă douăsprezece concerte în șir, sala este mereu plină. Am încercat să aflu în amănunt prin ce anume un violonist ca Paganini încîntă atît de mult publicul. Și de fiecare dată am primit răspunsuri ce dovedeau nepriceperea în muzică a persoanelor întrebate. Începînd prin a-l lăuda plini de entuziasm, ei îl numesc mag, vrăjitor, creator de sunete, pe care nimeni pînă la ivirea lui nu le smulsese viorii. Iată

---

[1] Violonist și compozitor german ; a trăit în prima jumătate a sec. XIX (N. tr.).

textual cuvintele marelui public despre arta lui Paganini. Specialiștii care au însă o cultură muzicală — fără a tăgădui iscusința miinilor acestui violonist — afirmă că tocmai mijloacele prin care caută să impresioneze publicul îl coboară în rîndul șarlatanilor de rînd și aceste mijloace nu-i pot răscumpăra în nici un chip scăderile, și anume lipsa unui ton larg și a unui dezvoltat gust muzical in executarea unei cantilene. Totul se reduce la niște farmece de soiul acelora folosite de bătrînul scamator neamț de provincie, Scheler. Paganini și-a creat, prin purtarea lui necuviincioasă și grosolană, dușmani personali printre mulți cunoscători ai muzicii de aici. Aceștia, după ce le-am cîntat cîteva bucăți la mine acasă, mă preamăresc pretutindeni, pentru a-i face în necaz lăudărosului Paganini. Ceea ce nu-i drept. Eu nu pot fi asemuit cu Paganini. Ba chiar laudele lor nu pot decît să-mi strice, fiindcă admiratorii înfocați ai lui Paganini îmi devin dușmani, iar vrăjmașii lui au și făcut să apară în ziare un articol, spunînd că eu am reînviat, la ei în Italia, fermecătoarea și neasemuita muzică clasică a vechii școli italiene, cultivată, spre deosebire de Paganini, de către adevărații, autenticii violoniști italieni, ca Pugnani, Tartini, Corelli și alții. Articolul acesta, apărut fără voia mea în ziarul de azi, îmi va face mai mult rău decît bine, deoarece, din păcate, venețienii și marele public sînt nestrămutat încredințați că Paganini e neîntrecut".

Paganini lăsă ziarul jos.

— Dar Spohr nu m-a auzit niciodată. N-a fost la nici unul din concertele mele !

Dar tu ai fost la concertele lui ? — întrebă Rossini.

— Nu — răspunse Paganini. Celebritatea aceasta muzicală germană, cît a stat la Veneția, n-a dat nici un concert.

— Și nu știi de ce ? — îl întrebă Rossini.

Paganini dădu din umeri.

— Da — spuse Rossini — pari foarte sincer, dar mi-e necaz că nu înțelegi ! Tu i-ai închis drumul lui Spohr, care e doar cu cîțiva ani mai în vîrstă ca tine. Nu putea să dea concerte la Veneția cînd erai tu acolo. Dacă n-ai fi fost tu, el ar fi fost acoperit cu lauri și aplaudat furtunos ; dar față de tine nici n-a cutezat să iasă pe scenă.

Maestro, nici nu-ți dai seama în ce măsură talentul dumitale în ascensiune pîrjolește totul în calea lui, pe planeta noastră păcătoasă !

— Dar în ce termeni să vorbească despre mine ! — rosti Paganini. Totuși e curios, deoarece tot ce am auzit despre Spohr dovedește că-i un om de ispravă. Este adevărat că avea ingîmfarea aceea curat nemțească ; însă ieșirea aceasta din jurnal este necinstită și, de fapt, mărturisește neputința lui. Ce bine că, absorbit de studiul eroilor legendari și al mitologiei, nici nu am citit ziarele cît am stat la Veneția. Am citit în schimb poeții latini. Uite, abia acum mi-amintesc că am uitat să-ți vorbesc despre apariția unui poet extraordinar. E un lord englez, care a călătorit prin orient . . .

— Byron — îl întrerupse Rossini. Am auzit de el. Acum trăiește la Milano.

Deodată, fața lui Paganini se întunecă.

— Pe mine mă neliniștește însă întîmplarea aceea de la Bologna — spuse el. Portretul pe care l-am văzut era într-adevăr al meu.

Rossini tresări. Se uită țintă în ochii prietenului și își aminti tot ce auzise despre viața lui ascunsă. Paganini era numit omul cu dublă existență ; se spunea că era temut carbonar și un dușman al bisericii. Rossini se încredea întotdeauna numai în impresiile lui personale ; dar, mai știi, viața e uneori atît de plină de întîmplări neașteptate !

În scurtă vreme, Paganini se izbi de o nouă acțiune vădit dușmănoasă. Revenit la Milano și ales președinte al societății „Orfeul", violonistul francez Lafont îl rugă să-l primească în această asociație. Astfel s-au cunoscut. Violonistul francez era entuziasmat de Kreutzer, mărturisindu-i de la prima întîlnire admirația față de acest artist.

— Pe care din Kreutzeri îl prețuiești ? — întrebă Paganini — fiindcă sînt doi.

— Aveți dreptate. Sînt doi frați. Rodolphe și Auguste. Amîndoi născuți la Versailles și acum amîndoi trăind la Paris. L-am avut profesor pe violonistul Auguste, dar compozitorul meu preferat este Rodolphe Kreutzer, acela căruia Beethoven i-a închinat sonata pentru vioară.

Paganini încuviință din cap.

... Foarte curînd ziarele milaneze publicară o notiță anonimă, care vorbea despre superioritatea vădită a violonistului Lafont asupra lui Paganini, renumitul președinte al „Uniunii Orfeilor". „E de netăgăduit, scria ziarul, că cele dintîi sunete ale viorii domnului Lafont vor alunga, ca pe un liliac de noapte, pe această maimuță cu vioară, care a molipsit toate orașele noastre de vraja nebuniei".

— Ei, ce spui de toate astea ? — îl întrebă Lafont, întîlnindu-l. Sînt gata să primesc provocarea, dar spune-mi care dintre prietenii dumitale a dat această notiță la ziar ?

Paganini se posomorî. Cu chipul întristat, îl întrerupse pe Lafont.

— Dumneata îmi pui întrebarea în așa fel, încît eu aș putea să bănuiesc mai curînd pe prietenii dumitale... Deci, ce vom cînta dacă vom da un concert împreună ?

— Să executăm sonata pe care a cîntat-o însuși Kreutzer cu celebrul Rode.

Și, fără să mai amîne pregătirile, hotărîră data concertului peste o săptămînă.

Paganini avea însă o purtare ușuratică. Făcea adeseori plimbări în afara orașului ca să asculte „ecoul Simonettei". Acolo întîlnea un bărbat cu părul negru, puțin șchiop, cu o față neobișnuit de frumoasă, cu niște ochi negri mari, care se deda foarte stăruitor la îndeletniciri curioase : lacheul îi aducea, pe o tavă de argint, un pistol, pe care stăpînul îl slobozea în aer. Ecoul repetă de mii de ori împușcăturile.

— Lordul englez se distrează ! — îi spuse într-o zi un necunoscut, arătînd în direcția în care privea Paganini.

— E lordul Byron.

Dimpotrivă, domnul Lafont își petrecea timpul cu totul altfel. Unde dispăruse ușurința aceea de francez, care caracterizase mai înainte pe violonistul acesta neobișnuit și norocos ! Lafont avea grijă să culeagă vești prin slujitori ; trimisese chiar un chelner austriac să afle la hotel cîte ore pe zi exersează signor Paganini. Dar Paganini nu se pregătea de loc pentru concert. Se știa cu precizie că medicii din Milano îi descoperiseră o foarte curioasă formă de friguri nervoase. Fiecare ieșire pe scenă îi pricinuia o suferință trupească, încît acasă el nici nu mai punea mîna pe vioară. Lafont începu să încerce un fel de sfială.

În sfîrșit, sosi și ziua concertului.

Se adunară acolo cronicarii muzicali cei mai de seamă ai ziarelor din Europa, antreprenorii teatrelor vieneze, impresari care se hrăneau din talentul altora, precum și o mînă de paraziți curioși, pentru care atît succesele cît și insuccesele unui geniu au o egală însemnătate. Aceștia n-aveau altă țintă decît să se hrănească fie și cu firimiturile de la masa lui Paganini ca să poată mîzgăli cele șaizeci de rînduri de cronică sau să comenteze, cu nodul cravatei desfăcut și cu o mutră obraznică, faptul că geniul nu s-a menținut la înălțimea așteptată și să se simtă măcar în închipuire, fie și pentru o clipă, mai presus decît Paganini.

Paganini păși cu inima grea în cabina artiștilor.

Vesel, violonistul cel original cu plete lungi, îmbrăcat într-o haină cenușie scurtă, cu pantaloni roșii, ciorapi gri vărgați, cu pantofi cenușii și, oricît de ciudat s-ar părea, cu ordinul „Legiunea de onoare“ la butonieră, ieși în întîmpinarea adversarului său, rostind cuvintele de salut.

Paganini cîntă cel dintîi. Uitase de întrecere. Cînta, ca de obicei, cu o grozavă încordare a forțelor sale, dar și cu acea ușurință aparentă, care încînta și vrăjea întotdeauna pe ascultători. Execută o simplă elegie pentru vioară de Corelli. Alegerea unei bucăți atît de nepretențioase pentru un concurs nedumeri auditoriul, iar nedumerirea aceasta era vecină cu nepăsarea. Apăru apoi Lafont. Paganini îl ascultă cu încîntare. Adîncimea și eleganța execuției sale cîștigă tot mai mult și mai mult simpatiile publicului. Sala răsună de aplauze ; dușmanii lui Paganini erau în delir. Toți își încordară atenția, rînduri întregi se ridicaseră în picioare. Lucrarea următoare executată de Paganini stîrni o reacție vie din partea admiratorilor săi italieni, cărora li se alăturară oaspeți de la Viena. Muzica lui pătrunzătoare și arzătoare a fost urmată de o furtună de aplauze, din partea unora, și de o explozie de revoltă, din partea celorlalți. Sala lua înfățișarea unui cîmp de luptă. Se auziră glasuri care spuneau : „Paganini se va da bătut !“

În a doua parte a concertului, focosul francez începu să-l depășească pe violonistul italian printr-o surprinzătoare virtuozitate. În executarea celei de a treia lucrări, francezul aproape biruise ; se trecu apoi la a patra, la a

cincea, și iată că, în cele din urmă, răsună și cea de a șasea bucată, *Sonata Kreutzer*. Ce se întîmplase oare cu Lafont ? Cînta fără viață, publicul aproape că nu-l mai asculta ; pe alocuri, la galerii, răsunară chiar hohote de rîs. Și iată că apăru Paganini. Execută aceeași sonată.

. . . Liniștea era acum atît de copleșitoare, încît fiecare își auzea bătăile inimii, părîndu-i-se că ele ar putea să-i stînjenească atenția ; mîinile erau strînse la piept ; respirația se întretăia și, deodată, după *fermata*[1], toată lumea pricepu această iscusită manevră a unui gimnast, a unui boxeur sau luptător, care cedează adversarului toate pozițiile, pînă în clipa hotărîtoare. Și cu cît păruse la început mai sigură înfrîngerea lui Paganini, cu atît mai limpede se vădea acum deplina lui superioritate. La sfîrșit, Paganini stătea tăcut, cu brațele întinse în lături, ținînd vioara și arcușul în mîna stîngă, parcă oferindu-se judecății tuturor celor care-l ascultaseră.

Străvechiul obicei roman de a arăta cu degetul cel mare spre pămînt și de a striga „jos" își găsi pe neașteptate o nouă aplicare în această întrecere. Sentimentul de încîntare în fața înaltei arte se împleti cu patriotismul italian. Uitînd de buna-cuviință, cetățenii italieni strigară : „Trăiască Italia ! Trăiască Paganini ! Trăiască prima vioară a lumii ! *Evviva maestro insuperato !*"

Un ofițer austriac, care asista la concert, se încruntă. Făcu semn cu mîna unui plasator, chemă un pluton al poliției austriece și arătă spre loja în care se afla monseniorul Ludovico Brem și signor Federigo Confalonieri, iar alături de el, micul său secretar Silvio Pellico și poetul Monti. Din loja aceea izbucnise strigătul „Trăiască Italia !"

Scena luă repede o altă înfățișare. Amîndoi — și francezul și italianul — se apropiară unul de altul cu pași mari și cu mîinile întinse. Francezul îi întinse mîna italianului. Adversarii se îmbrățișară și, ținîndu-se la braț, veniră la rampă. Acum era greu de spus cui îi erau adresate ovațiile. Cortina se ridică de zece ori.

---

[1] Semn deasupra unei note, care arată prelungirea peste durata obișnuită a sunetului respectiv (N. tr.).

Paganini, părăsind scena, se duse în fundul cabinei artiștilor, iar impresarul alerga pe lîngă el, căutînd să-i șoptească ceva la ureche. Paganini nici nu-l băgă în seamă; îi aruncă apoi un disprețuitor „nu“ și dispăru.

Francezul primi un onorar dublu, care-i asigură o călătorie prin Europa, timp de un an.

Căutarea Euridicei rămase zadarnică. N-o găsi nici la Torino, nici la Milano, nici la Bologna. Trecu o lună. Întîmplător, doi trecători, pe o stradă din Milano, pronunțară într-o convorbire cuvintele: Bianchi și Florența. Era poate vorba de Federigo Bianchi sau de signora Albertina Bianchi, sau poate de măcelarul gras și, rumen, Bianchi din Florența, cel cu prăvălia de pe Via Ricasoli? Paganini nu întrebă nimic; a doua zi porni spre Florența.

Acolo concerta tocmai violonistul polonez Lipinski. După o întîlnire prietenească, ei dădură împreună două concerte. Paganini îl convinsese apoi să meargă cu el la Piacenza și Genova.

Vorbind despre muzică, despre problemele ce preocupau în acel timp lumea muzicală, ei aduseseră în discuție de mai multe ori cearta care luase naștere la Paris între cei doi maeștri ai muzicii— profundul Gluck, autorul lui *Orfeu*, și Piccini, autor de melodii ușoare — ceartă care a tulburat — la timpul ei — pe toți muzicienii din Europa. Paganini nu pricepea rostul acestei controverse. Slujirea fără prihană a sunetului frumos și a ideii muzicale erau atît de strîns împletite în execuția sa, încît el înțelegea deopotrivă și muzica lui Piccini și muzica lui Gluck. Și una și alta erau creații „justificate“. Fără rost și caraghioase i se păreau doar certurile dintre gluckiști și piccinişti. Găsea că denumirile acestea sînt pur și simplu comice și nimerite doar într-o operă bufă.

Un vapor venit din Africa aduse holera la Neapole.

— Numai dracul îi vîntură pe călătorii aceștia care nu-și mai au astîmpăr! — striga proprietarul casei unde locuise Paganini. Și cu toată truda ce-și dete marele violonist spre a-l convinge că, de vreme ce venise cu diligența de la Roma, nu putea fi socotit un călător sosit tocmai de pe mare, cel care-l găzduise rămase neinduplecat; Paganini nu se dădu bătut. Stăpînul casei însă, împreună cu cei doi

fii ai săi, cu soția și cu fiica sa, se postară în ușa lui Paganini, înarmați cu toate crătițile din bucătărie. Patul în care dormise violonistul a fost scos în uliță și pe el gazdele au grămădit toată averea, nu prea mare, a violonistului, împreună cu celebra vioară Guarneri. Începu să picure. Atunci Paganini alergă în stradă ca să-și acopere comoara, și acolo a fost nevoit să rămînă fiindcă inamicul pusese stăpînire pe toate pozițiile-cheie. Tremurînd sub șfichiuirile ploii reci de toamnă, care tocmai începuse pe neașteptate, el rămase în drum, ca un copil neajutorat, pînă ce Lipinski, venind în vizită, îl luă la el acasă.

Paganini se îmbolnăvi. Între timp află de cumplitele evenimente petrecute în nord. La Torino izbucnise o răscoală, întocmai ca aceea care, cu un an înainte, răbufnise la Neapole. Despre aceste lucruri se vorbea doar în șoaptă, și din această cauză Paganini n-avea știri precise.

Abia cînd sosi la Milano, după ce se despărți de prietenul său polonez, văzu cu groază cele ce se întîmplaseră. Nereușita răscoalelor carbonare, izbucnite la date diferite și cu acțiuni necoordonate între organizațiile din sud și cele din nord, dăduse prilej la nenumărate arestări. Regele Neapolului, arestat de către carbonari și liberat numai după ce jurase că va fi credincios poporului, luase acum din nou tronul cu ajutorul corpurilor de armată străine, unite în acest scop. Din cauza prea marii încrederi pe care conducătorii carbonarilor o avuseseră în puterile lor, răscoalele de la Torino și Milano au fost înăbușite cu ușurință.

Senior Federigo Confalonieri, Silvio Pellico, Maroncelii și mii de alți carbonari fuseseră aruncați în închisori de către autoritățile austriece.

Ca răspuns la mișcarea carbonară, biserica papală alcătuise niște detașamente de *calderari* — căldărari. Agenții iezuiți înrolaseră în serviciul bisericii romane pungași de tot soiul și tîlhari de drumul mare.

Primind binecuvîntarea înalt preasfîntului părinte, detașamentele de *calderari* se puseră pe lucru. Activitatea de pregătire consta în culegerea de informații. În piețe se instalară urne, în care se aruncau liste cu numele celor denunțați. Preoții, stînd chiar lîngă urne, acordau denunțătorilor iertarea păcatelor. Listele se cercetau în mare taină

și, după un timp mai lung sau mai scurt, cei bănuiți că au participat la mișcarea carbonarilor dispăreau.

După ce străbătuse în lung și în lat Italia, în propria lui trăsură, pe care în cele din urmă fusese nevoit să și-o cumpere, Paganini se opri din nou la Milano. Aici Rolla îi predă o scrisoare care-l aștepta. Deschizînd cu nerăbdare plicul, el simți cum sîngele îi năvălește în cap.

Dimineața, Paganini gonea spre sud, recitind tot drumul rîndurile scrisorii care-l răscolise atît de tare.

„Asta-i dragostea ? Oare mă iubește ?" se întreba el înfiorat. Nu-și mai punea întrebarea dacă și el o iubește.

Cu inima gata să-i sară din piept se apropie de o căsuță nu departe de scara spaniolă. Sus, în bătaia lunii. strălucea biserica *Trinita dei Monti*. O mînă de muzicanți ambulanți cîntau din cimpoaie. În colțul străzii o fată în rochie albă și un tînăr cu uniformă albastră, chivără albastră și epoleți de ofițer de stat major se sărutau de zor, luîndu-și rămas bun. Paganini bătu la ușă. Bătu a doua oară. Se auzi o voce bărbătească foarte arțăgoasă :

Paganini întrebă dacă o poate vedea pe signora Bianchi. Ușa se întredeschise.

Signora Bianchi a plecat acum trei zile.

— Ce-ai spus ? — mai întrebă o dată Paganini.

Bătrîna îi închise ușa în nas. Paganini își puse jos micul său geamantan și se așeză istovit pe el, acoperindu-și fața cu palmele. Poarta scîrții și bătrîna apăru cu un felinar, pe care-l apropie de obrazul lui.

— Cum vă numiți ?

Primind răspunsul, ea îi înmînă un plic trandafiriu și parfumat. Paganini îi dădu o liră ; pe chipul bătrînei apăru un soi de zîmbet. Paganini o rugă să-i țină felinarul, ca să poată citi scrisoarea, ce-i tremura în mînă. Signora Bianchi îi fixa o întîlnire la Neapole. Scrisoarea era scurtă : „Te aștept la Neapole, la hotelul Soare".

În dimineața următoare începu o altă goană. A doua zi seara, sub același clar de lună ca și în ajun, el își atinse ținta. Fu primit în casă și rugat să aștepte. Signora Bianchi nu stătea chiar în hotel, ci într-o aripă separată, locuită de proprietar. I se spuse că vor căuta de îndată să afle unde este. Paganini aștepta într-o cameră destul de ciudat

mobilată. Inima îi zvîcnea năvalnic, numărînd secundele ce-i mai rămăseseră pînă la revedere și voind parcă să zorească mersul timpului. Deodată apăru în odaie o tînără veselă, îmbrăcată în alb, care, zîmbind, fredona în tact de vals : „Paganini, Paganini, Paganini".

— Ce ciudat ești ! — îi zise ea. Făcu apoi o piruetă, pocnind din palme chiar sub nasul lui Paganini. Degeaba aștepți ! Păsărica a zburat în zori la Palermo.

. . . La o cotitură, un afiș enorm cu portretul lui Paganini. Pe el scria : „Noul Orfeu, maestru neîntrecut — *Maestro insuperato !*" „Desigur, un afiș de anul trecut", gîndi Paganini. Da' de unde ! Era afișul unui concert care se ținuse acum trei zile.

— Ce-o mai fi asta ! Paganini vru să oprească trăsura și făcu semn vizitiului cu capul.

— Da, da ! — îi strigă acesta. Bine că v-ați reintors. Înseamnă că celălalt a plecat spre nord, nu ?

— Care celălalt ? . . .

O mare neliniște puse stăpînire pe Paganini. Va să zică cineva dădea concerte, folosindu-se de numele lui Cine o fi, cine o fi acest ciudat șarlatan ?

. . . Cu cît se apropia de Palermo cu atît era mai cald. O furie neputincioasă îi zgîndărea inima, ori de cîte ori pierdea două-trei ceasuri cu schimbarea cailor ; cîte o dată pierdea însă și optsprezece ! După o noapte întreagă de așteptare, iată și marea. Se afla în sudul Italiei, acolo unde agavele ating înălțimea unui stat de om.

Păstori călări, purtînd pălării uriașe și puști spînzurate pe umăr, păzeau turmele. Cu chipurile lor aspre, pîrlite de soare, înalți și mlădioși, cu pene în păr, cu nasuri coroiate și ochi de vultur, ei semănau cu popi ce aduceau a tîlhari și cu tîlhari ce aduceau a popi. Pe capră se urcă un însoțitor special cu carabină pe spate. Pentru aceasta Paganini trebuia să plătească deosebit cincisprezece lire, fiind o pază obligatorie. „Dacă nu luați un însoțitor o să fie rău", îl prevenise pe violonist cineva de la hotel.

În sfîrșit, urmă trecerea peste mare care nu dură mult. Atmosfera era liniștită, valurile enorme, verzi și pieptișe.

Palermo. De aci n-are unde să mai fugă. Mai departe e marea și țărmul african. Mai departe . . . Algerul, Tuni-

sul și nisipurile pustiului. „Dacă fuge de ea însăși, se gîndi Paganini, atunci goana va dura cît și viața! Dar dacă fuge de mine . . . ?“

Ca un cuțit i se înfipse în minte un gînd, mai bine zis o evocare, o imagine : într-o încăpere a muzeului din Neapole, o lespede dreptunghiulară — ca o piatră de mormînt — și pe ea, culcată, statuia albă de marmură a unui hermafrodit.

Locuitorii Siciliei nu sînt prea iubitori de muzică. La concertele teatrului din Palermo majoritatea publicului era alcătuită din marinari, ofițeri austrieci și călători sosiți întîmplător în oraș. Familia Abd-ar-Rahman — tatăl și cu cei patru feciori — ocupa, de fiecare dată, fotolii în rîndul întîi.

Cu timpul afișele concertelor vocal-instrumentale date de către signora Antonia Bianchi și Niccolo Paganini se vedeau din ce în ce mai rar. Signora Antonia rîvnea la gloria muzicală. Chiar după al treilea concert începură certurile. Soția lui Paganini socotea că violonistul trebuia doar s-o acompanieze. Rîzînd, Paganini încercă s-o convingă că în relațiile artistice dintre ei nu poate fi vorba de acompaniament, fiecare avînd să-și execute separat partea lui. Pe urmă însă, ea cedă cu ușurință.

Paganini a observat o strălucire neobișnuită a ochilor Antoniei și o rumeneală cu totul deosebită în obrazul ei, tălmăcindu-le așa cum se cuvenea. Antonia îi întări și ea bănuielile. Într-un sat lîngă Paestum, în munți, trăia o mătușă a ei. În asemenea împrejurări, o femeie are nevoie de ajutorul altei femei.

Bătrînă, cicălitoare, cu nasul coroiat și chip de sibilă, cu vădit amestec de sînge grecesc în vine, mătușa Antoniei se împrieteni repede cu Paganini. Îi plăcea omul acesta ironic și nerăbdarea cu care-și aștepta copilul, bogăția și independența lui. Foarte curînd izbuti să se certe cu nepoată-sa din pricina deselor și nestăvilitelor laude pe care le aducea lui signor Paganini. În schimb, cu noua sa rubedenie, bătrîna nu se certă decît o singură dată, și atunci dintr-o pricină neînsemnată. Mătușa se tot mira că, deși însărcinată, Antonia nu avea toane. O femeie însărcinată

trebuia întotdeauna să fie cu toane. Paganini o rugă să nu-i vîre în cap nepoată-si asemenea gînduri primejdioase.

Era însă prea tîrziu : signora Antonia pornise să facă tot felul de nazuri.

Prima ceartă între soţi izbucni în legătură cu ştirea morţii mai multora dintre prietenii lui Paganini, în nordul Italiei. Supărarea dură două zile, timp în care soţii nu schimbară nici un cuvînt. În mod neaşteptat, signora Bianchi osîndi cu indignare simpatiile soţului ei pentru răsculaţi, susţinînd cu tărie că „ea singură, cu mîinile ei, ar sugruma pe orice carbonar".

Paganini îşi făcuse la Palermo un mic cerc de cunoştinţe. Îi plăcea să-şi petreacă timpul în tihnă, nu departe de oraş, în cartierul colibelor pescăreşti. După cum mărturisese el însuşi, acolo, în golful acela mic, unde sute de pescari sicilieni soseau cu bărcile şi se aşezau în jurul lui ca să-l asculte, acolo găsea el cea mai mare răsplată pentru muzica sa. Dădea concerte sub cerul liber în seri liniştite şi fără vînt, cînd pînzele colorate ale bărcilor, întoarse de la pescuit, atîrnau ca nişte pete vii, în scînteierea razelor amurgului.

La 23 iulie 1825, văzu lumina zilei Achillino Paganini. Din toate cîte se ştiu despre viaţa marelui violonist, numai această dată este cu desăvîrşire precisă. Chiar în privinţa naşterii lui Niccolo Paganini există controverse între biografi. Panegiricul închinat marelui violonist de către admiratorul său Schottky, toate scrisorile violonistului, cercetările de mai tîrziu şi diferitele acte şi documente nu îngăduie să se stabilească o cronologie precisă a activităţii şi vieţii marelui violonist. Singură data naşterii fiului său, 23 iulie 1825, este aceeaşi în toate actele.

PREFACEREA EURIDICEI

Cel dintîi zîmbet al copilului îl aduse pe Paganini într-o stare de încîntare deosebită. I se părea că tot ce fusese mai înainte se irosise, că viața lui întreagă trecuse în ochii aceia albaștri. Orbirea lui era atît de mare, încît nu băgă de seamă nemulțumirea soției, care se plîngea că vocea i se alterase după naștere, nici că femeia pizmuia copilul ce-i răpise atenția bărbatului.

Cu mult înainte de nașterea lui Achillino, signora Antonia visase o călătorie în nord și dorise să dea concerte prin Europa. Acum trebuia însă să asculte de spusele soțului, care-i mărturisea că e foarte mulțumit cu viața de la Palermo. Îi spunea că de mic copil îi intrase în oase frigul zăpezilor din preajma lacurilor alpine și de la Cremona și că nici nu se poate încălzi îndeajuns, avînd nevoie de arșița soarelui sicilian.

El vedea o desfătare în viaţa aceea tihnită de la Palermo. I se părea că se cufundă iarăşi într-un vis, ca acela trăit odinioară la Lucca.

În locul Armidei însă era acum Euridice, care, încet, încet, se prefăcea într-o Medee[1]. Numai datorită acestei prefaceri destul de grăbite, Paganini a fost în stare să observe cum pe faţa soţiei sale, înăsprită de arşiţa soarelui, se aşternuseră umbrele anilor şi cum nişte cute subţiri şi necruţătoare se iveau deasupra buzei de sus, pînă la obraji, ameninţînd să transforme capul mînios al Medeei în acela al unei Megere[2].

Serile, Paganini îşi ducea băiatul la ţărmul mării. Copiii de pescari veneau în goană să le arate peştişori portocalii sau verzi, stele de mare, alge cu forme ciudate. Achillino întindea mînuţele ; era de ajuns ca floarea de mare să-şi mişte petalele pentru ca el să şi le retragă cu o prefăcută spaimă, după care hohotea zgomotos.

Achillino împlinise trei ani, cînd signora Antonia se săturase de viaţa aceasta plină de lîncezeală. Femeia se îngrăşa văzînd cu ochii. Nu mai putea îndura monotonia. Scrisorile pe care le primea Paganini de la nişte prieteni necunoscuţi din nord deveneau tot mai rare. Şi ori de cîte ori signora Antonia vorbea despre o călătorie în nord, Paganini se posomora tot mai mult. Legăturile dintre ei luaseră o asemenea întorsătură, încît doar teama de despărţire şi groaza de a-şi pierde copilul îl făcea pe Paganini să cedeze.

Sosise şi clipa cotiturii. Pe neaşteptate, simţind întrînsul năvala unei uriaşe puteri creatoare, Paganini îşi strînse tot avutul într-o singură zi şi plecă spre nord, îmbarcînd pe o corabie trăsura, caii, mătuşa cu căţelul ei, dădaca şi cei patru canari verzi — jucăria preferată a micului Achillino.

Străbătînd Munţii Calabriei, li se întîmplă un necaz care, de altfel, îl păştea pe Paganini în fiecare zi. Întîlnind o procesiune religioasă, el nu se cobori din trăsătură şi nu-şi făcu semnul crucii, astfel nearătîndu-se îndeajuns de

[1] Personaj mitologic — vrăjitoare (N. tr.).

[2] Personaj mitologic — una din cele trei furii, zeiţe ale infernului (N. tr.).

smerit față de biserică. Din porunca preotului, jandarmul satului opri trăsura. Calul se smuci într-o parte. Copilul se trezi și început să plîngă, canarii ciripiră în colivie, iar cățelul începu să latre. Scîncetul copilului trezit îl scoase pe Paganini din sărite. — Ce vrea popa ăsta ? — întrebă el răstit.

Jandarmii îi cerură actele, îi însemnară numele și i le restituiră într-o tăcere amenințătoare.

La Neapole ajunseră seara.

La intrarea în oraș, bătrînul vameș se minună :

— Signor, cum de-ați putut întineri, într-adevăr, într-o săptămînă ! — Paganini îl privi uimit. Vameșul se ploconi în fața lui și, stingherit, se îndreptă spre ușă de-a-ndăratelea, neîndrăznind să întoarcă spatele marelui violonist.

La hotelul „Soarele" de pe strada Constantinopol, portarul, lăsînd să treacă trăsura în curte, exclamă :

— Maestro, excelență, cum ați întinerit !

„Napolitanii aceștia pesemne că s-au țicnit !" gîndi Paganini.

La restaurantul hotelului era un afiș uriaș care anunța că celebrul violonist Paganini, sosit de la Palermo, va da un concert. Paganini apucă o farfurie, o aruncă jos, trase fața de masă și tună :

— Ce dracu s-a petrecut aici la Neapole ?

Speriat, proprietarul hotelului intră în sufragerie.

— Ce doriți signor ? Ce s-a întîmplat ?

Îi arătă afișul de pe perete.

— Da, da, spuse proprietarul cu un ton, de parcă era sigur că-l va bucura pe Paganini. A fost arestat, a fost arestat acum trei zile. Era un pîrlit de contabil din Salerno, care cînta pe la nunțile din Amalfi, Atrani și Ravello.

Paganini bătu cu pumnul în masă.

— Dracu să vă ia pe toți din Lacava, Salerno, Neapole și Pesto, și mai adăugă cîteva ocări pe care le uitase de mult și care făceau parte din limbajul obișnuit celor de la „Han".

Primul concert îi aduse o altă surpriză. Paganini nu-i mai recunoștea pe napolitanii de odinioară, pe înfocații admiratori ai artei sale. O parte din ei îl aplaudau cu ardoare, ca și altădată, dar primele patru rînduri și alte cîteva grupuri răzlețe păstrau o tăcere grea.

Din rîndul întîi, un om înalt, înveşmîntat în negru, îl privea tot timpul pieziş, cu o căutătură pătrunzătoare şi duşmănoasă.

Toate biletele fuseseră vîndute. A doua zi, Paganini şi Antonia se hotărîră să facă o vizită autorităţilor şi muzicienilor de vază din oraş. Găsiră închise mai toate uşile. Poate că era numai o simplă întîmplare. Paganini nu se nelinişti. Dar cînd trăsura plecă din faţa celei de a şasea uşi tot închise, el îşi privi soţia şi-i spuse că orice nouă încercare va rămîne zadarnică.

Antonia nu cobori la masă. Erau la ea în vizită două prietene, artiste în baletul teatrului. După plecarea lor, Antonia îi spuse că s-a petrecut o adîncă schimbare în mentalitatea napolitanilor şi că ar fi mai bine să părăsească grabnic oraşul. Pedepsele aspre date de Bourbonii reveniţi din exil la Neapole risipiseră veselia de altădată a oraşului.

— Nu trebuie să uiţi, domnul meu — îi spuse Antonia — că Neapole a fost un cuib al anticriştilor, al carbonarilor. Muzicanţii din Neapole sînt încredinţaţi că păstrezi legături cu puterile întunericului şi că numai cu ajutorul diavolului ai căpătat puterea ta îngrozitoare. Fiindcă veni vorba, ai putea să-mi spui şi mie, sincer, ca unei soţii, ce fel de coarde ai la vioara ta ?

— O, signora, oricum ar fi aceste corzi, să ştii că ele sună mult mai frumos decît vocea dumitale hodorogită.

Simţea că se înăbuşă. Lui, unui om cu convingeri atît de neclintite şi pe care dragostea pentru artă îl sustrăsese de la orice alte îndeletniciri, i se păreau de o îngrozitoare absurditate toate aceste ecouri ale barbariei medievale şi ale persecuţiei inchizitoriale, toată această măruntă josnicie a oamenilor, tot acest fanatism al bisericii catolice. Furia neputinţei lui în faţa prostiei omeneşti îl înăbuşea.

Mama copilului său adorat, soţia sa, îl privea cu ochi blînzi liniştiţi. Pasămite, înţelesese chinul care-i răscolea conştiinţa şi îl buimăcise pentru o clipă. Ea clătină din cap, îşi cobori genele minunate şi încruntă sprincenele de Medee. Tot chipul ei exprima durere şi îngîndurare. Apoi, cu o privire senină şi potolită, care te pătrundea pînă în adîncul sufletului, Euridicea lui rosti :

— Dacă va merge așa, cîștigurile vor seca. Concertele nu ne vor mai aduce nici un ban . . .

Paganini însă nu o mai asculta.

Dis-de-dimineață, părăsindu-și soțul și copilul, signora Antonia porni cu diligența spre Roma. Datorită vechilor ei legături artistice cu aristocrația administrativă și clericală a capitalei apostolice, ea pătrunse peste tot unde era nevoie ca să pregătească venirea soțului ei la Roma.

Acolo la Roma, în camera de hotel ce-i fusese rezervată, Paganini se pomeni cu vechiul său prieten Rossini. Se aruncară unul în brațele celuilalt. Dîndu-i drumul din îmbrățișare, Rossini îl anunță că dirijorul său se îmbolnăvise și că el venise tocmai să-l roage ca să-l înlocuiască. Nu încăpea nici o îndoială că Paganini era de acord. Prietenii abia se așezară, că dădu buzna în odaie un băiețandru, întinzîndu-i lui Rossini un bilețel.

— Sărmanul Bello ! — spuse Rossini. A murit ! Soarta însăși mi te-a adus în locul lui.

— Cînd e repetiția ? — întrebă Paganini.

— După apusul soarelui — răspunse mirat Rossini. Dar . . . Ia să vedem ce zi e azi !

— E vineri.

Chipul lui Rossini se posomorî.

— Vineri ? Asta înseamnă că pierd încă o zi. Am pierdut o săptămînă întreagă din pricina bolii lui Bello. Cînd o să mi se mai reprezinte opera ?

Pe scară se auziră niște glasuri voioase și zornăit de pinteni. Foarte bine dispusă, signora Antonia urca scara rîzînd. Un mustăcios ofițer austriac își lua rămas bun de la dînsa, în fața ușii care era deschisă, lăsînd să se vadă totul. Signora Antonia zîmbi ofițerului, care îi sărută mîna dreaptă, apoi pe cea stîngă pe urmă iar pe cea dreaptă . . . „Cînd o să termine oare cu sărutatul mîinilor ?" gîndi Paganini. Rossini amuțise. Signora Antonia intră în cameră. În urma ei, suiau scara doi preoți unul în sutană violetă și altul în rasă cafenie, încinși cu funii, un tînăr îmbrăcat în uniformă militară și un bătrîn în haină neagră. Cu toții intrară în odaia lui Paganini în urma signorei care, auzind ultimele cuvinte, zise :

— Ei și ce dacă e vineri, signor Rossini ? Aprobarea pentru repetiție e dată ! Chiar azi dimineață, de la Tras-

tevere, am fost la monseniorul cardinal — șef al poliției, și el a încuviințat și vinerea ca zi de repetiție. Chiar și ție, se apropie ea de Paganini, luîndu-l de bărbie, ți-a acordat dreptul de a da concerte.

De trei zile țineau repetițiile. Rossini era peste măsură de mulțumit. Orchestra, care la început era revoltată de cerințele lui Paganini, se preschimbase acum într-o menajerie supusă, domesticită. Și Bello acela . . . „Se spune că muzicalitatea este înnăscută la italieni. Dar atunci de unde atîtea sunete barbare ?“ se întrebă Paganini.

Mai trecură încă două zile și orchestra era de nerecunoscut. Instrumentiștii, care pînă atunci socoteau orice încruntare a sprîncenelor lui Paganini drept o jignire personală, începură deodată a-i privi cu atenție chipul, încercînd o adevărată plăcere atunci cînd cutele brăzdate de oboseală i se netezeau pe față. *Ecco !* striga Paganini. *Bravissimo !* Și oamenii aceștia, care pînă atunci fuseseră străini unul de altul și care numai printr-un capriciu al soartei se pomeniseră strînși laolaltă în fața pupitrului de dirijor al violonistului despre care umblau tot felul de zvonuri ciudate, fură cuprinși deodată de o nepotolită dorință de a sluji adevărata artă, ceea ce deveni pentru ei o faptă eroică, un uriaș țel al vieții. Supunîndu-se baghetei de fildeș a acestui om ciudat, fiecare simțea că devine un mare artist, căutînd să se ridice la o virtuozitate a execuției.

Sosi și ziua premierei noii opere a lui Rossini. Compozitorul — signor Ioachim, cum îl numeau ofițerii austrieci — stătea palid într-o cabină mică de lîngă culise. Pe masă, în fața lui, se afla un pahar cu suc de portocale la gheață și o carte cu scoarțe roșii. Paganini zăbovea.

Cînd apăru, Rossini îl apucă de mîneca redingotei și-l trase spre masă. Îi arătă cartea cu dedicația : *Don de l'auteur* (Din partea autorului). Înadins deschise la pagina patrusute cincizeci și unu. Era *Viața lui Rossini*, scrisă de domnul Stendhal și tipărită în 1824, la Paris, pe strada Butoire.

— Ți-l mai amintești ? L-ai văzut la Bologna ? Era cel mai mare scandalagiu dintre toți ofițerii regimentului șase de dragoni. Iar strada Butoire, știi, e strada unde locuiește cel mai năstrușnic poet francez, Béranger, împreună cu

autorul *Marsiliezei*, Rouget de Lisle. Acesta e paralizat și trăiește în mare mizerie. Am fost în strada aceea și acolo am primit cartea.

Paganini străbătu rîndurile ce i le închinase domnul Stendhal.

Citi acolo că el este prima vioară a Italiei și poate cel mai mare violonist pe care l-a avut omenirea, dar că și-a dezvoltat talentul său uimitor nu datorită unor exerciții fără preget în vreun conservator, ci datorită faptului că, împins de rătăcirile dragostei, a ajuns — se spune — la închisoare, unde a stat mai mulți ani. Stingher, părăsit de oameni, amenințat cu moartea pe eșafod, el a avut la îndemînă o singură îndeletnicire : vioara. Acolo a învățat el să-și reverse sufletul în sunetele viorii. Serile nesfîrșite din închisoare i-au dat putința să atingă desăvîrșirea în exprimarea acestui nou limbaj, negrăit încă. Dar nu e de ajuns să-l asculți pe Paganini la concerte, unde, ca un Hercule, doboară pe orice violonist din toată Europa care ar încerca să se ia la întrecere cu dînsul. Trebuie să-l asculți cînd își cîntă propriile sale capricii, într-o stare de inspirație care-l face uneori să pară un posedat. Caracterizînd aceste capricii, autorul adaugă că, în ceea ce privește executarea lor, sînt de o greutate nemăsurată, de multe ori chiar de neînvins pentru alții și că toate concertele, oricît de grele ar fi, rămîn o nimica toată față de aceste capricii.

Paganini vru să pună cartea pe masă, dar ea căzu jos, foile i se îndoiră și — lucrul cel mai supărător — punîndu-și mănușa albă, Paganini îi strivi în picioare coperta atît de îngrijită.

Cu pași repezi, tinerești, porni spre orchestră și urcă în fugă treptele de la pupitru. Era palid. O lovitură scurtă a baghetei în pupitru, o clipă de atenție încordată și sala se umplu de cele mai melodioase sunete pe care le auzise pînă atunci Italia, sunetele noii opere a lui Rossini.

În pauza de după actul întîi, un ofițer scund și mustăcios, zornăindu-și pintenii prea mari, intră în cabina unde Paganini se afla cu autorul operei. Amîndoi tăceau și tăcerea era atît de grea, încît tînărul acesta în uniformă rămase în ușă, neîndrăznind să treacă pragul. Rossini îl observă cel dintîi și, ispitit de un gînd, își zise : „Să-l vezi cum pe loc o să-și dreagă glasul și o să-și netezească mustața cu

mîna dreaptă !" Cînd ofițerul, parcă sugestionat, procedă întocmai, Rossini nu-și mai putu stăpîni risul. Paganini ridică fruntea.

— Ce doriți ? — întrebă el, sculindu-se în picioare.

Ofițerul salută. „Slavă domnului, își zise Paganini, prin urmare n-are de gînd să mă aresteze, dracu să-l ia !" Scoase dintr-o geantă de piele un plic uriaș și îl înmînă lui Paganini. Era sigilat cu cinci peceți de ceară roșie și un șnur de mătase atîrna dintr-un colț. Ofițerul salută și, dînd draperia la o parte cu o mișcare dibace, dispăru pe ușă. Paganini zări pe coridor o mulțime de oameni, îmbulzindu-se. Trase mașinal șnurul. Plicul se desfăcu. Era un act cu tiara papală și cheile încrucișate, prin care sfîntul părinte, locțiitorul lui Christos pe pămînt, binecuvînta slujirea îngerească a robului curiei apostolice și credinciosului fiu al bisericii ecumenice, Niccolo Paganini, și-l ridica la rangul de cavaler al ordinului „Pintenul de aur", ale cărui embleme erau alăturate. Panglica și frumoasa bijuterie erau în palma lui Paganini. Iar el, ca un copil care a găsit o scoică frumoasă pe malul mării, le privea nedumerit.

Purtat pe brațe, el apăru la rampă, ținînd în palma deschisă briliantele încrustate în aur și mulțumi uluit auditoriului. Se plecă pînă la pămînt, îndoindu-se, și își duse mîna la inimă, ca semn al nedumeririi lui în fața acestei atenții din partea marelui pontif, ca semn că el, un om smerit, cere iertare publicului din Roma, pentru covîrșitorul său talent. Cerea parcă oamenilor să-i ierte genialitatea, cerea uriașului teatru să-i ierte neîntrecuta putere de inspirație, cerea să-l ierte nemernicii și jandarmii, hoții și funcționarii, frizerii, pețitoarele și bancherii din Roma, că e cu mult deasupra lor și cu mult mai demn ; să-l ierte că-și mistuie, clipă cu clipă, viața pe rugul uriaș al artei nemuritoare. Le cerea iertare fiindcă niciodată el nu va fi în stare să ajungă un ticălos, un tîlhar, un slujbaș de rînd într-o prăpădită cancelarie clericală. Cardinalul guvernator și prelații din primul rînd zîmbeau cu bunăvoință, aplaudînd cu mîinile lor grăsuțe pe violonistul acesta neînsemnat, care atrăsese asupra sa mărinimia sanctității sale. Ei îi vedeau doar plecăciunile și nu-și dădeau seama că acest geniu neînțeles, și din această pricină desconsiderat, își cerea iertare pentru talentul său copleșitor, gîndindu-se în

acele clipe la micuțul care dormea acasă, la micuțul cu ochii senini, cu zîmbetul înțelept ca însăși firea și cu obrăjorii vioi, la făptura a cărei existență depinde pe de-a-ntregul de tatăl ei.

Aplauzele răsunau din ce în ce mai tare. Publicul vuia și urla. Paganini simți și mai limpede superioritatea lui față de toți acești oameni, iar sentimentul acesta îl îmbăta. Sîngele îndrăzneților corăbieri genovezi îi năvălea orgolios în tîmple. Apoi îl cuprinse o milă nesfîrșită pentru puzderia de lume din fața lui.

Cu simțămîntul apăsător al singurătății, Paganini se urcă și se așeză în trăsură ; lîngă el ședea Antonia. Fața ei aprinsă, buzele prea roșii, ochii strălucitori trădau că era nespus de încîntată de efectul produs. Se aștepta ca soțul ei să înceapă vorba ; trebuia să fie copleșit de recunoștință. Paganini însă, ostenit, își lăsă capul pe umăr și distrat nu simți cînd plicul cu sigiliile pontificale îi alunecase din mîini. Ceara roșie pocni sub călcîiul pantofului său de lac, negru.

Signora Antonia aruncă o privire bărbatului ei. Cutremurată de o purtare atît de nepăsătoare față de bunăvoința sfîntului părinte, Antonia începu să țipe îngrozită și își plesni soțul peste obraz. Vizitiul nu se întoarse, dar caii speriați o luară la goană, smucind trăsura din loc. Paganini se lăsă pe pernele trăsurii, închizînd ochii. Pînă a doua zi nici unul nu rosti vreun cuvînt.

Dimineața Paganini scoase „Ponsonul“[1] și îl puse la umărul firav al copilului. Acesta apucă bucuros arcușul. Învățase să-l imite pe tată-său și cu degetele lui micuțe, în care ținea arcușul, apăsa mecanic coardele, scoțînd din vioară niște sunete plîngărețe și caraghioase de copil.

— E rivalul meu — exclamă, rîzînd, Paganini. Pe cuvînt de cinste e rivalul meu și cîntă mult mai bine decît mine. Tu ești micul cavaler al ordinului „Pintenul de aur“, zise el, învîrtindu-și copilul prin cameră. Sanctitatea sa a învrednicit cu această cinste numai pe trei muzicieni : pe Mozart, pe Gluck și pe mine. O, comoara mea, cu cît ești tu mai vrednic decît tatăl tău !

---

[1] Vioara Stradivarius pentru copii (N. tr.).

Signora Antonia intră în cameră, dar nu rosti nici o vorbă despre cele petrecute în ajun.

Paganini o privi simplu, fără nici o atenție deosebită. Se hotărîse să treacă peste orice ambiție, să uite cele întîmplate, și aceasta mai ales pentru ea, pentru Antonia.

Ea însă nu uita niciodată nimic, ținea minte totul, pînă în cele mai mici amănunte, și dacă acum tăcea, o făcea doar pentru că nu se putea bizui îndestul pe elocvența ei. Pe lîngă aceasta, ea, ca vrednică fiică a bisericii catolice, socotea păcat grozav orice împotrivire cît de mică la poruncile religiei. De asemenea i se părea zadarnică orice încercare de a îndrepta, cu argumentele limpezii judecăți, pe cel care mergea împotriva locțiitorului lui Christos pe pămînt și a colaboratorilor săi. O stingherea mai ales faptul că reușita planului pe care vroia să-l realizeze nu atîrna întru totul numai de ea. Era aproape sigură că Paganini va refuza s-o însoțească în seara aceea la recepția dată de monseniorul cardinal-șef al poliției.

Cînd, în cele din urmă, ea a început atacul, Paganini, împotriva tuturor așteptărilor, nu opuse nici o rezistență, căci nu pricepuse prea bine despre ce era vorba. În trăsură, era neliniștit doar de Achillino, care, înainte de a adormi, tușise de cîteva ori și nemulțumit că nimeni nu-i adusese aminte să-și ia vioara.

În timpul recepției de la cardinal, un om pipernicit, cu peruca pudrată și plin de decorații, stele și panglici, se apropie de Paganini. Se interesă de interpretarea renumitului violonist, de tainele măiestriei sale. De undeva apăru o vioară ; era opera ieftină a unui meșter fără talent, care vindea astfel de instrumente dibacilor lăutari care cîntau pe la nunți. Dar iată că arcușul lui Paganini o atinse și vioara începu să cînte cum nu mai cîntase nicicînd, în mîna nimănui.

Cînd lăsă jos arcușul, omulețul cu nenumărate decorații rosti plin de bunăvoință :

— Să veniți la noi, la Viena. Puteți spune peste tot că v-a invitat ducele de Portalla. Toate drumurile Europei de azi vă sînt deschise, căci puterea mea urmează întru totul poruncile lui Christos și ale marelui pontif. Dacă veți aminti că aici, la Roma, ați fost la mine, fiți încredințat că toate drumurile de dincolo de Alpi vă vor fi deschise.

La întoarcere, cînd signora Antonia îl iscodi neliniştită despre discuţiile şi impresiile sale de la recepţie, Paganini îşi aminti, deodată, că ar fi trebuit să stea de vorbă cu principele Metternich.

— Dar nici n-a fost acolo ! — zise Paganini, ca să-şi găsească o scuză.

— Cum n-a fost ? — exclamă signora, cu obrajii îmbujoraţi de mînie şi străpungînd cu ochii pe nefericitul ei soţ. Principele Metternich este acela care a stat în faţa dumitale, care ţi-a vorbit cu bunăvoinţă, iar dumneata i-ai cîntat dintr-o vioară infectă.

— Cum ? Principele Metternich ? — întrebă posomorît Paganini. Acela era doar ducele de Portalla !

— Sigur, ducele de Portalla e principele Metternich . . .

Convorbirea fu întreruptă de zornăitul unui geam spart ! La o răspîntie, cupeul lui Paganini fusese izbit de oiştea unei trăsuri trase de doi cai. După potolirea ţipetelor, a larmei, a gîlcevii iscate între cei doi vizitii, după amestecul zbirilor şi interogatoriul — cu totul neaşteptat şi jignitor — la care-l supusese pe violonist un tînăr îmbrăcat în haine negre, toţi se aşezară la locurile lor.

. . . Şi, în timp ce Paganini, întinzîndu-şi trupul ostenit pe o dormeză, adormea cu gîndul la viitoarea sa călătorie în Europa, undeva se petreceau lucruri pe care el nu le bănuia şi care aveau destulă însemnătate pentru viaţa lui.

O privire aspră ca de gheaţă se opri asupra procesului verbal adus in camera două sute patruzeci şi nouă a Vaticanului.

Interiorul odăii merita toată atenţia : un pat alb, foarte îngust, deasupra lui un crucifix de lemn negru cu chipul lui Isus răstignit, dăltuit în fildeş, tapetul de mătase zdrenţuit de pe perete, preşuri de iută aşternute pe jos, două scaune şi o masă de lemn, neacoperită. O cană de faianţă cu apă curată şi limpede şi un lighean de sticlă. Pe masă, o pană, o călimară şi un teanc de hîrtii albastre, purtînd semnul congregaţiei, iar alături, nişte foi mici de aceeaşi culoare, cu pecetea conducătorului ordinului iezuit. Nu departe de fereastră, un dulap băgat în perete cu uşile deschise . . .

Mîna care scria adresa pe un plic mare albastru nu sfîrşise primul cuvînt. Degetele lungi ale mîinii galbene ca

ceara, și strävezii, nu purtau nici o podoabă. La masă, ședea omul învrednicit cu uriașa putere de șef al ordinului iezuit.

În 1820, după moartea lui Tadeusz Brosowski, locul acestuia a fost ocupat de Alois Fortis, care, fiind plecat într-o călătorie, era înlocuit de tînărul olandez Jean Roothaan Philippe. De o stăpînire de sine și un calm neobișnuit pentru vîrsta lui, omul acesta aspru pînă la neîndurare față de sine însuși și cu un dispreț nemărginit pentru pasiunile omenești știuse să se facă respectat de toți membrii ordinului. O minte limpede, care analiza totul, îi îngăduia să dezlege temeinic și sigur feluritele probleme, atît în legătură cu viața de toate zilele, cît și cele legate de împlinirea uriașului plan de acțiune al ordinului, în cele cinci părți ale lumii.

Signor Roothaan nu primise direct informațiile referitoare la cele petrecute cu trăsura lui Paganini. Zbirii comunicau tot ce se petrecea la Roma doar cardinalului-șef al poliției.

— Nesocotitul vizitiu a fost arestat? — întrebă Roothaan.

— Nu — răspunse cel ce raporta. Era întuneric și n-a băgat de seamă . . .

Roothaan făcu un semn cu mîna și cel ce da raportul amuți.

— Prin urmare, signor Paganini și soția lui au ajuns cu bine acasă și acum se odihnesc liniștiți?

Celălalt dădu afirmativ din cap.

— Înțelegeți că vizitiul a spart tocmai geamul trăsurii lui signor Paganini, căruia sanctitatea sa i-a acordat binevoitoarea sa atenție și pe care principele Metternich l-a poftit la Viena?

— Știm!

— Și ce face vizitiul?

Raportorul dădu neputincios din umeri.

— Zice că rîndul viitor va lucra mai bine.

Roothaan dădu hîrtia la o parte.

— Neașteptata bunăvoință a ministrului austriac e de înțeles și nu ne obligă cu nimic, spuse Roothaan în șoaptă. Însă distincția acordată de sanctitatea sa este un lucru nechibzuit, care nu trebuie să se mai repete. Cîți ani are fiul

lui signor Paganini? Primind răspunsul, Roothaan căzu pe gînduri; pe urmă, ca pentru sine, adause: „Vom face în așa fel, ca educația fiului lui signor Paganini să fie încredințată unor oameni pricepuți".

La plecarea din Roma, Paganini fusese mirat de răceala lui Rossini. În ultimele zile, acesta nu auzise din toate părțile decît nesfîrșite laude, unele chiar întrecînd măsura, la adresa lui Paganini. Și cu toate că opera era scrisă de Rossini, unii parcă într-adins își subliniau în fața lui admirația pentru dirijor. Alții declarau pe față că opera cîștigase nespus de mult datorită conducerii orchestrei de către un om atît de încercat ca Paganini. În cele din urmă, Rossini căzu pe gînduri: dacă lumea vorbește atît de stăruitor de Paganini, repetînd mereu același lucru, probabil că are și de ce!

Paganini nu știa însă nimic despre toate aceste discuții.

Signora Antonia avusese grijă să se înarmeze cu o duzină de scrisori de recomandație. Gloria îi dădea aripi lui Paganini, visa Parisul... Auzise că Ferdinand Paer, marele maestro, cum i se spunea, ajunsese să preocupe gîndurile muzicienilor din Franța.

Dar cum să ajungi în Franța, cînd trecerea granițelor era îngreuiată de apăsătorul sistem al pașapoartelor, introdus de austrieci? Al cărui stat italian ești dumneata supusul, signor Paganini? Desigur cetățean al Italiei, dar Italia e doar o noțiune geografică; în Peninsula Apenină sînt vreo douăzeci de state. Dacă ai fost lăsat să călătorești de la Palermo la Roma și de acolo înspre nord, aceasta se datorește soției dumitale căreia se cuvine să-i mulțumești. Măsoară-ți orice pas! Zornăitul fiecărui bănuț, fiecărui ducat, nimerit în punga dumitale, va fi auzit pînă în cabinetul de unde te urmăresc ochi ageri, care te vor găsi la nevoie și la capătul lumii. Cîștigurile dumitale prezintă interes, signor Paganini, căci vei lăsa o mare moștenire, iar copilul dumitale va trebui să ajungă un supus fiu al bisericii catolice.

Așadar, monsenior cavaler al ordinului „Pintenul de aur", drumul spre nord îți este deschis, cu toate că nu ești un om respectabil, că nu-ți trece prin minte gîndul să scrii imnuri religioase și să cînți la vioară în biserici. Vocea divină a soției dumitale ți-a ajutat și de data aceasta,

iar bunăvoința alteței sale ducelui de Portalla, principe de Metternich, și a principelui Kaunitz iți vor asigura o primire cu onoruri în orașul maiestății sale apostolice, împăratul Franz. Păzește-te însă să faci vreun pas greșit ; nu mai citi cărți oprite, alungă-ți din minte toate gîndurile primejdioase. În regiunea lombardo-venețiană nu ești decît un supus al împăratului, iar în Cetatea Eternă ești sub supravegherea cardinalului-șef al poliției.

Dintre toți prietenii intimi ai lui Paganini nu mai era în viață decît Pino. Încredințîndu-i aproape toată averea lui — cărți, note și scrisori — Paganini o porni spre nord.

A dat concerte la Triest, Veneția, Florența, Perugia și Bologna.

Soții au petrecut o săptămînă pe malul lacului Como. Lacurile din nordul Italiei erau locurile preferate ale signorei Antonia. Paganini află, pentru prima dată, că nevastă-sa se născuse aici.

Iată și cotitura hotărîtoare. Pașapoartele au fost scoase. Începu partea anevoioasă a călătoriei în regiunea muntoasă, trecînd prin Craina, Carinthia și Stiria. Semmeringul a rămas în urmă. În depărtare, pe creste de stînci, se zăreau ruinele castelelor medievale.

Noaptea, vizitii cîntau prelung vechi cîntece slave. La popasuri, unul din ei, Lorenzino, istorisise în șoaptă că pe acolo răsar deseori strigoi din morminte, strigoi care se hrănesc cu sînge omenesc. Despăturind o batistă de mătase pe care erau brodate stîngaci crucile și cheile papale, el scoase usturoi din coș, susținînd că ăsta-i cel mai bun leac împotriva vampirilor.

Paganini a fost impresionat de basmele acestea și mai ales de povestea răpirii unui copil de către vampiri. Nopți de-a rîndul nu mai putu închide ochii, veghind somnul lui Achillino și scrutînd neliniștit întunericul.

ÎN DRUM SPRE VIENA

Ziarele vesteau sosirea marelui violonist. Oprindu-se la intrarea unui hotel vienez, Paganini zări un afiș ciudat:

„Osîndit la moarte și fugit din temniță, celebrul violonist italian Niccolo von Paganini sosește în curînd la Viena, unde va da o serie de concerte".

„Sanctitatea sa i-a iertat nenumăratele fărădelegi și omoruri".

„Grăbiți-vă ! Intrarea un ducat. Spectacolul începe la ora douăsprezece noaptea. Marele teatru din Viena".

Înfuriat, Paganini porunci să fie dus la un alt hotel. Aici însă același afiș. Antonia dădu din umeri, îndrugînd ceva despre impresarul care se dovedise neîndemînatic. Era stingherită. Paganini tăcea. Simțea că pe meleagurile acestea noi Antonia nu mai are siguranța de înainte. Succesele din Italia o amețiseră. Socotindu-se ea capul familiei, se încrezuse prea mult în puterile ei și căzuse, fără doar și poate, pe mîna unui impresar escroc. Era prea

tîrziu ca să dreagă lucrurile. Pe toate ulițele erau afișe cu figura lui Paganini la închisoare, îndărătul zăbrelelor. Era arătat cu un chip tînăr, frumos și întristat, cîntînd la vioară, așezat pe paie, în fața unui crucifix, de parcă implora iertarea păcatelor sale.

Noaptea, tîrziu, cînd omul de serviciu veni să-i ia actele, Paganini, izbind cu pumnul în masă, ceru să fie chemat numaidecît proprietarul hotelului și un ofițer de poliție.

Nici unul din ei nu pricepuse ce dorea artistul acesta abia sosit acolo. Cînd Paganini le pretinse să rupă afișele care-l făceau de rîs și îl înfățișau publicului ca pe un răufăcător, ca pe un ucigaș, ofițerul, schițînd un gest de neputință, zise că dacă *signor italiano* nu este mulțumit de autoritățile vieneze, atunci să facă o plîngere domnului Sedlenicki, ministrul poliției.

După plecarea acestor persoane atît de binevoitoare, Paganini se hotărî să vorbească serios cu Antonia. Nu o găsi în odaie. Așteptînd-o, adormi în fotoliu. Se trezi în cursul nopții, dar signora Antonia tot nu venise. Se-ntoarse spre zori și îi spuse că dormise la o prietenă, cu care cîntase cîndva la Veneția ! Paganini, parcă nici nu o auzea.

— Mi se pare însă că dumneata n-ai dormit, nu-i așa ? — îl întrebă Antonia. Culcă-te !

Paganini îi răspunse liniștit :

— Eu plec, dar dă-ți cuvîntul că nu te mai amesteci în organizarea concertelor mele.

Atunci se vădi ciudata transformare a Euridicei. Tot farmecul ei, asemănător eroinei din mitologie, se topi pe neașteptate și în fața lui Paganini se înfipse o precupeață înfuriată, grasă, cu ochii rotunzi și cu pete roșii în obraz. Cu mîinile în șolduri, ea se năpusti asupra lui cu înjurăturile cele mai grosolane. Și simțămîntul acela de singurătate din ce în ce mai mare, pe care Paganini îl încercase după prima lor ceartă, îl copleși acum, prefăcîndu-se în dezgust. Ridicînd din ce în ce tonul, Antonia, cu pumnii încleștați, se apropia din ce în ce de Paganini, care cu mîinile la spate, aștepta tăcut să vadă ce se va mai petrece. Copilul se trezi și, plîngînd, întinse mînuțele spre maică-sa. Răspunsul a fost o palmă răsunătoare.

— Toţi zic — zbieră femeia — că eşti un ateu. Mi s-a spus că eşti carbonar, că te-ai împotrivit să împlineşti rugămintea preotului de a-ţi cufunda vioara în agheasmă ca să spulberi astfel zvonurile mincinoase, că e închinată diavolului ! Nu eşti decît un vrăjmaş al bisericii creştine !

— Asta-mi place ! — strigă Paganini. Crezi că divinul Guarneri s-a străduit să făurească vioara ce o am pentru ca popii voştri să o boteze în apă ? În uneltirile lor împotriva mea ca artist, clica pravoslavnicilor nu s-ar da în lături de la nici o ticăloşie. Da ! Sînt într-adevăr legat de diavol. Mă aflu în mîna puterii necurate, dar puterea asta necurată sînt popii, iar diavolul eşti dumneata, signora !

Dintr-o săritură, signora Antonia se repezi la perete, smulse cutia cu vioara şi se năpusti asupra ei.

Achillino privea cu ochii mari, căscaţi. Trezit din somn şi nerecunoscîndu-şi mama, începu să ţipe şi alunecă din pătuc. Paganini se duse repede la el, schiţînd un gest de nedumerire, de parcă ar fi avut de ales şi neştiind unde-i mai necesar ajutorul său. Alergînd la băiat, văzu că-şi scrîntise umărul.

Signora Antonia plecă de acasă. Signor Niccolo nu era acasă nici el. Vioara, cu coardele rupte, zăcea pe podea, iar dădaca nu îndrăznea să o ridice. Dintr-o dată odaia deveni pustie.

Abia spre amiază signor Niccolo se întoarse, purtîndu-şi în braţe copilul adormit. O ursulină, soră de caritate, se aşeză lîngă pătuc. Cu ochii închişi, Paganini dormita într-un fotoliu.

Parcă printr-un capriciu al soartei, capitala Austriei devenise, anul acela, locul de întîlnire al celor mai de seamă muzicanţi din Europa. Şi astfel, concertele de la Viena au asigurat faima lui Paganini în toate oraşele europene. Ecourile presei vieneze, ca şi scrisorile violoniştilor şi compozitorilor europeni, au ajuns să fie răspîndite nu numai în toate cercurile lumii muzicale de atunci, dar, ocupînd toate coloanele cronicilor muzicale, s-au revărsat ca un şuvoi în paginile presei continentale şi au făcut ca numele lui Paganini să fie, în scurt timp, pe buzele tuturor.

Artistul vienez Meiseder era poate cel mai credincios şi singurul prieten al lui Paganini, care, într-adevăr, îl preţuia din toată inima. Asaltul impresarilor de a pune

mina pe violonist ca pe o atracție puternică, ca pe un magnet, ce le putea asigura cîștiguri fabuloase, se observase chiar de la Viena. La început Paganini fusese întîmpinat cu următoarea notiță cu caracter oficial, inspirată de cercurile guvernamentale „Ziarului teatral“ din 25 martie :

„Sosirea în orașul nostru a celebrului violonist genovez, Niccolo Paganini, constituie cel mai de seamă eveniment muzical. Întreprinzînd prima sa călătorie dincolo de granițele țării sale, Paganini vizitează în primul rînd glorioasa noastră capitală Viena — orașul artei — care desigur va răspunde prin prețuirea cuvenită talentului său la acest gest de atenție arătat orașului nostru“.

În vremea aceasta, Paganini era pe cale să sfîrșească o lucrare însemnată, pe care o numi singur : *La Mancanza delle corde* — melodia unor corzi care dispar. Era un amestec curios de teme muzicale, înveșmîntate într-o formă atît de complicată, încît după moartea lui Paganini nimeni n-a mai putut să o mai cînte. Partea introductivă a lucrării acesteia, neînchipuit de grea, se cînta pe toate corzile. Apoi, variațiunile treceau treptat într-un ușor dans polonez, pe două corzi și, în sfîrșit, partea a patra, un *adagio*, se executa pe o singură coardă. Însuși Paganini era mulțumit de noua sa lucrare.

— Dacă aș putea să scriu un *rondo* și să-l execut fără corzi — spunea el — acesta ar fi întruchiparea desăvîrșită a sunetelor ce-mi cîntă în suflet.

Prima impresie produsă de Paganini la Viena a fost aceea de uluire. Ascultătorii păreau cu totul uluiți în fața acestui fenomen de neînțeles al naturii. Primele sale concerte la Viena fură un adevărat triumf.

Cronica artistică și literară scria că Paganini nu poate fi asemuit cu nimeni, e un fenomen unic. *Gîndul muzical* nota : „Cînd execută *adagio*-urile sale, artistul se transformă de parcă ar fi atins de o baghetă magică ; vrăjitorul tehnicii muzicale lasă locul unui inspirat cîntăreț, cu o execuție neobișnuit de simplă și măreață prin limpezimea ei“. Cronicile muzicale pomeneau de notele și acordurile care păreau ecoul a zeci de viori, al unei întregi orchestre de viori. Ele vorbeau despre sunetele minunate ale unei compoziții pe patru voci, în care *pizzicato*, răsunînd pe

două voci deodată, se desfășura pe fondul unei melodii și dădea impresia de vrăjitorie ; publicul se ridica entuziasmat de pe scaune, căutînd zadarnic în spatele lui Paganini pe orchestranții nevăzuți, care se părea că îl acompaniau, repetînd pe nenumărate viori melodia principală.

Cînd Paganini ieșea din teatru și-și căuta cu ochii cupeul, vedea cum mii de priviri curioase se ațînteau asupra lui. Din cînd în cînd, simțea nevoia unei înțelegeri, a unei apropieri omenești. Iată o fată în rochie neagră de catifea, care aruncă o privire plină de curiozitate. Mai adineauri îl aplaudase, ducîndu-și batista la ochii înlăcrimați de extaz, de neînțelească încîntare. Îl privește țintă. A fost însă de ajuns ca Paganini să-și oprească o clipă ochii, copleșiți de tristețe, pe chipul ei, pentru ca dintr-o dată ea să-i răspundă cu o privire plină de ură și dispreț. Privirea aceasta spunea totul : și josnicia, plină de vulgaritate, a unei tinere aristocrate vieneze, sclavă a modei, și simțămîntul meschin al omului de rînd, care întotdeauna se teme și urăște tot ce se ridică cît de puțin deasupra sa, și suspiciunea unei catolice binecrescute, care auzise vag de bîrfelile ce roiau pe seama lui.

— Aici valurile Dunării celei mici sînt murdare — zicea Paganini.

Nespus de grăitoare a fost cearta ivită între reprezentanții cercurilor muzicale influente din Viena. La început domnul Sphor socoti că e mai prejos de demnitatea lui să-i dea vreo atenție lui Paganini. Pe urmă, totuși, își exprimă părerea, fapt care ar fi trebuit să-l doboare pe Paganini și să-l facă de rîs în ochii publicului. Se ivi însă o mică neînțelegere : în unele privințe nu toți adversarii erau de acord, așa că atunci cînd, la sugestia lui Spohr, vrăjmașii lui Paganini porniră bătălia prin presă, controversa aceasta le-a pricinuit mult rău.

Planul lor era de a dovedi că numai un public cu gust ieftin putea fi încîntat de muzica lui Paganini ; că signor Paganini nu numai că nu e un muzician de valoare, ci dimpotrivă, el aduce cu obișnuiții scamatori de circ sau cu șarlatanii ce cîntă la vioară. „E o transformare a artei pure în exerciții făcute la voia întîmplării de către un om ahtiat după bani, așa cum este, după părerea noastră, parvenitul acesta italian. Nimic n-a mai rămas la el din marea

artă a viorii ; totul este spulberat de arcușul acestui sălbatic cu clopoței și zdrăngănele".

Pe de altă parte, Spohr, care nu-și dăduse măcar osteneala de a citi criticile, mărturisea o cu totul altă părere, atunci cînd scria :

„Sub portretul lui Paganini se vede o inscripție : «inegalabilul». El și-a cîștigat însă acest nume printr-o serie de farmece destul de învechite. Paganini n-a adus nimic nou în măreața artă a cîntatului la vioară. Compatriotul nostru Scheller, cutreierînd orașele de provincie germane, vrăjise pe bunicile noastre. Scamatoriile lui ieftine, de bîlci, se reduceau doar la a scoate trei corzi și a cînta pe una singură, sau a executa *pizzicato* cu mîna stîngă, fără să folosească mîna dreaptă, adică, într-un cuvînt, la tertipuri nefirești și nepotrivite cu cerințele instrumentului. Ce e oare deosebit în faptul că Paganini izbutește să facă vioara să cînte cu glas de fagot sau să redea cu ajutorul ei bocetul unei babe. Provincialele din patria noastră spuneau : «Un Dumnezeu există în ceruri, un Scheller pe pămînt»"

Impresia produsă de cronica lui Sphor fu neobișnuit de puternică. Ziarele vieneze se întrebau însă pe drept cuvînt : „La urma urmelor, cine are dreptate ? Unii critici spun că Paganini n-a adus nimic nou, alții, dimpotrivă, susțin că a răsturnat tot ce era vechi și că execuția lui e atît de nouă, încît muzicienii de școală veche nici nu-l pot înțelege !"

Dacă răsfoim jurnalul de zi al lui Spohr, vom putea citi într-însul :

„Azi dimineață Paganini a trecut pe la mine ca să-mi spună o sumedenie de lucruri frumoase în legătură cu felul meu de a cînta la vioară și cu concertul pe care l-am dat. La rîndul meu, l-am poftit să cînte ceva, fiindcă nu-l auzisem niciodată. De față erau, în momentul acela, și elevii mei, care s-au alăturat acestei rugăminți. Paganini a refuzat însă categoric, pretextînd că și-a scrîntit mîna prin cădere. Și plecă fără ca eu să fi avut prilejul să-l ascult pe acest mag și vrăjitor".

— Sfînta mamă, biserica, are și fii nevrednici. Printre ei se numără și cel care a înșelat Colegiul exarhilor curiei apostolice romane și pe deținătorii supremi ai ordinului

„Pintenul de aur". Şperţarul acesta a fost mituit cu o mare sumă de bani de către signora Bianchi, ea însăşi o victimă nenorocită a tîlharului de Paganini. I-a născut un fiu, care pînă în clipa de faţă n-a fost botezat, fiind deci condamnat să ajungă în iad. Acum sluga aceasta a diavolului, Niccolo Paganini, şi-a alungat de acasă soţia, răsplătindu-i în felul acesta ostenelile şi deosebita grijă purtată carierei sale. Iată de ce rog să fiu anunţat alteţei sale, pentru a opri la timp marele păcat ce poate să se nască din greşelile autorităţilor laice. Paganini nu poate fi socotit un fiu al bisericii, arta lui nu are binecuvîntarea bisericii.

Toate acestea le spusese un călugăr, în cabinetul secretarului cancelarului de stat.

— De unde le ştii pe toate, sfinţite părinte ? — întrebă secretarul.

Iezuitul luă o înfăţişare smerită :

— Cel ce are urechi de auzit, să audă — spuse el — lăsînd pe masă, drept în faţa secretarului, un plic mare albastru. Şi, în foşnetul căptuşelii de mătase a sutanei sale, se îndreptă repede spre uşă.

Un plic albastru e un lucru foarte primejdios ; prin astfel de plicuri iezuiţii anunţă îndepărtările din ordinul lor. „Nu au oare călugării aceştia urechile prea lungi ?" cugetă secretarul, începînd să răsfoiască foile de pergament, însemnările şi scrisorile dintr-o servietă de marochin albastru în care ţinea rapoartele. Plicul albastru era adresat micului şi rotofeiului părinte-duhovnic al cancelarului. Felul în care fusese înmînat plicul arăta că e vorba de un eveniment neobişnuit. Secretarul înălţimii sale primise un plic albastru pentru duhovnicul înălţimii sale : indignarea ordinului era, pasămite, nespus de mare, dacă se simţise nevoia ca lucrurile să fie aduse, pe loc, la cunoştinţa alteţei sale . . .

Neanunţat, un curier al curţii intră cu un plic imperial în mînă. Secretarul îl primi, strînse mîna tînărului nobil şi-l întrebă cine mai e în a doua sală de aşteptare.

— Excelenţă — răspunse curierul — e acolo un bărbat negricios cu o claie de păr în cap şi un chip ca al lui Voltaire. N-am întîlnit niciodată pînă acum o pocitanie mai interesantă ! Dacă nu aveţi nevoie de el, trimiteţi-l în grădina zoologică de la Schönbrunn. Tot se plictiseşte

ducele de Reichstadt ; pe buzele lui va răsări poate un zîmbet cînd va zări pe slutul ăsta !

Asemenea glume dovedeau obișnuitul dispreț al nobilimii austriece față de fiul lui Napoleon I, nepotul împăratului Franz, care se găsea într-o captivitate aurită la austrieci.

— Habar n-am de cine vorbești — spuse secretarul lui Metternich. Poftește-l înăuntru pe acest om.

Peste un minut, Paganini se afla în cabinet. Era galben, ochii-i ardeau de mînie. Cu o voce tăioasă, seacă, se adresă secretarului :

— Cînd aș putea sta de vorbă cu alteța sa ?

— A, mi se pare că am în fața mea pe marele Paganini ? — zise secretarul.

Paganini înclină din cap, tăcut.

— Alteța sa — continuă secretarul — mi-a dat ordin să vă poftesc și să execut orice poruncă ați binevoi să-mi dați.

Refuzul de a-l primi în audiență, exprimat într-o formulă înflorită și într-o italinească fără cusur, era atît de subtil, încît nu fu băgat de seamă de Paganini, care se agăța de prilejul dat spre a-și vărsa tot focul.

— Excelență — zise el — am apărut la Viena ca un criminal scăpat de curînd de la ocnă. Acestui zvon i s-au alăturat apoi o serie de minciuni publicate de ziarele locale. În felul acesta n-am să mă pot hotărî să urc pe scenele orașului imperial . . .

— Da, da — spuse secretarul întrerupîndu-l, și trase de un șnur de mătase.

Intră un om de serviciu. Secretarul se aplecă și scrise repede cîteva rînduri.

— Să fie înmînate imediat ministrului poliției, ca să dea ordine în oraș. Este porunca alteței sale.

Omul plecă. Cu un surîs fermecător, secretarul se întoarse către Paganini și, stăpînindu-și ironia, îl întrebă :

— Asta e tot ce ați vrut să rugați pe alteța sa ?

— N-am vrut să-l rog nimic, cer ca să . . .

Secretarul îl întrerupse iar :

— Nu cred că puteți socoti vinovat pe cineva din guvernul maiestății sale fiindcă ziarele folosesc prilejul de a

se îmbogăți, publicînd știri senzaționale, iar afișele sînt lipsite de bun simț. Am să dau ordin cenzurii să cerceteze amănunțit toate articolele și știrile privitoare la dumneavoastră, domnule Paganini. Am să mai dau ordin cenzurii să nu aprobe decît ceea ce vă va conveni dumneavoastră. Afară de aceasta, vi se asigură o posibilitate largă de a folosi pentru concerte cele mai bune săli de spectacole din micul nostru oraș.

Deodată Paganini uită ce voise să spună. În fața lui era un om spilcuit, elegant, rece, cu ochi negri și fața prelungă, proaspăt bărbierit, cu părul minunat frizat și obrajii pudrați. Acesta îl privea atît de nevinovat și de senin, cu o bunăvoință atît de rece și cu o amabilitate care te înlemnea, încît Paganini se simți ca un copilandru căzut pe mîna unui temnicer lipsit de inimă. Înciudat pe sine însuși, salută foarte stîngaci, se întoarse și rosti cu o voce parcă străină fraza care-i venise la îndemînă :

— Sînt foarte măgulit de atenția alteței sale.

— Da, da — salută secretarul din cap. Noi știm unde ați tras și vă vom anunța cînd alteța sa va binevoi să vă audă cîntînd.

Peste trei zile, toată Viena era plină de afișe cu inscripția : „Inegalabilul, celebru violonist cu renume mondial". Panouri uriașe îl înfățișau în chip de tînăr pomădat și arătos, decorat cu ordinul „Pintenul de aur". În fața afișelor și a caselor de bilete se înghesuia mulțimea. Valeți, funcționari, subrete, cavaleri galanți care cumpărau bilete pentru drăguțele lor, ofițeri zornăind asurzitor din pinteni și împingînd mulțimea ca să se strecoare fără a sta la rînd, slujitori sărind din cupeurile blazonate ca să rețină locuri în rîndul întîi, cameriste de-ale duceselor vieneze, speculanți — toți făceau gălăgie, țipau și umpleau cu larma lor intrarea teatrului. Roata gloriei se învîrtea din plin.

Ziarele de dimineață, apărute după concert, anunțau că deși publicul se așteptase la foarte mult, la încîntări nemaiauzite, la o execuție minunată, toate aceste așteptări au fost întrecute de fermecătoarea realitate. Niciodată nu răsunase pe malurile Dunării o muzică mai dulce. În toate librăriile era expus portretul lui Paganini, cu versurile lui Ovidiu despre Orfeu. La versurile scrise de poetul ce se

stinsese aproape de malurile Dunării, se adăugară alte versuri, închinate noului Orfeu, care se ivise pe cursul superior al bătrînului fluviu.

Achillino se făcu bine. Dimineața, Paganini colinda pe furiș prăvăliile de jucării. Ceasuri întregi rămînea apoi la căpătîiul băiatului, ascultîndu-i gînguritul sau istorisindu-i vechi basme italienești.

Toată vremea pînă la prînz și-o petrecea într-o desăvîrșită singurătate.

Citea și scria. După ce sfîrși *La Mancanza delle corde*, tot timpul cît rămînea acasă nu se mai atingea de vioară. Nu punea mîna pe arcuș decît pe scena sălii de concert. Singura persoană îngăduită să-l viziteze oricînd era violonistul Meiseder, fiul unui bătrîn rabin din Viena. După primele cuvinte uzuale, gheața se rupse brusc. Simțind, din felul cum îi vorbea tînărul, o adîncă sinceritate, Paganini, pe neașteptate, îi întinse mîinile și-l sărută. Gestul acesta sentimental și, de fapt, străin de firea lui Paganini, fu apreciat de inteligentul și puțin cam ironicul Meiseder. Din acea zi, Paganini nu se mai simți singur la Viena. Om cu minte pătrunzătoare și temeinic cunoscător al vieții vieneze, Meiseder începu să se descurce, destul de repede, în vîltoarea evenimentelor care însoțeau apariția lui Paganini la Viena. Iar dacă Paganini nu se pierdu în orașul acesta, lucrul se datora lui Meiseder. El avea darul să-l scoată din amorțeala în care-l aruncau bîrfelile răspîndite de ziare. Fără să-l plictisească, firesc și liniștit, Meiseder îl urmea din oraș pe Paganini și pe fiul său, pornind spre Floridsdorf, unde hoinăreau pe străzi sau umblau după cumpărături.

O dată alegeau niște mănuși.

— Parcă-i piele de girafă — observă Paganini, adresîndu-se vînzătoarei care-i arătase niște mănuși cu pete.

— Nu, domnule — îi răspune vînzătoarea. Sînt cele mai moderne mănuși, se numesc „Paganini".

— Săracul violonist! exclamă cumpărătorul, care nu fusese recunoscut.

— Dar nu e sărac de loc! — răspunse voios vînzătoarea, arătîndu-și dinții. Se zice că a izbutit să-și cumpere la Roma, în schimbul unei mari sume, ordinul „Pintenul de aur"!

Meiseder și Paganini pufniră în ris. Ieșind din prăvălie, Meiseder îi zise :

— Cîți măgari au fost răniți de Pintenul dumitale de aur ! Orice s-ar zice, însă, dumneata rămîi o bună reclamă pentru comerț.

Și-i arătă vitrina unui alt magazin de galanterie, unde erau expuse mănuși și cravate „á la Paganini“.

Violonistul izbutea să treacă pe străzi fără să fie recunoscut, fiindcă înfățișarea de pe afișe nu semăna deloc cu adevărata lui înfățișare. Meiseder îl opri pe violonist și în fața unor magazine alimentare. Într-o vitrină era expus un uriaș bust de zahăr candel roșu, avînd o inscripție în cerneală albastră : „Neîntrecutul violonist Paganini“, în alta, o căpățînă mare de zahăr și deasupra bustul lui Paganini. În al treilea magazin, un portret cît vitrina, alcătuit din basmale de mătase colorată. Meiseder glumea pe socoteala prietenului său. Într-o zi, pentru a îndrepta situația, îi aduse pe sculptorul și gravorul Lang. În timpul unei scurte convorbiri, pe cînd Paganini se juca cu băiatul, Lang îi schiță cîteva profiluri. El izbuti să-i prindă asemănarea mai bine decît oricare altul.

Schițîndu-i profilul. Lang povestea :

— Azi dimineață am fost martor într-o lăptărie la nimicirea bustului dumitale, făcut din unt. Seara, la clubul ofițerilor de gardă, jucătorii de biliard au inventat o nouă lovitură, pe care au botezat-o lovitura Paganini. Asta, da, zic și eu că e glorie ! Ce să mai dorești de la viață ?

Paganini se încruntă. În ultimele zile îl frămînta tot mai mult viitorul lui Achillino. Pentru prima oară simți nevoia să-și asigure independența, atît pentru sine cît și pentru copil. Ea îi putea fi asigurată numai prin cîștiguri mari. Dorea să părăsească orașul acesta blestemat și s-o ia spre Paris. El visa să ajungă în acel oraș ; acolo se mutase și Rossini, acolo era o adevărată viață muzicală, acolo erau violoniștii Baillot, Kreutzer, Lafont . . .

Trecu o săptămînă. Paganini primi din partea lui Lang o medalie de bronz cu inscripția : „Sunetele vor dispare, gloria însă va dăinui“. Pe verso érau gravate cîteva măsuri din melodia preferată de el și însemnarea : „Niccolo Paganini, Viena, 1828“.

În aceeași zi un trimis de la curte îi aduse acasă o cutiuță cu un plic. În cutiuță era aceeași medalie, în aur, iar în plic numirea ca solist al capelei imperiale. Era un semn de măgulitoare atenție. Din acea zi, șederea la Viena fu înconjurată de acea tihnă primejdioasă pentru un artist, tihna care silește pe adevăratele genii să se pună în gardă și face să-și piardă capul pe cei ce nu au decît un talent mediocru.

Tihna aceasta nu dură mult. Odată, întorcîndu-se cu Achillino de la plimbare, Paganini găsi pe masă un plic mare trandafiriu. Iar intra în scenă un prieten necunoscut. Îi scria din Berlin și-l prevenea că gloria lui nu va dăinui, că „purtarea lui față de soție" e cunoscută în cercurile muzicale ... „Ea nu e prima victimă a lăcomiei și zgîrceniei dumitale — glăsuia scrisoarea — și cum Dumnezeu nu lasă nepedepsită grava crimă săvîrșită pe ascuns, totul va ieși la iveală. Avem dovezi zdrobitoare că ai fost venerabilul unei vente carbonare și că la temelia averii dumitale sînt arginții luați din fondurile criminalilor politici și tîlharilor. Știm, de asemenea, că ai fost condamnat la moarte. Știm că împreună cu cinci devotați cavaleri de drumul mare ai jefuit călători. Ai fost prins la Bologna și ai scăpat invocînd doar o simplă asemuire. Acum toate acestea vor fi aduse la cunoștința siguranței din Viena, pentru ca ea să fie gata să aresteze pe banditul ce se ascunde sub masca de violonist".

Vrăjmașul îl ataca fățiș, cu viziera ridicată, și-l prevestea printr-o scrisoare.

Paganini chemă pe Meiseder.

— Doar n-ai de gînd să mergi la poliție cu scrisoarea asta — zise el în glumă. Rupe-o și arunc-o !

În zilele ce urmară, gazetele de seară publicară primele rînduri care semănau cu scînteile ce scapără de pe fitilul aprins. „Pare-mi-se că pe undeva e butoiul cu pulbere și în curînd vom auzi explozia", își zise Paganini.

Un ziar catolic, într-o cronică măruntă, aducea vorba, fără a pomeni de Paganini, despre foloasele pe care le aduce tehnicii viorii o întemnițare pe timp de cinci ani și despre unele acorduri de vioară, care mărturisesc suferința copleșitoare a unui mare păcătos, ce și-a pierdut li-

niștea sufletească. Sunetele drăcești, născute în singurătatea închisorii, sînt o primejdioasă desfătare pentru cel ce gustă din această otravă.

Atacul prin presă și prin scrisori anonime ținu douăzeci și șapte de zile. Deși mai toate erau doar înțepături, totuși efectul a fost atît de mare, încît pînă și slujitorii hotelului refuzară să mai curețe în camera ateului Paganini.

În cele din urmă, amintindu-și de sfatul secretarului lui Metternich, Paganini se îndreptă spre oficiul central al cenzurii din Viena. O scară de lemn cu păianjeni prin colțuri, murdară, prăfuită, care scîrțiia, îl duse într-o odăiță întunecoasă, de unde nimeri apoi drept în cabinetul temutului director al cenzurii din Viena, sub controlul căruia se aflau toate ziarele din oraș. Spre uimirea sa, Paganini a fost întîmpinat de un călugăr bătrîn și blajin.

— Dar ce-i pot face ajutorului meu care-i atît de neghiob ? — spuse el, surîzînd, violonistului indignat. Personal, nu cred nici o boabă din toate minciunile pe care sînt nevoit să le citesc zilnic despre dumneavoastră în articolele, pe care le opresc, preastimate signor Paganini. Dar tinerii care au terminat anul acesta seminarul sînt plini de un nepotolit zel față de biserica lui Christos. Trebuie să fiți îngăduitor cu ei. Dacă fiul dumneavoastră, în dorința de a vă face vreo bucurie, ar întrece măsura, l-ați pedepsi ? La fel și eu. Sînt pus în neputința de a stăvili rîvna fiilor credincioși ai sfintei noastre mame biserica. Vă sfătuiesc însă să faceți un lucru : dați un articol la „Ziarul teatral", prin care să dezmințiți toate zvonurile care umblă pe socoteala dumneavoastră, și eu voi da ordin ca articolul să apară, chiar dacă ziarul vă va refuza. Cu aceasta veți pune capăt tuturor calomniilor. Să fie adevărat oare că v-ați otrăvit soția și v-ați omorît ibovnica ? Eu nu cred !

Vocea bătrînului călugăr, calmă și mieroasă, cuviința și liniștea deosebită ce se desprindeau parcă din vorbele sale îl convinseră pe Paganini. Revenind acasă, cîtăva vreme nu-și găsi locul, umblînd de colo pînă colo. Amînă concertul, sub cuvînt că e bolnav, și scrise toată seara. Rîndurile strîmbe parcă stăteau împotrivă : pana nu-l asculta. Scîrba ce o simțea îl împiedica să înșire cum trebuie cuvintele.

Foi de hîrtie tăiate, mîzgălite, rupte, zăceau pe masă, pe podea, pe pervazul ferestrei. Într-un tîrziu sună. Soneria sună jalnic și prelung pe coridor. Nu răspunse nimeni. Sună încă o dată. Zadarnic! În sfîrșit, miniat, trase de șnur cu atîta furie, încît undeva, într-un ungher îndepărtat al coridorului, clopoțelul căzu la pămînt, zăngănind. Apăru omul de serviciu, somnoros, și se opri tăcut în ușă. Paganini lipi plicul și, scrise adresa.

— O duci la locul arătat . . .

— Vai de mine, signor! — spuse acesta peste măsură de nedumerit. Dar cine o să fie acolo la ora patru dimineața ca să primească scrisoarea dumneavoastră? De altfel, la ora asta e primejdios să mergi pe străzi!

Abia atunci Paganini se dezmetici și, uitîndu-se la ceas, văzu că cele cîteva rînduri chinuite îi răpiseră aproape douăsprezece ore.

Dădu drumul omului de serviciu și se culcă îmbrăcat.

Abia peste două zile, ziarele tipăreau cu litere mari următoarea scrisoare:

„Paganini se grăbește să-și arate recunoștiința față de autorul articolului publicat în «Ziarul teatral» la data de cinci ale lunii. Mulțumindu-i pentru măgulitoarele sale păreri despre ultimele concerte date în orașul Viena, în fața unui public ales și vrednic de tot respectul, Paganini crede însă că unele cuvinte și fraze strecurate în articol sînt nu numai de prisos, dar cer din partea sa o dezmințire hotărîtă și deplină atît ca formă cît și ca fond, deoarece fac aluzie la zvonuri îndoielnice, care circulă în diferite pături ale populației orașului Viena, ca și printre cetățenii altor orașe din Europa. Urmărind stabilirea purului adevăr, atît de necesar oamenilor, precum și apărarea renumelui și cinstei sale, Paganini își îngăduie să asigure pe cetățenii orașului Viena că niciodată, nicăieri, sub nici un guvern și de nici un fel de autoritate, și în genere de nici un om, de nici o organizație obștească sau particulară și pentru nici un temei, n-a fost silit să ducă o viață de deținut sau să fie supus izolării. Niciodată n-a dus o viață deosebită de aceea pe care trebuie s-o ducă un om cinstit, care-și îndeplinește cu strictețe îndatoririle de conviețuire cetățenească și obștească. Aceste lucruri pot fi întărite de oricare din autoritățile sub ocrotirea cărora s-a aflat Paga-

nini, la diferite epoci. Pretutindeni el și-a păstrat libertatea, onoarea și demnitatea familiei sale, tinzînd, în primul rînd, spre realizările artei desăvîrșite, artă pe care, servind-o, are marea cinste s-o arate în fața celor mai fini cunoscători ai muzicii alese, cum este pentru el publicul binevoitor al orașului Viena".

Jos, articolul acesta purta o semnătură cu litere și mai mari : „Niccolo Paganini".

Paganini, care închegase cu atîta trudă aceste fraze stîngace, așteptase cu nerăbdare apariția scrisorii. Mai întîi, se tulburase foarte tare cînd, în locul celor nădăjduite, văzuse ceva cu totul neașteptat. Într-un chenar de doliu, cîteva rînduri vesteau :

„Azi la amiază, în Tiergarten, s-a stins din viață în urma unui atac de inimă cel mai renumit violonist al lumii, Niccolo Paganini. El n-a putut rezista destăinuirilor extraordinare făcute în legătură cu biografia sa".

Împreună cu Meiseder, Paganini citise anunțul acesta, publicat imediat după ce decedatul Paganini vizitase personal redacția ziarului. Ce e drept, în ediția de seară, scoasă pentru același motiv, fusese tipărită o dezmințire, iar în ediția următoare de dimineață a *Ziarului teatral* apăru chiar scrisoarea lui. Totuși, el suferi tot ceea ce în mod obișnuit are de suferit un om cînd cade victima unei batjocuri. Niște necunoscuți îl vizitară ; fu nevoit, de vreo trei ori, să deschidă ușa și să răspundă la întrebarea : cine are grija înmormîntării și cum și unde se depun coroanele. Nici una din scrisorile anonime primite, nici una din calomniile tipărite în ziare nu i-au dăunat atît de mult ca rîndurile acelea pasionate, prin care-și afirma nevinovăția. Rîndurile acestea descoperiră publicului vienez un alt Paganini : un Paganini încolțit de bîrfeli, un Paganini care se temea, un Paganini căzut în capcana calomniilor și a bănuielilor.

„Vestea morții lui Paganini s-a dovedit a fi numai prematură" — scria o fițuică berlineză, care reprodusese scrisoarea lui Paganini. Gazeta critica fiecare rînd. Tăgada în general a oricărei vine era o nouă crimă săvîrșită de Paganini. Tonul scrisorii lui era socotit și el de netăgă-

duit. Paganini evita să se dezvinovăţească, fiindcă nu dezminţea punct cu punct toate învinuirile grave ce i se aduceau.

Meiseder, vorbind cu prietenul său, îi făcu mustrări :

— De ce nu te-ai sfătuit cu mine ? Cunosc pe violoniştii vienezi, pe muzicanţii din Berlin, ştiu, în sfîrşit, cît primesc jurnaliştii din Viena pentru fiecare rînd. Cum poţi să crezi că au nevoie de adevăr. Pentru cîştigul lor, cel mai murdar zvon e mai preţios decît orice ! Un Paganini fără pată, care nu aduce ziarului nici un venit, nu face pentru ei, chiar dacă e un violonist genial, nici două parale. Un Paganini patron al unei spelunci, un desfrînat, un răufăcător, un asasin care şi-a înjunghiat ibovnica e de o mie de ori mai preţios. Cum de nu pricepi lucrul ăsta ? Cum de-ţi închipui că pe oamenii ăştia îi interesează adevărata dumitale personalitate şi adevăratele dumitale suferinţe ? Îţi închipui oare că criticii muzicali din Viena au vreun interes să te reabiliteze ? Cum îţi vine să crezi că dorinţa dumitale nobilă de a arăta lui Spohr recunoştinţă şi generozitate va fi înţeleasă în sensul în care trebuie ?

Paganini tăcea, uitîndu-se în altă parte ; cînd auzi însă numele lui Spohr, întoarse repede capul.

— Ce ştii despre vizita mea la Spohr ? — îl întrebă el pe Meiseder.

— Cunosc purtarea lui Spohr faţă de dumneata — răspunse tînărul violonist. Sînt elevul său, Spohr se afla în culmea gloriei cînd se auzi pentru prima dată, în nord, de numele lui Paganini. O scurtă notiţă de gazetă nu l-ar fi speriat. Sînt sigur că te-a auzit cîntînd la vioară şi tocmai lucrul acesta l-a înspăimîntat. Trebuie să nu uiţi că Spohr e în decădere, cîntă prost, s-a îngrăşat, e respingător cu aerul lui de maestru infailibil şi i s-a urît să fie un Iehova al muzicii. Elevilor tineri, de care se înconjoară, le împarte diplome de genialitate dacă-i făgăduiesc că te vor persecuta. De ce crezi că Spohr nu vrea să mai ştie de mine ? În ziua în care cei vreo cincisprezece elevi şi admiratori pasionaţi trebuia să asiste la sărbătorirea lui, maică-mea era pe patul de moarte. Lipsa mea a fost tălmăcită însă cu totul altfel. I-am trimis maestrului o scrisoare, lămurindu-i pricina lipsei mele. Mi s-au transmis vorbele pe care le-a rostit atunci : fiecare om are mamă şi

moartea e sortită fiecărui om ... Mai era aici un „dar", pe care nu-l pronunțase. Bătrînul ăsta se aștepta ca pentru sărbătorirea lui să plec de lîngă patul în care se stingea mama. Din ziua aceea nu l-am mai văzut. Trebuie să înțelegi că fiecare greșeală a dumitale are pentru Spohr un preț uriaș, că pentru a-ți cășuna un rău, e în stare să-și cheltuiască și ultimul ban. Dumneata ai totuși prieteni, sfîrși Meiseder, arătîndu-i un poem în douăsprezece cînturi, ce-i fusese închinat de poetul Castelli.

Poemul era intitulat : *Paganiniada*. În fraze pompoase, Castelli ridica în slavă pe geniul viorii. Seci și fără viață, rimele sunau a gol, ca niște castaniete. După prima strofă, Paganini aruncă poemul pe masă.

— Iată, mai am unul — spuse Meiseder. Friedrich August Kanne, poem tot în douăsprezece cînturi.

Paganini îl rugă să i le lase pe amîndouă.

— Hotărît, viața ajunge de netrăit — își încheie el gîndurile și se ridică.

Meiseder însă nu se lăsă. Dintr-o servietă de piele moale scoase un teanc de numere ale revistei franceze *Revue musicale*.

— A ? Parisul ! — exclamă Paganini, Franța ! Iată unde aș dori din tot sufletul să mă văd.

— Nu e oare prea devreme ? — întrebă Meiseder.

Paganini se roși și-și întoarse capul.

— Vreau să spun — se corectă cu grabă Meiseder — că mă gîndesc la firea dumitale impresionabilă, la caracterul dumitale necălit încă. Pentru dumneata Parisul poate să fie primejdios. Apoi, luîndu-l de braț și căutînd să-l lămurească : geniul și talentul au nevoie de o carapace rezistentă, care să le apere de vreme rea. Nu aș fi avut nimic împotriva călătoriei dumitale la Paris, dacă n-ai fi scris epistola aceea de dezvinovățire. Chiar aici, la Viena, ea îți va cășuna încă multe necazuri. La Paris însă, dacă va fi publicată în coloanele vreunui ziar, îndată după primul dumitale concert, ea poate să te ducă la pieire.

— Nu — răspunse Paganini — am învățat să cunosc oamenii și știu acum ce se ascunde îndărătul gloriei. Lasă-mi ziarele, te rog.

Meiseder plecă, Paganini se instală cît mai comod într-un fotoliu și începu să le citească, număr cu număr. Un

oarecare Fétis făcea o critică a concertelor lui. Nu întrebuința semne de exclamare. Nu folosea cuvinte de laudă, menite să acorde lipsa totală de înțelegere a muzicii din partea celui ce scria. Concertele lui Paganini erau descrise scurt și concis, unul după altul. Iată concertul de la *Redute* din 23 martie. Iată și descrierea compozițiilor lui Paganini : expunerea temei sonatei lui militare, executată pe coarda a patra. Se arăta precis că, în locul bucății următoare a programului, a cîntat variațiuni din *Cenușăreasa* lui Rossini. O informație simplă : orchestra l-a ovaționat împreună cu spectatorii. Și acum o altă informație : la concertul din 11 mai au asistat toți membrii casei imperiale. Iată prezentarea concertelor date în saloanele lui Metternich, părerea asupra concertului de Rode, executat de Paganini. „Acest Fétis cunoaște muzica", cugetă Paganini.

Iată însă și cîteva rînduri privitoare la Meiseder, care adusese numerele din *Revue musicale* cu cronicile lui Fétis. Meiseder nu ținuse seama de faptul că Fétis, după năravul tuturor cronicarilor, nu se putuse abține de la unele comparații. De ce a fost oare nevoie ca Fétis să-l umilească pe Meiseder ? Ce urît scrie despre el ! Și totuși, Meiseder i-a adus toate aceste extrase din reviste și articole, ca mărturie a prieteniei sale, cu adevărat dezinteresate. Iată și o foarte fină ironie a lui Fétis, care vădește inteligență și înțelegerea situației. „Cum de s-a întîmplat, scria Fétis, că publicul vienez a socotit posibil să-și detroneze obiectul admirației de pînă mai ieri ? Paganini a obligat pe vienezi să uite gigantica girafă dăruită împăratului austriac de către un pașă egiptean".

Paganini răsuflă ușurat. Viața era gata să-l înhațe de piept, deci trebuia să răspundă la provocare. Și Paganini se decise să răspundă printr-o uitare totală a amorului propriu.

Deodată călugărul-cenzor, care lucra în cabinetul oficiului central de cenzură din Viena, îi apăru lui Paganini ca o întruchipare uriașă a lui Don Basilio, calomniatorul din *Bărbierul din Sevilla* a lui Rossini.

Paganini izbucni în rîs. „Mai poate rămîne pentru mine vreo îndoială cu privire la pricina vrăjmășiei pe care biserica romano-catolică o nutrește față de arta mea ? Eu însă gîndesc astfel : zadarnic biserica romano-catolică se

întreabă de ce am o atitudine nepăsătoare față de ea. Italia nu mai e un prunc în scutece, iar întunecatele superstiții, cu falsele lor minuni, nu-i mai pot oferi nimic ; în schimb, marea artă muzicală, care izbutește să rînduiască elementele acestei lumi într-o ordine armonioasă, poate zămisli în sufletul omului o nouă armonie, o nouă înțelegere a lumii. Muzica aceasta, prin care sufletul se descătușează, prin care omul scapă de tot ceea ce-l leagă de trecut, nu poate fi admisă de biserică. Prin urmare, concluzia firească : biserica este un vrăjmaș al omului !"

FUNERALII PREMATURE

Într-una din zile, către sfîrșitul lunii august, pe cînd ziarele vieneze în căutare de știri senzaționale se ocupau de dispariția unei tinere dintr-o familie bogată, descoperind astfel o nouă girafă, la o stație de poștă, nu departe de Prater, cobora dintr-un poștalion o persoană, cu nimic deosebită de cei din jur, și care după veșminte o puteai crede vreun funcționar de la notariat sau vînzător într-un magazin de galanterie. Totuși, omul acesta, de o condiție socială incertă, repezi pe surugiul care-i ceruse prea mult. După ce se tocmiră, trăsura duse pe omul acesta de rînd pînă la locuința parohului catedralei Sfîntului Ștefan. Aici el fu nevoit să aștepte cu răbdare, deoarece stăpînul casei lipsea. După vreo două ore, se auzi un ciocănit în ușă. O slujnică bătrînă, care nu-l slăbea din ochi, sări la ușă. Intră un om în vîrstă, într-o haină roasă și murdară. Văzîndu-l pe vizitator, schiță o strîmbătură ce ar fi vrut să

pară zîmbet, apoi scoase tabachera și, după ce trase pe fiecare nară cîte o porție bună de tabac, zise :

— Ei ! Ce te-a adus, fiul meu, în orașul maiestății sale apostolice ? Ceva deosebit ? Ce mai e prin minunata Genova, cel mai frumos oraș din lume ? Pe urmă, vorbindu-și parcă sieși, bătrînul continuă : La bătrînețe începi să simți nu atît povara anilor, cît dorința de a te odihni în pămîntul pe care ai crescut.

— Părinte, noi ne-am întîlnit în anii cei mai grei. Ți-aduci aminte cum erau să te spînzure din ordinul guvernului francez al baronului Marbot, iar eu trebuia să trag funia ? Era vremea cînd adepții păcătosului de Bonaparte...

Părintele Paul îl întrerupse, ridicînd mîna stîngă și apoi își făcu semnul crucii.

Noul sosit o luă de la cap :

— Generalul Masséna se repezi ca un tigru în vale și ocupă scumpa noastră Genova...

— Mi-amintesc, mi-amintesc, fiule — îl întrerupse iarăși părintele Paul. Știu foarte bine că dacă nu erai tu cu iscusința ta, n-ași mai fi existat. Mai bine spune-mi ce nouă dovadă de recunoștință aștepți de la mine ? Sau cumva ai...

— Da, sfințite părinte, mă simt vinovat, foarte vinovat. Am săvîrșit un păcat. În fața sfinției tale se află un hoț.

Ochii preotului se aprinseră ; îi plăcea să aibă de-a face cu criminali și în genere cu oameni care se abat de la rînduielile morale obișnuite. Un suflet zbuciumat caută împăcare cu lumea și se teme de oameni. Un încercat slujitor al bisericii poate găsi tocmai într-un astfel de om o adevărată victimă a căinței, și, folosind prilejul, poate face din el un fanatic, care să se jertfească în slujba bisericii. Nimic nu este mai rău decît omul cinstit, plin de el însuși. Acesta este liniștit, nepăsător și n-are nevoie de ajutorul sfintei biserici. Gîndurile acestea i se irosiră deodată și bătrînul se încruntă, întrebîndu-l :

— Ce biserică, ce tezaur mănăstiresc ai cutezat să pîngărești cu mîna ta păcătoasă ? Pentru o asemenea faptă nu există iertare nici aici, nici pe lumea cealaltă. Ai uitat, nemernicule, că ce-i al cezarului este al cezarului și ce-i

al Domnului este al Domnului. Nu glăsuiește sfîntul Toma din Aquino în tratatul său divin : „Cezarul care strînge dăjdii în folosul bisericii și care dă și dijmă e cezar dreptcredincios ?“ Cum de ai îndrăznit să te atingi de aurul și argintul bisericii lui Christos ? Am să te denunț.

— Iertați-mă, părinte, nu m-am atins de averea vreunei biserici, nici a vreunei mănăstiri. Am jefuit o bătrînă, care a murit și de care n-avea nimeni nevoie. I-am plăsmuit iscălitura.

Pe dată, bătrînul paroh se liniști.

— Cu asta trebuie să-ți începi spovedania. Așadar, fiul meu, ești un fugar. Sub ce nume te ascunzi acum, fiule, la noi, pe malurile Dunării ?

Novi scoase pașaportul, păstrat cu grijă și împodobit cu toate pecețile cuvenite, purtînd și ștampila cea verde a jandarmeriei austriece de la frontieră. Bătrînul pături la loc hîrtia mare cît un cearceaf și i-o înapoie.

— Ei, atunci fii binevenit. Eu, nevrednicul slujitor al lui Christos, te iert și te dezleg. Cine ți-a dat pașaportul ?

— Marchizul Pombal, fratele celui mai mare vrăjmaș al ordinului iezuit, spuse Novi.

— Bine, bine — zise bătrînul dînd iar din cap.
Dar unde și cu ce ocazie l-ai văzut pe marchiz ?

— L-am întîlnit întîmplător la Genova, pe chei, și m-a strigat.

— Cum era îmbrăcat marchizul Pombal ?

— În uniformă de ofițer de marină. Cum însă nu-l văzusem de mult, l-am luat drept un mirean.

— Ei bine — spuse cu asprime bătrînul — doar nu mai ești un copilandru ! Și, apropiindu-se de dulăpiorul din perete, scoase dintr-un sertar o circulară tipărită. Ia și citește scrisoarea aceasta secretă a conducătorului ordinului nostru.

Novi citi :

„Scumpii mei frați, n-am destule cuvinte ca să-mi pot arăta toată amărăciunea și mihnirea de care am fost pătruns cînd am aflat de hotărîrea luată contra ordinului iezuit de către parlament și rege. Dacă regele și parlamentul, tocmai la începutul acestui veac, ne vor sili să renunțăm, împotriva voinței noastre, la o activitate fățișă,

noi nu trebuie să îngăduim înfăptuirea acestui lucru, chiar dacă vom fi nevoiţi să jertfim veşmintele sfîntului nostru părinte Ignaţiu ; chiar şi în veşminte laice noi putem rămine mai departe strins uniţi prin sfinta organizaţie a lui Isus. După furtună va veni şi liniştea. Să ne pregătim deci pentru mulţi ani de restrişte, spre a ne reuni cînd vor sosi timpurile liniştite. Căutaţi să fiţi şi mai strîns uniţi decît în anii activităţii noastre făţişe. Un lucru să nu-l uitaţi : nu există putere în stare să şteargă legămintele ordinului nostru. Suferiţi şi supuneţi-vă cu răbdare celui de sus. Dăinuiască în veci ordinul lui Isus : Eu stau de veghe în fruntea turmei voastre smerite şi sînt sortit să primesc toate loviturile ce vor cădea asupra voastră. Cu lacrimi vă binecuvîntez, ca să puteţi pătrunde, oriunde şi oricînd, în toate organizaţiile şi asociaţiile laice, sub orice formă şi în orice haină, sub orice formulă de cuvinte, numai să nu trădaţi formula tainică a ordinului".

Novi nu cunoscuse pînă acum circulara aceasta secretă. O citi înduioşat, cu ochii în lacrimi.

— La rîndu-ţi, ai să faci şi tu întocmai — îi spuse parohul. Două căi îţi stau deschise. Te putem trimite la închisoarea de la Morava, la dispoziţia părintelui Pavlovici, care spovedeşte pe carbonarii deţinuţi. Acolo, îngăduinţa autorităţilor laice a dus la o slăbire a disciplinei supraveghetorilor, ceea ce îi face pe deţinuţi să fie şi mai dîrji. Acolo se află carbonarii Confalonieri, Maronecelli, Piellico şi încă vreo douăzeci, tot atît de primejdioşi, care otrăvesc sufletele şi gîndurile populaţiei creştine din toate capitalele.

— Nu ! Numai acolo nu ! — exclamă Novi. Numai acolo nu, sfinţite părinte ! Acolo sînt prea bine cunoscut ! Am luat parte la interogatoriul carbonarilor din închisoarea Santa Margareta din Milano !

— Ei, atunci ce-ai dori — întrebă bătrînul.

— Sosind în oraş, am văzut nişte afişe. Un duşman al sfintei biserici, violonistul carbonar Paganini, concertează aici la Viena. Am informaţii precise de la fiii credincioşi ai biserici, atît din Genova cît şi din Milano, pe care le-am adus cu mine. Pentru a strînge bogăţii, afurisitul acesta şi-a vîndut sufletul necuratului. La Lucca, a iubit o femeie foarte bogată. Din gelozie, a omorît-o şi, într-un

acces de nebunie, a fost prins, pe jumătate despuiat pe drumul mare ce duce la Livorno. A fost judecat și condamnat la ocnă. N-ați observat cum își tîrăște picioarele strîmbe ? Încearcă să-și ascundă slăbiciunea picioarelor, care au purtat lanțuri grele ani de-a rîndul. O dată, venind diavolul la el, a încheiat un tîrg îngrozitor : și-a vîndut sufletul pentru un milion de galbeni.

— Bine, bine — spuse bătrînul. Zi mai departe, te ascult.

Novi avu impresia că de cînd pomenise cuvîntul „milion", parohul asculta cu și mai mare interes istoria lui Paganini. De aceea continuă povestirea captivantă.

— Ce-ai făcut în ultima vreme ? — îl întrerupse, în sfîrșit bătrînul.

— Am îndeplinit diferite însărcinări la Roma din ordinul marchizului Pombal.

— Da, am aflat ; ai fost vizitiul lui !

— Da, așa e, părinte — răspunse Novi.

— Ei, și ce ai să-mi spui despre violonistul tău ?

— Marchizul Pombal a primit de la Roma propunerea ca să-l țină sub observație.

— Așa, așa — încuviință, molfăind, bătrînul. Ei, și l-ai urmărit ? Crezi că șeful ordinului nostru binecuvîntează rîvna ta ?

Novi amuți.

Bătrînul luă din dulap un mic săculeț de marochin, scoase de acolo un carnețel, își îndreptă ochelarii și răsfoi cu luare aminte cîteva pagini. „Prin urmare, cu începere de azi, voi cere fraților călugări să afle exact starea bănească a violonistului. Reținerile sînt în mîinile noastre, mai greu e cu secretele caselor de bancă. Vom trece însă și peste piedica aceasta".

Bătrînul chibzui apoi în grabă prin ce filieră să se îndrepte chiar de mîine ordinele sale. Slujbașii de bancă, contabilii, ziariștii care culegeau date privitoare la onorariile lui Paganini, toți erau în mîinile lui.

— Că doar nu ține banii la el ! — murmură bătrînul, mărturisindu-și parcă un gînd lăuntric. Care din ajutoarele tale . . . apoi se opri. Nu, lasă, îți vom da un om al nostru. Am un corist al capelei imperiale, Urban. Îl vom

strecura ca pe o fantomă și-l va însoți pretutindeni pe Paganini. Va fi umbra lui de carbonar, dublura lui.

— Razele luminii celei adevărate vor risipi benza ce-l înconjoară pe Paganini — grăi Novi. E un demon scîrbos, cu copite de țap, care străbate orașele Europei cu fluierul diavolului elen. Scoateți-i surtucul și pantalonii și veți vedea că nu e făptură omenească. Tundeți-i claia de păr și veți da de coarne! Descălțați-l, și veți găsi copite de țap!

Bătrînul, cu ochii săi limpezi de culoarea cicoarei, se uita la calomniatorul acesta inspirat.

— Le-ai văzut tu singur toate acestea? Da, da — rosti el fără să mai aștepte răspunsul lui Novi. Preacucernicul părinte Puhalschi, șeful oficiului cenzurii, mi-a vorbit despre violonistul acesta.

Ochii bătrînului îl priviră cu atîta ironie, cu atîta pricepere a lucrurilor, încît Novi se opri și vorbele i se opriră în gîtlej.

— Ei! da de ce amuțiși acum? — îl întrebă bătrînul. Poate nu știi că înalt preasfințitul părinte, capul bisericii catolice, e foarte binevoitor față de violonistul tău, diavolul acesta împielițat, ocnașul evadat! Dorești poate să mai afli ceva? Ei aflǎ că e cavaler al ordinului papal „Pintenul de aur“! Iată cine e, iar tu, javră ce ești, cutezi să spui...

— Doamne Dumnezeule, n-am știut, n-am știut că sanctitatea sa...

— A! N-ai știut! — psalmodie parcă parohul, răgușit ca un cocoș. Atunci să-ți spun eu, ca să știi: nu ești un băiat rău! Dacă știi să ții piept furtunilor ca un munte de gheață, în schimb poți să te topești la adierea primului vînt căldicel. Dacă din pricina ta va cădea măcar un singur fir de păr din creștetul cavalerului ordinului „Pintenul de aur“, marele violonist al capelei imperiale, signor Niccolo Paganini, robul lui Dumnezeu și fiu credincios al bisericii lui Christos, să știi că-ți va cădea nu numai tot părul din cap, dar îți va zbura și țeasta! Ai înțeles?

Novi se îngălbeni. Simți deodată că sudoarea ce-l năpădise îi străbătea prin haină. Îi bițîiau mîinile și picioarele. Privea la înfricoșătorul bătrîn și, cunoscînd foarte bine rînduielile ordinului, simțea cum mîna acestuia căuta un plic albastru. Nevăzînd însă nici un plic, Novi își pierdu cu

totul capul. Însemna că nu-l aștepta numai darea afară din ordin; că, de îndată ce va ieși din odaia aceasta bine încălzită, va fi înhățat pe uliță și aruncat în temniță ca un bandit, ca unul care, plăsmuind o iscălitură, și-a însușit moștenirea ce nu i se cuvenea; că, peste o lună, va pieri în cine știe ce beci, ca orice criminal de rînd care a călcat legile laice. Novi fu cuprins de groază. În clipa aceea, îl ura pe Paganini mult mai mult decît cu un ceas mai înainte.

Deși îl privea, bătrînul părea că nu-l vede. Știa de mult ce pățise Paganini la Parma. Toate manuscrisele lui, toate notele pe care le păstra acolo fuseseră furate. Signor Pino, generalul legiunii cisalpine și carbonar, murise, pe neașteptate, cu vreo zece zile în urmă. Din porunca contelui Sedlenicki, ministrul poliției, fusese sigilată și locuința de la Milano a generalului Pino. Printre actele acestuia fură găsite notele, scrisorile și însemnările zilnice ale lui signor Paganini. Toate firele care legau pe răposatul general de signor Paganini erau acum în mîinile poliției din Viena. Bătrînul știa că unsprezece vente carbonare din Italia își strămutaseră activitatea în Franța, dar, deopotrivă, el mai știa și că regele Carol al X-lea intră, pe zi ce trece, tot mai mult sub înrîurirea ordinului lui Isus și că, mîine-poimîine, Franța va fi locul de unde va porni restaurarea deplină a stăpînirii bisericii în toată Europa.

Dacă, pe patul de moarte, părintele Lachaise, duhovnicul lui Ludovic al XIV-lea, îl sfătuise pe rege să-i aleagă drept urmaș un duhovnic iezuit, pe Carol al X-lea nu era nevoie să-l mai roage nimeni, fiindcă singur le făcea pe plac iezuiților. Dacă amestecul părintelui Lachaise fusese atunci de neapărată trebuință, amintind regelui că nu-i chezășuiește siguranța fără un astfel de duhovnic, de astă dată regele știa el însuși, destul de bine, că nu e cu putință să te împotrivești ordinului iezuit.

Se apropia anul bătăliei hotărîtoare. Ar fi fost o greșeală de neiertat să nu ții seama de posibilitatea de a acumula o avere uriașă în mîinile unui om care n-are moștenitor decît un biet copil plăpînd? Dacă Paganini va ajunge un fiu nespus de bogat al bisericii, atunci imensele lui bogății vor fi ale bisericii! Sînt cu putință, prin urmare,

două lucruri : sau violonistul acesta va pieri, sau va deveni o glorie pe placul lui Dumnezeu.

— Așadar — zise bătrînul lui Novi — de acum încolo calea omului acesta va fi condusă de voia Atotputernicului, prin mijlocirea sfîntului ordin al iezuiților. Îți încredințez această sarcină de înaltă cinste, dar te vestesc, fiul meu, că în ziua în care te vei abate din drum și vei începe să lucrezi după capul tău, vei fi dat pe mîna autorităților laice, ca un hoț de rînd, și-ți vei merita moartea. Astăzi, numele marchizului Pombal îți este chezășie. Ca să te pot crede însă și mai departe, te poftesc să-mi pomenești chiar acum numele care trebuie !

— Despre cine vorbești ? — întrebă Novi, care se ridică aproape înmărmurit de groază. Nu cumva vrei să spui că adevăratul nostru șef nu mai e papa, ci acela care e numit, în virtutea puterii sale, „papa cel negru" ?

Bătrînul nu-l privea, și părea chiar că nici nu-l aude. Cu coatele sprijinite de masă, își proptise fruntea în palme. Știa că la Roma se petreceau mari schimbări, tocmai în timpul sosirii lui Novi. Avea nevoie să-l bage în panică pe Novi, pentru ca, apoi, amenințîndu-l cu o lovitură neașteptată, să-l facă să spună tot ce știe. Dar Novi, șiret, cunoștea și el prea bine toate procedeele ordinului. Rostind ultimele cuvinte, el se oprise, fără să spună un nume. Întîmplător auzise în poștalionul care venea din nord o veste care-i ajunsese, ca o adiere de vînt, la ureche, anume că conducătorul ordinului iezuit, Alois Tortis, se stinsese, că moartea lui fusese foarte ciudată și că în locul său venise acela care, pe drept cuvînt, era poreclit „papa cel negru", fiind în taină și de fapt capul bisericii catolice.

Tăcerea bătrînului paroh nu era de loc încurajatoare. Novi se simți copleșit. Abia mișcîndu-și buzele și simțind că limba i se încleștează, el spuse totuși :

— . . . Șeful ordinului iezuit, cardinalul Roothaan.

Cutremurat de un acces de tuse, bătrînul părea că nici n-a auzit. Apoi, deodată, zise :

— Prin urmare, putem socoti încheiată învoiala noastră. În numele șefului preasfințitului nostru ordin, eu, robul robilor lui Dumnezeu, îți dau ordin ție, fiule, ca neîncetat și obligatoriu, zi și noapte, să urmărești cu străș-

făcea parte dintre acei cărora le este cu neputință să creadă că se poate da un concert fără neîntrerupte exerciții pregătitoare. Cu toate acestea Paganini nu citea nimic, nu făcea nimic, nu se atingea de vioară sau de note. El lua arcușul în mînă doar în clipa cînd apărea pe scenă. Schottky era nedumerit. Și acesta nu era singurul lucru pe care nu-l putea pricepe! Iată de ce, nenumărate însemnări despre Paganini, pe care le găsim în biografia întocmită în timpul vieții violonistului și dată la tipografie în 1829, dau o imagine nu prea autentică a eroului său, în afară de faptul că biografia sa a avut de suferit și din pricina vremii care s-a scurs.

nicie, fără încetare, orice pas al pomenitului rob al lui Dumnezeu.

După aceasta trecu la alte subiecte, de ordin practic. Ducîndu-și palma la gură, căscă și începu să-l lămurească pe Novi cu privire la oamenii de încredere, în număr de patru, ce-i va avea în diferite orașe. Vor fi pregătite, pentru el, patru pergamente : două pentru donații de sume mari și două pentru sume mai mici.

— Vei proceda potrivit rînduielilor ordinului nostru. Pe foaia de deasupra vei trece cifra cea mică a donațiilor pentru biserică, iar pe copiile iscălite de oamenii tăi de încredere, vei trece cifra cea mare. Darurile făcute rudelor le vei trece, în original, cu suma mare, și în copie, cu o sumă mică. În caz de reușită, cînd testatorul va iscăli, tu, luînd toate patru documente, vei preda pe cele două de deasupra ajutoarelor tale, ca să le distrugă. Vorbesc limpede ? — îl întrebă bătrînul, cu o jignitoare îndoială în glas.

Novi răspunse bucuros :

— Limpede, părinte, foarte limpede.

— Atîta vreme cît vorbim aici, e limpede ; caută însă ca să nu ți se întunece mințile în cei zece ani de pribegie care urmează.

Novi se ridică încet din fotoliu. Era galben ca ceara ; îngenunche apoi, cu mîinile împreunate, ca pentru rugăciune.

— Ia seama ca într-o bună dimineață să nu te pomenești cu plicul albastru și cu vestirea groaznicului sfîrșit ce izvorăște din el.

— Orice, numai asta nu, preacuvioase părinte ! — se milogi Novi.

— Ba da, fiul meu, tocmai aceasta te pîndește ! — rosti bătrînul iezuit, aplicîndu-și mîna pe capul plecat al călugărului care îngenunchease.

Novi se ridică.

În dimineața zilei următoare el află că celebrul artist plecase la Praga. „Bine că nu la Paris“, gîndi Novi, răsuflînd ușurat.

Cu cîteva zile înainte de plecarea lui Paganini, se jucase la un teatru vienez opereta *Falsul maestru*. Meisel scrisese versurile, care erau de fapt niște cuplete batjoco-

ritoare, pline de grosolane ocări la adresa lui Paganini, poreclindu-l „solist", fiindcă, la vioară, cînta pe o singură coardă: pe *sol*. Actorul care interpreta pe falsul maestru era grimat destul de bine. El executa pasaje grozav de plicticoase și lipsite de orice interes la o vioară, pe care o spinteca în două cu un joagăr. Apoi, în loc de vioară, își ținea bărbia pe un contrabas enorm, sprijinit de către doi tăietori de lemne, cu șorțuri de piele. Muzica hazlie, atrăgea un public numeros.

Medicul militar Marenzeller constatase la Paganini toate semnele unei istoviri extreme. Ajunsese peste măsură de nervos. Plecă la Karlsbad ca să se odihnească, anunțînd pe reprezentanții presei din Viena că are de gînd să dea concerte la Praga. Cum însă nu fu văzut în Praga săptămîna următoare, gazetele vestiră mai întîi dispariția lui, apoi o boală grea și, în cele din urmă, toate ziarele din Praga îi anunțară, în chenare de doliu, moartea. Tot ceea ce nu se cutezase a se spune despre el cît a fost în viață, acum, fiind socotit mort, se trîmbița în gura mare. Signora Bianchi își făcu apariția. Redacția unui mare ziar din Praga primi din partea ei o telegramă, prin care cerea să i se spună locul unde se sfîrșise soțul ei și în mîinile cui se află copilul.

Nu se știe ce a răspuns ziarul din Praga signorei Bianchi, dar în vremea aceea Paganini putea fi văzut, viu și nevătămat, călătorind pe un drumeag de munte din Austria, împreună cu micul Achillino, cu dădaca și cu signor Urbani, un italian pe care-l întîlnise de curînd și care se arăta nespus de credincios și gata oricînd să-l ajute în cel mai dezinteresat mod.

Se scurse încă o săptămînă. Gazetele care anunțară concertele lui Paganini avură un tiraj de două și chiar de trei ori mai mare. Un Paganini reînviat era mult mai interesant. Cei care regretau sincer însă că nu e mort erau cei de la Conservatorul din Praga, care urau din suflet pe muzicanții vienezi. Gloria care înconjurase numele lui Paganini la Viena devenise un motiv temeinic pentru a le stîrni revolta. Totuși, atacurile înverșunate ale cronicarilor muzicali din Praga, care porniră o adevărată campanie împotriva lui Paganini, nu împiedicară publicul să se îmbulzească la concerte, de altfel ca și la Viena.

Și acolo, la Praga, Paganini își găsi prieteni și admiratori sinceri. Tînărul Max-Julius Schottky îl întovărășea pretutindeni ; părea că-i face o nespusă plăcere să respire același aer cu marele violonist. Răsfăța pe micul Achillino, iscodea pe Urbani cu tot felul de întrebări, îi aducea lui Paganini teancuri de ziare și reviste și îi împărtășea toate părerile sale privitoare la atacurile din presă. Neputînd să aibă succese pe tărîmul muzical, Schottky căuta să se impună în literatură. Simpatia lui dezinteresată pentru violonist se preschimbă într-o activitate de panegirist, care încerca să-i ridice, încă din timpul vieții, un monument și, astfel, să-și glorifice totodată și numele său.

Cînd Schottky îl plictisea peste măsură, Paganini scotea din buzunar cîteva scrisori anonime și începea să i le citească cu glas tare. Îi făcea plăcere să vadă spaima copilăroasă a acestui om cam mărginit. Pe de altă parte, se bucura că-l întîlnise pe Schottky, fiindcă era un om devotat. De multe ori — e adevărat — se sfia să-i destăinuiască legăturile sale de dragoste, vrăjmășiile de care era încă înconjurat, succesele sale și ura semenilor. Totuși Paganini mărturisea el singur că, uneori, gusta plăcerea de a-și descreți fruntea, de a ridica vălul de pe trecutul său, de a-și reînvia amintirile.

Schottky încercă să înșire faptele într-o ordine cronologică exactă, deși Paganini încurca zilele, datele, anii. Mai degrabă își amintea lumina unui răsărit de soare, strălucirea norilor deasupra mării, un dangăt de clopot la o cotitură a drumului de munte, decît datele și lunile. Schottky le punea de la el. Biograf conștiincios, el îl asedia din ce în ce mai aprig, apropiindu-se pieptiș tocmai de anii de care Paganini nu dorea de loc să-și aducă aminte.

În fața lui Schottky se afla un om încărcat de lauri și de florini, cum scriau ziarele din Praga, iar bogătașul acesta despre a cărui avere uriașă umblau legende, bogătașul acesta, care punea prețuri atît de mari la concertele lui, încît, pentru a-l asculta o seară, unii se lipseau timp de un an de alte plăceri, omul acesta nu voia să povestească nimic despre mizeria și bătăile îndurate de la taică-său și despre munca lui grea și îndîrjită. Schottky

UN MEDIC ÎNCERCAT

Aflîndu-se la Praga, Paganini răci grav, odată cu sosirea toamnei ; și căzu la pat. Urbani primi ordin să cheme un medic. Două ore mai tîrziu, un tînăr cu fața prelungă bătu la ușa violonistului. După ce îl chinui cu întrebările și-l obosi tare, doctorul se interesă în mod deosebit de felul cum trăiește signor Paganini. Află, cu mirare, că violonistul nu se duce la spovedanie și nu se împărtășește. Medicul clătină din cap și-i spuse :

— De aceea se pot ivi tot felul de boli ! Vă doare în gît, aveți pete albe, și aceasta nu e bine !

Scoase o sticluță cu un lichid care mirosea tare, luă o pensulă și-i unse gîtlejul. Paganini căzu apoi într-o toropeală adîncă. Toată noaptea asudă și se zbătu aiurînd.

A doua zi începură să-l doară fălcile și urechile, fața i se umflă. Ziarele anunțau publicul că signor Paganini e suferind. Peste afișe se lipiră benzi albastre cu cuvintele : „Se amînă".

Delirul se repetă. Paganini se scula și suna slujitorul, căci, în aiureala lui, i se părea că Achillino se azvîrle pe geam. Cu toate că trase șnurul draperiei și în odaie năvăli strălucirea zilei, lui Paganini i se păru că nu se mai sfîrșește noaptea aceea înăbușitoare și chinuitoare. Simțămîntul unei îngrozitoare singurătăți și teama pentru copil puseră stăpînire pe sufletul său.

Schottky întrebă cine e doctorul care-l îngrijește pe signor Paganini. Urbani părăsi odaia tocmai în clipa aceea.

O dată, pe cînd Schottky veghea la căpătîiul bolnavului, răsunară pași pe scară.

— În fine, iată că vine și medicul — spuse Paganini.

Tînărul profesor se ridică. Ușa fu trîntită cu grabă și apăru Urbani.

— Mi s-a părut că a venit doctorul ...

— Nu, signor, a fost poșta.

Urbani se scotoci repede prin buzunarul hainei și scoase o scrisoare mototolită, pe care o ținuse trei zile în buzunar. Paganini nu băgă de seamă că scrisoarea fusese deschisă și apoi lipită la loc cu neîndemînare. Îi scria Harris, care-i propunea să se întîlnească la Berlin. Părăsise cariera diplomatică și ar fi dorit să facă o călătorie prin Europa. Se oferea, ca și mai înainte, să-i fie tovarăș de drum.

— Ce noroc ! exclamă Paganini. Am să-i scriu ... Mi se păruse însă că medicul e aici !

— Nu, nu — și Urbani dădu negativ din cap.

Durerile de dinți îl împiedicară să scrie ; timp de trei zile nu fu în stare nici să mănînce. Nemaiputînd răbda, Paganini trimise noaptea după doctor.

Sosi un tînăr ferchezuit și parfumat : colegul său fusese nevoit să plece din oraș, chemat de către o contesă unguroaică care se îmbolnăvise. Îl examină pe bolnav și îi cauteriză gîtul. Ungîndu-i apoi gingiile, îi scoase un dinte bolnav. Lui Paganini îi vîjîia capul. Cu toate acestea, auzi la căpătîiul lui, destul de limpede, o convorbire în limba latină. Alături, un glas spusese : *Claude januam*[1], iar altul

[1] Închide ușa (N. tr.).

răspunse : *Clausa est.*[1] Paganini nu-și mai aminti cine rostise vorbele acestea, fiindcă tocmai în clipa aceea își pierdu cunoștința.

A doua zi, un alt medic, Melancholer, trimis de Facultatea de medicină, constată că îi fuseseră scoși opt dinți din falca de jos și doi din cea de sus.

— Cine a putut face această operație barbară ? — întreabă el.

Paganini nici nu avu puterea să-i răspundă. Melancholer dădu din umeri :

— Laringele e paralizat... Nu cumva ați fost bolnav de sifilis ? — întreabă el, brutal.

Paganini dădu negativ din cap. Melancholer îi cauteriză din nou gîtul, ridică posomorît din umeri și plecă.

Paganini zăcu treizeci și șapte de zile. Monotone și apăsătoare, ele se scurgeau greu și erau mai multe zile și nopți de semiconștiență, aproape de delir. Schottky făcea tot ce-i cerea bolnavul, chinuit de grija pentru copil. Sute de jucării de tot soiul fură aduse într-o odaie mare vecină, din care răzbea pînă la bolnav bătaia din palme și hohote de rîs ale băiatului. În clipele de ușurare, Paganini, luînd un aer vesel și nepăsător, chema copilul la patul său, pentru a schimba cîteva cuvinte cu el, și, cum nu putea îngăima mai mult de cinci-șase cuvinte, îi însemna lui Schottky, pe o hîrtie, programul lui Achillino pentru a doua zi. Apoi se lăsa istovit pe pernă, cu ochii închiși, și creionul îi luneca printre degetele amorțite. Uneori i se părea că a ajuns la capătul vieții. În toate diminețile Achillino venea și-l privea cu ochii lui larg deschiși.

După o lună de chinuri avu în sfîrșit și cîteva ore de somn binefăcător. Nu-l mai chinuia durerea aceea apăsătoare din piept și din gît. Parcă și capul scăpase de senzația aceea îngrozitoare, ca și cum un păienjeniș nedeslușit și lipicios îi învăluia capul și-i prindea ochii, gura, urechile. Degetele se zbăteau și încercau să smulgă firele de păianjen. Se străduia să dibuiască urzeala aceea fină ce i se furișase în urechi și care apoi i se părea că-i atîrnă de

[1] E închisă (N. tr.).

degete. Ar fi vrut s-o inlăture, dar ea îi cuprindea buzele și ochii, se strecura prin gură și printre dinți și atunci răsuflarea îi devenea tot mai grea.

Se intîmpla uneori, cînd îl prindea somnul, să audă niște țipete îngrozitoare. Apoi, un munte de jucării se prăbușea, risipindu-se pe jos. Paganini se trezea o clipă, părîndu-i-se că se prăbușise turnul din Pisa, lovit de trăsnet. I se arăta apoi un omuleț, gătit într-un costumaș alb, tivit cu fire de argint. Un brîu roșu, unguresc, îi încingea la mijloc hăinuța de catifea. Un coif cu pene îi acoperea căpșorul auriu; ochii albaștri scînteiau. Achillino scotea săbiuța și îl ataca pe taică-său, rănindu-l la piept. Uitînd de durere, Paganini zîmbea. Abia peste treizeci și cinci de zile putu să vorbească. Atunci, pentru prima dată, își dădu seama că n-a mai șoptit ca înainte, ci a rostit cu vocea plină: „Îngerașul meu, nu vezi că sînt rănit?" Băiatul auzindu-i glasul și văzîndu-l cu ochii închiși, îi sări pe piept, se așeză călare și începu să-i deschidă pleoapele.

Veni și luna ianuarie 1829. Paganini începuse să se miște prin odaie și să umple cu note pagini uriașe. Deseori era din nou cuprins de fiorii unei tristeți apăsătoare. Încerca sentimentul acela aproape de neînțeles, pe care-l are omul ajuns la hotarul dintre viață și moarte.

Și iată că sosi Harris. Îngrijorat, el se interesă de boala lui Paganini la toți medicii din Praga și își tăinui cu grijă spaima pricinuită de anumite bănuieli.

Harris nu-și irosea timpul de prisos. Adusese cu el un morman de ziare, buletine și reviste muzicale. Rîzînd, îi arătă violonistului tăieturile din presa care publicase regulat știri privitoare la veniturile lui Paganini.

— Vei ajunge, în curînd, cel mai bogat om din Europa — zise Harris — dar să-ți spun ceva interesant: la Hamburg, la Leipzig și la Berlin se vînd note muzicale ilustrate cu portretul dumitale, la niște prețuri fantastice. Editorii susțin că gravarea notelor-cîrlige scrise de dumneata, de durată extrem de mică, cu apogiaturile și notele de pasaj, ba chiar și cu semne nemaiîntîlnite pînă acum în muzică, costă foarte mulți bani.

Aici e ceva ciudat — scrise Paganini lui Harris, pe o tăbliță de fildeș. Am vîndut editorilor variațiunile pe tema operei *Moise* de Rossini, am pregătit, dar n-am avut încă

timp să vînd, o nouă ediție a lui Locatelli, am vîndut *Barcarolla* și *Douăzeci și patru Capricii*. Înșiră apoi tot ce compusese și nu vînduse încă editorilor.

— Cum se poate ? — spuse Harris. Am văzut tipărite *Încîntări din Padua, Sonetele concertante, Două minuni, Douăzeci și cinci menuete, Primăvara, Napoleon* și *Vrăjitoarea*.

Paganini se ridică în capul oaselor și-l privi cu spaimă.

— De unde le-au luat ? Toate lucrările acestea le-am lăsat în păstrarea prietenului meu, generalul Pino.

Îmi pare rău, dar generalul Pino . . . generalul Pino a murit de mult.

— Cum a murit de mult ? Ce tot spui ?

— Generalul Pino s-a sfîrșit acum cîteva luni.

— Doamne sfinte ! Notele mele, scrisorile, însemnările și actele mele ! strigă Paganini.

Harris își dete seama că făcuse o mare greșeală, spunîndu-i toate acestea.

Din ziua aceea, neliniștea nu-l mai părăsi pe Paganini.

— Oare într-adevăr toate au fost furate ? — exclamă el, din cînd în cînd, întrerupînd discuțiile.

— Liniștește-te — îl încredința Harris — așa ceva nu-i cu putință !

Prin consulatele engleze din capitalele europene, Harris a făcut rost de toate operele muzicale imprimate sub numele lui Paganini. Repede celebrul violonist putu să-și dea seama că fusese jefuit de către editorii europeni. Tot ce lăsase în Italia fusese împrăștiat ca de vînt prin toate capitalele lumii. Harris drese însă lucrurile destul de iute. Fără să părăsească o clipă Praga, Paganini primi douăzeci de mii de florini. Urbani străbătea orașele, aduna banii și aducea carnetele de cecuri, depunînd sumele mari, primite de la editori, la băncile indicate de Harris.

Din Praga îi era mai aproape să pornească spre sud. Dorea atît de mult să treacă îndărăt Alpii, să revadă Veneția și laguna ei verzuie ! Harris se împotrivi însă cu hotărîre.

— Nu-i momentul ! Șederea dumitale la Praga nu-mi inspiră nici o teamă ; în Italia însă, în ultimele luni, foarte mulți dintre prietenii dumitale au avut de suferit. Pămîntul natal nu te-ar hrăni acum decît cu sucuri otrăvitoare.

— Şi cît timp va dura aceasta ?
— Nu ştiu ! — zise Harris, încreţindu-şi şiret fruntea. Poate cîţiva ani !
Era greu de aflat dacă vorbea în glumă sau în serios. Paganini se hotărî, totuşi, să-i urmeze sfatul, fiindcă nu o dată Harris îl salvase în momente de grea cumpănă.
Primul concert după însănătoşire îl dădu la Dresda. Ziarele saxone scriau nu atît despre muzica lui, cît despre încasările de la concert, pentru care a primit o mie două sute cincizeci de taleri, o tabacheră de aur cu portretul regelui, bătut în briliante, şi un zîmbet de bunăvoinţă din partea reginei.
La Leipzig concertul nu s-a putut ţine. Jurnalele făcuseră prea multă tevatură în legătură cu onorariile colosale ale lui Paganini. Leipzigul era electrizat de atîtea zvonuri cu privire la averea lui fabuloasă.
Fu întîmpinat cu duşmănie în acest oraş. Primarul încercă să exercite o neobişnuită presiune cu privire la programul concertului. Directorul Conservatorului din Leipzig condiţiona apariţia lui Paganini pe scenă de participarea în program a iubitei sale. Ceruse lucrul acesta într-o formă deosebit de brutală şi pe faţă. Paganini se împotrivi. El trimise vorbă prin Harris că nu poate garanta la toate concertele sale din Europa apariţia pe scenă a ibovnicelor impuse de primari, sub ameninţarea de a fi întîmpinat cu duşmănie în oraş, şi a ibovnicelor directorilor de teatru sub ameninţarea de a i se refuza sălile. Nu se temea de ameninţarea că redactorii ziarelor vor publica articole calomnioase şi cronici injurioase dacă nu va sprijini pe amantele acestora. Harris căută să îndulcească acest răspuns atît de tăios. Paganini rămase însă neînduplecat. Şi cum Harris nu ceda, Paganini făcu totul ca situaţia să devină şi mai încordată. Trimise administratorului teatrului din Leipzig o scrisoare în asemenea termeni, încît scandalul n-a mai putut fi înlăturat.
Rezultatul a fost că, pe neaşteptate, numărul orchestranţilor s-a dublat, iar repetiţiile începute s-au întrerupt din pricina văditei nepriceperi a noilor instrumentişti. Moşnegi care cîntau prin cafenele şi restaurante, lăutari de nunţi, organişti ieşiţi de mult la pensie şi care acum erau slujitori pe la instituţiile catolice, tamburi-majori şi

muzicanți de fanfare, care cîntau în orchestra poliției locale, toți aceștia fură ațîțați împotriva lui Paganini. Chiar de la prima repetiție ei îl asurziră cu scîrțiitul și țîrîitul îngrozitor al instrumentelor ce le aveau. Lista de plată a noului ansamblu semăna cu tabelul unor despăgubiri de război. Paganini dădu dispoziții lui Harris să reducă orchestra. Atunci, prima jumătate din orchestră, aceea care forma orchestra permanentă a teatrului din Leipzig, refuză să mai ia parte la concert.

Pierzîndu-și din nou vocea, la o repetiție, Paganini a fost nevoit să cheme un medic. După ce chirurgul german îl examină de față cu Harris, îi spuse clătinînd din cap, că după cît se pare, fusese tratat de un șarlatan. Laringele îi era mîncat de plăgi asemănătoare celor de sifilis.

— Dar la dumneata nu-i vorba de sifilis. E cu totul altceva — zise neamțul. Starea dumitale este totuși foarte gravă. Cine v-a îngrijit ?

Paganini nu știu să răspundă. Încercă să afle numele de la Urbani, dar acesta lipsea de acasă.

— Eu pot să vă vindec — zise doctorul, privind cu înțeles pe Harris.

Paganini trecu în odaia vecină. Medicul ceru o sumă colosală drept onorar și Harris îl refuză. După plecarea doctorului, Harris îl convinse pe Paganini să înceapă tratamentul la Berlin.

În ziua de 4 martie, uitînd de pățaniile de la Leipzig și de atacurile ziarelor berlineze, revoltate de lăcomia violonistului care nu dăduse nici un concert la Leipzig, Paganini concertă la Berlin.

Concertul a stîrnit o mare vîlvă. Sosise acolo și Schottky. El făcu o vizită prietenului său Ludovic Rellstab și împreună scriseră cîteva articole atît de reușite în *Vossische Zeitung*, încît primul concert al lui Paganini fu un adevărat triumf. Pînă și Spohr îl cinsti cu prezența lui, șezînd în rîndul întîi și mușcîndu-și buzele.

Rellstab scria că Paganini a realizat neverosimilul, depășind limitele posibilităților hărăzite omului de către natură. O astfel de izbîndă însă se plătește scump. Violonistul lăsă impresia unei ființe care nu e din lumea aceasta. E greu de spus dacă e înger sau demon cu înfățișare de om. Chipul său poartă însă pecetea neobositei strădanii pe

care violonistul a depus-o în arta sa. Urmele unei oboseli nespuse şi chinuitoare i s-au aşternut pe faţă. Nu există nici un alt violonist care să semene la înfăţişare cu Paganini, măcar cît de puţin, după cum nu există nici muzicant care să transforme o bucată de lemn într-un instrument atît de însufleţit, aşa cum este vioara în miinile acestui geniu. Autorul *Vrăjitoarei* este el însuşi un vrăjitor. Cine în afară de el mai poate depăşi hotarele lumii acesteia, hotare ce păreau rînduite pentru totdeauna de natură? Există oare vreun mijloc de a măsura forţa acestui geniu?

Despre acelaşi lucru vorbeau şi versurile poetului Karl Holtei şi tot despre ele strigau în gura mare ziarele din Berlin.

Inundaţiile din primăvară nimiciseră multe sate şi cătune din Prusia. Sute de mii de oameni fură sinistraţi. La 6 şi 29 aprilie, în prezenţa unui public numeros, Paganini dădu două concerte cu preţuri extraordinar de mari. Publicul berlinez, deşi le primi cu o explozie de revoltă, luă locurile cu asalt, dărîmînd barele de la intrare. Gazetele urlau cu indignare, numindu-l pe violonist un Harpagon, un zgîrcit dezgustător, un balaur italian nesăţios şi odios.

Umoristul şi cupletistul Safir, care înveselea publicul berlinez, se adresă de două ori lui Paganini, cerîndu-i un bilet de favoare. Făcînd însă imprudenţa de a-şi însoţi rugămintea cu ameninţarea că, în caz de refuz, îl va face de rîs în mod public, Harris îl refuză, în baza hotărîrii neînduplecate a lui Paganini de a ţine sus steagul bărbăţiei şi al demnităţii. Atunci apăru un articol intitulat „Paganini, doi taleri şi cu mine", articol plin de venin la adresa lăcomiei lui Paganini şi în care Safir, dîndu-se ca pildă, scria: „Amîndoi ne căznim, poate în aceeaşi măsură, să atragem atenţia publicului berlinez, Paganini pe o singură *Saite*[1], iar eu pe cîteva *Seiten*[2]." Atras de jocul acestor cuvinte „coardă" şi „pagină", Safir nu pricepuse un singur lucru, ca încasările acestor două concerte, cu preţuri ridicate, fuseseră vărsate de Harris, din ordinul lui Paganini, la comitetul pentru ajutorarea victimelor inundaţiilor.

---

[1] Coardă — în limba germană (N. tr.).

[2] Pagini — în limba germană (N. tr.).

Kassel și Frankfurt, marile și micile orașe ale Uniunii germane îl auziră pe Paganini.

Spohr scria, în 1840 :

„Paganini a dat, de curînd, două concerte, la teatrul din Kassel. I-am urmărit execuția cu o deosebită atenție. Mîna lui stîngă lucrează cu o precizie uimitoare, care-mi inspiră un sentiment de adevărată admirație. În stilul și în compozițiile lui descopăr însă un amestec curios de vădită genialitate și de lipsă de gust sau de copilărească stîngăcie, datorită căruia efectul total al muzicii lui Paganini e departe de a fi, pentru mine, satisfăcător.

De două ori mi s-a întîmplat să-l întîlnesc la prînzurile oferite la Wilhelmshöhe și mi-a făcut impresia unui om foarte vesel, comunicativ și caustic. Am stat alături. . ."

În același timp, în alte ziare germane, apăreau însemnările lui Ghur : „Paganini e un om respingător, cu un caracter imposibil, a cărui societate e din cale afară de neplăcută. Cred că neîntrerupta lui rea dispoziție e pricinuită de starea sănătății lui zdruncinate".

Cu stăruința unui credincios slujitor, gelos pe noul favorit al stăpînului său, Urbani insistă asupra necesității unei călătorii la Paris. Harris făcu rost de extrase din ziarele franceze, în care portretul lui Paganini era însoțit de cunoscuta poveste a asasinatelor, a viorii pierdute la cărți, a temniței și a conducerii unei bande de tîlhari italieni. Un gazetar scria că Paganini se și afla la Paris, incognito, „ca să miroasă cum stau lucrurile" și că reușise să stea de vorbă cu el. Era publicată chiar convorbirea cu Paganini, portretul său, al signorei Bianchi și al micului Achillino. Portretul lui Paganini arăta ca un obișnuit desen de ziar ; în schimb, signora Bianchi apărea ca o frumusețe răpitoare ; pentru înfățișarea ei, desenatorul se servise, nici mai mult nici mai puțin decît de o veche gravură italiană cu chipul unei madone. În ce-l privea pe Achillino, desenatorul folosise, pare-se, imaginea unui buldog de circ, „copil minune", cu mușchii de atlet și cu umerii obrajilor teșiți, ca la mongoli.

„Nu-i momentul încă să plec la Paris !" vru să spună Paganini. Dar nu izbuti ; Harris îl privi cu îngrijorare. Paganini hîriia din gîtlejul bolnav. Luă nervos tăblița de fildeș și scrise cu creionul : „Nu plec la Paris". Apoi, luă

monedă de pe masă, un vechi ducat saxon. Pe față era ravată stema cu efigia lui August de Saxa, iar pe dosul ıonedei, un țărm cu palmieri și un negru îngenuncheat, are ținea, cu miinile ridicate în sus, o tavă uriașă, plină e comori din țările sudice.

Paganini scrisese : „Dacă efigia regelui cade cu fața în os, negrul ne va arăta drumul spre răsărit ; dacă regele ade cu fața în sus, atunci vom porni spre apus". Azvîr-tă în aer, moneda de aur căzu zăngănind pe pardoseala e piatră.

— Negrul ! — strigă Harris.

A doua zi dimineață începură pregătirile de plecare la 'arșovia.

SCRISORI
ŞI
CĂLĂTORII

Pe atunci nu exista încă drumul de fier. Transportul cu cai cel mai bine organizat era cel înjghebat de domnul Lafitte în Franţa. Staţiunile lui de poştă trimiteau în toate direcţiile mii de diligenţe, iar cîştigul net ce-i rămînea se urca la unsprezece milioane de franci anual. Bătrînii Bonafousse şi Caillard fuseseră nevoiţi să se dea în lături căci domnul Lafitte avea o bancă la Paris şi sucursalele ei funcţionau în toate capitalele europene, inclusiv Varşovia. Cumpărînd pe sub mînă acţiunile altor mesagerii şi poşte, domnul Lafitte îşi întinse reţeaua de la Paris pînă la hotarele imperiului rusesc. Domnul Lafitte era o persoană cu vază la Paris, şi dacă politica lui Carol al X-lea n-ar fi luat o întorsătură ciudată, este mai mult ca sigur că el ar fi ajuns ministru, avînd mai multă trecere la rege decît oricare dintre nobilii care alcătuiau guvernul. Aşa, cel puţin, socoteau tovarăşii lui de drum francezi, care călătoreau în aceeaşi diligenţă spre Kalis.

Paganini se afla din nou într-un poștalion! La Frankfurt pe Main rămăsese Harris și Achillino, cu toată averea mobilă a marelui violonist.

La Varșovia Paganini urma să dea concerte deosebit de însemnate. Țarul Rusiei, care-și biruise vrăjmașii și-i secerase în piața senatului, unde se adunaseră ofițerii și soldații răzvrătiți, venea aici ca să-și pună pe cap coroana de rege al Poloniei și, tăinuindu-și ura în inimă, să jure pe constituția poloneză.

La Varșovia se pregăteau mari serbări și Paganini se hotărî să folosească prilejul acesta pentru a cînta cîteva din lucrările festive, compuse de el într-un stil solemn.

... În același poștalion se găseau și niște saci de piele cu lacăte mari, cu sigiliu de ceară roșie și legate cu lanțuri de oțel. Era poșta internațională. Și tocmai în trăsura asta albastră, ce se îndrepta spre granița rusă, călătorea violonistul Niccolo Paganini, iar deasupra lui, în plasă, se afla, într-un sac de piele, un plic mai gros, de culoare cenușie, adresat acelei persoane ce urma să-l supravegheze cît va sta la Varșovia. În plic erau cîteva foi cu un scris frumos:

„Abatelui Xawer Korzenewski, Varșovia.

Scumpe abate, vă comunic numai ceea ce îmi amintesc și ceea ce am avut prilejul să aud de curînd. Mă zoresc și, din pricina asta, am să fiu poate dezlînat.

Mademoiselle Marthe s-a reîntors la Paris abia în momentul în care contele d'Artois se încorona la Reims, devenind regele Carol al X-lea al Franței. Mademoiselle Marthe împlinea în ziua aceea optzeci și nouă de ani. Se schimbase foarte puțin, transformîndu-se dintr-o femeie cîndva nespus de frumoasă într-o bătrînică ce nu-și pierduse încă vioiciunea privirii. Sprîncenele îmbinate nu-i încărunțiseră, iar ochii ei rotunzi rămăseseră negri și grăitori. Își păstrase pînă și frăgezimea obrazului și n-avea decît niște cute subțiri în jurul ochilor. Nasul ei cu cocoașă o făcea să semene și mai mult cu o pașnică pasăre de casă. S-a oprit mai întîi la verișoara ei, în Micul Picpus, pe urmă s-a mutat însă la Tuilleries, ocupînd odaia ce aparținuse cîndva mamei sale, fostă doamnă de onoare. Anii petrecuți în surghiun nu-i schimbaseră de loc firea. Se deosebise întotdeauna printr-o nesfîrșită blîndețe și bunătate.

În suita principelui de Condé, ca și la curtea ducelui de Brunswick, se bucura de un prestigiu netăgăduit, avînd puterea să schimbe, în orice clipă și cu o simplă vorbă, orice hotărîre a curții. Nu i s-a întîmplat însă niciodată să folosească această putere în folosul său. A hrănit orfani și văduve, ea însăși rămînînd flămîndă. Victimile terorii iacobine găseau la ea curînd sprijin și mîngîiere. Pe regele executat îl socotea un sfînt și, ca urmare a dezlegării date de părintele Lacordaire, i-a înălțat rugăciuni, ca unui înger aflat în preajma tronului celui Atotputernic.

În două rînduri a fost grav bolnavă. Prima dată, după ce vizitase pe maicile sale, care locuiau nu departe de Brunswick ; coborînd din trăsură a călcat într-o băltoacă și răcind a căzut la pat timp de șase săptămîni. Aiurînd, pomenea într-una mănăstirea surorilor bernardine, pe care fusese nevoită să o părăsească. Altă dată, o ninsoare a surprins-o pe drum. Ca de obicei, era ușor îmbrăcată. Căpătă o aprindere de plămîni și era gata să moară. Pe deasupra, a mai și postit și s-a împărtășit. Dar tăria firii ei s-a dovedit și cu acest prilej. Mărturisi duhovnicului că Atotputernicul n-o va lăsa să se stingă pînă ce mănăstirea, pe care o condusese nu va fi repusă în drepturile ei.

Într-adevăr s-a înzdrăvenit și, cu toate îndemnurile prietenilor și credincioșilor, n-a voit să se întoarcă la Paris cît timp a domnit Ludovic. Punea o condiție obligatorie : scoaterea din mănăstirea pe care o condusese ea a tuturor acelora care o ocupaseră pe temeiul drepturilor date de revoluție. Mai ceru restituirea tuturor averilor ce aparținuseră acestei mănăstiri bernardine, întrucît, în actele curiei apostolice romane, ea era mai departe socotită drept stareța mănăstirii *Visitation*.

Ce să vă mai scriu, scumpe abate ? Și dumneavoastră ați cunoscut doar, în singurătatea care vă înconjura în Elveția, vicisitudinile soartei. Vă rog să nu vă supărați pentru tonul atît de lumesc al scrisorii ce v-o adresez la Varșovia. M-am deprins atît de mult să mă gîndesc la dumneavoastră ca la comandantul escadronului meu, ca la mai-marele meu, încît mi-e cu neputință, scriindu-vă în franțuzește, să folosesc termeni bisericești.

Rîndul viitor am să vă scriu în latinește ; atunci sper că tonul scrisorii o să vă fie mai pe plac. Limba latină

nu te dispune la flecăreală, pe cînd limba noastră franceză, care a avut de pătimit de pe urma iacobinilor, ca aproape tot ce există în lumea asta, e împestrițată acum cu tot soiul de expresii plebeiene, cu cuvinte de calfă beată. Lumea s-a întors cu susul în jos. Iată de exemplu, acum treizeci de ani n-aș fi cutezat să vă scriu propoziția asta. Astăzi o pot face și am curajul să pronunț și altele mai dihai.

Spiritul de prevedere, tăria de caracter și cinstea domnișoarei Marthe au făcut-o repede obiectul admirației tuturor. Toți cei care mai înainte o sfătuiseră să plece la Paris, să se ducă la Saint-Claude și să-l roage, personal, pe rege, au văzut că ea avusese dreptate cînd renunțase la acest privilegiu. Ludovic al XVIII-lea a poruncit acelui intrigant dezgustător, liberalul Montlosier, să răspundă scrisorii domnișoarei Marthe printr-un refuz categoric. «Cu toate acestea — adăugase, de la el, Montlosier — problema pe care ați pus-o poate fi ridicată la prima sesiune a camerei deputaților».

Poți să-ți închipui, scumpe abate, cît de revoltată a fost domnișoara Marthe. Am văzut-o tocmai cînd sfîrșise de citit scrisoarea. Ședea într-un fotoliu. Ținea cu stînga, rezemată în cot, mătăniile negre și scrisoarea, în timp ce își apăsa inima cu mîna dreaptă, în care avea și batista. Ochii întunecați ca un hău fără fund ardeau de focul mîniei și al durerii fără margini, împotriva acestor uneltiri diavolești, mînie care, potrivit învățăturii sfîntului Bernard — cere smerenie și blîndețe — nu se arată însă nici prin gesturi, nici prin vorbe.

Cît de orbi am fost noi și cît de ageră a fost ea ! A așteptat nouă ani ca în sufletul regelui să pogoare lumina, dar după cum știți, aceasta nu s-a întîmplat. Nu degeaba spune Lacordaire că pedeapsa dumnezeiască te ajunge și pe față și pe ascuns. Regele începuse să putrezească de viu. Îi cădeau unghiile, pielea i se desprindea de pe carne ca o mănușă murdară, pleoapele îi erau crăpate, iar nările îi putrezeau. Era groaznica pedeapsă căpătată pentru disprețul arătat bisericii. Domnișoara Marthe gîndea totuși altfel ; îi era milă de rege și se ruga pentru el. Cuvintele „camera deputaților" îi produceau însă o durere parcă trupească și, de fiecare dată cînd le auzea, își făcea cruce.

Asta a fost însă mai demult. Cu începere din 1825 se primeau zilnic curieri de la pavilionul Marsan[1]. Se înviorà. Toată ființa ei împrăștia parcă o lumină tainică și în această candelă de seară se strecură un fel de energie solară plină de tinerețe. Observați că iar am început să folosesc expresii cu totul laice. «Energia solară» e o expresie nouă, pe care au inventat-o de curînd academicienii noștri. O expresie absurdă și neghioabă ! Ce fel de energie poate avea soarele, în afară de cea dumnezeiască ? Fără binecuvîntarea Domnului, soarele ar înceta, într-o clipită, să mai lumineze.

Aașadar, scumpe abate, vă rog să mă iertați. Să vă spun mai departe povestea acestei femei minunate. Și, cum se întîmplă adesea oamenilor cu gîndirea aiurea, abia acum îmi dau seama că nu v-am povestit nimic despre copilăria și tinerețea domnișoarei Marthe.

Nepoată a ducesei d'Abrantès, verișoară cu baroana Gérard, contesa Decardont se deosebise din fragedа copilărie prin caracterul ei liniștit și cumpătat. Tatăl ei, ministru plenipotențiar, era azvîrlit de soartă prin diferite orașe și țări, din care pricină nici nu și-l amintea prea bine. Copilăria și-a petrecut-o la Chartreuse și Grenoble, unde învăță într-un internat al mănăstirii. Trebuie să vă spun că, spre cinstea ei, n-a citit niciodată cărți oprite și bănuiesc că despre Voltaire și d'Holbach știe doar din auzite. Mi se pare chiar (vă scriu fără teamă, deoarece n-o să mă pîrîți liberalilor) că n-a citit nimic în afară de sfînta scriptură și de cărțile scrise pentru mîntuirea sufletului.

O trăsătură caracteristică a domnișoarei Marthe : totală nepăsare față de bărbați. N-a fost niciodată îndrăgostită și răspundea la toate cererile în căsătorie cu un «nu» blînd, dar hotărît.

La vîrsta de nouăsprezece ani se călugări, iar la douăzeci și patru, după fuga veselei și rumenei Françoise, ibovnică a arhiepiscopului de Paris și stareță a mănăstirii ber-

[1] Nume dat partidului clerical radical, condus de contele d'Artois, și care se trage de la pavilionul cu același nume din palatul Tuilleries, locuit, după restaurarea Bourbonilor, de contele d'Artois, devenit mai tîrziu regele Carol al X-lea (N. tr.).

nardinelor, domnişoara Marthe ajunse stareţă şi, de atunci, a rămas în această slujbă. A fost printre primele care şi-a spus părerea că revoluţia şi teroarea iacobină nu sînt simple întîmplări, ci semne ale pedepsei dumnezeieşti trimise nobilimii franceze pentru liberalismul ei şi pentru nepăsarea ei faţă de nevoile bisericii. Întîmpină revoluţia cu blîndeţea unei turturele şi cu liniştea unui înţelept. Era încredinţată de urmările ei binefăcătoare, deşi în suflet căina clasa, odinioară apropiată celui de sus, care atrăsese acum asupra-i meritata pedeapsă dumnezeiască.

Domnişoara Marthe preţuia foarte mult sîngele nobil. Socotea că nobleţea şi cavalerismul sînt însuşiri ce silesc la măreţe fapte religioase. Spunea că nobleţea este prima treaptă de iniţiere religioasă. Admitea că şi oamenii simpli pot fi plăcuţi lui Dumnezeu, din moment ce fiul Domnului îşi alesese apostolii dintre pescari. Asemenea întîmplări sînt însă peste măsură de rare, fiindcă norodul nu este decît o treaptă pentru înălţarea nobililor. Nimeni nu-şi aminteşte să fi pronunţat cîndva numele lui Bonaparte sau să-şi fi spus vreo părere despre existenţa lui. În perioada furtunoasă a războaielor se purtase ca şi cînd Napoleon n-ar fi trăit aievea şi, cîteodată, doar, semnul crucii făcut în taină trăda că numele acesta îngrozitor, rostit de cineva dimprejur, se furişase pînă la urechile ei.

În scrisoarea adresată răposatului rege, ea îl sfătuia, plină de înţelepciune, să interzică în şcoli menţionarea oricărui eveniment legat de revoluţie, fiind adînc convinsă că unele cuvinte, chiar dacă sînt uşoare ca adierea vîntului, au totuşi un înveliş şi prind viaţă pe loc, sau mai bine zis, zămislesc mii de demoni. Din acest punct de vedere avea, desigur, dreptate.

Un mic amănunt din viaţa ei. Era în 1793. Regele nu fusese încă executat. Domnişoara Marthe înălţa zilnic rugi pentru el celui autotputernic, rugi care — vai ! — n-au fost ascultate. În acele zile, pline de nelinişte, ea se transformă într-o făptură aproape nepămînteană. Ferindu-se de Secţii, părăsi, împreună cu fratele ei, Saint-Germain-ul şi se ascunse la un brutar, care locuia lîngă poarta Saint-Antoine ; tot timpul liber şi-l închina micuţei sale nepoate Antoinette (astăzi o frumoasă domnişoară, logodnica vicontelui de Grousolles).

Într-o noapte, șeful Secției, Leblanc, împreună cu oamenii săi, le dibui ascunzișul și năvăli peste ei. Percheziția n-a dat nici un rezultat. Era vrednică de admirat îngereasca liniște cu care-i privea domnișoara Marthe! Nu spuse nici un cuvînt de ocară comisarilor, cu toate că oamenii aștia se urcau cu bocancii lor grosolani pe scaune și pe rafturi, făceau zgomot cu paturile puștilor și smulgeau icoanele de pe pereți.

N-am întîlnit o persoană mai blîndă și mai smerită. În clipa în care comandantul o întrebă : — «Unde sînt bijuteriile cu briliante și aurul familiei ?» ea răspunse, cu un surîs, că nu se îngrijește de asemenea lucruri. Atunci, mica Antoinette îi spuse zîmbind : «Tanti Marthe, cum de-ai uitat că sînt în colț, sub dușumea ?» Și, singură, cu mînuța ei, chemă pe unchii cei mai buni în odaia unde tatăl ei ascunsese, sub podea, întreaga avere. Domnișoara Marthe mîngîia ușor căpșorul nepoțicăi, în timp ce ea, încîntată de această istețime, arătă locul în care tatăl pitise aurul și briliantele.

Cînd Leblanc și ostașii din garda națională plecară, domnișoara Marthe prinse de mînă pe fratele ei și-l rugă în șoaptă să nu certe fetița. Antoinette rămase astfel cu fericita părere că, datorită bunei sale memorii a ajutat pe mătușa atît de uitucă. Cu mînuțele strînse la piept ea adormi, iar domnișoara Marthe îi îngînă un cîntec. Aceasta fu ziua deplinei ruinări a întregii familii. Mai rămăseseră doar banii trimiși la Braunschweig, dar despre ei nici nu putea fi vorba. Trebuia să se pregătească de bejenie.

A doua zi după decapitarea regelui, domnișoara Marthe plecă cu diligența. Era atît de hotărîtă, dădu dovadă de atita tărie sufletească, încît fratele ei nu-și mai stăvilea admirația. Îmbrăcați amîndoi în haine țărănești și purtînd niște coșuri mari, așa cum se obișnuiește la țară, însoțiți de bătrînul lor majordom Antoine, ei ajunseseră cu bine pînă la Verdun. Acolo se petrecu o scenă sfîșietoare. Contele Decardont, care nădăjduia în apropiatul sfîrșit al iacobinilor, ieși să-și întîmpine rudele într-un han murdar, la marginea orașului Verdun ; neînfricatul bătrîn, care-și cheltuise averea pentru a forma un detașament de luptători germani, își strînse feciorul în brațe. Amîndoi fură însă recunoscuți ca persoane care călătoresc sub nume

false şi, pe loc, căpitanul detaşamentului de pază al frontierei, împreună cu un cizmar ce purta o bonetă roşie, le luară un interogatoriu.

Domnişoara Marthe îşi păstră şi de data aceasta liniştea căutînd să poarte de grijă micuţei Antoinette. Tatăl şi fiul încercară să se prefacă că nu se cunosc, dar era prea tîrziu. Bătrînul începu să dea înapoi. Era cît pe-aici să-şi spună numele. Din ochi, îl ruga pe fiul său să facă la fel. Tînărul Decardont nu mai putu îndura şi, căzînd în genunchi, îi strigă : «Tată, te rog să taci, în mîinile dumitale stă mîntuirea Franţei !» După vorbele acestea amîndoi fură scoşi afară, în curtea murdară, lîngă o movilă de bălegar şi împuşcaţi cu pistolul.

În acest timp, domnişoara Marthe, deşi auzise din odaia vecină împuşcăturile şi ştia bine despre ce este vorba, căuta s-o încredinţeze pe mica Antoinette că tatăl şi bunicul ei o porniseră pe alt drum şi că de-aici încolo vor călători singure. Pe ea o uitară. Antoine o conduse pe furiş la pastorul din sat : iar de acolo, putură să treacă, a doua zi, graniţa. Domnişoara Marthe nici nu se îmbolnăvi măcar. Picioarele îi sîngerau, rochia îi era sfîşiată, părul încîlcit, dar ochii îi erau luminaţi, ca şi înainte, de o smerenie şi o blîndeţe neobişnuită. Mica Antoinette dormea în braţele ei, pe cînd trăsura principelui de Kassel o purta spre Braunschweig. Astfel a scăpat de teroare.

Pe drum, contele Henry de Choiseul, viconte de Bourdonne, şi contesa Lavalle vorbeau deschis despre vinovăţia nobilimii franceze faţă de Dumnezeu şi faţă de oameni. Domnişoara Marthe le răspunde blînd că nu se cade să se vorbească astfel despre cei obijduiţi şi care suferă fără să fie vinovaţi. Ea spuse că-i este mai multă milă de asupritorii care, folosind vremelnica lor putere lumească pentru a năpăstui pe cei asupriţi, se osîndesc, fără nădejde de mîntuire, la chinurile veşnice ale iadului. Ea socotea că mii de demoni zboară deasupra Parisului, că sîngele vărsat a vopsit în roşu bonetele frigiene şi că e mai bine să piei în oceanul sîngeros, denumit revoluţie, decît să înoţi la suprafaţă.

Era privită ca o sfîntă : nimeni nu o contrazicea şi adeseori i se cereau sfaturi. La Braunschweig asista la toate ceremoniile religioase care însoţeau plecarea deta-

șamentelor străine spre hotarul Franței. Spunea că Christos însuși e în fruntea escadroanelor, că îngeri nevăzuți ocrotesc pe comandanții de companii, pe locotenenții și coloneii din detașamentele ce mergeau împotriva iacobinilor. Au fost cazuri cînd, cu blîndețe, îi convingea pe soldați să-și jertfească viața pentru ofițerii lor ; le spunea simplu și convingător, că țăranii se nasc cu zecile de mii, pe cînd sîngele nobil, al comandanților lor, e dăruit pămîntului francez doar cu picătura, din harul Atotputernicului. Mii de soldați trebuie să moară bucuroși pentru un ofițer. Nici o lege omenească, nici un fel de «Declarație a drepturilor omului» nu va putea înlocui pentru țărănime inima miloasă și grija părintească a stăpînului. O supunere de fiu, aceasta e soarta hărăzită fiecărui țăran.

Socotea sfinte cuvintele din proclamația ducelui de Brunswick despre arderea și distrugerea Parisului.

Focul curăță totul, spunea ea. Cînd va sosi sfîrșitul lumii, atunci focul cel ceresc va pîrjoli pămîntul. Lumea e menită prăbușirii și iată că Parisul face începutul.

Socotea ca o datorie să citească în fiecare zi cîte un capitol din Apocalips și, deși avea o purtare rezervată față de proorocirile maicilor exaltate sau bolnave din mănăstire, totuși nu li se împotrivea cînd vreuna din ele spunea că se împlinesc timpurile despre care vorbește apostolul Ioan.

Acum, scumpe abate, să vă povestesc cum a trăit în ultima lună a vieții ei.

Cu o stăruință plină de hotărîre a încercat să obțină aprobarea regelui. Bunul nostru Carol al X-lea n-a putut s-o refuze pe sora Marthe ; dar, după cum știți, toate problemele ce sînt în legătură cu bunăstarea bisericii se lovesc de o serie de piedici nebănuite. O mulțime de intriganți otrăvesc viața celor mai bune slujitoare ale miresei lui Christos. Ca lovită de trăsnet a primit ea vestea demisiei ministrului Polignac.

Miliardul de aur, împărțit nobililor care pătimiseră de pe urma revoluției, a făcut-o din nou pe domnișoara Marthe stăpîna unei averi uriașe. Ea și-a cheltuit averea, susținînd familiile care suferiseră mai mult din pricina

terorii iacobine. Viața ei s-ar fi putut numi fericită, dacă n-ar fi fost veșnica-i suferință că nu reușise să-și atingă țelul de căpetenie al vieții ei.

Nu o dată a trecut ea tristă pe lîngă zidurile mănăstirii, în care nu mai răsunau glasurile liniștite ale maicilor, nici sunetele bătrînei orgi făurite de Junon, unde acum, sub firma disciplinei unui institut pedagogic (vă puteți închipui, scumpe părinte, ce nesocotință !), se predau tot felul de deșarte științe lumești. De acolo răbufneau strigătele școlarilor și țipetele obraznice și stridente ale tineretului molipsit de spiritul revoluționar. În fiecare duminică, după slujbă, domnișoara Marthe poruncea vizitiului s-o ducă spre porțile mari de fier ale mănăstirii, prin al căror grilaj zărea crîngul de castani și portalul de la intrarea în biserica mănăstirii. Privea rozeta uriașă și vitraliile colorate ale turnurilor laterale ale bisericii, încercînd să-și potolească zvîcnirile dureroase ale inimii și lăsînd să-i picure încet lacrimile suferinței. Se ruga apoi de cel atotputernic să-i împlinească nădejdile încă neîmplinite.

În picioare, cu capul plecat în fața domnișoarei Marthe — așezată pe un taburet — regele îi spunea că și-ar da jumătate din viață dacă ar putea să grăbească restituirea mănăstirii și că va face absolut tot ce-i stă în putință pentru a pune capăt acestei batjocuri a puterii regale. Îi arătă brevetele pe care le-a împărțit străluciților cavaleri ai celor mai vechi și mai nobile familii, spunîndu-i că nu va trece nici anul și nici unul dintre îndrăciții adepți ai lui Bonaparte nu va mai rămîne în rîndurile armatei sale. (La auzul acestui nume, domnișoara Marthe își făcu cruce). Regele se mai jelui că n-are nici măcar atîta putere ca să numească un șef de oficiu poștal în vreun oraș de provincie și că adesea miniștrii, în loc să se supună voinței sale, se ploconesc în fața toanelor deputaților.

Consolată de rege, domnișoara Marthe se urcă în trăsură, împreună cu sora Sulpizia (care, de la moartea Ursulei, o însoțea pretutindeni), și, contemplînd Parisul ce-i devenise străin și necunoscut, se îndreptă spre una din prietenele din copilărie, care-și trăia în tihnă ultimii ani ai vieții în mănăstirea Clarisse, pentru a admira aleile, potecile și straturile de flori ale acestui minunat și nobil

lăcaș. De pe terasa unei mici case burgheze ce da spre malurile Senei, domnișoara Marthe privea, tristă și obosită, apusul soarelui, numărînd minutele și orele care o despărțeau de noaptea de nesomn.

Dormea din ce în ce mai puțin. Cameristele o dezbrăcau și o culcau în pat. Candelabrul cu patru luminări ardea toată noaptea. Sulpizia curăța mucurile arse, îi îndrepta pernele, în timp ce domnișoara Marthe, cu ochii deschiși, într-o cămașă aspră de in, strîngînd mătăniile în mîna ei galbenă ca ceara, aștepta nemișcată ca bătrînul orologiu să-i vestească, cu un geamăt și un scîrțîit, revărsarea zorilor ; atunci se scula și pleca la biserica vecină. Acolo, ocupînd vechiul jilț al familiei Decardont, întîmpina dimineața în lăcașul singuratic și pustiu.

După aceea începea ziua. Flacăra lăuntrică ce o mistuia nu se stingea nici o clipă. Pielea de pe față îi era stafidită și făcea pungi sub ochi ; buzele îi erau supte, urechile micuțe erau străvezii, ca de ceară ; degetele ei însă, uscățive, subțiri și grațioase, care odinioară alergau agere pe clavecin, numărau acum, cu aceeași vioiciune, în tactul rugăciunii, boabele mari și rotunde ale mătăniilor. Avea simțămîntul unui medic, care, deși vede ulița curățată de leșuri, știe bine că aerul este încă îmbîcsit de morbul ciumei. Domnișoara Marthe se temea de Paris și nu-i pricepea de loc pe oamenii noi. În unele clipe socotea că Dumnezeu a uitat de tot scumpa ei Franță, că viile nu mai rodesc ca înainte, că turmele nu se mai înmulțesc, că satele înfloritoare se destramă, că nobilii întorși în vechile lor castele sînt copleșiți de o nemărginită tristețe.

Dar cine se simte bine, cine trăiește bine ? Asupra cui s-a pogorît acum harul Domnului ? Cine mai simte asupra sa bunătatea ce nu va dispărea nicicînd de pe pămînt ?

Contele Joseph de Maistre e un mirean susținător de seamă al bisericii. Domnișoara Marthe a stat cu el de vorbă cîteva ceasuri, îndată după sosirea lui la Paris. Sulpizia îi povestise zvonurile ce mișunau pe socoteala acestui om. Contele Joseph de Maistre era un apărător al vechii teocrații, un susținător al puterii lumești a papii, dar și un sprijinitor al meseriei de gîde al revoluției. Vorbea cu încîntare, cu tremur în glas, despre îngerul acela alb, care a ridicat securea de oțel deasupra capului de ba-

laur de pe eșafod. Iată însă că un oarecare Louvel, care ucisese pe tînărul duce de Berry, moștenitorul tronului francez, își culcă țeasta pe eșafod și nu îngerul alb, ci veselul și bețivanul Simon era cel ce apăsa butonul ghilotinei. În coș căzu capul ciufulit al lui Louvel, simplu tîmplar parizian, care nu aducea nici pe departe cu un balaur. Teroarea continua. Revoluția nu era înfrîntă ! Oare ce vor oamenii care-și jertfesc viața cu atîta ușurință ?

Domnul Joseph de Maistre nu fu de loc pe placul domnișoarei Marthe. Vorbea despre biserică și despre puterea papală folosind cuvinte ce puteau fi auzite doar la clubul iacobinilor. Despre știință, atît de potrivnică Domnului, se exprima ca un om ce și-a petrecut întreaga viață în laborator — Unde mai e simplitatea inimii și smerenia gîndului ? Acest apărător al sfintei biserici glăsuiește în graiul filozofilor eretici. Luîndu-și rămas bun de la Joseph de Maistre, care stătea în fața ei într-o atitudine smerită, cu capul înclinat, domnișoara Marthe îi spuse : «Conte, mergeți pe un drum primejdios. Dumneavoastră vorbiți despre biserică într-un grai volterian. Iată un scriitor pe care nu l-am citit, dar care v-ar putea pizmui. Iată ce ne-au dăruit timpurile noi !»

De atunci nu l-a mai primit pe conte. De curînd s-a întîmplat un lucru care a amărît-o și mai mult pe domnișoara Marthe. Sora Sulpizia, care în ultimul timp pleca tot mai des prin oraș, a informat-o că cinci sute de mii de franci vor fi de ajuns pentru ca, mituind pe deputații burghezi, mănăstirea St. Bernard să fie repusă în toate drepturile. Domnișoara Marthe respinse cu indignare planul acesta. Ea știa ce face. La ultima audiență, regele o asigurase că zilele camerei deputaților sînt numărate, că Franța izgonită, Franța cerească, Franța pe care o văzuse in Reims în ziua cînd arhiepiscopul Parisului, ținînd crucea în mînă, îi făcuse semnul crucii pe fruntea sa de rege, ungîndu-l cu mirul sfînt dintr-un potir ce se păstra de zece veacuri la Reims — Franța aceasta se va coborî din nou pe pămînt.

«Amintiți-vă, scumpă soră, — îi spunea el — că regele a avut multe de pătimit. Eu sînt Carol al X-lea, dar țineți minte că o femeie tot atît de sfîntă ca dumneavoastră, Ioana din Lorena, l-a adus pe Carol al VII-lea la Reims ca

să-l încoroneze. Şi pe mine, ca şi pe Carol al VII-lea, m-au însoţit tot felul de vedenii, iar cînd arhiepiscopul a luat potirul cu sfîntul mir, adus acum zece veacuri din ceruri de o porumbiţă ca să fie miruit ca rege păgînul Clovis, am simţit deodată că eu am fost pînă atunci un păgîn care s-a îndoit de existenţa harului dumnezeiesc; abia atunci mi-a apărut chipul Franţei sfinte. Am încetat să mai fiu abătut. Ieşind pe treptele catedralei, am văzut zece mii de scrofuloşi care aşteptau de la mine vindecarea. Am înţeles marea putere a harului dumnezeiesc.»

Clătinînd cu tristeţe din cap, domnişoara Marthe răspunse:

«Pămîntul Franţei a ajuns un trup plin de buboaie. Ca nişte răni cu puroi, fabricile şi uzinele care-şi înalţă coşurile spre cer, hulind pe Dumnezeu, slobozesc mirosuri grele. Acolo trăiesc şi se înmulţesc nu oameni, ci viermi. Ei vor nimici frumuseţea satelor şi fericirea oraşelor voastre, ei vor şubrezi şi picioarele tronului pe care şedeţi.»

Înţeleg pe deplin, scumpe abate, interesul dumneavoastră pentru această minunată domnişoară Marthe. Dumneavoastră îmi cereţi amănunte despre moartea ei neaşteptată. Moartea ei se datoreşte unui fapt cu totul neînsemnat şi, cum se întîmplă adesea, din punct de vedere omenesc cu totul ne la timp. Ascunse sînt pentru noi căile Domnului. Purtînd-o pe sfînta noastră domnişoară Marthe pe calea încercărilor şi curăţînd-o ca aurul în focul suferinţelor, Dumnezeu n-a învrednicit-o să-şi vadă visul înfăptuit. Vă puteţi închipui că, tocmai acum optsprezece zile, a venit s-o vadă, după lungi ani de despărţire, Antoinette, care a ajuns o fată tînără şi frumoasă şi care a uimit-o pe domnişoara Marthe prin uşurătatea ei. Bogata moştenitoare, hotărînd liber de averea ei, mărturisi mătuşii sale că se mărită cu vicontele de Crousolles, care cumpărase una din cele mai mari fabrici din Lyon. La auzul cuvîntului «fabrică», domnişoara Marthe tresări. Ea îi spuse cu blîndeţe că un nobil nu poate fi proprietar de uzină, că pămîntul, binecuvîntat să rodească şi dat de Dumnezeu în stăpînirea nobililor seniori, este singurul fel de avere demnă de un nobil, şi că sfătuieşte pe nepoată-sa să se mai gîndească înainte de a primi cererea în căsătorie.

Veselă ciripind ca o păsărică și îngînînd prin grădină cîntece cu niște păstorițe din Fongères, domnișoara Antoinette jignea auzul mătușii sale. Apoi sora Sulpizia transmise domnișoarei Marthe rugămintea vicontelui de a fi primit. Vicontele de Crousolles nu fu primit de domnișoara Marthe, în schimb stătu de vorbă cu sora Sulpizia o jumătate de oră.

Seara, după plecarea Antoinettei, domnișoarei Marthe i se făcu rău. Răsufla anevoie. Se stinse încet de slăbiciune. Anafura primită de mult de la părintele Lacordaire i-a fost pusă în gură cu mare greutate pentru ultima împărtășanie ; tuși și, smucindu-și capul într-o parte, scuipă trupul Domnului. A doua zi, toate jurnalele vesteau că, la cameră, deputații, chiar și cei mai liberali, votaseră pentru restituirea mănăstirii bernardine, cu toate bunurile ei, fostei starețe. Ziarul *Quotidien* publica și portretul domnișoarei Marthe, numind-o «Steaua milei divine, care răsare din nou deasupra Franței.»

Dar, vai ! Blînda noastră domnișoară Marthe zăcea neînsuflețită pe patul ei de călugăriță. Sora Sulpizia îi spălă trupul de fecioară. Dumnezeu nu-i dăruise ultima bucurie, dar nici ultima dezamăgire. Vicontele de Crousolles, reprezentantul unei vechi familii de nobili scăpătați, devenit fabricant la Lyon, cu banii primiți din miliardul de aur împărțit emigranților făcuse o faptă pe cît de necugetată, pe atît de necinstită. Cumpărase pe burghezii liberali din cameră, astfel încît nu harul Domnului, ci mita, în valoare de cinci sute de mii de franci, a fost pricina votului pentru restituirea tuturor averilor mănăstirii bernardine. Banii însă au fost cheltuiți zadarnic. Domnișoara Marthe n-ar fi binecuvîntat niciodată căsătoria domnului Crousolles cu Antoinette. Ca un cavaler cruciat, ea ar fi murit în fața porților atît de mult doritului Ierusalim. Mormîntul Domnului ar fi fost pîngărit de mîinile unor călcători de jurăminte, dacă ar fi fost cumpărat cu bani burghezi.

Ieri am fost la nuntă. Antoinette era fericită și nepăsătoare. Tînărul viconte purta o simplă redingotă. La vestă îi atîrna un lanț gros de aur. Printre invitați erau și patru bogătași din Lyon. Domnul viconte ciocnea ades cu ei, încercînd să le imite gesturile. Redingota, vesta, discursu-

rile fabricanţilor de mătăsuri din Lyon, drept să vă spun, m-au impresionat cam neplăcut.

Iată scumpe abate, răspunsul la întrebările care v-au interesat. Mi se pare că v-am scris o scrisoare prea lungă. Vă rog să mă iertaţi. Acum e rîndul dumneavoastră, scumpe abate. Veştile care sosesc din Polonia mă îngrijorează foarte mult. Poate că dumneavoastră o să-mi comunicaţi, cu aceeaşi siguranţă pe care o dovedesc eu în această scrisoare, impresiile dumneavoastră, impresii de vechi parizian, care altă dată a făcut lunga campanie în Spania, cot la cot cu supusa şi umila dumneavoastră slugă.

Philibert de Gouges."

Paganini se întoarse de la Varşovia. Nici el nu mai ştia ce se petrece cu dînsul. Intrase într-o nouă perioadă de irosire totală a forţelor şi îşi pierduse din nou glasul. Prima criză a avut-o chiar în ziua cînd cîntase împreună cu Lipinski. Bînd, înainte de concert, un pahar cu o băutură răcoritoare, simţi cum sîngele îi năvăleşte ciudat în tîmple şi că începe să-l usture în gît. După prima parte a concertului, tînărul pianist polonez Chopin, care-l ascultase pe renumitul violonist cu o admiraţie mută, îl luă de braţ pe Lipinski şi intră cu el în cabina artiştilor. Acolo îl găsi pe Paganini cu ochii închişi, prăbuşit într-un fotoliu. Se apropie şi-l întrebă dacă-l poate ajuta cu ceva. Paganini se uită la amîndoi. Lipinski, cu chipul plin de ură, întoarse capul. Paganini voi să-i mulţumească lui Chopin, dar în locul vorbelor de mulţumire, nu scoase decît nişte sunete răguşite. Faţa lui Chopin se înroşi, exprimînd confuzie şi nedumerire . . .

Şi în a doua parte a concertului Lipinski fu înfrînt. Deşi se mai auzeau strigăte răzleţe : „Trăiască Lipinski", uriaşa sală îl aplauda pe Paganini.

Ziarele încercau, prin tot felul de mijloace, să aţîţe vrajba între cei doi violonişti, care altădată apăruseră ca buni prieteni, pe scenă, la Torino.

La 19 iunie, Elsner, directorul Conservatorului din Varşovia, dădu în onoarea lui Paganini un banchet, la care muzicanţii din oraş îi oferiră ca amintire un mic dar — o casetă de aur cu inscripţia : „Cavalerului Paganini, din partea admiratorilor săi polonezi".

Spre dimineață, Paganini se simți și mai rău. Îi încolțise bănuiala că Lipinski urzise ceva ca să-l împiedice să concerteze; starea rea în care se găsea îl opri totuși să stăruie în gîndul acesta. Ca sa poți strica impresia produsă de muzica lui Paganini era de ajuns un lucru cît de mărunt. A fost oare în stare Lipinski să comită o crimă și să-l otrăvească?

Cînd generalul Zelynski veni la hotelul „Luxemburg" pentru a-i transmite invitația de a vizita Petersburgul și Moscova, Paganini se afla într-o stare gravă. Paganini refuză cu hotărîre. Grija pentru Achillino și pentru sănătatea care i se înrăutățise brusc îl siliră să părăsească în grabă Varșovia. „Stema orașului vostru reprezintă o sirenă — scrise Paganini pe tăblița albă — orașul vostru m-a fermecat pe de-a-ntregul, dar am făgăduit să mă întorc la timp".

Iarăși un drum cu diligența și iarăși, ca și la venirea lui la Varșovia, într-o plasă, sus, un sac de piele, cu lanțuri de oțel și cu sigilii uriașe de ceară, atîrnînd pe niște scîndurele. Printre alte scrisori se afla și un plic gros, albastru, cu pecete și stemă. Era răspunsul abatelui Xawer Korzenewski:

„Mult stimate și cuvioase frate!

Vă mulțumesc foarte mult pentru amănunțitele informații privitoare la moartea domnișoarei Marthe. Poate că soarta a făcut dinadins să ajung în țara strămoșilor mei. Trei generații din familia Korzenewski și-au făcut studiile în Franța, în sînul ordinului lui Isus, și numai eu, ultimul vlăstar, orfan în fața lui Dumnezeu și a oamenilor (o spun fără să cîrtesc), mă aflu pe pămîntul străbun. Dar, vai! Eu nu simt de loc avîntul patriotic de care-s însuflețite rudele mele de sînge. Oamenii îmi par mai degrabă străini și, în cele mai multe cazuri, vrăjmași ai bisericii creștine.

Sociusul[1] meu, diaconul Koszerski, mi-a dat o seamă de știri pe care vi le transmit, deoarece în curînd vă vor fi necesare. Polonia, Lituania și Petersburgul erau, pînă nu demult, locurile cele mai prielnice pentru activitatea ordinului nostru. Dar vai, acum sînt alte timpuri. Odini-

[1] Ajutor de preot (N. tr.).

oară, Ecaterina cea Mare, răspunzînd enciclicei papale din 1773, n-a îngăduit publicarea actului de desființare a ordinului iezuit în hotarele împărăției sale. Iată de ce în Rusia organizația noastră sfîntă a putut să trăiască nestingherită. Maiestatea sa nu numai că nu a binevoit să asculte rătăcirile Romei, dar a dorit să deschidă noviciatul ordinului nostru.

Astfel lucrurile au mers bine pînă în 1815, cînd imprudentul și prea laicul vostru — aici ai dreptate — conte Joseph de Maistre începu să recruteze în serviciul ordinului pe bătrînele și nobilele principese : Golițina, Rostopcina, Tolstaia etc. Cum de a putut proceda cu atîta nechibzuință ?

Acum nouă ani, Alexandru I a ordonat expulzarea reprezentantului ordinului nostru. Multă apă a curs în acești nouă ani. Dacă ordinul nostru ar fi existat atunci, răscoalele regimentelor de nobili din Petersburg, chiar în fața palatului, n-ar fi avut loc, iar carbonarii, blestemați de Dumnezeu, nu și-ar mai fi făcut cuib în nord. Nu cred că actualul țar să fie în stare să facă față situației dinlăuntru. Acum nu-i arde de noi. Totuși, în Polonia nu putem duce o activitate fățișă. Iată de ce toate nădejdile mele sînt legate de Franța. Deoarece această scrisoare, în care vă scriu atît de deschis, vă vine prin poștă, băgați de seamă să o distrugeți, lucru pe care sînt sigur că-l veți face.

Iată mersul evenimentelor. În 1825, la Petersburg, în Piața Senatului, au pierit ultimii carbonari. În prezent, cu ajutorul nostru, încep să se facă razii, pentru a se nimici lojile masonice din Polonia. Ieri, datorită zeului nostru, regimente răsculate au luat drumul Siberiei. Dar cum în Polonia ființează blestemata guvernare constituțională, Nicolae I, actualul împărat al Rusiei, a fost nevoit, înainte de încoronarea sa, care a avut loc în mai anul acesta și a trecut cu bine, să se adreseze justiției seimului polon. Judecata aceasta însă nu l-a mulțumit și nu cred că ar fi putut mulțumi pe cineva. Eu, deși de origine polonă, socot că țarul a avut mai multă dreptate decît toți răsculații polonezi și decît preoții aceia catolici care, nevoind să se înțeleagă cu guvernul rus, au trecut de partea satanicilor

răzvrătiţi. În măsura în care ţarul va ajuta la întărirea bisericii catolice, noi şi ordinul nostru îl vom sprijini.

Maiestatea sa a sosit la Varşovia împreună cu împărăteasa, cu fratele său Mihail şi cu moştenitorul tronului, Alexandru. La castel, în sala senatului, odată terminată ceremonia încoronării ca rege al Poloniei, împăratul Nicolae jură credinţă constituţiei poloneze, apoi ieşi în faţa ofiţerilor polonezi, prezentîndu-le, în calitate de camarad de regiment, pe moştenitorul său în vîrstă de unsprezece ani, marele duce Alexandru. Îmbrăcat în uniforma polonă a regimentului de puşcaşi, micul, dar în acelaşi timp marele duce, le vorbi ceva repede şi stîngaci, în limba polonă. Am fost de faţă la aceste solemnităţi. Membrii seimului polon au înmînat regelui Nicolae o petiţie, cerînd desfiinţarea îngrădirilor prevăzute în unele articole din constituţie. Acesta declară că socoteşte codul Napoleon, după care se conduce Polonia, drept un cod diavolesc. El spune pe faţă : legiuirea aceasta a lui Bonaparte se întemeiază pe revoluţia care a dus la ghilotină pe regele legitim al Franţei.

Aşa s-au petrecut lucrurile. Regele polon Nicolae I părăsi Varşovia în atmosfera rece, ba chiar duşmănoasă, creată de majoritatea cercurilor de nobili poloni. Vă informez că tînărul profesor Wikenti Smoglovski îşi băgase în cap să înfăptuiască un stat slavon unit, în frunte cu Polonia. El organizase chiar o uniune a tineretului, care plănuia să-l aresteze pe Nicolae I la Varşovia, în timpul serbărilor încoronării. Acum e deportat, împreună cu mulţi alţii. O parte din ei au izbutit să fugă şi au luat drumul Parisului. Cu cea mai apropiată ocazie vă voi trimite lista lor.

Vă aduc la cunoştinţă toate aceste întîmplări, fiindcă sînt precis informat că la Paris, în ciuda faptului că vă aşteptaţi la ceva rău, se pune la cale o adevărată refacere a Europei. Piosul nostru rege Carol al X-lea, încoronat la Reims, pregăteşte, după cîte ştiu, refacerea Europei. Nu va trece prea mult timp şi sfînta biserică romano-catolică, prin rugăciunile preasfinţitului părinte, cardinalul Roothaan, va ridica altare glorioase peste tot, unde mai ieri îşi făcuseră cuiburile iacobinii şi revoluţionarii profanatori.

Numai de l-ar milui Domnul pe marchizul Polignac — acum îndepărtat, în mod cuviincios, la Londra — și de i-ar da puterea necesară regelui Carol al X-lea să aplice pînă la capăt legea pentru pedepsirea profanatorilor religiei, pentru restabilirea averilor, pentru înființarea de noi colegii și pentru încredințarea întregii educații a tinerelor generații franceze, nouă.

Din scrisoarea cuvioșiei voastre, cu privire la moartea domnișoarei Marthe, răzbat adînci accente de tristețe pur omenească. Vă recomand să țineți seama mai mult de rezultatele luptei și nicidecum de sentimentele personale.

Curtea de la Viena și curtea franceză au interese comune. Vă atrag atenția asupra faptului că la Paris și la Lyon se află cuiburi de profanatori, unde iacobinii și carbonarii călesc din nou piroane pentru a răstigni a doua oară pe Domnul nostru Isus Christos. Iată de ce puternicul și sfîntul nostru ordin se împarte în Franța în două secțiuni : cea din Paris și cea din Lyon. În răsărit sîntem organizați la fel : secțiunea din Varșovia și secțiunea din Vilna. Vă atrag atenția și asupra faptului că în Polonia există acum un curent de idei care justifică excesele patriotismului. Polonia este împărțită în două și se aseamănă lui Isus cel răstignit. Învierea Poloniei e socotită aici ca o cauză religioasă, iar credința aceasta tulbură nu numai mințile tinerilor, ci și ale multor reprezentanți respectabili și bătrîni ai adevăratei nobilimi polone. Toate aceste considerații, fapte și planuri, vi le comunic pentru a vă face o idee despre starea de spirit de la noi, și pentru a-mi comunica din timp în ce fel și cînd se produce în Franța acea schimbare sortită să readucă Europa la timpurile lui Ludovic cel Sfînt.

Am apreciat foarte mult ultimele rînduri ale scrisorii cuvioșiei voastre. Trebuie să știți că Polonia și-a pus mare nădejde în Franța. Singur regele Franței ar putea reînvia în Polonia puterea de neclintit a bisericii, care s-a dovedit a fi epoca cea mai fericită pentru chinuita suflare omenească. Să nu uităm, dragul meu, că guvernele și regimurile sînt schimbătoare, biserica însă rămîne veșnică.

Și acum o mică chestiune. La Varșovia a sosit, pentru a da concerte, un oarecare Paganini. V-am scris mai înainte

că un tînăr nobil polonez din Varşovia, în vîrstă de douăzeci de ani, Frederic Chopin, are de gînd să plece în Babilonul francez. Aflat sub otrăvitoarea înrîurire a muzicianului Ziwny, care-i un posedat al demonului ebraic, tînărul acesta strălucit este pe de o parte un adevărat fiu al bisericii, dar pe de altă parte e înzestrat cu talentul diavolesc al veacului de astăzi, nutrind o nemărginită tristețe pricinuită de inaccesibilitatea fericirii pămîntești. Cînd domnul Chopin va sosi la Paris, țineți-l sub observație și încredințați-l unui bun duhovnic. Se prea poate să izbutesc a-l opri în Polonia, dacă providența nu va hotărî în viitoarele șase luni schimbarea suveranilor din Europa și nu va împiedica pe regele Carol al X-lea să-și îndeplinească planul măreț : reînvierea epocii lui Ludovic cel Sfînt, pentru omenirea sfîșiată de iacobini.

I-am văzut pe acești doi oameni — pe domnul Chopin și pe violonistul italian Paganini — împreună. Întîmplător i-am auzit discutînd. Cît de departe sînt năzuințele lor muzicale de înălțătoarea simplitate a pioasei muzici de orgă ! Duhul muzicii fără Dumnezeu se înscăunează în instrumentul folosit de domnul Chopin ca și în acela folosit de domnul Paganini. Prin ele răsună ispita diavolului. Amîndoi sînt stăpîniți de spiritul secolului ; prințul întunericului și-a întins aripile deasupra lor. Eu însumi am văzut cum femei pioase, întorcîndu-se de la concertele acestea păgîne, își pierdeau obișnuita simplitate a credinței, fiind stăpînite de o tulburare plină de păcate.

Toate lucrurile acestea mă pun serios pe gînduri. Am încercat să șterg impresia lăsată de muzica îngrozitorului violonist. I-am pus în cale pe reprezentantul ordinului nostru, pe violonistul Lipinski. Boala, sau mai știu eu ce, l-au făcut pe Lipinski să cînte fără viață, iar culoarea pămîntie a feței lui dovedea că e suferind. Din această pricină, la 19 iunie, masonii și evreul Eliazar, care prin uneltirile iacobinilor a ajuns director al Conservatorului din Varșovia, i-a dăruit „cavalerului Paganini" o tabacheră de aur, cu o inscripție mișcătoare și cu un semn diavolesc.

Am informații că s-a făcut totul pentru ca domnul Paganini să plece la Moscova și la Petersburg. El a refuzat,

deși propunerile erau foarte surîzătoare. Am vești că domnul Paganini plănuiește să meargă la Paris. Să nu slăbiți din ochi pe lighioana asta primejdioasă ! Că nu degeaba e chemat Paganini acolo ! Mi se pare însă că e destul de șiret și nu va veni în orașul unde veți ști să-i puneți la cale prăbușirea definitivă, dacă cumva va birui planul celor de la Pavilionul Marsan, planul sfinților părinți care ocrotesc Franța și pe cucernicul rege Carol al X-lea.

Cunosc unele din proiectele omului acesta. Epistola va ajunge în miinile cuvioșiei voastre printr-un tînăr adept al ordinului nostru, care are minunate recomandații de la Viena, canonicul Novi, căruia îi trimit ca prim adresant rîndurile acestea. Personal, vă va spune mai bine decît mine cine este violonistul acesta. Novi și Paganini sînt din Genova. După cum știți, portul acesta maritim are de mult faima că cei osîndiți la galerele lui nu mai văd niciodată uscatul. Novi susține totuși, și eu îl cred, că domnul Paganini a fost ocnaș, că pe grumaz i se văd urmele lanțului de fier și că, într-o noapte cumplită, ocnașul acesta și-a vîndut sufletul necuratului. Prin urmare, vedeți și cuvioșia voastră, că însuși un compatriot, care cunoaște obîrșia acestui talent diavolesc, mărturisește împotriva lui.

Revenind în sînul sfintei biserici catolice, Paganini, acest ocnaș primejdios, a iscat adînci tulburări în suflete, strecurînd oamenilor tot soiul de gînduri nebunești, cînd atinge cu arcușul drăcesc vioara vrăjită de diavol. Muzica lui e de o mie de ori mai primejdioasă decît o sută de predici iacobine. Am auzit că la Paris s-a ivit un duh satanic, că unele capete smintite, din rîndul tinerilor literați, au înălțat steagul așa-zisului romantism. Țineți minte, însă, că ceea ce astăzi se cheamă romantism mîine se va numi revoluție. Aceasta e nu numai părerea mea, dar și a întregii congregații. Dacă ați citit ultima circulară, atunci știți bine că aceasta este și părerea preasfîntului părinte Roothaan. Novi, care vă va aduce scrisoarea, are misiunea de a urmări pas cu pas pe violonist. Vă rog să faceți tot ce e cu putință ca în noul Babilon în care trăiți, pînă la preschimbarea lui în capitala bisericii universale, să se im-

piedice înrîurirea nefastă a viorii diabolice, prin semnul crucii, al săbiei și al securii marelui pontif.

Vă rog să-l primiți pe tînărul slujitor plin de rîvnă al ordinului nostru, pe Novi, să-l ascultați și să-l găzduiți. Ajutați-l ca prin mijlocirea cuvioșiei voastre, să poată înfăptui tot ceea ce s-a hotărît la Roma.

Abatele Xawer Korzenewski,
robul lui Dumnezeu, coadjutor[1]
al Sfîntului Ordin al lui Isus.[4]

---

[1] A doua treaptă în ierarhia ordinului iezuiților (N. tr.).

PE MALURILE UNUI MARE FLUVIU

Urbani și Harris îl însoțeau pe maestro în călătoria sa la Breslau.

Aici i se oferi prilejul de a reînnoda vechile sale legături italiene.

La Neapole trăia un vechi prieten al său, din lumea teatrelor, Onorio de Vito. Înmînînd lui Paganini o scrisoare din partea acestuia, Urbani îl rugă să-i răspundă. „E doar un vechi amic din Italia și un admirator al talentului dumneavoastră, maestro". Corespondența cu Italia începu din nou. Scrisorile zburau peste mai multe granițe. Adresele erau completate de Urbani, fiindcă Paganini avea un scris urît.

Signor Onorio își adună prietenii din Neapole. Scrisorile lui signor Paganini fură citite în culisele teatrului „Argentina" : iată cum un simplu violonist italian ajunge gloria patriei sale, cum împărații și regii îl poftesc să cînte la serbările lor și la încoronări.

Signor Novi primea copia fiecărei scrisori. Ura lui împotriva lui Paganini sporea odată cu gloria marelui violonist. Dar signor Novi era supravegheat, la rîndul său, de către signor Urbani. Acesta avea instrucţiuni să-l ferească pe signor Paganini de signor Novi, ca de ciumă. Signor Urbani nu ştia cine e signor Novi ; signor Novi însă ştia prea bine cine este signor Urbani. După sosirea sa în capitala Habsburgilor, Novi îl văzuse pe Urbani numai de două ori. Exista o a treia persoană care cîrmuia pornirile şi căile acestor doi oameni. Dar şi această persoană era doar mîna altei puteri. Signor Novi avea o misiune importantă şi grea. Era tare speriat căci i se poruncise să-l ocrotească pe Paganini, în timp ce el nu dorea decît să-i taie beregata. Om mediocru, signor Novi era întruchiparea vrăjmăşiei organice a omului fără talent faţă de talentul adevărat. Urbani avea misiunea ca, la momentul potrivit, să împiedice cu orice preţ călătoriile lui Paganini în Europa. Clipa aceea nu sosise încă, iar vechea disciplină iezuită nu-i îngăduia lui Urbani să facă nici un pas din proprie iniţiativă.

Cînd era chinuit de dorul prietenilor rămaşi în Italia, cînd îşi amintea de cei care au luptat pentru libertatea Italiei şi putrezeau acum prin închisori, Paganini se adresa din ce în ce mai des zîmbitorului şi prietenosului Urbani. Paganini tînjea de dorul patriei, iar Urbani cunoştea fiecare familie din Genova, fiecare casă din Veneţia şi pe toţi amicii napolitani ai lui signor Paganini. El le ştia pe toate fetele sărutate de maestro la Milano şi, ca un adevărat soldat apropiat de familia comandantului, îl ocrotea pe Achillino în faţa schimbărilor neaşteptate ale soartei. Paganini se obişnuise cu Urbani, cu călătoriile făcute împreună cu Harris, Urbani, Achillino şi bătrîna dădacă.

Mai demult, pe cînd era la Genova, venise la el un băieţaş înzestrat, Camillo Sivori[1]. În trei zile, Paganini izbutise să îndrepte toate cusururile de interpretare ale micului violonist. Acum auzi că Sivori păstra cu sfinţenie amintirea acelor prime lecţii date de Paganini. De la Breslau fură însoţiţi de violoncelistul Gaetano Giandelli. Acesta părăsise Italia, unde tatăl său, carbonar, pierise în închisoare.

---

[1] Celebru violonist francez din secolul XIX (N. tr.).

El învățase violoncelul la Viena și acum pornise să cutreiere lumea pe urmele maestrului iubit, luptînd din greu cu necazurile. Adesea, flămînd și ostenit, venea la Paganini după vreun sfat bun. Un venețian, Trivelli, se interesă de tînărul Gaetano. Paganini îi scrise tot prin signor Urbani că au făcut împreună un lung drum, străbătînd timp de trei luni douăzeci de orașe : Darmstadt, Lipsca (de data aceasta cucerită de arta violonistului), Mannheim, Halle, Magdeburg, Erfurt, Gotha, Halberstadt, Dessau, Weimar, Würzburg, Rudolfstadt, Coburg, Bamberg, Augsburg, Nürnberg, Regensburg, Stuttgart, Düsseldorf și în sfîrșit Frankfurt, unde s-au oprit pentru mai mult timp.

Tînărului Giandelli nu-i trecea prin minte să-i vorbească lui Paganini despre sărăcia lui. Uneori, Urbani îi dădea bani. Dar dacă diligența era plătită de Urbani și trecută în contul cheltuielilor de drum ale maestrului, Giandelli n-avea de unde plăti hotelul în care trebuia să locuiască mai multe luni la Frankfurt. Pe de altă parte, signor Paganini îi spusese răspicat că nu-i îngăduie să cînte la vreun concert decît după ce va fi isprăvit o lucrare ce-i cere trei luni. Nici o ieșire. Îmbujorîndu-se ca o fetișcană, Giandelli își deschise inima lui Harris, care părea foarte distrat. Îl auzise oare ? Fără îndoială, fiindcă îi răspunse :

— Primul concert la Frankfurt va fi dat de maestro în folosul dumitale.

— Cum, fără nici o rugăminte din parte-mi ?

— Da ! el s-a gîndit de mult la asta — spuse Harris. Sala a și fost închiriată.

Și Harris îi arătă carnețelul în care Paganini notase cu mîna lui : „Să nu uit : la Frankfurt, primul concert în folosul lui Giandelli".

Trecu o lună, Giandelli era bogat. Primise opt mii de florini, ceea ce-i asigura doi ani de viață.

Paganini căzu din nou la pat. Boala ținu trei săptămîni.

Chiar în ziua în care publicul din Frankfurt aștepta concertul în sfîrșit anunțat, dădaca, respectabila doamnă Weisshaupt, purtînd o bonetă pe cap, aduse la căpătîiul suferindului pe omulețul care acum mergea cu pași vîrtoși și apăsați și ai cărui ochi, privindu-și părintele, scînteiau de bucurie.

— L-am spart, l-am spart ! — striga el, cu o expresie de nemaipomenită bucurie, de parcă ar fi săvîrşit cine ştie ce lucru important.

Paganini căută spre dădacă, întrebînd-o din ochi ce se întîmplase. Ea amuţise, neştiind ce-o să spună tatăl la auzul isprăvii băiatului, care, după ce spărsese cu lopăţica un ciubăr din grădină, îi povestea cu mîndrie fapta, ca şi cum ar fi fost ceva vrednic de laudă. Mai tîrziu, Paganini începu să scrie. Băiatul socoti că tatăl său trage linii prea subţirele : se vede că tata nu prea se pricepe la scris : face cîrlige, cerculeţe. N-ar fi mai bine dacă el şi-ar înmuia degetul în cerneală şi ar trage de-a dreptul cu degetul pe hîrtiile lui taică-său ? Aşa ar scrie mai frumos şi mai gros. Paganini nici nu prinsese bine de veste şi toate scrisorile de pe masa de lucru fură umplute de mîzgălituri ; cele mai importante acte, afişele şi programele erau acum cu pete de cerneală. Băiatul rîdea, vrînd să-l convingă că avusese dreptate, că tată-său era foarte neîndemînatic la scris.

„Aşa sfîrşeşti mai degrabă", era gata să spună acest glas vesel şi ştrengar. Fräulein Weisshaupt era îngrozită. Şi nu atît de năzdrăvănia băiatului cît şi de faptul că Paganini era de acord cu băieţaşul. Era parcă un complot al celor doi bărbaţi, unul mare şi altul micuţ, împotriva bunei rînduieli din casă.

Signor Paganini fu însă aspru pedepsit : se apropie ora concertului şi el nu-şi găsi hainele. În sfîrşit, un ciorap fu găsit sub pernă, pantalonii fură descoperiţi în dosul garderobului, de unde Harris abia îi putu trage cu bastonul. Erau mototoliţi şi plini de praf : nu puteau fi îmbrăcaţi aşa. Concertul trebuia să înceapă ; Paganini ar fi trebuit să fie pe scenă, dar căutatul mergea mai departe, cu un succes destul de anevoios.

Micul Achillino era şi el îngrijorat. Întindea mînuţele, îşi împreuna palmele ca să-şi aducă aminte unde ascunsese lucrurile. Ajutînd tatălui, avea un aer atît de îngrijorat, încît Paganini se porni pe rîs pînă îl apucă tusea şi, hohotind, se aruncă într-un fotoliu.

Publicul din vechiul Frankfurt, atît de educat, era mirat de această atitudine nepoliticoasă a lui signor Paganini. Dar iată că, în sfîrşit, cu un ceas peste ora fixată, el se ivi voios şi rumen la faţă. Concertul se desfăşură minunat.

Paganini cîntă din Mozart și concertul pentru vioară al lui Rode. Publicul uitase de nerăbdarea de pînă atunci. Nu se urnise nimeni de la locul său ; toți erau gata să-l aștepte, chiar și pînă în zori, din momentul ce concertul nu fusese amînat.

Ce minunat oraș e Frankfurtul ! De dragul lui își îngădui o mică libertate în privința programului. După ce execută bucățile anunțate, drept răspuns ovațiilor furtunoase ce urmară, Paganini cîntă o lucrare cu totul necunoscută pînă atunci. Observă, parcă pentru prima dată, o atenție covîrșitoare și, nemișcat, simți că sala e vrednică de dînsul. Frankfurtul era vestit pentru excepționala sa cultură muzicală. Publicul din sală socotea prezența sa în oraș ca o fericire nespusă, ca un fel de înălțare a vieții acelora care îl ascultau. Încordarea cu totul deosebită a sălii îl cuprinse și pe artist, făcîndu-l să priceapă starea sufletească a celor din sală. Între artist și public se înfiripă o legătură invizibilă și nespus de tainică, în care simțămintele tuturora se contopiseră parcă într-o singură ființă. Ochii artistului nu ținteau pe nimeni ; el vedea în fața sa o mare de ochi strălucitori, mai degrabă simțind decît văzînd nobila încordare a tuturor acestor chipuri. Ar fi dorit să aducă acestor oameni aceeași bucurie pe care și-o dorea și lui. Și atunci, execută un cîntecel napolitan, pe care-l auzise cîndva pe țărmul mării, cocoțat cu Achillino pe o stîncă. Iar cîntecul acesta, *O ! mamă*, era tocmai acela pe care Achillino îl cînta cel mai bine ori de cîte ori, plimbîndu-se prin odaie cu mîinile la spate, credea că nu-l ascultă nimeni. Achillino îl îngîna doar pentru sine ; Paganini îl cînta pentru ceilalți. Cînd îl isprăvi, simți că e aruncat în sus. Dezmeticindu-se, se văzu purtat pe brațe de membrii orchestrei care, părăsindu-și instrumentele pe scenă, năvăliseră spre el și apoi îl duseră așa pe sus pînă la trăsură.

În anul acela Paganini părăsi Frankfurtul doar o singură dată pentru a pleca în Bavaria. Fusese poftit de o doamnă printr-o epistolă, scrisă pe o hîrtie albastru-închis, cu coroană regală.

Sosi cu impresarul său german, domnul Guriol. Locotenentul Guriol strecurase din vreme în gazetele din München o scurtă informație privitoare la sosirea lui Paganini. Discret, dar cu amănunte, tînărul locotenent aducea la cu-

noştinţa cetăţenilor din capitala Bavariei că signor Paganini este victima unor ciudate ponegriri. Nimic din purtarea sau felul său de a cînta nu dovedeşte că are vreun gînd rău sau un caracter diavolesc. Dimpotrivă, Paganini, este nu numai un mare muzician, dar şi un om de inimă, un model de cea mai înaltă omenie.

Concertul avu loc la castelul regal Tegernsee. Acolo se adunară, după vînătoare, reprezentanţii tineretului militar, alături de cunoscătorii de artă ai Münchenului — pictori, muzicieni, poeţi — şi, în sfîrşit, păzitorii pinacotecii din München, atît de dragă bavarezilor. Tuturor le rămase întipărită în minte o întîmplare neobişnuită.

Ferestrele mari ale castelului erau larg deschise. Paganini, aşteptînd să fie chemat pe scenă, auzi strigăte, zgomote şi nişte glasuri pline de nerăbdare. Larma venea dinspre pădure şi dinspre lac. Văzu apoi cum majordomul alergă la regină. „Regina le dă voie să intre !", au fost cuvintele pe care acesta le spuse unui bărbat voinic, în haină verde şi cu o pălărie tiroleză.

În clipa în care Paganini apăru pe scenă, sala imensă, plină de un public elegant, amuţi. În tăcerea care urmă, se auziră paşii vîrtoşi a şase sute de oameni zdraveni, ţărani, pescari şi vînători. Aflaseră despre sosirea marelui violonist mai demult şi erau în fierbere încă de dimineaţă. Paganini străbătuse aproape toate meleagurile germane şi fusese văzut pe drumurile Bavariei. Faima lui îi tulburase. De aceea şi ceruseră reginei să le îngăduie să privească şi să asculte această minune. Se opriră pe lîngă uşi. De asemenea, prin ferestrele larg deschise, Paganini văzu altă puzderie de lume, care se îngrămădise pe malul lacului, pînă spre marginea pădurii . . .

La 27 noiembrie plecă din München. Din Polonia soseau unele veşti neliniştitoare. La Frankfurt, în palatul generalului polonez Zelynski, ajuns acum moşier german, întîlni din nou pe omul cu păr castaniu deschis şi cu ochii albaştri. Îşi aminti că-l văzuse la Varşovia. Era pianistul polonez Frederic Chopin, în drum spre Paris.

Harris citi, cuprins de mirare, nişte însemnări uitate pe masă.

„Am reuşit adesea să-mi farmec ascultătorii. Cu toate acestea nu sînt mulţumit de mine însumi şi sînt tulburat,

fiindcă aplauzele, oricare ar fi ele, nu mă pot face să mă mint singur. Deși publicul primește plin de încîntare arta mea, totuși eu sînt mai nemulțumit ca niciodată. Dacă mi-aș recăpăta vocea, ceea ce ar fi un semn de sănătate, aș putea să le împărtășesc și lor nemulțumirea pe care o încerc acum față de mine însumi. E groaznic ceea ce se întîmplă. N-am destule cuvinte să condamn ceea ce s-a făcut pentru a mi se distruge glasul. La fiecare concert, pierd forțe uriașe. Cîteodată, după un ceas de cîntat la vioară, rămîn leșinat o zi întreagă. Fiecare concert îmi răpește un an din viață și, cu toate acestea, rog natura să fie cît mai milostivă cu mine ; pentru arta mea sînt gata să-mi dăruiesc și sănătatea și viața. În capitala capitalelor voi apare însă numai atunci cînd ceea ce mi-am pus în gînd se va putea înfăptui".

„Așadar, cugetă Harris, mai avem pînă la Paris !"

Și totuși părăsiră Frankfurtul. Și iarăși trei trăsuri stîrneau praful pe drum, iar hotarele Franței se aflau din ce în ce mai aproape.

Ziarele din Frankfurt publicară o știre scurtă. „De curînd s-a răspîndit zvonul că Paganini pleacă la Paris. Judecînd după ziarele franceze, toți amatorii de muzică din capitala Franței îl așteaptă cu nerăbdare. Paganini le-a înșelat însă nădejdile, îndreptîndu-se pe neașteptate spre Olanda"

„Se zice că ar fi ahtiat de bani și că nu s-ar fi înțeles la preț — menționa *Gazette musicale* din Paris. Lăcomia aceasta, însă, i se iartă ușor, fiindcă întîmplător am aflat că Paganini adună avere pentru fiul său, în vîrstă de patru ani, pe care-l iubește din tot sufletul".

Urbani însemna și el :

„Cînd s-a îmbolnăvit Achillino, maestro era înnebunit. Se părea că nu va îndura neliniștea ce-l copleșea. Plătea sume uriașe medicilor și mai că n-a zdruncinat pe de-a-ntregul sănătatea băiatului, înconjurîndu-se cu tot soiul de escroci, lacomi de bani, care prelungeau dinadins boala copilului.

Signor Paganini n-a chemat însă nici măcar o singură dată preotul. N-a pomenit niciodată numele lui Dumnezeu și nici în cea mai mare deznădejde nu s-a gîndit să se roage.

La Frankfurt, signorino, rămas singur cu Greta, fata din casă, a răcit din vina ei. Cînd Paganini reveni și află de boala copilului, el urcă scara cu o figură atît de îngrozitoare, încît m-am temut să nu-și piardă mințile. De fapt, aflase de boala lui Achillino încă de la Aachen. Întrerupse de îndată concertul, gonise aproape să omoare o duzină de cai și, sosind acasă, bătu în ușă cu atîta furie, de-i frînse ivărul și-i sparse geamurile. Își văzu îngerașul culcat pe pernele cu dantelă și acoperit cu plapuma roz. Fräulein Weisshaupt încercă să-l potolească, asigurîndu-l că nu mai e bolnav. Signor Paganini era încă neliniștit. El spuse guvernantei : «Signora, marele dumneavoastră Goethe, fiind ministru în ducatul Weimar, a semnat condamnarea la moarte a unei fete fiindcă nu-și îngrijise copilul. Ducele însuși se îndoia dacă trebuie sau nu să aprobe osînda, cînd domnul Goethe sosi de la vînătoare îmbrăcat în costum de vînător. Citind propunerea judecătorilor de a o condamna la moarte, Goethe contrasemnă sentința : *Auch ich !* Fata fu decapitată. Așa încît și eu vă spun : *Auch ich, Fräulein*[1], și cu un gest foarte brutal îi arătă că e gata să-i taie gîtul»".

Urbani și Harris începeau să nu se mai înțeleagă. Lui Harris i se părea că Paganini are mai multă încredere în Urbani. „E și firesc, gîndea el, e doar italian și poate chiar carbonar".

Ziarele publicau ultimele vești despre sosirea regelui Neapolelui la Paris. Toate bîrfelile șoptite doar la ureche ajungeau pînă la Harris. Rîzînd, el îi povesti lui Paganini la o masă că la Paris, la banchetul dat de ducele Philippe d'Orléans în onoarea perechii regale napolitane, un invitat făcuse o glumă, care apoi a făcut ocolul Parisului. „Iată o seară cu adevărat napolitană ! spusese invitatul. De ce ? întrebase Carol al X-lea. Fiindcă dansăm pe un adevărat vulcan !"

Paganini nu răspunse nimic.

El alegea pentru concerte cele mai neînsemnate orașe germane. Harris se pierdea în fel și fel de presupuneri, îl privea cu gelozie pe Urbani, care părea să știe dinainte itinerariile zilelor următoare. Tot felul de scrisori îi erau

---

[1] Și eu, domnișoară — în limba germană (N. tr.).

aduse de către necunoscuți. Paganini nu mai scria nimic prin poștă. Zvonuri despre reinființarea ventelor carbonare în Italia ajunseră pînă la Harris. Cu toate acestea, se vorbea pe față despre trecerea deplină a puterii în miinile iezuiților, atît la Roma, cît și în oricare altă parte unde se întindea autoritatea marelui pontif de la Roma. Numele înfricoșător al lui Roothaan, papa cel negru, flutura pe buzele tuturor.

La Aachen, signor Paganini fu găzduit într-o casă particulară și porunci să se facă foc în cămin. Harris văzu apoi cum maestrul, ținînd pe genunchi o cutie de piele, dădea pe foc teancuri de plicuri și scrisori.

Torino și Genova deveniseră cuibul celor mai de temut oameni din lume. La Genova era cartierul general al iezuiților. Din aceste două orașe porneau ramificații puternice spre toate ungherele Italiei. Cea mai primejdioasă rămînea însă organizația „călugărilor ignoranți", care predica închiderea silnică a școlilor, arderea cărților și suprimarea celor mai primejdioși învățați, care luptau pentru libertatea științei.

Paganini știa bine că veștile privitoare la caznele cu fierul roșu, la tragerea pe roată și sfîrtecarea în public erau pe de-a-ntregul adevărate.

Victor Emanuel I deschise congresul inginerilor italieni cu propunerea de a arunca în aer minunatul pod de peste Po, numai pentru motivul că fusese construit de Napoleon. Paganini încetă să mai scrie la Genova.

Fugind din Italia, după moartea tatălui său, Fontana Pino se îndreptă în taină spre nord. Paganini avu cu el o lungă convorbire într-un mic hotel. Pino mergea la Paris, unde izbutise să-și strămute toată averea. El povesti că la Genova, în Piața Nouă, se adunau în număr mare spionii și, încercuind întreaga piață, discutau deschis programul lor pentru a doua zi, după care se împrăștiau în grupuri. Poliția secretă întreținea case de toleranță și spelunci, unde erau permise jocurile de noroc. Cel care aducea gazete sau cărți din străinătate era pedepsit cu cel puțin cinci ani muncă silnică, iar dacă printre ele se afla vreo carte franțuzească antireligioasă sau antimonarhică, era condamnat chiar la moarte. Signor Antonio Paganini în-

chiriase unui spion austriac odaia în care, odinioară, Niccolo Paganini învățase să cînte la vioară.

În timp ce Pino își depăna povestea, micul Achillino țipă :

— Un șobolan, un șobolan ! — Apoi, arătînd spre ciucurii draperiei de la ușă care se mișcau, apucă un sfeșnic și lovi marginea draperiei. Se auzi un vaiet. De după draperie apăru, șchiopătînd, Urbani.

— Ce faci dumneata acolo ? — strigă Paganini.

— Din cămin zboară scîntei și tocmai aici e gura hornului — răspunse liniștit Urbani, amenințînd cu degetul pe micul Achillino.

Din ziua aceea Harris birui. După plecarea lui Pino, Paganini cercetă gura hornului. Era întocmai cum spusese Urbani : săreau scîntei și odaia se umplea de fum. Dar de ce alesese Urbani tocmai momentul cînd Pino îi vorbea despre Genova și despre casa părintească ?

Urmară zile de apăsătoare îndoială pentru Paganini. Nu mai dădea concerte. Dintr-o dată încetară și vizitele prietenilor. Se opri chiar și corespondența. Vreo patru zile nu mai apărură gazetele — și apoi, pe neașteptate, o scurtă comunicare : regele Carol al X-lea părăsise, încă cu trei săptămîni înainte, Parisul, avînd o destinație necunoscută, iar ducele Louis-Philippe d'Orléans fusese numit locțiitor vremelnic. Cine îl numise și ce se petrecuse în Franța ? Abia peste cîteva zile lucrurile se lămuriră. În zilele lui iulie, Parisul se acoperise de baricade. Puterea lui Carol al X-lea căzuse.

— Sfinții părinți și-au greșit socotelile — spuse Paganini. În locul puterii absolute a regelui și a bisericii li s-a răspuns cu focuri de artilerie și lupte pe baricade. Acum ne putem gîndi s-o pornim spre Franța.

Lucrul nu era încă cu putință. Granițele erau închise.

Paganini se odihnea. Ems, din nou Frankfurt, pe urmă Baden și iarăși Frankfurt. Pe neașteptate, sănătatea i se îmbunătăți. Într-o stațiune climaterică putea să-și vadă mai ușor compatrioții, după cum, într-un asemenea loc, și întîlnirea cu dușmanii era mai puțin primejdioasă.

La Frankfurt îl aștepta o scrisoare de la Fontana Pino : „E nevoie să vii la Paris pentru a împrăștia zvonurile. Signor Paer a fost primit în audiență la rege". Influența

ce o exercita Paer la Paris — acum inspector al instituțiilor muzicale din Franța și compozitorul curții regale — era cu totul neobișnuită. Noul suveran, Louis-Philippe d'Orléans, care își luase titlul de rege, primise foarte bine pe signor Fernando. Signor Paer avea însă cele mai proaste vești despre Paganini. Un om care și-a pierdut vioara la cărți nu mai are dreptul să pună a doua oară mîna pe ea. Un asemenea gest merită tot disprețul. Un articol tăiat din *Revue musicale* însoțea scrisoarea lui Fontana Pino. Acolo se spunea că signor Paganini, în timpul călătoriilor sale prin orașele germane, se pregătește pentru Paris, unde are de gînd să execute prelucrarea unei teme muzicale de Spohr. Se mai spunea că Spohr a protestat, arătînd că n-a dat nici o încuviințare lui signor Paganini ca să folosească această temă și că, dacă signor Paganini se ocupă cu furtișagul, împotriva furtișagului sînt anumite legi.

„Ce frumoase lucruri mă așteaptă la Paris, gîndi Paganini. Dar cum să fac cu bătrînul Paer. Trebuie să-l conving în adevăr. Altfel, nu este chip să plec la Paris". Își aminti că Chopin avusese o scrisoare de recomandație către Paer.

La Frankfurt făcu o cunoștință ciudată. Cartea de vizită îl anunța pe doctorul Koreff, medicul personal al maiestății sale regele Prusiei și prietenul de curînd răposatului și prea puțin norocosului compozitor Amadeus Hoffmann[1]. El îi istorisi că Hofmann, autorul povestirii *Frații Serapion*, l-ar fi înfățișat pe el, Koreff, în personajul unuia din povestitori, sub numele de Vincent. În nuvelele fantastice ale acestui scriitor și-a găsit locul și compatriotul lui Paganini, contele Cosio, despre care se povestea că distrugea viorile într-un mod barbar și pe care Hoffmann l-a întruchipat în personajul consilierului Kresspel.

— Cît e de neadevărat! — spuse Paganini.

Și încercă să zugrăvească adevăratul chip al bătrînului Cosio, dar Koreff arăta o „completă nepăsare față de adevăr".

---

[1] E. T. A. Hoffmann, scriitor german de la începutul sec. XIX, unul din făuritorii romantismului german, autor de povestiri fantastice. A fost și compozitor și desenator (*N. tr.*).

După această întimplare Paganini renunță la gîndul de a mai consulta pe acest renumit dar cam ciudat medic. Mai ales că sănătatea i se îmbunătățise simțitor.

Începură să sosească vești care dovedeau că urmările Revoluției Franceze se făcuseră simțite pînă în răsărit. Polonia se răzvrătise împotriva țarului Nicolae I. Paskevici asediase Varșovia. În celelalte țări situația era din ce în ce mai tulbure. Belgia se răsculase și ea. Iar ultimele știri primite în taină din Italia vesteau că Parma, Modena, Bologna erau și ele cuprinse de răscoalele carbonarilor.

Toată lumea privea cu nădejde spre Franța, care readucea la viață tinerețea noului veac. Franța va ajuta desigur pe polonezi, va sprijini și pe belgieni și, fără îndoială, va întinde mîna și popoarelor din Italia. Dar la tribună, în camera deputaților, își făcu apariția un bătrîn bancher posomorît și aspru, ministru al regelui Louis-Philippe, care declară că regele francez aparține doar Franței, iar Franța nu are de gînd să se amestece în mișcările revoluționare ale altor popoare.

Declarația asta a fost ca un duș rece pentru capetele înfierbîntate.

„E doar momentul potrivit, gîndi Paganini, să pornim spre Franța".

ELEVUL ȘI PROFESORUL

— Așadar, tăgăduiești tot ce se spune despre tine ? — îl întrebă academicianul și dirijorul orchestrei regale de cameră, monsieur Ferdinand Paer.

Maestrul se plimba prin odaie, în timp ce Paganini, palid și obosit, ședea într-un fotoliu, pe speteaza căruia se răsfirau pletele încîrlionțate ale părului său negru.

Paer era îmbrăcat cu o haină de casă de culoare mov, făcînd să-i strălucească gulerul alb ca zăpada și cravata albă de mătase. La manșete avea niște butoni cu ametiste enorme, iar acul de cravată avea un ametist la fel de mare, prins în platină. Aceiași ochi de un albastru aprins te făceau să crezi că în vinele omului acestuia curge, în loc de sînge, un metal lichid, viu și luminos, dar în același timp greu și rece. Fața însă îi era de om bătrîn.

— Ai fost un izvor de mari amărăciuni pentru mine. Stăteam la îndoială ori de cîte ori primeam vești despre tine. Mi se părea că duci o dublă existență. Un Paganini

adevărat geniu al muzicii, care salvează pe tînărul Giandelli din mizerie și care ajută zeci de mii de familii aflate în suferință de pe urma inundațiilor, și un alt Paganini, care-și izgonește noaptea în stradă pe nefericita soție — și asta în plină iarnă. Ai murit de prea multe ori. Ziarele răspîndeau despre tine atîtea lucruri de necrezut, îți descriau moartea în împrejurări atît de odioase, încît mărturisesc că nici nu-mi mai părea rău de sfîrșitul tău prea timpuriu. Nu pricep cum de-ai putut stîrni atîta vrăjmășie! Se zice că ești pătimaș după muzica turcească, ceea ce-i o adevărată prostie. Se spune că schingiuiești minunatele viori ale vechilor maeștri. Despre tine am auzit, deși Pino a tăgăduit-o, că ești robit celui mai josnic viciu și ai pierdut la cărți minunata ta vioară Guarneri. Trebuie să lămurim împreună toate aceste lucruri ciudate și, după aceea, îți voi propune să mergem la teatru ca să ascultăm pe cîntăreața Malibran. Paganini își închisese pleoapele învinețite. Sosise la Paris abia de o oră.

Cu o zi înainte fusese la Lyon. Își amintea cu groază de gărzile din cartierele muncitorești ale acestui oraș înfiorător, unde coșurile unor clădiri uriașe, cu mașini și cazane de aburi, necunoscute în Italia, slobozeau atîta fum și unde oamenii, zeci de mii de oameni, cu chipurile supte și istoviți, îmbrăcați în bluze negre și albastre, zdrențuite, se strecurau în șiruri prin porțile păzite de poliția călare.

Ce fel de țară e aceasta? Ce fel de oraș? Este oare o închisoare sau locul de execuție în care unii reprezentanți ai speței umane sînt nimiciți de către alții?

Nici un oraș din Germania, nici un oraș din Italia nu tulburase imaginația lui Paganini în aceeași măsură ca Parisul! Spre seară, văzu felinarele strălucitoare aprinse cu gaz. Oamenii căutau parcă nesățioși lumina, iar lumina aceasta vie nu semăna nici pe departe cu flacăra gălbuie, liniștită și pîlpîindă a luminărilor, nici cu luminița candelelor și a opaițelor cu ulei. Oamenii se avîntau năvalnic tot înainte și, mărind larma tot mai pătrunzătoare și iuțind parcă mișcarea de pe străzi, măsurau strălucirea luminii de seară.

Trecînd pe străzile Parisului, Paganini privise cu nesaț mulțimea prin geamurile cupeului. Tinerii partizani ai regelui izgonit, îmbrăcați în haine colorate, purtau felurite

semne convenționale : o floare verde la butonieră, o vestă verde sau o pălărie de un verde aprins. Studenții aveau costume ciudate, femeile erau travestite în paji. Trecuse trăsura în care era un bărbat mustăcios. Lumea îl aclamase furtunos și îi zvîrlise flori în cale, aplaudînd și fluturîndu-și mîinile. „E un general polonez, îi spusese vizitiul, Parisul e nebun după polonezi".

Obosit de toate aceste impresii, Paganini abia mai putea să asculte morala bătrînului său maestru.

De unde au izvorît aceste dușmănii ? Se vorbește despre tine ca despre un om de o bogăție fantastică. Deci e de la sine înțeles invidia acelora cărora le-ai închis drumul spre îmbogățire ; de asemenea și ura acelora pe care i-ai strivit cu talentul tău. Nu te-ai lăudat cumva prea mult în fața celor mediocri cu nemaipomenitele tale succese ? Să știi că nu trebuie să te pui rău cu acest burghez uriaș cu mai multe capete, care te socotește ca pe un bun al lui. Toate sînt deci explicabile, sînt de înțeles și se pot repara. Pe mine însă mă frămîntă altceva ; mă neliniștește Paganini cel plăsmuit din atîtea zvonuri. Ia aminte, nu există josnicie ori murdărie care să nu-ți fie pusă în spinare ! Pot să-ți arăt — și Paer își îndreptă mîna spre dulap — imagini din închisoarea care a auzit primele sunete ale viorii tale. N-am să-ți vorbesc despre prostiile pe care le scriu ziariștii francezi. Jules Janin — un om care a avut atîta de suferit de pe urma iezuiților și care și acum e din cale afară de înfricoșat, asemuie muzica ta cu un diavol al deznădejdii, care se zbate zadarnic. Nu cumva există cineva care-ți seamănă, vreun criminal ce-și însușește numele tău ? Un fel de umbră ce-ți scapă printre degete, ca umbra lui Ahasverus cel fără de odihnă ? Spune-mi ! Cu mine poți vorbi deschis ; eu vreau să-ți limpezesc situația la Paris ; vreau, deși e neînchipuit de greu, să-ți pregătesc aici succesul ! Te afli acum în drumul tău spre culme, dar deocamdată ești în fața unor trepte greu de urcat. Se prea poate să-ți frîngi gîtul și să nu te mai ridici niciodată ! Ce s-a petrecut între tine și ciudatul de Spohr ? Secretarul lui e la Paris. După primul tău concert — dacă într-adevăr vei folosi melodiile lui Spohr și dacă vei prelucra concertul lui pentru vioară — te așteaptă un proces la care va lua parte întreg Parisul, vădind pen-

tru scandalul acesta, poate, mai mult interes decît pentru arta ta de violonist... N-ai vreun dușman ascuns? N-ai supărat, oare, vreo persoană supusă și puternică? Nu te-ai certat cu biserica? Gîndește-te bine la toate acestea, înainte de a face pașii necesari pentru a apărea pe scenele Parisului. După înfrîngerea carbonarilor din Italia, mulți fugari s-au mutat la Paris, dar și aici sînt trași la răspundere! După pieirea zecilor de mii de tineri italieni, trădați în timpul procesului, și după înăbușirea răscoalei carbonare, se încheie acum răfuiala cu spionii. E de ajuns o vorbă scăpată întîmplător și omul cade, lovit ca de o mînă necunoscută.

Paganini scoase din haină scurta epistolă a lui Fontana Pino și i-o întinse lui Paer.

— Da! — spuse acesta, după ce o citi. Dacă ți s-a scris la Frankfurt că cineva joacă la Paris rolul lui Paganini, care ar trăi *incongnito*, se prea poate ca omul acesta să-ți fi făcut atîta rău, încît să-ți fie cu neputință să apari pe scenă înainte de a-ți limpezi situația. Aceste povești fanteziste despre care-ți scrie prietenul tău nu prevestesc nimic bun. El a făcut foarte bine că n-a grăbit venirea ta la Paris.

Trecură amîndoi în sufragerie, unde fură întîmpinați de signora Riccardi, care nu îmbătrînise de loc. Îl mustră pe Paganini că nu-l adusese și pe micul Achillino, pentru a cina împreună. Paer spuse, însă, că poate e mai bine, fiindcă avea de gînd să-l răpească pe Paganini pentru toată seara.

— În seara aceasta, la teatrul italian se reprezintă *Otello* și cîntă Malibran. Deși soției mele nu-i place să laud alte voci, trebuie să-ți mărturisesc totuși că Malibran și Pasta sînt cele mai mari cîntărețe ale lumii. Malibran are un diapazon de trei octave și nu există un singur sunet în care să nu se simtă tot farmecul vocii ei. Ia aminte, însă, că nu vei avea succes la ea, fiindcă e îndrăgostită, ca o adevărată spaniolă pătimașă, de violonistul Bériot. Iată rivalul tău. Bériot e un talent neîntrecut. Afară de el, la Paris mai e și Lafont, cu care, se spune, că ai mai dat concerte. Mai este și fratele cîntăreței, Alexandre Malibran. Toți sînt violoniști de prima mînă, cărora ai să le strici buna dispoziție chiar de la primul concert. Nu mai

vorbesc de Baillot și Cherubini. Ai noroc că a murit Kreutzer! Ai auzit de moartea lui?

Paganini dădu din cap.

Prin urmare, ține minte, dacă am mai avea pe Kreutzer și pe Rode, atunci, mai bine nu veneai la Paris.

Paer îl privea cu o căutătură iscoditoare. Paganini însă, nepăsător, fără să scoată o vorbă, își ungea o felie de pîine.

— Împreună cu dumneata a venit, mi se pare, și George Harris? — întrebă signora Riccardi.

— Da — răspunse Paganini.

— E un autor de comedii și anecdote?

Paganini izbucni în rîs:

— Bine că nu-i de față! Nu-i place de loc să i se amintească de eșecurile lui literare, deși comediile i s-au jucat la Kassel și Hanovra.

— Cine ți l-a recomandat? — întrebă repede Paer.

— L-am cunoscut la consulul englez din Livorno.

— Da, îmi amintesc — spuse Paer. Cine mai e cu tine?

— Urbani, un compatriot de-al nostru.

Paer tăcu. Numele nu-i spunea absolut nimic.

Paganini fu însă cuprins deodată de gînduri. Își aminti întîmplarea cu draperia de la ușă. „Ce căuta el acolo? se întreba din nou Paganini. Și de ce e atît de posomorît în ultimele zile?"

Signorei Riccardi nu-i scăpă umbra acestui gînd pe fața lui Paganini. Ea încercă să-l readucă pe Paganini la o dispoziție mai bună, schimbînd cursul conversației. Începură să vorbească despre teatru și Paganini pomeni numele lui Rossini. A fot de ajuns pentru ca fața lui Paer să se întristeze dintr-o dată. Signora Riccardi aruncă o privire bărbatului ei, căutînd iarăși, printr-o bruscă schimbare a conversației, să-i abată gîndurile. Paganini simți că făcuse o gafă.

Sculîndu-se de la masă, văzură că pînă să plece la operă mai erau aproape două ore. Paganini și Paer se retraseră din nou în salonaș. Paer luă de pe etajeră o broșură și i-o întinse lui Paganini, spunînd:

— Iată răspunsul la întrebarea ta despre Rossini.

Paganini citi în fugă cîteva pagini. Era o cărțulie dezgustătoare, plină cu tot soiul de calomnii privitoare la vrăjmășia dintre cei doi mari compozitori și din care reieșea,

în mod evident, că ei nu se puteau suferi. Era greu de spus cine era vinovat de această ceartă neașteptată : se vedea însă limpede care era cauza. După sosirea lui Rossini la Paris, operele lui Paer aproape că nu se mai cîntau. Rossini cucerise Parisul. Ariile din *Bărbierul din Sevilla* erau cîntate și de hoinarii ulițelor. Pentru prima oară autoritatea neclintită a lui signor Fernando Paer fusese zdruncinată. Folosind acest fapt, cineva începuse să șușotească despre dușmănia dintre ei, care pînă atunci nu existase, dar care, scurt timp după aceea, deveni o realitate. Paer bănuia că autorul broșurii era chiar Rossini. Rossini, la rîndul său, socotea că numai prietenii lui Paer erau în stare să-și îngăduie o asemenea calomnie josnică la adresa lui. Amîndoi compozitorii tăgăduiau orice amestec în apariția broșurii. Lumea muzicală a Parisului se împărțise în două tabere : una folosind cărțulia în contra lui Rossini, alta împotriva lui Paer.

Paganini puse cartea pe masă și zise :

— Așadar, dragă maestre, care să fie cauza acestei vrăjmășii ? Dumneavoastră sînteți bogat, ocupați un post de seamă ; desigur mulți artiști lipsiți de talent vă invidiază și vor să vă certe cu tînărul meu prieten Rossini. Și, imitîndu-l pe Paer, el mai adăugă : Nu te-ai certat cumva cu autoritățile ? Nu ai vreun dușman necunoscut ? Nu vezi oare, scumpe maestre, că fără să fii vinovat de ceva poți ajunge în situația în care eu mă aflu mereu ?

— Cît mă privește, destul cu această discuție ! — rosti Paer. Cred că n-ai de gînd să stai degeaba la Paris ; vei da, fără îndoială, concerte ! Știi, desigur, cred că nici nu e nevoie să mai stărui, că gloria universală izvorăște de aici, de la Paris. Dacă Parisul te va respinge, întoarcerea ta în Europa nu va mai fi marșul glorios al unui cuceritor, asemeni marșului care te-a adus pînă aici. Află că e mult mai ușor să părăsești Parisul acum, fără să fi dat un singur concert ! Ai stîrnit destul de mult interesul parizienilor, prin tot soiul de bîrfeli, prin prezența ta *incognito*. Am auzit eu însumi cum unii ziariști se lăudau că au stat de vorbă cu tine, cînd ție nici prin gînd nu-ți trecea să vii la Paris. Te-ai gîndit cu ce compoziții să te înfățișezi la concert ? Ce-ai mai citit ? Ce mai știi ? Ce reprezinți în momentul de față ? Poți încă renunța la o apariție în public

pînă nu e prea tîrziu. Nu te-am mai ascultat de mult. Vorbesc așa doar după ce am mai auzit de la alții. Te rog, însă, să nu vezi în mine decît pe cel mai bun prieten al tău.

— Văd în fața mea un om cam obosit — zise Paganini. Paer se posomorî.

— Tu crezi probabil că exagerez importanța șederii tale la Paris. E bine să știi că anul care a trecut a rămas de pomină, datorită scandalului nemaiauzit provocat de reprezentarea piesei *Hernani*, scrisă de un tînăr autor, Victor Hugo. Piesa a căzut. Autorul ajunsese într-o asemenea situație, că nu-i mai rămînea decît să-și tragă un glonț. A fost susținută însă de tineret și de întîmplare ; cîteva idei, ieftine, aruncate în public, i-au salvat situația. Ziarele s-au apucat să dea unei certe obișnuite între niște invidioși importanța unei discuții de ordin filozofic despre romantism și clasicism. Niște tineri îmbrăcați în costume de conchistadori, femei travestite în paji medievali, degenerați în jiletci roșii, cu mutre de buldog și cu uriașe bîte noduroase în mîini, umpleau sala teatrului și mai că n-au provocat o încăierare. Ia, spune, seamănă lucrul acesta, cîtuși de puțin, cu slujirea artei ? Dacă primele spectacole au avut un succes nemaiauzit, aceasta s-a datorat faptului că tineretul, care pare-mi-se îl costase destul de scump pe autor, ocupase rînduri întregi în sală. În schimb însă, următoarele spectacole cu *Hernani* au fost fluierate și scena a fost invadată de mere putrede, resturi de mîncare, de ghete rupte și dracu mai știe ce. La Paris totul atîrnă de toanele reporterilor. Spune-mi sincer și deschis : care e pricina atacurilor din ziarele europene împotriva ta ? De unde au ieșit atîtea baliverne năstrușnice, care te zugrăvesc ca pe o adevărată sperietoare pentru orice casă cumsecade, pentru orice burghez așezat din Franța ? Trebuie să știi că la Paris toate aceste povești pot lua o amploare nemăsurată și ceea ce în Germania, Austria și Italia n-ar stîrni decît mai multă vîlvă la Paris poate avea urmări neașteptate.

— Dragă maestro, — răspunse Paganini — eu n-am vrăjmași. Tot ce se scrie despre mine n-are nici un fel de legătură cu adevăratul Paganini. În orice caz, nu cunosc nici o ființă de care ar trebui să mă feresc. Cine poate să-mi răpească lucrul căruia i-am închinat întreaga viață,

cînd eu mă simt un violonist în plină putere ? Fiind stăpînul unui talent atît de mare, de cine am să mă tem, în afară de mine ? Dumneata spui că sînt pizmuit, dar eu nu pizmuiesc pe nimeni, nu vreau să mă răzbun pe nimeni, nu mă gîndesc la nimeni cu ură și, în toată viața mea, nu țin minte să fi purtat cuiva pică o vreme mai îndelungată. Mai mult, pot să vă spun că mă bucură apariția oricărui talent nou și mă bucură orice pornire frumoasă a sufletului omenesc. Nu văd nici un rău pentru mine în faptul că s-ar ivi vreun alt violonist de aceeași forță ca a mea : prin el truda mi-ar fi ușurată, căci fiecare concert îmi răpește un an din viață. Omul acela mi-ar veni într-ajutor : mi-ar ușura acel foc mistuitor care se numește slujirea artei.

Cu ochii larg deschiși, Paer asculta mărturisirea aceasta neașteptată. În clipa aceea, el număra în minte anii scurși de cînd, la Parma, avusese ca elev, timp de șase luni, un copil firav, fiul unui misit din Genova. În fața lui Paer se depănară apoi anii și lunile petrecute la Veneția : celebritatea la care se adăugase fericirea căminului conjugal. După acea, Viena și Dresda, cu succesul acela nebănuit. Într-o seară, în sala mare a palatului, ușile fură date în lături și se ivi un om mic de stat, cu o față gălbuie, cu ochii cenușii ca oțelul, care-l măsurară o clipă, cu mîna trecută sub reverul hainei și lovind cu degetul inelar steaua „Legiunii de onoare", ce o avea la piept. După concert, omul acela înconjurat de generali, în timp ce iscălea tot felul de hîrtii, îl pofti pe compozitor, fără să-l privească măcar, să-l întovărășească la Paris.

Urmară anii de glorie și izbînzi în capitala Franței. Teatrul italian, pizma compatrioților mai puțin talentați și apoi victoria deplină asupra lor. După aceasta, căderea lui Napoleon, restaurarea Bourbonilor, fuga lui Ludovic al XVIII-lea din Paris, cele o sută de zile ale lui Bonaparte. Pe urmă, regele Carol al X-lea și triumful de lungă durată al preoților, călugărilor și nobililor, care încercau să reînvie vechea lor strălucire.

Atunci, Ferdinand Paer a dus-o nespus de greu. Tot ce era italian nu avea nici o trecere în ochii lui Carol al X-lea. Mai tîrziu, cu jumătate de an în urmă, au venit luptele de pe baricade, bubuitul tunurilor, revendicările

republicanilor, rostite tare și răspicat, și care sunau aproape la fel ca vechile lozinci de libertate ale italienilor. Apărură iarăși nume și chipuri cunoscute; nu se știe de unde se iviră prieteni de care, în vremurile acelea, signor Paer fugise ca de ciumă. Și în răstimpul acestor ani, zvonurile pline de răutate și atît de monstruoase despre violonistul Niccolo Paganini, care cucerea totul și pe toți în calea sa.

Își făcuse despre el imaginea unui om iute la mînie, nesuferit și care n-avea altă țintă în viață decît banii. Un violonist care-și pierde vioara la cărți nu se mai poate numi artist; un violonist care-și vinde măreața-i artă pe arginți, risipindu-și talentul la tîrgul succeselor întîmplătoare nu se mai poate aștepta la o primire caldă din partea bătrînului Fernando Paer. Și iată că acum, omul acesta, precedat pretutindeni de nelipsitele zvonuri, stă de mai multe ceasuri în fața lui, iar el, Paer, nu se mai poate smulge din convorbirea începută. Slutul acesta negricios, cu fața-i pămîntie, l-a cucerit prin verva lui uimitoare și prin ideile lui care nu se potrivesc de loc cu modul în care îl zugrăveau ziarele. Ultimele cuvinte ale lui Paganini i-au înfățișat toată măreția sufletului său, și ele semănau atît de puțin cu tot ceea ce signor Fernando auzise pînă acum de la artiștii din jurul său. De aceea, se hotărîse să se gîndească bine înainte de a-l povățui în mod hotărît pe Paganini să nu apară pe scena Parisului!

— Așadar, n-ai dușmani! Atunci spune-mi ce-ai vrea să faci?

— Aș vrea să ne vedem cît mai des, maestro.

— Bine — răspunse signor Fernando. Azi o să mergem împreună la teatru, dar, pînă atunci, n-ai vrea să-mi cînți ceva?

Paganini clătină din cap.

— Am să cînt la concert.

Paer se posomorî. „Nu e oare prea încrezut?" gîndi el; nu-i spuse însă nimic.

— Trebuie să mă obișnuiesc cu Parisul — spuse Paganini. Orașul acesta mă uimește, mă copleșește prin lărgimea uriașă a străzilor și piețelor lui. Nu pricep de ce e nevoie de spații goale atît de mari, de străzi atît de largi.

Am văzut felinarele cu gaz. Lumina lor fantastică, albicioasă, e o mărturie a setei de lumină pe care francezii o au chiar și noaptea. După ce mă voi obișnui cu orașul, atunci poate mă veți ajuta la organizarea concertelor; poate o să-mi faceți cunoștință cu persoanele care ne pot asigura, lui Harris și mie, o sală și o cît mai potrivită programare a concertelor.

— Dar alegerea programului ?

— Despre asta voi avea eu grijă.

— Ești prea sigur de tine !

Paganini nu dădu nici o atenție ultimelor cuvinte.

— Ce se vorbește la Paris despre noul rege, maestro ?

— Ce-aș putea să-ți spun despre actualul rege al Franței ? Primul lucru pe care l-a făcut a fost acela de a trece averea casei d'Orléans pe numele copiilor săi, la Londra. Ducele de Bourbon, singurul Bourbon care a rămas la Paris, un bătrîn care nu-și mai părăsea de mult casa, și-a lăsat întreaga avere ducelui d'Aumale, fiul mai mare al lui Louis-Philippe. Și, oricît de curios ți s-ar părea, bătrînul a fost găsit spînzurat în dormitor, îndată după ce-și scrisese testamentul ! Ei ! ce să-ți mai spun ? Pe Louis-Philippe l-au ridicat pe tron bancherii Parisului. La Fayette a susținut în fața Parisului răsculat, care cerea proclamarea republicii, că domnia lui Louis-Philippe este cea mai bună republică. Vorbesc cu tine cum nu-mi îngădui să vorbesc cu nimeni. Să știi că după întîmplările neplăcute de la Bologna, Modena și Parma, toți italienii din Paris sînt bănuiți. Prietenul tău Fontana Pino . . . mai bine să nu te mai vezi cu el. Afară de aceasta, și aici Paer coborî vocea, eu sînt un supus credincios al regelui. Mulți au venit la mine. Fugarii din Italia, cărora Franța le-a dat ocrotire, s-au adunat acum la Lyon și la Marsilia. Ei au vrut să se întoarcă în Italia, dar nu li s-a îngăduit. Acum, ei se află sub supravegherea poliției franceze. Paer coborî și mai mult glasul. Trupele austriece trag acum în locuitorii din Parma, Modena și Bologna. Ele au intrat în Romagna și umblă zvonul că nepotul lui Napoleon, Louis Bonaparte, e amestecat în politica italiană. Fii prudent aici la Paris, mai ales cu compatrioții noștri. Fără să-ți dai seama, poți atrage asupra-ți o seamă de nenorociri.

La teatru, Paganini ascultă nespus de încîntat *Otello*. Desdemona îi cucerise cu desăvîrșire atenția. Vocea cîntăreței spaniole, vioiciunea și grația ei neîntrecute îl făcură pe Paganini să uite, timp de cîteva ore plăcute, toate avertismentele lui Paer.

Reluîndu-și locurile după pauză, Paganini și Paer fură obiectul unei ciudate curiozități din partea celor din jur. După actul al doilea, un tînăr înalt și zvelt, cu o ținută de militar și mustăți de cavalerist, se apropie de Paer. Era violonistul Bériot care-i spuse, fără înconjur, că a venit numai spre a-l ruga să-l prezinte domnului Paganini.

Gestul acesta pur francez, atitudinea liberă și firească a omului de lume îi plăcură mult lui Paer. Din cele cîteva fraze schimbate cu Bériot, Paganini deduse că, spre deosebire de greoaia patrie a lui Spohr, Parisul știa să prețuiască, în mod dezinteresat și după merit, pe un artist, lucru pe care îl spuse și profesorului. Paer îl privi, dar nu-i răspunse. N-avea motive suficiente ca să tălmăcească, într-un fel sau altul, gestul lui Bériot. Politețea franceză a primului violonist al Parisului era o limpede mărturisire a ospitalității gazdei față de oaspetele italian, dar, în aceeași măsură, putea să fie și un semn că muzicanții Parisului nu sînt de loc neliniștiți de venirea lui Paganini, că sînt mult prea siguri ca să se teamă de apariția lui. Profesorul lui Paganini surprinse de îndată aceste nuanțe. Ceea ce violonistul italian lua drept sinceritate era pentru profesorul lui o foarte serioasă prevestire.

La 13 februarie 1820, ducele de Berry, nepotul regelui Ludovic al XVIII-lea și singurul moștenitor al tronului francez, ieșea de la teatru. Tîmplarul Louvel se apropie de dînsul și-l ucise, tăindu-i beregata cu un simplu cuțit de bucătărie.

La 14 februarie 1831, rămășițele aristocrației din Paris, care cinsteau cu sfințenie crinii albi ai stemei bourbone, se adunară ziua în amiaza mare la biserica Saint-Germain l'Auxerrois din cartierul nobilimii. Tot cartierul Saint-Germain era împînzit de trăsuri și cupeuri. Se oficia un parastas solemn în memoria ducelui de Berry. Era ca un fel de protest al cartierului Saint-Germain din Paris împotriva orînduirii celei noi, împotriva burghezimii ce cîr-

muia țara, împotriva acelor sute de mii de Louveli, care-și ascuțeau cuțitele pentru a spinteca pe regi.

Parastasul se termină cu depunerea unor coroane de flori la statuia ducelui de Bordeaux. Vestea parastasului străbătu Parisul ca o scinteie electrică. O masă de mii de oameni se strînse în jurul bisericii, închizînd drumul. Cînd slujba se sfîrși, un parizian înfierbintat puse mîna pe primul preot care-i ieși în cale și-l aruncă în Sena. Trăsurile ușoare și cupeurile cu ducese, contese și viconți se urniră repede din loc. Atunci mulțimea năvăli înăuntru și sfărîmă altarul bisericii Saint Germain l'Auxerrois, prefăcînd în țăndări statuile sfinților, tăind icoanele cu cuțitul, aruncînd în stradă potirele. Crucile de pe biserică fură date jos. Locuința parohului și lăcașul congregației iezuite avură aceeași soartă. Totul fu sfîșiat și nimicit, geamurile sparte, cercevelele smulse, dușumelele și tavanele arse.

Mulțimea nu se potoli toată ziua, trecînd în pilcuri mari pe lîngă Palais-Royal, care era înconjurat de poliție și armată. Ei nu aveau nimic cu regele, căutau doar pe „popi și pe Bourboni".

Se îndreptară apoi spre palatul arhiepiscopal și, în timp ce unii pustiau biserica de lîngă palat, alții pătrundeau în palat, lovind detașamentul gărzii naționale care păzea intrarea, smulgînd crucile de piatră, distrugînd mobila și icoanele. Din diferitele încăperi ale palatului a fost adunată o uriașă cantitate de crucifixe ; mormanele strînse pe parchetul unei odăi au fost arse. Chiar în momentul acela trecea pe lîngă palatul arhiepiscopal un cupeu, din care privea mirat un cap de demon, încadrat de un păr negru încîrlionțat, cu obrajii pămîntii și pleoapele vinete, un chip pe care parcă se întipărise culoarea de pucioasă și piatră vînătă. Pleoapele învinețite se ridicară ca aripile unei păsări de noapte spre sprîncenele negre și ochii mari scăpărară de o bucurie răutăcioasă. Un demon intrase în Paris. Demonul acesta era Niccolo Paganini.

În ceasul acela, trecînd barierele, el se opri în Rue Denfert, unde se instală împreună cu diavolul de George Harris, un cîine de englez, care era fără îndoială întruchiparea satanei care cumpărase sufletul violonistului italian.

Cam pe la orele cînd signor Paganini și Paer ascultau netulburați opera *Otello*, toate aceste întîmplări fură raportate subprefectului de poliție, de un om prizărit, îmbrăcat într-o jachetă neagră și largă.

Poliția n-a închis ochii toată noaptea. Reprezentanții clerului, înfricoșați, nu mai știau unde să găsească ocrotire. Vechea poliție carlistă era în strînsă legătură cu iezuiții, care însă cunoșteau puterea bancherilor parizieni. Ordinul cunoștea pe dinafară averea tuturor moștenitorilor din cele mai de seamă familii ale negustorilor din Paris și mai știa că, după beția primei biruințe, va urma dezmeticirea și că biserica romano-catolică, prin tainicele ei organizații, va ajunge din nou aliata necesară a guvernului, iar pe urmă adevărata îndrumătoare a politicii franceze.

Cu glas uscat și monoton, agentul poliției secrete își făcea raportul în fața subprefectului orașului Paris, arătind tot ce văzuse. Avînd și însărcinări de altă natură, el încurcă — obosit cum era — datele culese din lumea intelectualilor și acelea ale poliției de moravuri cu informațiile politice și cele penale obișnuite. Cum însă știa că și domnul subprefect ținea să ajungă membru al congregației, el nu se prea ostenea să despartă știrile care trebuia aduse la cunoștința subprefectului de poliție de cele care puteau interesa doar pe un coadjutor al ordinului iezuit.

— Altceva ? — întrebă subprefectul.

— În cafeneaua *Emblème*, într-un grup de tineri au avut loc unele discuții de ordin literar. Unul vorbea despre drepturile oamenilor mediocri.

— Ei și ? Ce te-a făcut să pleci urechea la un flecar ?

— Spunea că oamenii lipsiți de talent trebuie să se organizeze.

Subprefectul căscă.

— Ce treabă are poliția cu tinerii aceștia smintiți și vicioși care se adună prin cafenele ?

— Unul din ei trîmbița ceva foarte interesant.

— Cine ? — întrebă subprefectul.

— Unul Murger. El striga : „Apăr drepturile omului mediocru de a scuipa în obraz un geniu !"

— Grozav ! E interesant ! Și mai ce ?

— I-am propus să intre în serviciul nostru.

— De ce ?
— O să avem nevoie de el.
— Ce e ? Romantic ?
— E un nimic ! Dar unul care strigă : „Eu apăr dreptul omului mediocru de a scuipa în obraz un geniu, eu sînt pentru drepturile ticăloșilor și ale masturbaților" poate face multe pentru noi. I-am dat și bani.
— Cum spui că-l cheamă ?
— Mi-am însemnat numele și i-am luat și actele. Îl cheamă Murger.
— Așa ! Agentul țarului rus ! Cine mai era acolo ?
— Nodier.
— Literatul ? El ce-a zis ?
— A ținut un discurs împotriva felinarelor cu gaz.

Subprefectul se dezmetici de-a binelea. Somnul îi trecuse. Se așeză mai comod în fotoliu.

— E din cale-afară de interesant. Studențimea Sorbonei și a Facultății de medicină a devenit o mlaștină în care mișună tot felul de broaște și năpîrci. Ne pricinuieste numai bătaie de cap : ba trebuie să păzim teatrul în care se încaieră, ba își mizgălesc unii altora mutrele cu pensula, în atelierul domnului Delacroix, sau, certîndu-se cu fetișcanele de pe Boulevard des Italiens, le sfîșie fustele. Ține-i sub observație, nu-i slăbi ! Domnul ministru are dreptate cînd spune : „Astăzi sînt romantici, mîine vor fi revoluționari". Cît despre domnul Murger, pentru el garantez eu. Lasă-l nă ne slujească și pe noi și pe ursul de la Petersburg, că banii n-au miros !

— Da — zise agentul — domnul ministru spune : „Franța poate fi smulsă din gheara socialismului numai prin catehism".

— Mi se pare că devii filosof ! — glumi subprefectul. Prețuiesc serviciile tale. Murger e un peștișor din care se poate face o ciorbă bună. Și ce zici că a spus Nodier ?

— Nodier și-a repetat discursul cu privire la iluminatul cu gaz al cartierului Vivienne și Rue de la Paix, ținut cu ocazia Anului Nou. El a spus că gazul ăsta usucă arborii, că tablourile din cafenea se înnegresc din cauza fumului otrăvitor, ușor și invizibil, degajat de aceste blestemate lămpi care te chiorăsc. Cupeurile nimeresc în

gropile din mijlocul ulițelor, fiindcă felinarele astea cu gaz orbesc pînă și pe cai.

Subprefectul scotoci într-un dosar și scoase de acolo un caiet mare albastru.

— E un nebun ! — spuse el. A înaintat guvernului un memoriu prin care-i cere să interzică folosirea hidrogenului.

El răsfoi caietul și agentul văzu limpede iscălitura lui Nodier.

Autorul lui *Sbogar* scria că incendiile din Paris, holera, răscoalele și cele zece plăgi ale Egiptului au drept pricină hidrogenul, care-și revarsă lumina otrăvitoare pe străzile Parisului.

Pe la orele patru dimineața, același copoi primea instrucțiunile de la coadjutorul ordinului iezuit.

IMAGINILE CELOR DOUĂ OGLINZI

Aşadar, chiar din clipa sosirii sale la Paris, Paganini se afla sub supravegherea poliţiei. Între poliţia criminală şi cea politică nu exista o linie despărţitoare bine hotărîtă, deşi vrăjmăşia din ele începea să se simtă. Coco Lacour, care luase în 1827 locul parizianului Vidocq, era de fapt, după cum i se şi spunea, un vechi cavaler al hoţilor de buzunare. Felul său de lucru de a cîştiga pe răufăcătorii mărunţi, pentru a pune mîna pe cei mari, îi atrăsese ura domnului Gisquet, care voia să introducă metode noi în activitatea poliţiei pe tărîm politic. Gisquet fu însă înfrînt, fiindcă, în domeniul supravegherii secrete a poliţiei, guvernul lui Louis-Philippe păşea mai departe pe vechiul drum bătătorit, înfiinţînd spelunci şi organizînd cuiburi de provocatori pentru a atrage mai ales tineretul.

Coco Lacour era continuatorul nemijlocit al acelui Vidocq care, în 1817, în deplin acord cu spiritul cîrmuirii Bourbonilor restauraţi, propusese prefectului de poliţie,

d'Anglaise, să organizeze pe răspunderea sa o brigadă de detectivi, care să lucreze sub directa și exclusiva supraveghere a prefecturii. Și cum el însuși aparținuse unei bande de tîlhari în stil mare, primii lui pași avură un succes deosebit. Vidocq, după ce se desfătase cu meseria de hoț de elită, se desfăta acum cu cariera lui de ocnaș grațiat, care preda justiției pe foștii lui camarazi. Coco Lacour făcuse și el o brigadă mobilă, cu care își începuse activitatea. Gisquet protestase; fusese însă nevoit s-o lase mai domol. Mai mult chiar, în calitatea sa de prefect al poliției, Gisquet organiză personal, la Ministerul de Interne, un laborator unde se preparau primejdioase toxine politice. De acolo au ieșit o seamă de oameni pseudopolitici, care au format tot soiul de asociații și societăți secrete, cu cele mai năstrușnice denumiri și cu programe extremiste. Ele aduceau poliției un venit bun — fără să coste prea scump — și în același timp deschideau o epocă strălucită pentru serviciul de spionaj politic.

Există însă și o altă oglindă, în apele căreia se reflecta un Paris tainic și o Franță tainică. În oglinda aceasta imaginile erau mai limpezi, mai bine conturate. Meșteri venețieni, bătrîni și încercați, șlefuiau cristalul acesta minunat și-l acopereau cu amalgam de argint.

În 1829, Roothaan deveni general al ordinului iezuit. Olandezul acesta aspru, rece și foarte cumpănit, avea darul de a se amesteca în treburile politice cu iuțeala unui trăsnet, dînd, acolo unde nimeni nu se aștepta, asemenea lovituri, încît punea în încurcătură pînă și pe cei mai iscusiți diplomați ai Europei.

O seamă de iezuiți, îmbrăcați în civil, erau slujbași la poștă. Numele lor erau menționate chiar și pe listele „cabinetului negru". În 1829, cînd Carol al X-lea păși pe drumul reacțiunii fățișe, ministrul Villèle publică așa-numita „Carte neagră". Mai tîrziu, guvernul lui Louis-Philippe declară că a desființat pentru totdeauna „cabinetul negru" și că așa zisa „Carte" publicată de Villèle fusese doar o minciună. Revoluția din iulie desființase „cabinetul negru" numai în aparență. De fapt, el își mutase doar reședința într-o altă clădire, unde avea mai departe duplicate de ștampile și formulare, ceară de peceți de toate culorile, plicuri de ale tuturor ministerelor, precum și sigiliile cu

stemă ale nobililor francezi și devizele băncilor din Franța. Iezuiții care lucrau la poștă ajunseseră la o asemenea desăvîrșire, încît o scrisoare predată destinatarului părea neatinsă.

În 1831, Tribunalul din Paris dezbătu procesul de divorț al marchizei de Lavallière, care se măritase cu un respectabil profesor de la Sorbona. Aflînd însă că soțul ei era unul din șefii cabinetului negru, ea ceru divorțul și, cu toate că tribunalul îi dăduse cîștig de cauză, nici arhiepiscopul de Paris, nici biserica romano-catolică nu-i confirmă despărțenia. Legala înființare a ordinului iezuit era folosită pentru întemeierea de școli, ca și pentru chivernisirea avuțiilor care aparțineau ordinului. Puterile reale ale iezuiților, bogățiile și toate resorturile ascunse ale acestei uriașe mașinării, care pătrundeau oriunde, nu numai că nu erau cunoscute de toată lumea, dar nu erau știute nici măcar de acei care dețineau grade inferioare în acest ordin.

Cînd carbonarii din Italia începură lupta împotriva ordinului iezuit, au fost siliți să împrumute disciplina de fier a iezuiților, pentru ca măcar în parte să-i poată înfrunta cu succes pe acești ascunși și temuți vrăjmași. În organismul Europei, iezuitismul era ca o tumoare canceroasă, cu nesfîrșite tentacule subțiri și cu aderențe, care aveau însușirea de a se umfla și a se întinde, prefăcîndu-se în formațiuni independente, ori de cîte ori activitatea Romei era paralizată. Această a doua oglindă, care reflecta viața ascunsă a Parisului, reflecta totodată și activitatea poliției secrete a lui Louis-Philippe. Dar, cu toate strădu-ințele autorităților civile, ea rămînea în afara preocupărilor guvernului.

Sosit la Paris, lui Paganini i se făcu o fișă specială și un alt șir de imagini începu să se perinde prin fața oglinzilor.

Într-o bună zi, în Rue Denfert apăru un curier ministerial. Despre acest lucru știa atît subprefectul cît și domnul Gisquet. În altă zi, veniră la el doctori, muzicieni, literați, pictori, poeți. Iată și cupeul domnului Lafitte, fost ministru, proprietarul tuturor diligențelor din Franța și al celei mai mari bănci din Europa. Ce căuta el la violonist ? Un lucru aproape fără însemnătate. Domnul Lafitte dorea

să-l audă pe Paganini cîntînd în palatul său. Trecînd întîmplător pe acolo, intrase la el, manifestîndu-și dorința de a lua la plimbare pe fiul lui signor Niccolo, copilul acela minunat, ducîndu-l pe la Passy sau prin Bois de Boulogne în landoul său deschis. Aerul proaspăt de primăvară nu-i putea face decît bine copilului.

Potcoavele perechii de cai pur sînge, cu egrete și cu hamurile de piele de Rusia, țăcăneau zgomotos pe pavajul de lemn. Signor Paganini, micul Achillino și domnul Lafitte se aflau în landou. Lafitte spuse, fără ocoluri, că a plecat de la minister, fiind scîrbit de politica externă a actualului guvern. Cu tot respectul pe care-l poartă regelui, era nevoit să constate că Louis-Philippe se află la cheremul unor persoane foarte suspecte.

— Eu am fost adus la putere de către cei de pe baricade — zise el, dîndu-și importanță. Am fost partizanul intervenției Franței în treburile minunatei dumitale patrii ! A sunat demult ceasul ca Italia să fie smulsă din mîna barbarilor !

Plimbarea se sfîrși. Paganini refuză să treacă pe la domnul Lafitte. Strîngînd mîna lui Harris, secretarul domnului Lafitte îi spuse cu înțeles că toți banii signorului Paganini, tot șuvoiul de aur parizian ce va porni spre el, poate fi depus la banca domnului Lafitte, căci numai ea asigură cele mai bune dobînzi.

Seara, pe cînd Harris discuta această chestiune cu Paganini, același copoi, care raportase mai înainte subprefectului, dădea acum un raport tot despre Paganini, dar în altă parte, stînd în fața unei alte mese. Pe aceeași stradă se vedea o firmă : „Notarul Bracciolini". O odăiță, aer închis și o masă de scris. Fum de țigară să-l tai cu cuțitul. Nu erau decît doi inși și secretarul notarului, care vorbea în același timp cu amîndoi. Dacă treceai prin odăi și prin fundul unui coridor, dădeai peste o cămăruță dosnică, foarte sărăcăcios mobilată. O masă, un scaun, un pat îngust, un lighean mare și o cană cu apă. Deasupra patului, un crucifix mare. Un bătrîn, cu privirea foarte pătrunzătoare, șezînd pe singurul scaun din încăpere, asculta raportul agentului cu privire la sosirea lui Paganini la Paris în groaznica zi a devastării bisericilor și palatului episcopal.

Alături de bătrîn se afla signor Novi; o expresie de răutate și de dezamăgire îi era întipărită pe chip. Venirea agentului întrerupsese o lungă discuție în contradictoriu.

Moșneagul nu are nimic împotriva lui Paganini. Raportul agentului nu-i face nici o impresie. El caută să descopere un cît de mic semn care să întărească temerile lui Novi.

Ce căuta Novi la Paris? N-avea nevoie să-l întrebe ce însărcinări are, de vreme ce, sub ochii săi, se afla nota scrisă prin care i se încredințase misiunea de a spori veniturile ordinului, datorită testamentelor unor persoane, ale căror nume Novi le cunoștea pe de rost. Bătrînului îi erau cunoscute împrejurările în care Paganini ajunsese la Paris. Îl interesa însă altceva: cînd avusese timp Novi să se vadă cu agentul secret? Îl sfredelea pe Novi cu privirea, temîndu-se el însuși ca nu cumva să greșească.

Agentul raporta despre noua activitate a așa-zisei brigăzi negre. Toți negustorii de fierărie, anticarii, tapițerii, postăvarii francezi căpătaseră brusc, nu se știe de unde, putința de a cumpăra conace vechi, castele și chiar case boierești părăsite, pînă și în Paris, procedînd cu o uimitoare repeziciune la dărîmarea lor. Trebuia să se afle cine-i cîrmuia, cine le dădea banii pentru treaba aceasta?

— Ce trebuie să facem ca să fii mulțumit? — întrebă bătrînul adresîndu-se lui Novi. Iată, am în față o hartă cu toate călătoriile violonistului tău. Susții că toate sînt în legătură cu activitatea carbonară și afirmi că Fontana Pino e carbonar. Dar cum a folosit Paganini această relație? Dacă judecăm după copiile scrisorilor, el a pipăit doar terenul — atît și nimic mai mult. Nădăjduiesc totuși că Parisul îi va aduce mult aur. Averea lui va spori și avem încă destul timp, înainte ca să trecem acest aur în vistieria ordinului nostru, avem oricînd posibilitatea de a folosi mijloacele de intimidare, fără a-i da lovitura hotărîtoare. Îl putem sili să trăiască hrănindu-se cu pîinea suferinței și bînd din apa fricii. Avem la dispoziție medici parizieni. George-Benoit Fauderé, cel mai bun medic legist al Parisului, va executa oricînd poruncile noastre. Doctorii Rostand, Cruvellier și Lassègue sînt adevărați tămăduitori de suflete . . .

— Da — întrerupse Novi — atîta vreme însă cît Urbani va fi lîngă blestematul de Paganini, munca noastră va da greș.

Deodată, ochii bătrînului se întunecară, devenind de nepătruns ; fără a spune nimic, făcu un gest cu mîna.

— Mai ușor conduci oamenii cu ajutorul viciilor și patimilor decît prin virtuți — zise el. Cultivînd în oameni vicii neînsemnate, le putem înlătura pe cele mari. De ce patimă e stăpînit, în mai mare măsură, violonistul tău ?

— E un demon, stăpînit de toate viciile și patimile cu putință.

Bătrînul clătină din cap.

— Vorbești ca un tînăr, cu toate că ar trebui să cugeți ca un bărbat în toată firea. Ești un fiu încercat al bisericii și de aceea te întreb : ce putem pune la cale pentru a-l influența pe Paganini ? Dacă ar fi ofițer al armatei regelui, am putea răspîndi zvonuri care să lovească în onoarea-i de ostaș ; dacă ar fi preot, l-am putea învinui de erezii ; dar el nu e decît un artist, un violonist ! Ce putem face împotriva unui asemenea om ?

— O ! — exclamă Novi. Ce putem face ? Putem să-l jignim de moarte, prin presă ; putem să-l împiedicăm de a apărea pe scenă ; putem să-l aducem într-o stare de deprimare, încît arcușul să-i cadă din mînă ! Putem cheltui o sumă, nu prea mare, plătind ziare și reviste care să trîmbițeze că puterea creatoare a lui Paganini a secat. Putem publica articole care să-l lovească înadins, prin grosolănia nepriceperii lor. Putem încredința unei redacții întocmirea unui număr special, în care proștii și tîmpiții de acolo vor descrie viața lui Paganini, publicînd poze măsluite, care să înfățișeze temnițele în care a stat închis și portretele tuturor amantelor sale. Toate acestea îi vor provoca o criză de gălbinare. Să nu uităm că mai ușor i se iartă unui cronicar de ziar prostia decît unui maestru neîntrecut genialitatea. Înțelege, părinte, că numai așa vom reuși să împiedicăm activitatea lui la Paris !

Bătrînul se ridică.

— Fiul meu — spuse el — calci iarăși pe drumul cel vechi. În virtutea puterii cu care sînt investit de ordinul nostru, îți ordon să renunți la orice gînd de a cășuna vreun rău lui Paganini. Noi n-avem intenția să curmăm activi-

tatea lui la Paris, ci să facem dintr-însul ținta unor preocupări speciale ale ordinului nostru. Sfînta noastră biserică ți-a dat un ordin lămurit, anume de a folosi toate mijloacele cu putință spre a converti pe Paganini și a face ca uriașa lui avere să ajungă în visteria ordinului nostru. Du-te.

A doua zi, după spectacolul de operă, Paganini se gîndea la cuvintele profesorului său. Malibran îl uimise, iar opera *Otello* îl emoționase foarte mult, dovedindu-i înaltul grad de cultură muzicală la care ajunsese Parisul.

În sala operei îl zărise pe Rossini, care-l salutase de departe, dar nu venise la el, fiindcă ședea alături de Paer.

Paganini răsfoi micul său carnețel, unde-și însemnase că trebuie să afle adresa lui Lafont ; să trimită o invitație signorei Damoreau. Urmau apoi informațiile primite de la Paer ; Laura Cynthia Damoreau, fiica lui Montalant, are treizeci de ani și cîntă sub numele Cinti. Să ia relații de la Rossini. Auber i-a închinat ei opera *Dominoul negru*.

În momentul cînd Paganini se pregătea să scrie signorei Cinti, rugînd-o să cînte împreună, cineva bătu la ușă. Intră Urbani împreună cu curierul Conservatorului din Paris, care-i aducea o scrisoare din partea lui Paer. „Desearä, maiestatea sa ar dori să te asculte la Palais Royal. Cu aceasta, vom începe cucerirea Parisului. Sînt sigur de tine".

„Dragul meu signor Fernando, gîndi Paganini, nu degeaba te socotesc nu numai profesor, dar și un om minunat". Îl invitau însă la palat. Cum putea pune piciorul în palatul regelui, acum, cînd luptele pentru libertatea Italiei izbucniseră din nou ? Hotărîrea a fost luată pe loc. Cîteva rînduri strîmbe aduceau la cunoștință lui signor Fernando Paer că o boală neașteptată îl împiedică să primească invitația regelui.

Ziarele, care pînă atunci însoțeau numele lui Paganini cu semne de exclamație, deveniră dintr-o dată mai reținute. A doua zi apărură notițe înțepătoare, în care se vorbea de nemaipomenita trufie a italianului.

Paer se plimba prin odaie, spunînd :

— Nu mai garantez succesul tău la Paris. Prima ispravă pe care ai făcut-o venind este că l-ai jignit pe rege. Asta ți-i isprava !

Pe fața încă frumoasă a bătrînului violonist se iviră fine vinișoare sclerozate, iar ochii îi deveniră sticloși cînd rosti aceste cuvinte amare.

Putea oare Paganini să mărturisească profesorului toate gîndurile sale ? Paer însă parcă i le ghicise !

— Poate n-ai primit invitația fiindcă Louis-Philippe a refuzat să dea sprijin patriei noastre ? — întrebă el în șoaptă, aplecîndu-i-se copilărește la ureche. Și, pe urmă, răspunzîndu-și parcă sieși, se corectă spunînd : Am citit dările de seamă despre călătoriile tale prin Bavaria. Dar la palatul Tegernsee, la regina Bavariei, cum ai putut cînta ?

Paganini nu răspunse.

— Vă spun sincer — zise el în cele din urmă — că am fost bolnav.

„Louis-Philippe, gîndi Paganini, n-a făcut decît să repete trădarea cîinelui de la Carignan !" În momentul acela se simțea mai italian ca oricînd.

— Iată ce este — continuă Paer — am vorbit cu Habenek. E dirijorul nostru. Urmează ca astăzi să vizitezi toate sălile din Paris și să vezi în care din ele sună mai bine vioara ta.

Trecură șase zile de căutare. Nu era vorba însă de săli, dacă erau bune sau rele.

De fiecare dată, obosit, Paganini cobora din cupeu și urca sus, în odaia profesorului, unde urma o discuție cam în felul următor :

— Ei, ce-i ? — întreba Paer, ridicînd ochii.

— N-am găsit. Împreună cu Harris, am colindat prin tot Parisul. Într-una din săli, vor da un bal studenții de la medicină și vor dansa cu femei de stradă trei zile în șir, în sunetele a paisprezece orchestre. În alta, va concerta pianistul Plasco, cu renume mondial.

— Care Plasco ? — dădu Paer nedumerit din mîini. Nu-l cunosc !

— În a treia sală, un mag venit din India va prezenta scamatoria învierii unui cîine mort. Într-a patra se va ține o consfătuire a societății „Reîntoarcerea tinereții pierdute". În a cincea, saint-simoniștii țin o adunare, unde va vorbi un oarecare Enfantin. În a șasea, neîntre-

cutul, genialul și renumitul violonist Aphrodito, sosit de nu știu unde, își va da concertul, uimind tot Parisul.

Paer lovi cu pumnul în masă :

— Ce tîmpenie, de unde i-au mai scos pe acest Aphrodito ?

Paganini înșira mai departe :

— Vignol va ține o conferință, în care se va proclama geniu dramatic, cu renume mondial ; Sablais citește noul său roman despre viața lui Vidocq.

— Dracu' să mai priceapă ceva ! — strigă Paer.

— Duclos va face o prelegere, în care va demonstra prostia și lipsa de talent a lui Shakespeare.

— Ei, da, asta mai merge — spuse Paer. Duclos, un ilustru necunoscut, are fără îndoială mai mult talent decît Shakespeare. Cînd Dumnezeu se va sfîrși cu toate prostiile astea ? Pînă la urmă, ai închiriat vreo sală ?

Paganini, ținînd mîinile la spate, spuse :

— Dragă maestre, dumneata mi-ai ascuns că Parisul mișună de genii muzicale și că aici s-a strîns un număr uriaș de violoniști geniali.

Veni și ziua de 7 martie. Curierul trimis la Paganini de către Paer, care îl anunța că domnul Veron, noul dirijor al Operei Mari, îi punea la dispoziție sala pentru ziua de 9 martie, bătu foarte mult la ușă, dar nimeni nu-i deschise. Era ora două după amiază. Coborînd scara, curierul dete peste un băiețaș și un om cărunt, cu un barbișon ascuțit. În urma lor, suiau treptele un italian brun și înalt și o doamnă în vîrstă. Văzîndu-l cum se îndepărtează de ușa locuinței lui Paganini, îl opriră :

— Cum, nu ți-a răspuns nimeni ?

Harris, Urbani și bătrîna doamnă se uitară unul la altul.

— Dumneavoastră mergeți tot la signor Paganini ? — întrebă curierul.

Harris se scotoci prin buzunare, deschise repede ușa și intră.

— Oare să fi plecat ? Dimineața era în pat și m-a rugat să nu-l trezesc !

Cînd au deschis ușa odăii lui Paganini, îl găsiră întins pe jos, lîngă masa de scris, cu capul proptit de zid și gîtul îndoit. Vioara, lîngă el.

Achillino, țipind, se năpusti în odaie. Fräulein Weisshaupt își lovi palmele. Urbani strînse din dinți.

— Un doctor, imediat, un doctor ! — strigă Harris.

Urbani se repezi glonț în jos, pe scări.

Curierul dădu scrisoarea și spuse cu compătimire :

— Am să raportez numaidecît domnului profesor și împreună o să aducem un doctor.

Unul după altul soseau doctorii. Nici unul nu constată că ar fi mort. Era ceva ciudat : nici letargie, nici somn artificial, dar nici moarte ! În odaie plutea un miros grețos și dulceag care te amețea, și primul lucru pe care-l făcu Urbani fu să deschidă grabnic fereastra.

Nu ajutară la nimic nici fricțiunile, nici gheața, nici încălzirea. Forțînd cu cuțitul dinții încleștați ai bolnavului, tînărul doctor Jean Cruvellier îi turnă pe gît cîteva picături dintr-un lichid. Trecură vreo trei minute. Paganini deschise ochii. Cruvellier îl trase pe Urbani la o parte și-l descusu pe îndelete. Apoi, cînd cu o voce stinsă Paganini începu să vorbească, primele sale cuvinte fură să i se dea ceva de mîncare. Medicul se apropie repede, îi luă pulsul și zise :

— Acum ați scăpat de orice primejdie ; pot să plec !

Harris îl întrebă cu abilitate despre onorariu. Cruvellier clătină din cap și spuse :

— Nimic. Singurul lucru pe care l-aș dori este ca, pînă la sfîrșitul cercetărilor mele, să ținem în taină această curioasă întîmplare. Și aș fi foarte recunoscător dacă aș primi, ca amintire, pernița viorii lui signor Paganini. Sînt bucuros că am putut salva această podoabă a artei muzicale.

Cererea era ticluită după tipic și nimeni nu se arătă mirat. Harris dădu din umeri, iar signor Paganini împlini cu plăcere dorința ciudatului medic.

Paganini nu fu în stare să povestească nimic ; nu-și amintea ce se petrecuse. Spunea numai că fusese cuprins de somn, auzind în jur sunete stranii. Își asculta propriul recviem și-și prezentase condoleanțe pentru preatimpuria trecere la cele veșnice.

Glumele acestea dovedeau că primejdia într-adevăr, trecuse.

După miezul nopţii, doctorul Cruvellier, ţinînd în mînă perniţa de catifea neagră, şedea în faţa bătrînului iezuit şi spunea :

— Din tot Parisul, numai eu, signor, pot spune despre ce este vorba. Furtul n-a putut fi săvîrşit numai din cauza unei simple întîmplări. Ceilalţi s-au întors tocmai în clipa cînd agenţii aveau de gînd să deschidă uşa cu chei potrivite şi să pătrundă în locuinţă.

— Ce tot spui ? — făcu bătrînul.

— Susţin şi sînt sigur că Paganini era cît pe-aci să cadă victima unui jaf, pus la cale de către autorităţile poliţieneşti din Paris.

— Cu ce scop ?

— Scopul nu-l cunosc. Ştiu doar atît că, acum două luni, la închisoarea preventivă, doctorul Soubeiran a făcut prima experienţă cu compoziţia asta, care, fără durere şi fără să dăuneze prea mult organismului, adoarme omul pînă la totala pierdere a cunoştinţei, a memoriei şi a simţurilor. Amestecul acesta descoperit de doctorul Soubeiran se cheamă cloroform. Am fost de faţă la strălucitele experienţe ale colegului meu. Deocamdată ele se ţin în taină. Această descoperire are un mare viitor, fiindcă va uşura nespus de mult sarcinile chirurgiei. Afară de mine şi de poliţie, nimeni nu ştie că doctorul Soubeiran deţine secretul acestei substanţe narcotice. Cloroformul, cu care a fost îmbibată perniţa aceasta, a fost furat de cei de la poliţie.

— Aşadar, dumneata ai reuşit să-l salvezi pe violonist ?

— Da ! — răspunse medicul, dînd cu mîndrie din cap.

— Procedeele poliţiei sînt foarte ciudate ! spuse bătrînul iezuit. În orice caz, cred că aici n-a fost vorba de furt ! Îi lipseşte ceva lui signor Paganini ?

— Da. Signor Harris a fost azi la mine şi mi-a spus că s-au furat o sută douzeci de mii de franci.

— În cazul acesta afacerea nu ne interesează. Poliţia a făcut-o, poliţia să descopere vinovaţii ! Dumneata, după cum cere disciplina ordinului, n-ai dreptul să spui nimănui cele întîmplate. Şi, acum, încă o întrebare : ziceai că uşile erau închise în timpul leşinului lui signor Paganini !

Sînt, aşadar, ceasuri cînd nu se află nimeni în locuinţa lui signor Paganini?

— Secretarul lui susţine că totdeauna este cîte cineva acasă, răspunse doctorul.

— Bine. Îţi poruncesc să fii mut ca mormîntul.

La 9 martie, în uriaşa sală a Operei Mari, avu loc concertul lui Paganini.

„A fost o seară de neuitat!" mărturiseau francezii. Cea mai frumoasă sală din capitala lumii gemea de public. Concertul era aşteptat. În ultimele zile nu se mai vorbea decît despre aceasta. Ce an uimitor! Parisul adunase toate gloriile, de la cei încununaţi cu lauri pe cîmpul de bătălie la slăviţii ziditori de palate; de la poeţii şi muzicienii lumii la căpeteniile cohortelor de eroi, iviţi din mijlocul tainicelor organizaţii carbonare şi care au participat la campaniile uriaşe ale armatei iacobine.

Pregătindu-şi noul concert, pe care voia să-l ofere acestui oraş, Paganini ştia că trebuie să dea sunetelor toată forţa geniului său, toată puterea spiritului său. El îşi dădea seama că trebuia să uluiască sala cu strălucirea virtuozităţii şi măiestriei sale, că trebuie să dăruiască acestui oraş mai mult decît celorlalte, că trebuie să izbutească — măcar pentru o clipă — să oprească în loc inima lumii!

Iată, însă, că el uită de toate acestea; strîmb, adus de spate, semănînd mai degrabă cu o maimuţă de piatră dezgropată din ruinele Pompeiului, el prefiră prin sală clinchetele a mii de clopoţei de aur, de argint, de bronz şi de oţel. Auditorii simţiră apoi că îi învăluie un vînt puternic. Unora le părea un vînt lovind şi vuind în clopotele unei străvechi catedrale, o vijelie care răbufneşte prin ungherele bătrînei clopotniţe; ei simţeau suflul unei noi răscoale, ajunsă pînă sub bolţile sfîntului lăcaş şi tulburînd somnul păsărelelor. Trezite, ele fîlfîiau din aripi şi, somnoroase încă, se căţărau cu ghearele lor mici pe pereţii clopotelor şi clopoţeilor, atingîndu-i cu penele şi cozile. Lovind prin beznă cu pliscurile în reliefurile clopotelor care dormeau liniştite, păsărelele le trezeau la viaţă, deşteptînd întreaga clopotniţă. Cîntecul bătrîn de veacuri al bronzului răspundea neliniştii din jur, dînd glas sunetelor de alarmă. Alţi ascultători auzeau chiar şi

exploziile butoaielor cu pulbere de sub zidurile palatelor. Baricadele frondelor fremătau din plin. Altora li se părea că văd doar fluturași cu aripi străvezii, zburînd spre flacăra pîlpîitoare a unei luminări.

Deodată, vioara parcă se frînse în două, țîșnind glasul a două viori, apoi fiecare din acestea se prefăcu în cîte zece viori mici. Ba nu! Erau mai multe viori, douăzeci, o sută, o mie de viori. Să fie tot viori sau niște zeități chinezești de porțelan ori niște amorași cu săgeți și cu aripioare, care se prăvălesc jos, în clinchete cristaline? Atinse, parcă din nebăgare de seamă, de niște păstori și păstorițe, în straie de mătase și cu peruci pudrate, dănțuind menuetele lui Rameau și Lully, bibelourile acestea gingașe de pe etajere cad jos. Apoi dansul se întrerupse cu un strigăt de spaimă. Printre draperiile de mătase se năpustesc cîrtițe negre, cu milioanele lor de pui, sfîșiind mătasea perdelelor; năvala le este însoțită de vaiete, de un șuierat sălbatic și de trosnete. Geamurile se sparg; felinarele de pe stradă se răstoarnă. Zidurile castelului se crapă și viforul de gheață îl spulberă de pe fața pămîntului. O cantilenă măreață și triumfătoare, cîntecul de luptă al poporului răsculat, atît de cunoscut francezilor, răzbate în melodia viorii. Apoi, un *adagio* întristător.

Muzica aceasta îi duce pe mulți cu gîndul la Byron; le apar în minte versurile poetului mort de curînd:

În inima pădurilor de pini,
Adesea contemplam zorii senini
Și-mprejurimile Ravennei, unde
Izbeau în țărmuri valuri zbuciumate
Și-aveau cezarii falnică cetate,
Ca o amenințare pe pămînt
Iubesc pădurea-n verde-nveșmîntată,
De Dreiden și Boccacio cîntată.
E dulce, liniștit somnul pădurii...
Doar țîrîit de greieri se-auzea.
Călutul sforăia și clopoțelul
Din cînd în cînd tăcerea sfîșia.
Mă-ntîmpinau vedenii de tot felul,
Iscate chiar de-nchipuirea mea:
Năluca-vînător cu-al ei șoiman
Și zînele cu trupul diafan . . .

După cantilena aceasta domoală, pe neașteptate răzbește un val de sunete tumultuoase.

În sală se afla și Franz Liszt. Mai tîrziu, el a mărturisit că ziua în care l-a ascultat pe Paganini i-a schimbat cursul vieții. A ieșit din teatru mai matur, mai vîrstnic. În ziua următoare, dădea el însuși un concert. Și-a dat seama că pînă în clipa aceea nu pricepuse ce înseamnă viața și arta. Acum era alt om. Luptînd cu mizeria și lipsit de ajutor, la nevoie înconjurat de o lume care nu-l va înțelege, el nu va trăi de acum încolo decît pentru creație, interzicîndu-și orice apariție în fața publicului pînă cînd desăvîrșirea tehnicii nu-i va îngădui să-și întruchipeze pe deplin ideile sale ajunse la maturitate. Cine poftește să-și scoată marfa sa ieftină în piața estradelor sau la iarmarocul scenelor de teatru — n-are decît ! Cine are chef să dobîndească foloase neînsemnate și un trai lesnicios prin asemenea concerte — n-are decît ! El, Liszt, nu va concerta pînă ce pianul nu va ajunge în mîna sa o unealtă tot atît de ascultătoare ca vioara în mîna acestui violonist zănatic, care-și dăruiește însăși viața artei, istovindu-și inima și nervii. Pentru Liszt, concertul lui Paganini a fost rugul pe care și-a ars întregul său trecut muzical.

Alături de el ședea un alt fel de om. Era Ludwig Börne, spirit clar și analitic. În pauze, parcă se înăbușea. Și nu mai era în stare să vorbească. Frămînta coperta de piele a carnetului, în care își nota cu înfrigurare :

„E ceva halucinant, diabolic. În viața mea n-am auzit și n-am simțit ceva asemănător. Toți cei care-l ascultă sînt cuprinși parcă de nebunie ! Nici nu poate fi altfel. Cînd cîntă, ți se taie respirația și chiar bătăile inimii îți stînjenesc atenția. Pînă și propria ta inimă te supără și n-o mai poți suferi. Ți se pare că viața ți se sfîrșește atunci cînd începe să cînte vioara".

Seara, venind acasă, Börne continuă să scrie :

„La apariția sa pe scenă, înainte de a începe să cînte, Paganini a fost întîmpinat cu o furtună de aplauze. Și era foarte ciudat să vezi cît de stingherit părea, în toate mișcările sale, acest aprig dușman al artei coregrafice. Se împleticea ca un om beat, împiedicîndu-se în propriile sale picioare. Mîinile, cînd le ridica în sus, către cer, cînd le lăsa în jos ; apoi, își îndrepta trupul, rugînd parcă cerul și

pămîntul, cerînd parcă ocrotire în clipele grele. Alteori încremenea cu mîinile în lături, ca un răstignit".

Şi, în timp ce Paganini, vrăjitorul acesta, zăcea întins în pat, cu totul istovit şi fără glas, iar micuţul Achillino îi mîngiia duios mîinile, ecoul gloriei sale străbătea întreaga lume. Cuvintele cuprinse în decizia Academiei regale din Paris, prin care Paganini era ales membru, răsunau pe întregul glob. Cucerise Parisul!

„Încă în viaţă fiind, scria *Revue parisienne*, acest om a intrat în legendă. Din toate părţile nu se aud decît cuvinte entuziaste, pline de laudă, care duc la disperare pe cei care, din cauza lui, şi-au pierdut faima mondială Lor nu le mai rămîne decît să înlăture din viaţă pe marele violonist. Dar nici lucrul acesta nu le-ar reda gloria fiindcă omenirea a apucat să guste din nemărginirea înfăptuirilor genialului italian.

Paganini nu e numai un violonist care stăpîneşte toate tainele instrumentului său; el este, în deplinul înţeles al cuvîntului, un mare artist, pentru care vioara este, în primul rînd, mijlocul de a-şi exprima genialitatea. E un creator şi un inventator. Un descoperitor de lumi noi, nebănuite. Se simte că voinţa acestui om a desfăşurat o muncă uriaşă pentru a înlătura toate piedicile ce-i stăteau în calea cuceririi viorii.

Paganini este o apariţie unică în lumea artelor, un om cu o misiune deosebită, cu o misiune ce i-a fost numai lui hărăzită. Rivalii pot să se mîngiie cu o vorbă veche: nu toţi se pot naşte frumoşi ca Apollo. Analiza tehnicii lui Paganini ne dovedeşte desăvîrşita dezvoltare a degetelor, a palmei şi a încheieturilor sale. Mîinile lui zboară ca fulgerul pe vioara ce se ţine parcă de la sine ca agăţată în aer sau ca o continuare a nobilei lui inimi şi vorbeşte o limbă vie, omenească, înţeleasă parcă de toţi, dar rostită numai de acest mare artist.

Tot ce a văzut, tot ce a auzit Opera Mare din Paris, în timpul concertului dat de Paganini, depăşeşte orice închipuire omenească. Arcuşul şi vioara lui Paganini pot fi comparate doar cu bagheta unui magician, care, cu o singură mişcare, subjugă lumea întreagă.

Deplîngem pe toţi cei care n-au putut asculta concertul.

întîlnim oare în viață atît de des un geniu, încît să ne putem îngădui a nu-i ieși înainte, pentru a fi măcar o clipă martorii apariției lui ? Este oare viața noastră atît de bogată, încît să putem renunța la acele cîteva străfulgerări de lumină în viitor, la acele semne ale veșniciei, care, asemenea păsărilor călătoare ce vin din țări străine, ne fac să înțelegem deodată și să simțim ce lume minunată și necunoscută nouă, ce lume a viitorului trăiește în prezentul nostru !

Paganini e nemaipomenit de simplu, de o simplitate proprie numai marilor oameni".

Parisul era cucerit. Din ziua aceea concertele lui Paganini deveniră ca un marș triumfal.

Fétis scria :

„În mîinile lui Paganini vioara e un lucru însuflețit, iar violonistul, un organism zămislit într-adins pentru minunile cîntecului său unic, cu neputință de imitat, un organism făcînd un tot cu vioara. Avîntul înaripat al închipuirii se împletește, la Paganini, cu desăvîrșita cunoaștere a măsurii muzicale și a tuturor tainelor tehnice ale instrumentului. O trăsătură caracteristică a lui Paganini este voința sa neclintită, singura în stare să-l facă pe om să-și jertfească viața unor țeluri înalte și să învingă greutăți nemăsurate și supraomenești. Este una din pildele cele mai rare ale veacului nostru, în care calculul mecanic se îmbină cu o genială inspirație, iar însușirea de a-și mistui viața pe rugul marii arte se împletește la el cu izbînda care îndreptățește această nimicire fizică a ființei, fiindcă ea duce la înfăptuirea unui scop înalt și uimitor".

După al treilea concert de la Paris, Castil-Blaze a mărturisit : „Paganini e un savant. Compozițiile lui au aceeași însemnătate ca și descoperirea unor lumi, unor pămînturi noi. Ele întruchipează roadele unor calcule muzicale și ale unor cunoștințe, ce par supraomenești . . ."

La 27 martie, Paganini dădu concertul de adio. Ca urmare a dorinței ce și-o exprimase, la concert cîntă și Cynthia Damoreau. Bériot își petrecu toată ziua cu Paganini, asemeni unui elev cu profesorul său. Cercurile muzicale pariziene, reprezentate prin Cynthia Damoreau, Malibran, Bériot și Pasta, îl înconjurară pe strălucitul lor oaspe cu semne de deosebită grijă și atenție.

Rămînea totuși prezentă o încercuire tainică, țesută din nou în jurul lui Niccolo Paganini.

Onorariile încasate la Paris se urcau la zeci de mii. Harris se gîndea în fel și chip cum să pună banii la adăpost. Cu toată impresia neplăcută ce i-o lăsase furtul săvîrșit, signor Paganini îi dădu ordin lui Harris să-i aducă patruzeci de mii de franci, în loc să-i depună la banca domnului Lafitte, așa cum îl sfătuise Harris și chiar îl rugase cu stăruință. Purtarea aceasta, după părerea lui Harris, era foarte ciudată. De altfel, în ultimele zile, Paganini ocolise orice convorbire mai deschisă, nu se interesase nici măcar de ce Harris era atît de îngrijorat. Se încheiase săptămîna de cînd dispăruse Urbani, și Paganini nici nu-i observase lipsa, de care, în schimb, signor Harris era foarte neliniștit, neștiind dacă trebuia sau nu să anunțe poliția.

După concertul de adio, noaptea tîrziu veni acasă la Paganini, Fontana Pino. A vorbit timp îndelungat cu Paganini, amîndoi discutînd, probabil, „chestiuni italienești".

„Desigur că ceea ce fac eu este o necuviință", se gîndi Harris, dar ușa întredeschisă a odăii lăsa să se reverse prin ea valuri de lumină, în razele cărora jucau firișoarele de praf. Razele se reflectau în oglinda din antreu. Era o oglindă mare, cît un stat de om, și fusese așezată acolo de către vechiul stăpîn al acestei case bătrînești, cu foarte mult timp în urmă. Era o minunată oglindă venețiană, încadrată în argint și împodobită sus cu mici amorași sculptați. „Amorași tipici stilului baroc", cugetă Harris, care se socotea un cunoscător al artei italiene.

Desigur, nu era frumos. Ar fi trebuit să închidă ușa, dar ochii-i rămîneau ațintiți în oglindă. Astfel văzu cum signor Paganini scoase un teanc uriaș de bancnote și un săculeț de aur. Signor Fontana Pino le băgă într-o raniță de piele. Se auziră vorbele spuse în șoaptă :

— Așadar, în numele cauzei sfinte a eliberării Italiei, Adio !

Harris nu-și dete seama cine rostise cuvintele, fiindcă vocea lui Fontana Pino era tot atît de răgușită și de șuierătoare ca și aceea a lui Paganini.

Fontana Pino plecă. Paganini se pregătea și el să o pornească spre Anglia. Formalitățile pentru obținerea pașaportului întîrziară cu trei zile plecarea.

PÎINEA DURERII ŞI APA FRICII

Purtarea lui Paganini îl uimea pe Harris. Cum de putea el, cu sănătatea lui zdruncinată, să-şi piardă atîta vreme prin spelunci pariziene, ca taverna Percheron sau murdarul „Café Tabac", în care fusese tîrît de cîntăreaţa Cynthia Damoreau şi Schröder-Devrient. Despre doamna Schröder-Devrient se istoriseau lucruri groaznice. Ea îşi descrisese toate aventurile de dragoste într-un manuscris, ilustrat cu asemenea desene, încît nimeni nu cutezase să i-l publice. Era de neînţeles cum putea cineva să-şi piardă timpul cu o astfel de femeie ! Signor Paganini devenise însă posac şi din cale afară de supărăcios.

— Simt că aveţi o povară pe suflet — îi zise Harris. Nu vreţi să-mi spuneţi ce să fac ca să înlătur năpasta care vă ameninţă ?

— Sînt îngrijorat de soarta prietenilor mei — răspunse, printre dinţi, Paganini, privindu-l stăruitor.

Harris însă nu se uita la el, de parcă ar fi fost preocupat de altceva. Zărise pe masă un plic mare, negru, cu

cap de mort. Pe nesimțite, încercă să se apropie de masă și să-l ascundă, pentru a înlătura la timp acest nou mijloc ieftin de intimidare, făcînd ca plicul să nu ajungă la Paganini. Era însă prea tîrziu! Paganini își aruncase și el ochii pe urmele privirii lui Harris și se repezi la masă. Harris acoperi scrisoarea cu palma și se uită la el rugător :

— Nu-l citiți, pentru numele lui Dumnezeu, nu-l citiți!

Dar Paganini rupsese plicul.

Harris, îngrijorat, îl văzu cum se încruntă, urmărind cu ochii rîndurile scrisorii și apoi, deodată, începu să-și desfacă gulerul.

— Fontana! — strigă el răgușit, tușind și scuipînd o salivă înroșită. Sîngele i se prelinse pe buze. Fontana e ... un nemernic! Unde e Achillino? Achillino!

— Liniștiți-vă maestre! Băiatul doarme! Adineauri am fost la el.

— Ce noroc! — abia mai putu îngîna Paganini. Pe față îi apăru un zîmbet de jale. Părea zdrobit cu desăvîrșire. Să facă orice, numai să-mi lase copilul! Facă din mine ce-or vrea!

Aplecat peste masă, Harris îl privea rugător :

— Liniștiți-vă, pentru binele copilului dumneavoastră. Îngăduiți-mi să citesc scrisoarea.

După primele slove, literele începură să-i joace în fața ochilor. El citi :

„M-am hotărît la această fugă disperată, fiindcă mi s-a părut că vă îndoiți de mine și nu pot suferi să fiu bănuit. Dumneavoastră credeți că furtul din locuința dumnoavoastră s-a făcut cu ajutorul meu. Iată însă dovezile : banii vi i-a furat signor Fontana Pino. El a fost prins și închis la Sainte Pélagie, iar mîine va fi trimis la închisoarea Laforce. Sînt fericit că am avut putința să demasc pe hoț. El istorisește despre dumneavoastră tot felul de născociri. Am izbutit să citesc procesele verbale încheiate de poliție"

Vinele de la tîmplele lui Harris se umflară. Poate că Paganini nu mai îndura o asemenea lovitură! Dar ce legătură are aceasta cu Achillino? Citi mai departe :

„Fontana avea de gînd să vă răpească băiatul. I-am zădărnicit însă la timp planurile și, pentru aceasta, a trebuit să sufăr în tăcere și să îndur privirile dumneavoastră

pline de neîncredere. Mă voi întoarce la dumneavoastră în ziua cînd ziarele de dimineață vor publica anunțul că doriți să cumpărați vioara Stradivarius, numărul șapte sute șaptezeci și șapte. Sînt gata să vă slujesc pînă la ultima suflare și voi face totul ca signor Achillino să fie în siguranță. Ponegrit în fața dumneavoastră, rămîn al dumneavoastră credincios servitor, Fedo Urbani".

— Să te duci îndată la un ziar și să dai anunțul ! — strigă Paganini, cu glasul lui răgușit, la urechea lui Harris.

Harris nu-l văzuse niciodată atît de tulburat.

— Fontana — repetă Paganini. „Cel mai bun prieten". Fontana apărătorul libertății italiene !

Urbani ședea în fața unui bătrîn și cărunt coadjutor, ținînd în mînă ziarul de dimineață, în care apăruse, pe ultima pagină și cu litere mari, anunțul că signor Paganini dorește să cumpere vioara Stradivarius numărul șapte sute șaptezeci și șapte.

Signor Novi și bătrînul iezuit se contraziceau, ca și înainte. De data aceasta, însă, Novi reușise să strecoare în sufletul bătrînului o mare îndoială : nu-i mai rămăsese decît foarte puțin pentru ca planurile lui să triumfe definitiv.

— De fiecare dată, cînd te ascultam, fiul meu, aveam impresia că nu vorbește în tine decît ura personală, un sentiment nevrednic de frații ordinului iezuit. Și acum, în măsura în care, la pornirea ta de revoltă îndreptățită, se amestecă și un sentiment personal, înclin să-ți iau în mod definitiv, pentru totdeauna, însărcinarea pe care o ai, se adresă el lui Urbani. Totuși, noi am hotărît să sfîrșim cu Paganini. Am răbdat destul, iar informația ta că acest revoluționar primejdios și conspirator nerușinat, Fontana Pino, a primit de la nebunul de Paganini patruzeci de mii de franci pentru a da lupta cu autoritățile și cu biserica, ne-a convins că a sosit ceasul să-i dăm lovitura definitivă. Poliția s-a folosit de banii lui Paganini ! Am auzit că signora Antonia Bianchi a devenit ibovnica prefectului Gisguet și că, avînd nevoie de bani, poliția i-a venit în ajutor, mutînd sacii de aur din dormitorul fostului ei soț la dînsa. Asta-i treaba lor ! Dar faptul că banii ne trec pe la nas, ajungînd în mîinile nevrednice ale vrăjmașilor ordinului

nostru, nu mai poate fi îngăduit. Du-te, fiule, intră din nou în slujba lui Paganini, împlinind întocmai poruncile date. Mîine, Fontana va fi ucis. Spune-i lui signor Paganini că acesta, nici chiar înainte de execuție, nu s-a căit de nimic și că guvernul Franței, ținînd seama de toate fărădelegile și planurile de rebeliune, l-a executat pe criminal, fără să-i mai pună în sarcină și furtul săvîrșit în locuința lui signor Paganini. Vei însoți apoi pe signor Paganini la Londra, informîndu-ne pe toți prin semnele și anunțurile stabilite.

Drumul în nord fusese foarte anevoios. „Maestrul e cu desăvîrșire zdrobit", gîndea Harris. El îl văzuse îmbrățișîndu-l înfrigurat pe Urbani, sărutîndu-l și strîngîndu-i într-una mîinile. Urbani nu-l slăbea nici o clipă pe signor Paganini. Îi povestea pe larg toate grozăviile întîmpinate pe drum, cum știuse el să le înlăture și sfîrșea de fiecare dată cu aceeași frază :

— Maestro, trebuie să vă împăcați cu biserica, Iezuiții sînt miniați împotriva dumneavoastră și vă pot face mult rău. De ce nu vă împăcați măcar de formă ? Faceți cîteva danii și duceți-vă la slujbă !

Paganini era din ce în ce mai supărat de aceste propuneri.

— Acum am mai puțin ca oricînd chef să mă împac cu popii ! — spunea el, înfuriat. Și, rămînînd singur, Paganini strîngea pumnii și, ridicîndu-și brațele spre cer, striga, fără să se adreseze cuiva anume : Nemernicii ! Nemernicii !

Din senin, începu să arate o lăcomie de bani aprigă, ostentativă, cinică. Tăia toate socotelile dinainte întocmite de Harris. Acesta se prefăcea că e de acord, dar făcea așa cum chibzuia el că e mai bine. Dar după concerte — așa cum s-a întîmplat la Boulogne — Paganini nu se mai interesa de încasări.

Violonistul devenise pripit în toate mișcările lui. Se părea că abia acum își da seama de mărirea urii și invidiei omenești. Starea aceasta era folosită de Urbani, care, de fiecare dată, turna gaz peste foc și-i spunea cîte ceva, care-l făcea pe Paganini să turbeze de furie. După aceste izbucniri de mînie neputincioasă urma regulat pierderea vocii. Tăblița de fildeș apăru din nou.

Pe neaşteptate, se hotărî să-i răspundă lui Spohr. Acesta tocmai dezlănţuise împotriva lui Paganini o cascadă de blesteme, într-o scrisoare adresată impresarului Laporte, care încheiase un contract cu Paganini. Lipsit de tact, Laporte înmînase scrisoarea chiar violonistului.

Spohr scria : „Tot ce e mai bun, tot ce e mai înălţător în lume e legat de creştinism. Cei mai mari muzicieni ai secolului scriu imnuri religioase. Nu există nici un compozitor clasic care să nu fi compus oratorii şi misse. Recviemul lui Mozart, oratoriul lui Bach, precum şi missele lui Haendel sînt o mărturie că Cel de Sus nu lasă Europa la voia întîmplării şi că toată cultura noastră se întemeiază pe sentimentul creştin al dragostei şi milei. Iată însă că a apărut un violonist care se abate de pe calea aceasta. Prin toată purtarea lui, prin lăcomia lui nesăţioasă, prin otrava ameţitoare a ispitelor pămînteşti. Paganini seamănă neliniştea pe planeta noastră, ajutînd iadul să pună stăpînire pe oameni. Paganini omoară pe pruncul Isus !“

După multă stăruinţă, Harris îl înduplecă pe maestru să renunţe la gîndul de a răspunde lui Spohr.

Paganini semnă un contract pentru a da şase concerte la Teatrul regal din Londra. Primul fusese fixat pentru 21 mai, dar, în urma unei discuţii cu Urbani, Paganini se simţi rău. Leşinul greu şi slăbiciunea groaznică ce-i urmă, ajungînd pînă aproape de pierderea pulsului, pricinui amînarea concertului.

Revista *Armonia* culese toate însemnările presei europene cu privire la nemaipomenita iubire de arginţi a lui Paganini, şi articolul fu reprodus apoi de aproape toate ziarele engleze. Nota publicată de *Revue musicale* din Paris nu sluji la nimic. „Ziarele engleze îl înfăţişează pe Paganini ca pe un om neruşinat şi obraznic“, scria un corespondent englez al revistei franceze, iar ziarul adăuga, din proprie iniţiativă : „Totul se reduce la faptul că Laporte, impresarul interesat şi viclean al operei italiene din Londra, a dublat preţurile chiar şi la locurile ieftine, care, potrivit unui străvechi obicei englez, nu sînt niciodată sporite“.

Primul concert avu loc abia la 3 iunie. Englezii luară cu asalt casele de bilete. Arta sa izbutise să ajungă mai desăvîrşită, mai subtilă, mai pură, iar tehnica şi mai uluitoare, redînd din plin diversitatea fără margini a talentu-

lui său. Şi totuşi, Paganini era cuprins de groaznice stări de deprimare.

La unul din concerte, după ce apăru pe scenă urmat de violonistul englez George Smart şi era gata să înceapă, cineva de la galerie strigă :

— Ei bine, sîntem gata !

— Ce-i asta ? — întrebă răstit Paganini, uitîndu-se către Smart şi bătînd din picior.

Lăsă vioara jos şi ieşi din scenă. Publicul rămase nespus de stînjenit. Cîţiva reprezentanţi ai aristocraţiei londoneze veniră să-l roage să continue concertul. Paganini rămase neînduplecat. El spuse lui Smart, şi în aşa fel, încît să fie auzit şi de alţii :

— Restituiţi banii, concertul nu se mai ţine.

Palid, cu buzele tremurînde, Smart îl rugă fierbinte să nu strice minunata impresie pe care o căpătaseră londonezii şi să continue concertul. Pînă la urmă, Paganini acceptă. Dar iată, de sus răsună alt glas :

— Dragă domnule Paganini, bea un pahar de whisky şi ia-o de la început !

Paganini se întoarse, lăsă vioara jos şi spuse :

— Nu, nu pot cînta !

Peste cîteva minute, însă, apăru pe scenă, fără să mai fie rugat şi, după ce furtuna de aplauze se potoli, atacă primul acord.

În casa lordului Hollands avu loc un concert particular, pentru un grup restrîns din lumea aleasă a cercurilor literare şi aristocratice. Paganini primi bucuros invitaţia. Tăbliţa de fildeş era împestriţată cu tot soiul de întrebări privitoare la răposatul Byron. Pare-se că nervii lui Paganini erau grozav de zdruncinaţi. Lordul Hollands, o fire reţinută, era foarte încurcat de lacrimile ce împăienjeneau ochii lui Paganini, la amintirea poetului Byron... După cum, altădată, ascultînd o bucată de Beethoven, nu-şi putuse opri lacrimile la gîndul morţii celui mai mare compozitor al lumii, tot aşa şi acum, auzind cele ce se povesteau despre Byron, Paganini, întorcîndu-şi capul, îşi ducea batista la ochi, ceea ce lordului Hollands i se păru o prefăcătorie.

Sub influenţa încordării creatoare el ajunse treptat la o voioşie mai statornică. Şi, odată cu liniştea, îi reveni

și ușoara lui ironie. Starea sa fizică însă îi inspira temeri lui Harris.

Sosiră la Bristol și — ca altă dată la Viena — și aici Paganini primi o lovitură neașteptată. Străzile orașului Bristol erau împodobite cu afișe enorme, care spuneau :

„Cetățeni ! Cu un sentiment de adîncă scîrbă vestesc seria de concerte a unui oarecare signor Paganini, pripășit în orașul nostru. De ce, tocmai în anul acesta de năpaste și încercări hărăzite de soartă, să ascultăm pe acest diavol ? În anul cînd holera seceră atîtea vieți în Europa, cine va avea neobrăzarea să meargă la concert, în loc să ajute pe cei obijduiți ? N-ar fi de mirare ca tocmai acest violonist străin să fi adus molima aceasta groaznică în Anglia, pentru a stoarce prin orașele Marii Britanii banii care ar fi putut ajutora pe cei nefericiți. Nu cădeți în greșeală ! Nu ascultați pe acest monstru muzical, pripășit din țări străine și pe care setea de arginți îl îndeamnă să amăgească pe naivul John Bull !“ Afișul era iscălit „Philadelphus“.

Concertul avu totuși loc ; dar afișul își atinsese scopul. Paganini era complet descurajat.

Harris fu mirat cînd, revenit la Londra, văzu pe masa din odaia lui Urbani cinci exemplare din acest afiș.

— De ce ai nevoie de ele ? — îl întrebă Harris.

— Ai să vezi că o să am nevoie. Trebuie să aflăm pe nemernicul care a scris textul.

Harris clătină din cap.

La Londra, Paganini avu noi pricini de necazuri. Întorcîndu-se din călătoria prin Scoția și Irlanda, el îi scrise lui Paer.

„M-am înfățișat în public de cel puțin treizeci de ori și nădăjduiam că astfel am satisfăcut curiozitatea englezilor de a vedea cum arăt. Cu tot numărul foarte mare de portrete afișate, ei nu se mulțumesc doar cu atîta. Nu pot ieși din casă (ce noroc să nu mai stau la hotel) fără să mă împresoare o mulțime de oameni. La hotel, era o adevărată nenorocire ; nu puteam ieși nici măcar pe coridor. Pe străzi, însă, e și mai rău. O mulțime întreagă mă urmărește, unii merg pe lîngă mine, alții mă înconjoară, îmi stingheresc mersul și se învîrtesc în jurul meu, de parcă aș fi un stîlp, ba chiar, nesocotindu-mă un om viu, unii mă

și pipăie, curioși să se încredințeze dacă sînt făcut din carne și oase și-mi adresează întrebări prostești, într-o limbă pe care n-o pricep. Și lumea aceasta nu e tocmai lumea de rînd; asemenea gesturi își îngăduie și oamenii care aparțin, după toate aparențele, societății alese".

Pentru prima oară, Paganini simți groaznica lui singurătate. Într-adevăr, se ferea de hoteluri. Folosind invitația unui prieten al lui Laporte, el se instalase la domnul Watson, pe Carlsonstreet. Era cum nu se poate mai mulțumit de tihna ce-l înconjura și abia mult mai tîrziu avea să plătească scump această bunăvoință a soartei.

Ciudățeniile și contradicțiile sale ieșiră și mai mult la iveală în cele cîteva luni petrecute la Londra. Ba primea propunerea de a da lecții în familiile aristocratice, ocupîndu-se foarte atent și îndelung de elevii săi și dezvăluind neașteptatul său talent pedagogic, ba refuza cu trufie invitația regelui George al IV-lea de a cînta la palat.

Maiestatea sa îl poftise să vină într-o seară și, în schimbul unei neînsemnate sume, să concerteze la castelul Windsor. Paganini răspunse că maiestatea sa ar putea să-și cumpere un loc într-un rînd oarecare al parterului operei din Londra, lucru ce l-ar costa mult mai ieftin.

Domnul Watson era îngrozit de o asemenea purtare. Nimeni nu îndrăznise să-l jignească pe rege, în felul în care-l jignise acest violonist, încrezut peste măsură.

Sosi, în sfîrșit, ziua plecării din Anglia. Paganini se îndrepta din nou spre Paris. Pregătirile de plecare ținură trei zile, timp în care el auzea mereu, din camera vecină, plînsul unei fete. Cîteodată, miss Watson se ferea să fie zărită de violonist, pasămite fiindcă era certată rău cu tatăl ei și nu voia să i se vadă obrazul roșu ca sfecla. Nici în momentul plecării ea nu veni să-și ia rămas bun de la signor Paganini. Trăsura care-l transporta împreună cu Achillino, Harris, Urbani și Fräulein Weisshaupt ajunse cu bine pe cheiul din Dover. Acolo, Urbani se făcu nevăzut, pentru ca mai tîrziu să apară, ducînd de braț o femeie care plîngea. Aceasta își ridică vălul care-i acoperea fața și se aruncă înaintea lui Paganini.

— Salvați-mă, sir! — strigă ea, cuprinzîndu-l cu brațele.

— Maestro — spune Urbani — am observat fata cînd luam biletele ; mă rugase, încă la Londra, să-i vin într-ajutor.

— Dar despre ce e vorba ? — întrebă Paganini.

Fata îi povesti că a fugit de-acasă, unde viaţa îi devenise de neîndurat. Ea îl rugase, mai demult, pe Urbani să-i dea o mînă de ajutor şi acesta se arătase atît de milostiv, încît îi făgăduise să-i găsească în Franţa lecţii de limba engleză. Paganini dădu plictisit din umeri.

La Boulogne-sur-Mer, rămaseră trei zile la un hotel. Paganini se simţea rău. Era răcit şi avea o durere de cap atît de mare, că nici nu-şi putea ţine ochii deschişi. Urbani încercă a-l îndupleca să primească serviciile domnişoarei Watson, dar, mai înainte ca Paganini să fi putut da un răspuns, tatăl fetei năvăli furios în cameră, însoţit de un comisar de poliţie. Urmă o scenă îngrozitoare. Abia putînd ţine ochii deschişi, Paganini îi vorbi despre purtarea plină de grijă pe care părinţii trebuie să o aibă faţă de copii.

— Eu nu-l ating pe Achillino al meu nici măcar cu un deget iar dumneata baţi o fată de măritat.

— Nemernicule ! — striga Watson. Banditule, mi-ai răpit fata. Arestaţi-l, zbiera el către comisar.

Poliţia încheie un proces verbal. Între timp, Urbani se făcuse nevăzut.

În procesul verbal scria că, încă de la Londra, Paganini făgăduise părinţilor fetei patru mii de guinee, iar lui miss Watson o diademă cu briliante şi un inel cu diamant, care au şi fost cumpărate şi se află într-unul din cuferele artistului.

Buimăcit, Paganini nu ştia ce să facă. Deschise valiza ca să arate că n-are nici un fel de podoabe şi daruri pentru femei. Însă poliţia îl susţinea pe supusul Marii Britanii.

Şi, la 26 iunie 1834, ziarul din Boulogne, vestea :

„Faimosul Paganini, pe care atita l-am preţuit şi l-am slăvit ca artist, a dovedit că are un caracter din cale afară de urît, aşa cum dovedesc diferitele întîmplări scandaloase din viaţa lui. El a încheiat la Londra o învoială cu un oarecare domn Watson, prin care acesta îi oferea putinţa unui trai tihnit şi confortabil. Paganini nu s-a socotit satisfăcut.

El nu numai că nu i-a plătit suma cuvenită domnului Watson, dar părăsind orașul, i-a ademenit și fiica pe care a răpit-o în taină".

Urbani aduse violonistului ziarul și, de data aceasta, chiar Harris îl sfătui să trimită gazetei o scrisoare de lămurire. Paganini trimise ziarul *Annotateur* din Boulogne următoarele rînduri :

„Stimate domnule director, m-ați învinuit de răpirea unei fete de șaisprezece ani. Mi-ați pătat cinstea. Acum dați-vă osteneala să reconstituiți adevărul.

Vă aduc la cunoștință că domnul Watson, care mă calomniază, e căsătorit a doua oară, iar mama vitregă a tinerei, pe care o socotiți ademenită de mine, nu numai că se purta crud cu ea, dar îl silea pe tatăl fetei s-o persecute mereu. Eu, însă, nu m-am amestecat în aceste certuri familiale.

Banii pe care, în mod obișnuit, domnul Watson mi-i cerea cu împrumut, după fiecare concert, s-au transformat, după cum am aflat la plecare, în chirie ; acest lucru nu-l știusem pînă atunci.

De asemenea, vă înștiințez că relațiile dintre domnul Watson și miss Welles, care a luat locul primei sale soții, mărturisesc existența unor legături tainice cu anumiți indivizi aflați în pușcărie, fapt care avea o foarte proastă influență asupra educației fiicei domnului Watson, în vîrstă de optsprezece și nu de șaisprezece ani. Astfel, o atmosferă cu totul amorală, foarte puțin asemănătoare unei atmosfere de familie, domnea în casa domnului Watson. De fapt, eu nici n-ar fi trebuit să scriu toate aceste lucruri dacă n-aș fi luat sub ocrotirea mea reputația fiicei sale, căreia nu-i mai rămăsese alte scăpare decît fuga din casa părintească. Puteam oare, fără a-mi călca simțămîntul datoriei, să refuz sprijinul meu unei fete, pe care, din întîmplare, am întîlnit-o aproape pe puntea pachebotului ? Ea, din proprie inițiativă, mi-a cerut ajutorul. Niciodată n-am sfătuit-o să fugă de-acasă și nu i-am recomandat să vină cu mine. De nenumărate ori i-am oferit însă domnului Watson mijloacele care să-i dea fetei putința de a trăi independent, dacă este într-adevăr o povară pentru el și pentru noua sa tovarășă de viață. Am făcut însă lucrul pe față, fără să mă fi înțeles dinainte cu miss Watson"

Paganini repetă greșeala pe care o mai săvîrșise la Viena. Timp de două luni, ziarele europene reproduseră scrisoarea de dezvinovățire a lui Paganini, tălmăcind-o, mutilînd-o și botezînd-o „act nejustificat". Ziarul *Annotateur* tipări o replică amănunțită la explicațiile lui Paganini.

„Noi răspundem domnului Paganini că, deși a dovedit o deosebită iscusință în a prezenta faptele spre a se dezvinovăți, totuși n-a putut să răspundă nimic precis, în afară de faptul că fata are optsprezece și nu șaisprezece ani și că ea a consimțit să nu-l urmeze chiar din casa părintească, ci l-a ajuns pe drum.

Faptul rămîne deci fapt. În toate țările lumii sînt legi care ocrotesc nevinovăția și tinerețea împotriva atentatelor acelora care, bazîndu-se pe poziția lor socială, dar neavînd sentimentul religios și cinstea creștinească, se ating de fete nevinovate, în aparență cu bune intenții de educatori, dar în realitate dovedindu-și desfrînarea lor morală. Este necesar să observăm, cu toată revolta, că protecții de felul acesta sînt un abuz de putere și nu tind decît la posedarea obiectului asupra căruia se poartă așa-zisa protecție.

Cu nerușinare și insolență, domnul Paganini, acest străin imoral care s-a strecurat în familia Watson, cutează să joace acum rolul unui tată, în timp ce el însuși duce o viață depravată și are nevoie de măsuri corecționale.

Acordați puțină atenție argumentului prin care Paganini vrea să ne convingă de nevinovăția sa, anume că el n-a avut de unde ști că miss Watson va părăsi Londra din proprie inițiativă. Noi avem însă dovezi că, înainte de îmbarcare, agentul său, un oarecare Urbani, o căuta peste tot pe miss Watson, ca să-i comunice ora plecării și s-o roage stăruitor să se urce pe punte. Ca încheiere, putem spune că domnul Paganini ar fi trecut mai bine sub tăcere cele întîmplate decît să aducă în apărarea sa asemenea nefericite argumente".

Plecarea la Paris trebuie să fie amînată ; dar nici încercarea de a-l aduce pe Paganini pe banca acuzaților nu izbuti. La aceasta contribui un concurs de împrejurări foarte ciudat.

Pe neaşteptate, Urbani dispăru, Harris începu să cerceteze cu toată stăruința cele întîmplate. Abia atunci se lămuri întreaga purtare a lui Urbani. Domnul Watson şi Urbani nu se înțeleseseră cum trebuie. Harris puse mîna pe corespondența dintre ei și i-o înmînă lui Paganini. Deodată lui Paganini i se învedera lămurit toată înlănțuirea de fapte și tocmeala aprigă dintre Urbani și Watson, căruia îi scăpărau ochii la vederea onorariilor uriașe ale lui Paganini. Toată trecuta activitate a lui Urbani îi dovedea lui Paganini că fusese victima unui șantaj monstruos. În același timp, el își dădu seama de munca devotată și discretă a lui Harris, care se desfășura zi de zi, fără zgomot și fără reclamă.

Domnul Watson și signor Urbani uneltiseră să-i stoarcă bani lui Paganini. Rămăsese înțeles că Urbani va îndupleca pe tînăra fată, cam nebunatică din fire și suferind din pricina purtării crude a mamei ei vitrege, să fugă din casa părintească și să joace rolul fetei ademenite, care se aruncă în brațele violonistului rătăcitor. Acest rol îi surîse fetei, și Urbani, care lucra, chipurile, în numele lui Paganini, o făcu să creadă că fuga va fi un lucru ușor, așa încît, înțeleasă cu el, fata sosi în portul Dover, unde Urbani înscenă fuga ei cu Paganini numai în clipa în care martorii erau în număr îndestulător.

Înștiințat din vreme de Urbani, Watson tocmi niște agenți și sosi la Dover, odată cu Paganini. Aci însă începură neînțelegerile dintre el și Urbani. Urbani urmărea izbucnirea unui scandal imens în jurul numelui celebrului violonist, uneltind o intrigă care trebuia să se termine cu arestarea lui Paganini și cu aruncarea acestuia în închisoare. Watson însă avea intenții mult mai puțin pretențioase. Soarta violonistului îl lăsa rece. El nu dorea altceva decît să pună mîna pe o cît mai mare sumă de bani, să-și ia fata înapoi la Londra și să înceapă un trai lipsit de griji. Forma aceasta ușoară de cîștig i se părea mult mai nimerită decît bătaia de cap cu un îndelungat proces la Boulogne și la Paris, unde ar fi fost nevoit să cheltuiască bani cu hotelul și întreținerea lui și a fetei.

Harris depuse la poliția din Boulogne dovezile care-l dădeau în vileag pe Watson, așa încît acesta fu obligat să plece îndată la Londra împreună cu fiica sa. Și astfel, pla-

nul organizației care-l însărcinase pe Urbani să-i dea lui Paganini „lovitura hotărîtoare“ a fost zădărnicit. Urbani trebui să dispară numaidecît din calea lui Paganini.

După această poveste începură peregrinările dintr-un hotel într-altul. Peste tot, cei care locuiau alături de dînsul în hoteluri, oameni cu înalte principii morale, cereau izgonirea artistului. Și lucrurile au mers așa pînă ce s-a renunțat a se mai da curs acțiunii împotriva lui Paganini. Acesta primi autorizația de a părăsi localitatea și porni în grabă la Paris.

În mai puțin de o oră de la sosirea trăsurii în Rue Denfert, Paganini se afla la Ferdinand Paer care, foarte obosit și îmbătrînit, îl întîmpină cu nespusă căldură pe fostul său elev.

După ce află de la Paganini ultimele știri din Anglia, el îi povesti, la rîndu-i, tot ce se întîmplase în Franța — întețirea tulburărilor din orașele franceze și evenimentele de la Lyon, Grenoble și Paris — după care ajunse la subiectul ce-l interesa cel mai mult.

El îi arătă lui Paganini un articol semnat de tînărul compozitor Berlioz.

— Ce are cu tine? Uite ce scrie în *Europa literară*! Cine e această miss Smithson?

— Miss Smithson? Habar n-am!

— Ești învinuit că ai lăsat-o muritoare de foame!

— Aud pentru prima oară de ea, — spuse Paganini. Cu Berlioz n-am avut decît o singură convorbire, și, aducîndu-și-o aminte, se posomorî. A fost la mine și mi-a cerut părerea despre partitura de alto pentru *Maria Stuart*. I-am spus că nu-mi place și l-am sfătuit să modifice toată opera.

Paer dădu din cap.

— Și a făcut întocmai. Dar să ne reîntoarcem la domnișoara Smithson; spui că nu i-ai refuzat nimic?

— Dar nici nu mi-a cerut nimic!

— Berlioz te învinovățește că ai refuzat să cînți o arie mică, la concertul dat în beneficiul ei.

— Atunci pot fi învinovățit de toți artiștii din lume la ale căror concerte de beneficiu n-am cîntat! — spuse Paganini. Deodată Paer începu să rîdă.

— Berlioz s-a însurat ! — zise el. Şi oricît de curios s-ar părea, de ziua nunţii sale a scris celebrul *Marş al omului care păşeşte spre eşafod*. *Maria Stuart* a fost prefăcută şi poartă acum titlul *Harold în Italia*. Sînt aproape sigur că Berlioz suferă de aceeaşi slăbiciune pentru Byron ca şi tine, s-a molipsit de la tine !

— Nu ştiu cît de mult s-o fi molipsit — zise foarte necăjit Paganini — dar bag de seamă că Berlioz este, în momentul de faţă, împotriva mea. Vă mărturisesc, maestre, rosti el, ridicîndu-se, că înainte nu eram atît de simţitor la loviturile vieţii. Acum, mai mult ca oricînd, aş vrea să-mi văd oraşul natal. Parisul m-a obosit. Viaţa se scurge aici cu o iuţeală ameţitoare şi puterile mi se topesc pe nesimţite. Dacă aţi şti cît de nefiresc trebuie să-mi petrec timpul ! Sînt nevoit să stau întins toată vremea, Harris e de părere să fac un consult de medici la Paris. Dar lucrul cel mai ciudat este că toate faptele mele, izvorîte din cele mai altruiste porniri, sînt luate drept manifestări de egoism, iar faptele săvîrşite din dorinţa de a face bine oamenilor sînt răstălmăcite în rău. Simt bine că se apropie ziua cînd mă voi porni înadins să fac rău, pentru ca oamenii să-l guste ca pe o binefacere.

— Constat că nu ţi-ai pierdut hazul de altădată — zîmbi Paer. De altfel pot să te felicit ; ai admiratori şi discipoli. Liszt trudeşte fără odihnă, încercînd să transcrie lucrările tale de vioară pentru pian. Schumann face acelaşi lucru. Oricît de ciudat s-ar părea, dar în fruntea urmaşilor tăi sînt tocmai pianiştii, care cred că după tine vioara va amuţi. Pe Liszt îl ascult cu nespusă plăcere. Influenţa ta asupra acestui om este uriaşă.

Două din concertele lui Paganini la Paris nu fură de loc menţionate de presa pariziană.

— „Ce-o fi asta ? O conspiraţie a tăcerii ?“ — se întrebă Paer.

La 15 septembrie, domnul Jules Janin publica însă un lung foileton în *Journal des Débats*. Articolul purta pecetea unui interes strict personal şi, într-o formă foarte usturătoare, autorul îşi arăta revolta împotriva lăcomiei şi nemaiîntîlnitei zgîrcenii a marelui violonist.

Paganini fu cu atît mai nedumerit cu cît tocmai cele două concerte fuseseră date, în întregime, în beneficiul populației nevoiașe din Paris și a localităților ce suferiseră de pe urma inundaților. Trecerea lor sub tăcere, ca și atacurile furioase ale lui Jules Janin stîrniră în Paganini mult mai mult interes decît toate cuvintele elogioase. Și, împreună cu Harris, porni spre redacția ziarului.

Încăperi îmbîcsite de fum și pline de colb ; o scară murdară, o sumedenie de mese și o mare înghesuială — cam acestea fură primele impresii ale lui Paganini despre această uzină de opinii literare și de bîrfeli politice.

Jules Janin trona pe un jilț înalt, în fața unei mese uriașe, pe care se aflau grămezi de manuscrise și șpalturi, o pereche de foarfeci, un borcan cu gumă arabică și pensule. Pe celelalte mese, teancuri de ziare. Podeaua era împestrițată și ea cu petice de hîrtie. Prezența lui Jules Janin, ca șef al acestei bucătării, aducea în atmosfera aceea o notă de neorînduială romantică. Se vede că firea dezordonată de fost student al Sorbonei era completată la el cu năravurile unui holtei convins, cu toate că lumea ce-l înconjura nu-i întărea această faimă. Dimpotrivă, Jules Janin trona acolo ca un mîndru cocoș într-o curte de găini.

Harris aruncă o privire iscoditoare spre ungherul în care trei capete drăgălașe, aplecate asupra unei scrisori, umpleau odaia cu exclamații hazlii de felul acesta : „Tîmpitul ăsta își închipuie că o să fie publicat !" „Ce idiot ! S-a gîndit să dea o dezmințire !"

Sosirea lui Paganini și a lui Harris nu puse capăt torentului de exclamații. Iată că cocoșul observă, de pe stinghia sa, intrarea persoanelor străine.

— Ei, fetelor ! Mai încet ! — strigă el.

Dezmorțindu-și picioarele, se ridică și întinse mîna lui Paganini, cu aerul de parcă și-ar fi întîmpinat un vechi prieten. Nu juca teatru. Recunoscuse numaidecît pe Paganini și îi arăta că nu e de loc mirat că-l vede la redacție, că se aștepta la obiecțiuni și că e bucuros să împlinească dorințele marelui maestru.

Convorbirea fu scurtă. Domnul Janin se încruntă de vreo două ori la auzul cuvîntului „șantaj". Paganini vorbea pe un ton glacial, anunțîndu-l că are de gînd să se

întoarcă la Geneva şi că a dat două concerte de la care n-a primit nici un franc.

Însemnînd în fugă spusele lui Paganini, cu mîna lui de ziarist, obişnuit să cizeleze frazele, Jules Janin îi arătă violonistului cele ce notase în faţa lui. Acesta aprobă din cap. Se părea că pacea fusese pentru moment încheiată. După plecarea violonistului şi a secretarului său, se încinse iar larmă şi cotcodăceală în coteţul redactorului, iar fetele, care reprezentau opinia publică şi reglau buna dispoziţie a acestui ziarist, copleşit de importanţa sa, primiră cu uimire ordinul simplu şi răspicat de a publica în numărul următor scrisoarea lui Paganini. Comentariile verbale ale lui Jules Janin, privitoare la violonist, nu erau însă de loc măgulitoare.

După ce răsfoi ultima corespondenţă, Jules Janin spuse oftînd :

— Desigur, ce-l costă pe acest Scapin şi Harpagon să dea două concerte în folosul sărăcimii franceze, cînd corespondentul nostru italian ne înştiinţează că, prin mijlocirea domnului Aliani, Paganini a cumpărat Villa Gayona, lîngă Parma. Va trăi într-un lux cu adevărat princiar în propria sa vilă ; de ce să nu zvîrle un ciolan şi dulăului francez ?

În adevăr, Harris îl induplecase să înceapă negocieri în vederea cumpărării unei case, pentru a pune capăt vieţii de hoinar. Hotelurile, hanurile şi diligenţele deveneau tot mai dăunătoare sănătăţii marelui artist. Harris observa cu spaimă cît de mult slăbise Paganini. Cele mai strîmte haine atîrnau pe el ca nişte saci, mînecile se bălăbăneau, iar gulerele erau mereu prea largi.

Oricît s-ar părea de curios, dar cu cît forţele fizice ale lui Paganini scădeau, cu atît mai minunată, mai subtilă devenea muzica sa. Cînd închidea ochii, era destul de greu să îl deosebeşti de un cadavru de la morgă ; de un muncitor asfixiat la uzina de gaz din Paris ; de un meşter sticlar venețian otrăvit cu mercur ; de un suflător de sticlă, care-şi vătămase plămînii la cuptoarele uriaşe, făurind minunate sticle colorate, în cea mai vestită fabrică din lume, aflată pe insula Murano. Dar cînd aceşti ochi se deschideau, în ei ardea flacăra liniştită a unei uriaşe energii, a unei uriaşe încordări creatoare. Artistul acesta nu regreta

niciodată sănătatea pierdută. El căuta neîncetat să-şi umple cît mai mult zilele. De multe ori, Harris îl vedea noaptea, îmbrăcat într-un lung halat alb, ceea ce îi sporea şi mai mult asemănarea cu o stafie, luînd vioara în mînă şi purtînd arcuşul pe strune, fără să scoată vreun sunet, în timp ce degetele-i agere alergau ca nişte şoricei albi pe podeaua de lemn, între gratiile cursei. Apoi, fără să lase vioara pe care o ţinea sub bărbie, lua hîrtia şi creionul, aşternînd pe portativele subţiri un izvod fin şi complicat de semne, din care răsărea pe urmă o nouă creaţie de geniu.

Într-o dimineaţă Harris notă în carnetul său :

„O dată, pe cînd scriam la masă, el cîntă primele acorduri din dumnezeiescul concert pentru vioară al lui Beethoven. N-am mai putut sfîrşi scrisoarea pe care mi-o încredinţase. Am lăsat tocul jos. Paganini mă întrebă dacă ştiu ce cîntă. I-am răspuns că da. Atunci îmi spuse : «Înainte de a ne despărţi pe vecie, îţi voi cînta concertul acesta pînă la capăt». Uneori mi se părea că şi-a uitat făgăduiala. Totuşi, veni şi ziua aceea ; erau la el doi tineri pianişti, elevi ai fostului său profesor. Deodată, la un semn al lui, unul din ei se aşeză la pian şi începu să cînte. Mi-am încordat atenţia, recunoscînd concertul pentru vioară al lui Beethoven. Niciodată n-am să uit surîsul lui Paganini, al chipului său palid şi stors de puteri, în care fiecare trăsătură destăinuia o durere fizică neobişnuită. Era un adevărat martiriu. Executînd concertul lui Beethoven, el cînta aşa de parcă-ţi sfîşia sufletul. Cei care-l ascultau nu ştiau de mai sînt pe pămînt şi işi duc mai departe traiul obişnuit. Cînta mai departe şi îndată ce sfîrşi, mai înainte ca cineva să-şi vină în fire, se retrase în odaia sa, fără să-şi fi luat rămas bun de la cei de faţă. Fiecare concert îi scurta viaţa cu un an. Nici un medic nu putu stabili de ce boală suferea Paganini“.

CENUŞA DEŞERTĂCIUNILOR

La 28 iulie 1835, Genova îşi dădu deodată seama că este leagănul unui violonist cu renume mondial. Genova, care în timpul copilăriei lui Paganini avusese o atitudine atît de crudă şi nepăsătoare faţă de el, dorea acum să-şi revendice gloria de oraş care dăruise lumii pe marele violonist. Pentru consiliul orăşenesc şi pentru capii oraşului era o cinste să-i poată asigura o primire cît mai strălucită la întoarcerea sa din Europa de nord. Dintr-un imbold dezinteresat, marchizul Giancarlo di Negro se grăbi să clădească „un paradis terestru", pentru a da acolo o serbare măreaţă, în onoarea sosirii celebrului *Maestro insuperato*. Tot ce puteau oferi acele ţinuturi întinse a fost adunat în pavilioanele şi grădinile lui di Negro.

...Un bust de marmură se înălţa la intrarea într-o splendidă grădină tropicală. O primire fastuoasă îl aştepta pe Paganini pe scara străjuită de nimfe şi fauni. Violonistul încă nu apăruse. Concertul trebuia să înceapă şi el încă

nu părăsise odaia în care se afla. Era cuprins de îndoieli și copleșit de simțăminte pe care nu le încercase pînă atunci. Trecuseră șase ani de cînd părăsise Italia, ani petrecuți prin calești, prin săli de concert și hoteluri. Va lua oare sfîrșit această viață rătăcitoare, acum, cînd signor Paganini își va împodobi locuința cu un lux princiar, cînd patria îl va primi cu brațele deschise?

Care patrie? Întîmplările trăite demult și care-i lăsaseră un gust amar? În șase ani, se petrecuseră cîteva evenimente. Cursul vremii măcinase legăturile familiale. Mamă-sa murise. Tatăl său, nemulțumit cu pensia ce o primea lunar și care ar fi fost îndestulătoare pentru patru tați, trimisese lui Harris, în trei rînduri, scrisori de amenințare. După moartea soției, nora sa devenise ținta poftelor sale de bătrîn. Fiul său răspunse cu toată ardoarea temperamentului italian la această lovitură a soartei. Sclipiseră cuțitele și, în strigătele de spaimă ale vecinilor, sub ochii nepoților înmărmuriți de groază, bătrînul, legat cobză, fu alungat din casă. Mai tîrziu, familia se risipi și bătrînul se stinse.

Cea mai grea fu despărțirea de Harris. Acesta se silise să-i spună cuvinte vesele, încercînd să-l încurajeze. Dar pe obrazul său încă tînăr, acoperit de țepi cărunți, se întipăriseră cute adînci și pline de tristețe. Ultimele cuvinte de rămas bun și ultima strîngere de mînă. Trăsura porni stîrnind praful. Pe jos, adus de spate, Harris se îndepărta de bariera Parisului. Achillino era în mîini sigure. La Genova, un locotenent austriac din suita Mariei-Luiza, împreună cu fiul său, sînt nedespărțiți de Paganini. Aici băiatul locotenentului e luat drept Achillino și lucrul acesta îl scutește pe Paganini de multe griji și necazuri. În fiecare zi, în odaia marchizului di Negro, ocupată de Paganini, sosesc heliograme, prin care, în puține cuvinte, i se aduce la cunoștință că băiatul e bine, sănătos, că e strașnic păzit și că doar un singur om știe unde se află.

Principesa Maria-Luiza, soția fostului împărat al Franței, își pierduse fiul, fără a-și pierde însă buna dispoziție și liniștea olimpică de Junonă. Din Parma, ea trimise violonistului un ac cu briliante și un medalion mare de aur, în care erau trei șuvițe de păr, împletite: a lui Napoleon

Bonaparte, a Mariei-Luiza și o buclă blondă a ducelui de Reichstadt, răposatul ei fiu, Napoleon al II-lea, care nu domnise niciodată.

De trei ori cupeul încăpător adus de la Londra de bogatul signor Paganini cotise de pe drumul ce duce la Villa Gayona. De trei ori trecuse el pe acolo, fără s-o ia spre reședința sa permanentă. Villa Gayona, aproape complet reînnoită și pregătită, nu-și văzuse încă stăpînul. Iată drumul plantat cu chiparoși ; iată verdeața mirtului. În depărtare se deschide o largă priveliște ; se vede cîmpul neted, mai încolo pădurea, iar peste pădure, un drum care urcă pieptiș. În copilărie, Paganini nu trecuse pe acolo decît o singură dată. Acum trecuse de două ori pe lîngă cotitura care ducea spre propria lui casă, uitînd cu totul de existența Villei Gayona. A treia oară, privise atent fiecare cărare ce se zărea prin fereasta cupeului și inima i se strînse la gîndul că poate n-o să ajungă niciodată să vadă adăpostul unde trebuia să se sfîrșească pribegiile sale.

Sănătatea-i era foarte zdruncinată ; echilibrul sufletesc însă era desăvîrșit. Avea simțămîntul că-și stăpînește pe deplin talentul. Mai mult decît oricînd își dădea seama de posibilitățile infinite pe care le avea influența vrăjită a viorii asupra oamenilor. Paganini era conștient că nici o greutate din lume nu-i putea stăvili avîntul către desăvîrșirea artei.

Simțea înțepături, ca de ac, în plăgile din gîtlej. Fiecare sunet al viorii era însoțit de această durere. Și cu cît sunetul era mai desăvîrșit și mai înalt, cu atît durerea devenea mai ascuțită. Cu cît era mai copleșitoare stingerea glasului, cu atît mai desăvîrșit devenea graiul muzicii lui. Oamenii fără vedere își ascut simțul pipăitului ! Lipsit de glas, Paganini își deprinse vioara să-i tălmăcească din plin gîndurile și sentimentele.

Urcă scara în aplauzele și ovațiile mulțimii.

Coborî apoi în grădină și apăru într-un boschet în văzul a sute și mii de ascultători.

În loc de salut, Paganini ridică arcușul și în față îi răsăriră mai limpede ca oricînd imaginile trecutului. Începu să cînte. Executa o lucrare de Beethoven. Se iveau parcă țărmurile unor meleaguri necunoscute sau poate chiar ale unor lumi încă nezămislite. Și, pe deasupra lor, răsuna cio-

cănitul amenințător al destinului, care bătea la ușă. *Cîntecul destinului* apăru ca un cer înnorat, într-o amiază înăbușitoare de iulie, ca un glas de moarte ce curmă deodată o nesfîrșită cantilenă, și apoi o *fermata* ciudată, nemaiauzită. Sunetul acesta prelung, necurmat, ținînd la nesfîrșit, silește mulțimea, vrînd-nevrînd, să-și oprească răsuflarea. La început, miile de oameni care-l ascultau oftară cuprinși de o încîntare mută, pentru ca apoi să simtă o apăsare chinuitoare. Neomeneasca durată a acestui ultim sunet, a acestei note prelungite, te copleșea. Părea că sunetul se va frînge deodată, istovit printr-o mișcare iute a arcușului ; amăgind însă așteptările, el căpătă o sporită tărie ce biciuia sîngele, făcîndu-l să alerge spre tîmple. Ascultătorii speriați, obosiți, tulburați, se priveau nedumeriți, dorind parcă să-și citească impresiile în oglinda ochilor din jur, încercînd parcă să-și dea seama dacă acest sunet fermecat și plin de vrajă răsună aievea sau e doar un vis. Era adevăratul Beethoven, era cîntecul destinului, cîntat pentru prima și ultima dată în lume de către violonist . . . Era prima oară cînd Paganini crease o muzică a nimicirii și a neființei, el însuși simțind în ea suflarea înspăimîntătoare a morții. *Cîntecul destinului* se prefăcu într-un dangăt de înmormîntare, într-un țăcănit de oase, în bubuitul înfundat al bulgărilor de pămînt ce cad pe capacul coșciugului.

Încordarea ascultătorilor urcase pînă în pragul nebuniei, cînd, din senin, fără nici o trecere, fără nici o întrerupere, răsună un clinchet de clopoței și — iată-le — pe o pajiște înflorită cum dănțuiesc ușoare, vesele, vaporoase, perechile grațioase de păstorițe, cu alunițe lipite de obraz și cu măști pe ochi, și de ciobănași zvelți, cu toiage și ghirlande, în mantii lungi și peruci pudrate — cu toții într-o împestrițare de haine roz-albe, fumurii, trandafirii, verzi și albăstrii. Vedeniile acestea se risipiră însă ca pîcla norilor de la asfințit, ducînd cu ele ultimele sunete ale muzicii beethoveniene, cînd, pe neașteptate, ca într-o ceață fumurie, răsună din nou glasul corzii de bas. Năvălea forfota de noapte a străzilor, a speluncilor mizerabile, se întindeau mîini descarnate și zbîrcite ; se auzeau strigătele vînzătorilor de marfă vie care asurzeau piața. Apoi, deodată, un chițcăit scîrbos de șobolan, urmat de un scîrțîit. Cineva alerga grăbit pe o scară de lemn, spre mansar-

dă ; ajuns însă din urmă de miile de rozătoare, dezgustătoare și viclene, se încinse o luptă crîncenă ; jivinile înfuriate își înfigeau colții în carnea omului, fierbinte și vie. Sunetele sălbatice se preschimbară într-un bubuit de tobă. Ce-a rămas din Beethoven ? Măreția solemnă a muzicii lui grave e înlocuită cu fantasmagoria lui Paganini. Aceste răbufniri de sunete cumplite cuceresc publicul. Oamenii se feresc să privească. Iar deasupra lor se înalță bolta senină și înstelată a nopții genoveze. Undeva, hăt departe, se aude ropotul și plescăitul talazurilor mării. Dar nimeni nu ia aminte la farmecul nopții ; ochii tuturor sînt ațintiți spre un punct negru, spre silueta mohorîtă a lui Paganini. Iată că el își apleacă fruntea la stînga și, ca un gide care retează țeasta dintr-o singură lovitură, apasă arcușul pe cele patru strune. Și strunele, supuse, scot un vaiet nearmonios, înfiorător.

...În camera marchizului, doctorul ține mîinile lui Paganini. Violonistul a ațipit, însă nu poate fi lăsat singur. Pulsul abia se mai aude, inima abia îi mai bate. Au fost clipe cînd se părea că e mort. Doar oglinda, ținută la gură, s-a aburit ușor.

Dincolo de zidurile palatului rătăcea un om mărunțel, ținînd în mînă patru foi de pergament — un act de notariat făcut după vechea formă. El zicea că, încă de dimineață, signor Paganini poruncise să i se pregătească testamentul și să-i fie adus la iscălit. Arătă și scrisoarea lui Paganini, adresată primului notar din Genova. Dorința celebrului violonist fusese împlinită și, fiindcă oficiul notarial lucrează fără greș, nu mai era nici un motiv să se întîrzie cu semnarea.

Nu fu lăsat să intre. Atunci el spuse că, în curînd, va sosi cineva atotputernic, în fața căruia se deschid ușile tuturor palatelor și că, împreună cu acesta, va pătrunde la Paganini, care va semna cuvintele sfinte pe care le purtase în inimă și pe care poruncise să le scrie pe sulul de pergament, cu scopul ca toate neamurile sale să fie mulțumite, în cazul în care Domnul Dumnezeu va binevoi să-i ia sufletul din lumea aceasta a durerii.

Trecuse o jumătate de oră și nu venise nimeni. Pare-se că ceva reținuse persoana despre care vorbise micul sluj-

baş. Trecu o oră. Un om îmbrăcat într-o pelerină neagră, însoţit de marchizul di Negro, se urcă în cupeul care porni îndată.

Nişte ulicioare fără capăt, în sfîrşit o fundătură a cărei singură ieşire trecea prin gangul unei case. E *Passo di Gatta Mora*. Acolo, băieţandrul Niccolo se milogea odinioară pentru cîteva macaroane, acolo foamea şi munca istovitoare îi zdruncinaseră trupul, pe care acum boala îl silea să plătească cu vîrf şi îndesat. Sufletul uriaş, purtat în trupul acela plăpînd şi mic, cîştigase victoria, triumfase. Dar ceasul socotelilor sosise şi el ! Acum trebuia să ţină seama de fiecare fărîmă de vlagă.

Iată casa în care-i murise mama. De acolo fugiseră ei spre Alpii elveţieni ; acolo, copilul obosit de drum, înarmat doar cu un arcuş mic şi strîmb, trebuise să cînte zilnic paisprezece ore în şir, fără răgaz şi fără somn, luptînd cu o vioară mare şi grea.

Cupeul negru trecu pe uliţele adormite ale Genovei. Paganini simţea să se înăbuşă. Dădu drumul vizitului şi coborî pe treptele de marmură dinspre piaţă. În inimă simţi fiorul puternic al independenţei, al libertăţii, ca atunci, în zilele fugii lui de sub jugul părintesc, după ce cîştigase pentru prima dată o sumă uriaşă în taverna de noapte. Strecurîndu-se pe lîngă ziduri, Paganini trecu pe la o răscruce. Nu se auzea nimic, străzile erau pustii. „Numai în patrie, numai pe meleagurile legate de amintirile copilăriei îţi poţi simţi, atît de viu şi de dureros, apropierea sfîrşitului", gîndi Paganini, ascultîndu-şi ecoul paşilor şi plescăitul domol al mării, ce se desluşea tot mai limpede. În sufletul său pizmuia acum pe oamenii cei mai umili, care locuiau pe ţărmul acesta binecuvîntat. Grăbi pasul în întîmpinarea valurilor nepăsătoare şi zgomotoase. Nu luă aminte cum o umbră măruntă se furişă, ca un şobolan, pe lîngă el, îndreptîndu-se grăbită spre digul alb unde lumina farul Darsena Reale.

Paganini îşi scoase pelerina, îşi descheie haina şi, deznodîndu-şi cravata, o aruncă în mare. Cu pieptul deschis în bătaia vîntului sărat, păşi hotărît pe digul de piatră. O creastă îngustă de stînci ţinea piept din amîndouă părţile năvalnicelor talazuri. Stropi ţîşneau în aer, căzînd pe veri-

gile înverzite ale ancorelor prinse de stîncile bătute de vînturi. Paganini călca pietrele ascuțite fără teamă de valurile care săltau de sub stînci. Asculta cîntarea mării, aspirînd adînc aerul ei proaspăt, simțind că-și retrăiește copilăria. Nici nu băgă de seamă că omul, care-i păstrase întreaga viață o dușmănie înverșunată și cumplită, stătea la capătul digului, lîngă turnul înalt al farului și nu-l slăbea din ochi. Paganini nu-l zărise și mergea țintă spre el. Lui Novi însă i se părea nu numai că-l zărise, dar și că-l țintuise de stîncă, cu privirile ochilor săi negri, și dacă Paganini nici nu bănuia că nu e singur pe dig, Novi era în schimb întruchiparea urii și a spaimei. I se păru, deodată, că i se apropie clipa cea din urmă, cînd cel pe care-l prigonise o viață întreagă va veni la el și îl va înșfăca de gît cu degetele lui tari ca arcurile de oțel. O groaznică frică îl înăbușea. Ar fi vrut să strige, dar glasul nu-l mai asculta! Ar fi dorit să-i cadă în genunchi, dar picioarele și mîinile îi erau ca de plumb.

Ropotul valurilor și țipetele pescărușilor, care zburînd deasupra farului, se apropiau tot mai mult, îl asurzeau pe Paganini, îmbătat de priveliștea din jur, de simfonia mării. El nu văzu cum silueta măruntă a omului acela înspăimîntat se tot trăgea îndărăt, dorind să se ascundă după far și cum, nechibzuindu-și bine mișcările, se prăbuși brusc în valuri, scoțînd un țipăt ce semăna cu al unui pescăruș.

Paganini ajunse pînă la far și o luă înapoi, fără să bănuiască că în clipa aceea se stinsese o viață.

. . . Dimineața, Paganini se simți mai bine. Un pescar bătrîn, slab, cu fața zbîrcită și cu nasul încovoiat, lucra pe un banc de nisip. Purta un șorț de piele și era încins la brîu cu o funie de care-i atîrnau uneltele de pescuit. Băiatul lui cel mic îl ajuta la lucru, cîntînd în gura mare. Apele străverzii ale golfului, ce se liniștiseră odată cu răsăritul, păreau poleite de razele soarelui. Ceața dimineții plutea însă peste mare.

Paganini recunoscu pe vicleanul Pascarelli de la „Han". Își aminti de fostul tovarăș de joacă, mai cu seamă după cicatricea mare de deasupra sprîncenei stîngi și după lipsa unei urechi. Pescarul însă nu și-l mai aminti. Privi de cîteva ori pe omul care ședea pe stînci și apoi își văzu de treabă, tot așa de atent și cu aceleași gesturi măsurate ca

şi odinioară cînd meşterea vaporaşe de hîrtie şi le dădea drumul în băltoacele din *Passo di Gatta Mora*.

La ora gustării, Paganini coborî din odaia lui în sufrageria mare a palatului di Negro. Greşi însă uşa şi o priveliște neașteptată îl făcu s-o închidă imediat la loc. Vreo zece persoane, adunate în odaie, discutau foarte aprins. Paganini își auzi numele rostit de o voce aspră și pe un ton plin de ură. Recunoscu o femeie îmbrăcată într-o rochie largă de culoare albastru deschis. Signora Antonia nu se schimbase aproape de loc. În orice caz, el nu observase nici o schimbare, cînd, pentru o clipă, își încrucișase privirea cu ea.

La masă, marchizul di Negro părea destul de încurcat. După ce tăie ultima frunzuliță de andivă, Paganini îi spuse, privindu-l țintă :

— Te rog spune-mi acum despre ce e vorba.

Di Negro se înroşi. Îi arătă un teanc de ziare franceze, care vesteau că, pe neaşteptate, violonistul fusese răpus de holeră, în oraşul natal. Printre ziare, un plic mare cafeniu, cu multe timbre şi ştampile. Era o scrisoare de la Fräulein Weisshaupt şi cîteva rînduri mari mîzgălite de mîna unui copil. Copilul se îmbolnăvise de spaimă, dar acum se simţea mai bine.

Peste o oră, cupeul lui Paganini gonea nebuneşte spre nord.

23 — Defăimarea lui Paganini — cd. 120

CAPITOLUL XXXI

COBORÎREA ÎN INFERN

Signor Fernando Paer era bolnav. Malibran, care fermecase cu glasul ei întreaga Anglie, nu se mai întoarse din turneul prin Marea Britanie. La un concert dat la Manchester, după ce cîntase ultima notă a unei arii, se clătinase și căzuse moale în brațele lui Bériot, care o acompania. Murise ușor, într-o clipă. Și Rossini părăsise Parisul, renunțînd pentru totdeauna la muzică.

Achillino era fericit și sănătos ca niciodată. Așadar, zvonurile despre moartea tatălui său fuseseră neadevărate. Signora Antonia însă, plină de prevedere, apărea oriunde moartea putea să-i surprindă bărbatul. Pîndindu-i sfîrșitul, îl urma peste tot, ca o umbră. „O, ce umbră fericită! — gîndea Paganini. Se prea poate să călătorească încă multă vreme prin Infern".

Fernando Paer îl dojeni pentru fuga lui neașteptată din Paris și pentru că nu dăduse tot timpul nici un semn de viață. Îi mărturisi că se simte la apusul vieții.

Harris lipsea. Cît de scrupulos își îndeplinise însă acest prieten dezinteresat toate îndatoririle lui de secretar! Un bun contabil, tocmit în serviciul lui Paganini, îi ținea la dispoziție un registru gros și o servietă de marochin, încăpătoare. Din actele și socotelile din ele, violonistul putea să-și verifice totalul averii și să știe căile pe care aurul se va scurge neîncetat în jgheaburile băncilor. Lafitte și Rotschild își disputau cinstea de a servi cît mai bine pe marele violonist. Domnul Rotschild se întrecuse pe sine însuși, trimițînd lui Paganini, prin primul director al băncii sale din Paris, un ac de cravată cu rubine și briliante.

Dar nici dușmanii lui Paganini nu-l pierdeau din ochi.

Într-o zi veniră la el doi domni — Tardif de Petitville și Rousseau-Demenloterie — propunîndu-i să participe la înființarea unui palat muzical în capitala lumii. De fapt, acesta avea să fie o casă a muzicii, *casa* însemnînd în italienește casă. Va fi așadar un *casino* — o casă cu ușile larg deschise, întemeiată de iubitorii muzicii. În casa asta, ca într-un palat al artelor, vor găsi adăpost și literatura, și pictura, și muzica, și coregrafia, și arhitectura. Într-un cuvînt, *casino*-ul va fi o instituție de cultură generală, împodobită cu numele lui signor Paganini, cel mai mare artist al lumii. Totul era gata. Domnul de Petitville cumpărase splendidul „Jaumart“ de lîngă Chaussée d'Antin, care, odinioară, în timpul Revoluției Franceze, fusese proprietatea unui om al finanțelor, domnul Perrego.

— L-am ales bucuros, — spuneau oamenii aceștia cu nume nobil, adresîndu-se lui Paganini — fiindcă signor Perrego era italian, iar apoi palatul a aparținut ducelui de Padua, Arrighi, și acolo a luat, de fapt, ființă prima bancă a domnului Lafitte, păzitorul averii dumneavoastră. Nu trebuie decît să iscăliți statutul și actele acestea mărunte.

La 25 noiembrie 1837, parizienii s-au adunat pentru prima oară în noul *casino*. Berlioz, în *Cronica pariziană*, publicată în ultima pagină din *Gazette musicale*, a scris un articol foarte usturător, exprimîndu-și revolta față de această nouă speculație a lui signor Paganini.

„Contribuția personală a marelui violonist la acest ciudat *casino* se va reduce la atît: Paganini va trece de vreo două-trei ori prin grădină, dacă timpul va fi frumos...“

Citindu-i rîndurile, Paganini dădu din umeri: „Ce vrea oare omul acesta de la mine? Mi se pare că am făcut totul pentru a-l ajuta".

În adevăr, nu-i refuzase lui Berlioz nici un sfat muzical și îi răspunse la toate scrisorile. Cu toate acestea, în cercul cunoscuților apropiați, cînd gura lui slobodă trecea de orice margini și cînd se adeverea zicala: ferește-mă Doamne de prieteni, domnul Berlioz devenea necruțător față de tînărul Liszt — admiratorul lui Paganini — pe care-l pizmuiau, ca și față de Paganini, al cărui nume îi pricinuia o groază aproape superstițioasă.

Berlioz avea putința să povestească mult mai multe despre Paganini decît ceilalți prieteni din lumea muzicală. Era și firesc, de vreme ce domnul Berlin, mare financiar și proprietarul ziarului *Journal des Débats*, pe lîngă care se aciuase ziaristul Jules Janin, era la curent cu toate bîrfelile care-l priveau pe Paganini. Ziarul avea o serie de corespondenți, cunoscuți sau anonimi, de la care primea zilnic prin poștă date și episoade interesante din viața lui Paganini. Redacția avea la îndemînă și unele informații pe care Paganini nici nu le bănuia. La rîndul său, domnul Berlin era direct interesat in chestiunile muzicale. Opera *Esmeralda*, compusă de Berlioz după libretul domnilor Hugo și Fouché, îl interesa îndeosebi, deoarece fiica sa cînta în ea. Dacă Berlioz îl ponegrea pe Paganini, parizienii aveau și mai multe motive să-l ponegrească pe Berlioz, șușotind despre legătura lui cu fiica domnului Berlin. Berlioz era căsătorit; se însurase, fără să chibzuiască bine, înainte de a fi cunoscut pe domnișoara Berlin. Acum era silit să ducă un trai de mizerie, neavînd uneori nici cu ce-și plăti spălătoreasa. De nevoie, trebuia să fie cronicar la *Gazette musicale*, să-și ia gustarea la Jules Janin, prînzul la domnul Berlin, fiind obligat să renunțe la cină și să se culce cu stomacul gol, recitind a suta oară minunatul roman al lui Balzac *La peau de chagrin*. Cît de mult semăna unul din eroii romanului, egoistul Rafael, cu signor Paganini, deoarece vioara acestuia, cu toată puterea ei vrăjită, nu era în stare să-i redea sănătatea!

Într-o bună zi, un exemplar din romanul *La peau de chagrin* fu predat la poștă pentru Paganini.

Violonistul citi povestea tragică a lui Rafael, sărmanul parizian care, întocmai ca și el odinioară, intrase într-o respingătoare spelunca, jucind ultimul ban ce-l avea. Apoi ciudata întîlnire din prăvălia unui anticar. Pielea se micșora treptat, numărînd zilele și orele lui Rafael pe măsura împlinirii fiecărei dorințe a acestuia. Bogății fără număr, înfăptuirea tuturor dorințelor și, în același timp, scurtarea grăbită a propriei existențe. Zi după zi, ca niște foi de calendar luate de vînt, se scurgeau orele și minutele lui Rafael, mîncîndu-i totodată viața. Pielea de măgar, odinioară atît de mare, încît atîrna pe un perete întreg, se micșora văzînd cu ochii. Iată-i conturul de altădată, marginea roșie pe peretele alb, și iată-i și întinderea de-acum ! Zgrunțuroasă, lucioasă, cu inscripția ei misterioasă, scrisă într-o limbă străveche, restul acesta de piele însemna pentru Rafael puținele ore și zile ce-i mai rămîneau de trăit. Pregătindu-i lovitura, Berlioz ochise bine. Planul lui izbutise. Paganini simți, dintr-o dată, asemănarea deplină a ursitei sale cu aceea a lui Rafael.

Întîmplările ce s-au petrecut după întoarcerea lui Paganini la Paris te uimeau prin neobișnuita lor înlănțuire.

Șeful biroului de poliție, domnul Simonet, secretarul general al prefecturii poliției, domnul Maleval, *Gazette musicale*, reprezentanții clerului, doctorii și juriștii, cronicarii și ziariștii Parisului — toți ajunseră uneltele unuia și aceluiași plan.

Harris trăia acum în Anglia. Într-o bună zi a primit o scrisoare care-l anunța că signor Paganini avea oarecare bănuieli cu privire la administrarea fondurilor sale de către Harris. În dorința de a restabili adevărul, Harris i-a răspuns pe dată lui Paganini, oferindu-și din nou serviciile. Paganini însă nu a primit această scrisoare. Harris a socotit că cele comunicate fuseseră adevărate și nu a mai stăruit, ducîndu-și mai departe viața modestă în orașul Brighton.

Nu mult după aceea, Paganini fu încunoștiințat că va sosi pentru el o mare navă transoceanică, pe bordul căreia va putea pleca în Lumea Nouă. Paganini începu pregătirile de plecare. El vorbise atît de deschis despre că-

lătorie, încît cei care îi urmăreau pas cu pas viața știură să-i zădărnicească pregătirile.

Dacă era nevoie de un medic, apărea un doctor anumit ; dacă era nevoie de un jurist, era chemat unul special ; dacă era nevoie de un cronicar muzical sau de un reprezentant al presei, acesta apărea sub masca aceleiași puteri care-l urmărea sub masca medicului și masca juristului.

Anul 1837 a fost anul loviturii hotărîtoare, anul care a pregătit osîndirea și pieirea lui Paganini. Talentatul și elocventul avocat X striga în gura mare, la toate răspîntiile și prin toate sălile unde-l purta meseria, că Paganini e nebun. „Nemulțumindu-se cu averea colosală pe care o are, Paganini a intrat în asociație cu niște speculanți, jucători de bursă și afaceriști suspecți din Paris, care au înființat un *casino* pe un loc viran, fără a avea banii trebuitori".

Declarația aceasta a unuia dintre cei mai încercați avocați era apoi repetată de toată lumea. Dacă Paganini ar fi dat mai multă importanță zvonurilor care circulau pe seama lui, dacă ar fi citit unele afișe și anunțuri din ziare, el ar fi înțeles că acel *casino* nu era de loc o nevinovată întreprindere de binefacere. Peste tot se șoptea că veniturile *casino*-ului sînt veniturile lui ; *casino*-ul e opera lui Paganini : *casino*-ul și Paganini sînt unul și același lucru.

Vărsind suma de șaizeci de mii de franci, ca prima rată pentru înființarea acestei case a artei, Paganini socotise că a făcut un gest mărinimos de recunoștință față de centrul mondial al culturii muzicale. Între timp însă, aventurierii cheltuiseră banii și, folosind numele celebrului violonist, contractaseră datorii uriașe, începînd unele afaceri în stil mare. Paganini se trezi astfel în fața unor fapte care, fără a mai corespunde intențiilor sale de la început, îl amenințau cu o ruină completă.

Reprezentanții de vază ai științei juridice pariziene nu se amestecau în chestiunea aceasta, așteptînd ca Paganini să apeleze la sprijinul lor. Unii doreau chiar ca lucrurile să se încurce și mai rău, pentru a-l face apoi să-și golească buzunarele. Iar *casino*-ul, pe zi ce trecea,

lua tot mai mult înfățișarea unei cutii a Pandorei, plină de nenorociri.

Domnul Rousseau-Demenloterie se dovedi a fi un biet simbriaș, administratorul domnului Tardif de Petitville, iar Tardif părăsise, fără veste, Parisul.

Paganini era obligat să apară în fiecare zi la *casino* și să concerteze, fiindcă publicului așa i se făgăduise și nu-i păsa dacă domnul Paganini era sau nu suferind.

Lui Paganini lucrul acesta i se părea caraghios, ca o glumă de care se va sesiza justiția franceză, venind în ajutorul său, ca unul care voise să dea un sprijin artelor franceze. Acestea erau limpezi ca bună ziua. Violonistul scrise secretarului general al prefecturii poliției pariziene, domnul Malevale, dar primi un răspuns neașteptat. Acesta îi scria că în zadar își închipuie domnul Paganini că legile franceze vor apăra specula nerușinată a unor indivizi necunoscuți ; dacă domnul Paganini nu va vărsa cele două sute de mii de franci, cheltuiți cu amenajarea *casino*-ului, va avea de-a face nu numai cu justiția civilă, dar și cu cea corecțională.

La 7 martie se judecă procesul și Paganini se pomeni condamnat să plătească absolut toate uriașele sume înșirate în scrisoarea lui Malevale.

Paganini se adresă atunci avocatului X. Acesta, dînd din umeri, îi spuse că nu e lesne de descurcat o afacere atît de complicată. Domnul X . . ., fiind însă foarte înțelegător, îi făgăduise totuși să-l ajute. Și iată cum începu să-l ajute. Venea în fiecare zi și-i povestea toate zvonurile, aducîndu-i *Gazette des tribunaux*. Îi citea tot ce se scria pe socoteala sa, printre altele, că, din punctul de vedere al poliției și al tribunalului parizian, signor Paganini nu e decît un șantajist ordinar. Organizînd *casino*-ul cu scopul de a se îmbogăți, a înșelat așteptările onorabilului public, ca un vechi și încercat speculant ce este, motiv pentru care Paganini va fi deferit tribunalului corecțional.

— O să vă coste cam scump absolvirea de o pedeapsă atît de grea, îi spuse avocatul X. Știți, cred, că domnul Petitville a fugit din Paris, luînd cu el toți banii *casino*-ului. El a fost în legătură cu un bătrîn copoi al poliției, Fleury, care, în momentul de față, e dat și el în judecată.

Deopotrivă de nemulțumit de dumneavoastră este și domnul Simonet și secretarul prefecturii, Malevale, care au înaintat ministrului justiției cîte o plîngere. Ca dovadă concretă că sînteți un șantajist, ei au înaintat și acțiunile *casino*-ului, pe care le-ați trimis cu intenția de a-i mitui.

Paganini îl privea cu ochii holbați ai omului în fața căruia s-a deschis o prăpastie. Dar, cuprins deodată de furie, începu să bată din picior și îl dete afară pe avocatul X, hotărît să se ocupe singur de această afacere.

La 16 martie, toate ziarele pariziene publicară sentința prin care signor Paganini, organizatorul *casino*-ului, era obligat să cînte la *casino* de cel puțin de două ori pe săptămînă, fără a primi vreun onorariu. În caz de refuz, era obligat să plătească pentru fiecare concert neexecutat o amendă de șase mii de franci. Drept cauțiune, toate veniturile *casino*-ului fură declarate poprite.

Nu mai putea fi vorba de nici o plecare. Paganini fu silit să semneze o declarație că nu va părăsi Parisul. Așa i se scurse timpul pînă în august. Paganini se zbătea ca o fiară în cușcă. Boala i se înrăutățise. Seara, era scuturat de friguri, iar noaptea, chinuit de coșmaruri. Scuipa sînge.

Unele persoane cu anumite împuterniciri date de poliție, exploatau încăperile *casino*-ului. Marți, în timpul carnavalului, o oarecare cîntăreață, San-Felice, apăru pe scenă, folosind o scrisoare falsă din partea lui Paganini. După concert, dispăru împreună cu casierul și cu toți banii încasați. Avocatul X . . ., cumnatul prefectului Gisquet, se transformă în scurtă vreme din avocat în reclamant. El chemă pe Paganini, cerîndu-i o sumă uriașă de bani pentru că se ocupase de procesul său. Paganini tăgădui orice ajutor din partea domnului avocat X . . . dar justiția îl condamnă la despăgubiri. X . . . se simțea satisfăcut. Paganini trimise atunci o scrisoare ministrului de justiție și procesul urmă să fie dezbătut la Palatul de justiție.

Palatul de justiție era însă un mecanism foarte greoi. Unele acte și dosare se pierdeau. Declarațiile date de Paganini dispărură, de parc-ar fi fost scrise pe tăblițe de gheață, ce se topesc sub razele soarelui. Doar ziarele franceze și europene tipăreau diferite știri despre toate aceste nenorociri, uneori compătimindu-l pe Paganini — ceea

ce îl jignea — alteori mărturisind o satisfacție răutăcioasă — ceea ce îl zdrobea. Paganini nu mai era marele violonist, ci un om prăbușit în mlaștinile șantajului, un om grav bolnav, de care medicii începură să se îngrijoreze.

Artistul încercă să scape de miasmele Parisului. Scrise o scrisoare lui Laporte, în care îi arăta dorința de a da cîteva concerte la Londra. Ziarele engleze anunțară chiar zilele și orele la care urmau să aibă loc concertele. Paganini se pregăti de drum, dar nu reuși să plece. Dintr-o dată, Palatul de justiție își aminti de cererea domnului Paganini de a i se revizui procesul și îi trimise o citație, care-l sili să-și amîne voiajul la Londra.

Chiar în ziua cînd s-a aflat la Paris că ziarele engleze anunțaseră renunțarea lui Paganini de a mai cînta la Londra, acesta primi o altă citație. Procesul care urma să se judece la Palatul de justiție fusese amînat pentru luna decembrie. Paganini nu mai știa ce să facă. Era aproape sfîrșit.

La 24 iunie, *Gazette musicale* publică o scrisoare a lui signor Paganini, care, după părerea gazetei, dovedea gradul înaintat al nebuniei artistului. Prin această scrisoare, adresată domnului Douglas Loveday și pusă de acesta cu amabilitate la dispoziția gazetei, Paganini cerea douăzeci și șase de mii patru sute de franci pentru lecțiile de vioară date fiicei acestuia. Se produse o nouă explozie de indignare. Paganini ajunse victima unei nemaipomenite campanii de presă. Oamenii care pînă mai ieri fuseseră entuziasmați de concertele sale dădeau din umeri, zicînd : „Ce s-a întîmpla cu omul acesta ? Auzi ! Douăzeci și șase de mii de franci pentru lecțiile pe o lună ? Într-adevăr e nebun !“ Iar cînd vreun original cuteza să spună că n-o fi chiar așa, se găseau atotștiutori care, clătinînd din cap, ziceau : „Habar n-aveți ce fel de om e ăsta !“

În zadar s-a zbătut Paganini aproape șase săptămîni ca să publice o lămurire. În cele din urmă, dovezile vădite pe care le înfățișă și amenințarea că va merge direct la Louis-Philippe își făcură efectul. Ziarul cu pricina a fost nevoit să publice și o scrisoare a lui sir Douglas Loveday către Paganini, trimisă înaintea celei expediate de Paganini.

Prin aceasta, Loveday îi ceruse lui Paganini patruzeci de mii de franci chirie pentru cele trei luni petrecute în

casa lui ; de asemeni, pentru faptul că la Londra fiica sa dăduse timp de zece zile lecții de pian micului Achillino, pretindea cîte două mii de franci de fiecare lecție ; în caz de refuz, îl amenința cu darea în judecată. Scrisoarea era scrisă în termeni categorici. În timp de trei zile, Paganini trebuia să plătească șaizeci de mii de franci.

În scrisoarea publicată, Paganini adăugase :

„N-am dat nici un fel de lecții fiicei lui sir Douglas Loveday. Am răspuns doar scrisorii sale, spunîndu-i că dacă fiecăruia îi este îngăduit să dea frîu liber fanteziei, să născocească ce-i trece prin cap, atunci și eu pot să inventez ce vreau. Pot, de exemplu, să-i pretind douăzeci și șase de mii patru sute de franci sau oricare altă sumă ce-mi va trece prin minte, pentru lecțiile pe care nu i le-am dat niciodată fiicei sale. N-am atins nici o altă chestiune. Domnul Harris, secretarul și prietenul meu, a oprit la timp vizitele fratelui domnului Loveday, recomandat de acesta ca un eminent medic englez. Nu știu dacă are diplomă de doctor, pot însă afirma că după ce am luat medicamentul prescris de acesta am simțit o înrăutățire a sănătății. În scurtă vreme, Harris a descoperit însă toată înșelătoria. Medicul acesta renumit îl uimise cu prețul ridicat al consultațiilor, pretinzîndu-mi cîte o sută de franci de vizită, chiar atunci cînd mă întreba numai : «Cum vă simțiți ?» Am fost nevoit să părăsesc în grabă locuința domnului Loveday, iar Harris i-a luat o declarație că i-a plătit absolut totul."

De la o vreme Paganini se temea să mai apeleze la medicii din Paris. Grav bolnav, ascultă totuși, în ziua de 16 decembrie 1837, concertul lui Berlioz. Așadar, muzicianul acesta straniu, care disprețuia numele lui Paganini, se dovedea a fi un minunat compozitor.

— E o minune ! — exclamă Paganini, auzind *Harold în Italia*.

A doua zi, Berlioz scrise tatălui său următoarele rînduri :

„Paganini, acest mare și nobil artist, a venit la mine, spunîndu-mi că de astă dată e mișcat pînă în adîncul sufletului de cele cîntate la concertul care mă așază alături de Beethoven. Acum cinci minute s-a petrecut un fapt care m-a zguduit nespus. Un fermecător copil de doispre-

zece ani, Achillino Paganini, mi-a inminat o scrisoare de la tatăl său, în care era și un cec asupra băncii Rotschild și care mă făcea stăpînul unei averi de douăzeci de mii de franci. Iată ce-mi scria Paganini :

«Dragul meu prieten !

Beethoven a murit și numai Berlioz a fost în stare să-l reînvie, ieri. Eu, care am avut fericirea să aud sunetele dumnezeiești ale operelor dumneavoastră, îmi îngădui să-mi fac datoria față de un geniu : primiți vă rog, ca semn de recunoștință din partea mea, suma de douăzeci de mii de franci, pe care-i puteți încasa de la baronul Rotschild.

Al dumneavoastră devotat prieten, Niccolo Paganini.»"

Pe neașteptate, în *Journal des Débats* apăru următoarea notă :

„Spre rușinea mea trebuie să recunosc că n-a existat nimic mai josnic, nimic mai crud și mai nedrept decît articolele pe care le-am scris împotriva domnului Paganini. Am greșit întru totul. În adîncul inimii eram și eu alături de atitudinile opiniei publice față de Paganini. Jules Janin".

Aceste cîteva fraze neclare nu pomeneau în nici un fel de adevărata cauză care determinase încetarea atacurilor împotriva lui Paganini.

Ziarele de pe marile bulevarde începură să urle despre cele întîmplate cu prilejul concertului lui Berlioz. Povestea celor douăzeci de mii de franci devenise obiectul celor mai năstrușnice cancanuri privitoare la violonist. Unii spuneau că Paganini ar fi dat lui Berlioz bani care nu-i aparțineau și că acești bani ar fi fost aduși lui Paganini chiar de către fiica domnului Berlin, proprietarul lui *Journal des Débats*, fără ca tatăl să știe ceva. Ea îl rugase pe Paganini să-i înmîneze lui Berlioz acest dar făcut din toată inima. Astfel se explică — ziceau aceiași clevetitori — și notița publicată de Jules Janin, colaborator la *Journal des Débats*.

Într-o scrisoare adresată lui d'Ortigue, Liszt condamnase gestul de binefacere al lui Paganini. Alții afirmau, pur și simplu, că Paganini dăruise lui Berlioz bani furați.

„Banii cîștigați la joc necurat nu-i vor aduce noroc lui Berlioz" prevestea o fițuică pariziană de pe Boulevard des Italiens.

Berlioz era însă fericit. Darul însemna trei ani de muncă ușoară, de libertate și de fericire. Acum își va putea termina opera *Romeo și Julieta*.

„L-am găsit — scrie Berlioz surorii sale — părăsit, într-o sală uriașă. Trebuie să știi că și-a pierdut vocea. Fără mijlocirea lui Achillino, băiatul lui, e cu neputință să înțelegi ce vrea să spună. Cînd m-a văzut, i-au dat lacrimile și am simțit că sînt gata să izbucnesc și eu în plîns. Poți să-ți închipui : Paganini plîngea ! Acest sălbatic mîncător de oameni și distrugător de inimi, mă strîngea în brațe, plîngînd. «Nu spune nimic, n-am nevoie de cuvinte ! Am simțit o bucurie mult mai mare decît dumneata, zicea el. Mi-ai dat simțămîntul, pe care nu-l mai încercasem de mult, al adevăratei arte muzicale.» Apoi, ștergîndu-și lacrimile, rîzînd, lovi în masă și începu să miște repede din buze, privindu-mă cu o neobișnuită expresie de durere. Micul Achillino îmi tălmăci cuvintele lipsite de sonoritatea glasului.

«Sînt fericit, spunea Paganini, sînt în culmea fericirii. Acum toți ticăloșii aceia, care au scris împotriva dumitale, nu vor mai îndrăzni să-și repete calomniile. Sînt o autoritate în muzică și vă proclam un mare muzician»"

Berlioz era în realitate atît de mișcat, încît nici nu putea vorbi. Perspectiva înfăptuirii visurilor sale din zilele de foame și mizerie îl umpluse de entuziasm și, în primul moment al întrevederii cu Paganini, nu putut scoate o vorbă. Își reveni însă, îl întrebă de starea sănătății și se îngrozi, văzînd că nu avea în fața sa decît o umbră de om, chinuit peste măsură, departe de a semăna cu violonistul sănătos și puternic pe care-l văzuse pe scenă. Și, cu toate că starea sa era atît de gravă, încît n-ar fi trebuit să se gîndească decît la viața lui, totuși acest om făcuse un gest dezinteresat, care însemna o mare binefacere pentru Berlioz.

Berlioz pomeni de secretul vrăjit pe care-l poseda din plin vestitul Paganini. Violonistul clătină din cap. Achillino tălmăci răspunsul scurt :

— Secretul meu nu e un fruct al întîmplării ; este rodul unei munci îndelungate și istovitoare. Caută să studiezi natura instrumentului dumitale. Pornește de la ideea

că nu-i cunoşti toate posibilităţile. Însuşirile viorii sînt mult mai bogate decît au crezut-o înaintaşii mei.

— Despre dumneata se vorbeşte ca despre un preot al zeiţei Isis — răspunse Berlioz.

— Da de unde ! — răspunse Paganini. Zeitatea căreia mă închin se numeşte : vioara.

Berlioz stătu pe gînduri dacă trebuia să-l înştiinţeze pe Paganini despre ceea ce aflase datorită legăturilor ce le avea cu revistele şi ziarele pariziene. Dorea să-i deschidă ochii asupra noilor primejdii ce-l ameninţau, se simţea dator să facă aceasta, dar, în acelaşi timp, i se părea că e cu neputinţă să înceapă vorba despre lucruri atît de grave şi neliniştitoare, tocmai în momentul unei vizite la omul care-i făcuse atita bine. Berlioz se încurcă, se fistîci şi în cele din urmă plecă, luîndu-şi rămas bun cu un aer stingherit. Simţămîntul unei pacoste, care se apropia şi care trebuia neapărat să se întîmple la Paris, îl cuprinse pe Berlioz îndată ce ieşi în stradă. Ar fi vrut să strige şi să cheme pe cineva în ajutorul lui Paganini. Cele ce se petreceau în taină şi ajungeau, pe căi necunoscute, la acel cartier general, unde se plănuiau noi mijloace de atac împotriva lui Paganini, îi păreau ceva monstruos. Sentimentul propriei sale fericiri, al libertăţii şi al siguranţei materiale, îl îmbătă însă într-atita, încît peste cîteva clipe Berlioz uită de Paganini. El se gîndea acum la cecul ce-l va încasa de la banca Rotschild, la imaginea monedelor strălucitoare de aur, la o seară modestă dar plăcută, petrecută în cercul unor oameni aleşi dar fără prea multă gălăgie, că — de ! muzicanţii sînt oameni invidioşi. Cam acestea erau gîndurile şi sentimentele lui Berlioz, care îşi zise la un moment dat : „într-adevăr, ce aş fi putut face pentru omul acesta aşa de ciudat ?"

Doctorul Lallemand, trimis de prietenii şi admiratorii lui Paganini, constată o înrăutăţire a sănătăţii.

— Tot Parisul se interesează de sănătatea dumneavoastră, îi spuse medicul.

„O, desigur ! — gîndea Paganini. Tot Parisul ! Da ! Da ! Procesul de la Palatul de justiţie s-a amînat din nou, iar eu sînt mai departe ameninţat". Privi pe doctor cu ochi trişti şi gravi, în timp ce buzele-i şopteau cuvinte ce n-aveau nici o legătură cu starea sănătăţii.

Treptat, din redacția ziarelor *Gazette musicale* și *Journal des Débats*, știrile privitoare la starea gravă a lui Paganini începură să se răspîndească pretutindeni.

Doctorul Lallemand convocă un consult. Patru dintre somitățile medicale ale Parisului îl cercetară pe Paganini, retrăgîndu-se apoi într-o altă cameră.

Tînărul doctor Lassegue, care descoperise mania persecuției și o considera ca o boală gravă, încercă a dovedi că artistul suferă tocmai de această boală. Bătrînul și venerabilul psihiatru Fauville, autorul unei lucrări despre grandomanie, susținea că Paganini a căzut pradă maladiei denumită *mania grandioasa*. Doar doctorul Jean Cruvellier constată toate semnele unui surmenaj nervos și, înfățișînd viața lui Paganini, își ului colegii prin cunoașterea desăvîrșită a copilăriei și adolescenței artistului.

— Eu l-am mai vizitat — spuse Cruvellier — într-o zi cînd cineva încercase asupra pacientului efectul remediului descoperit de colegul nostru Soubeiran.

— Cum ? Ce spui ? — întrebă doctorul Rostand, îndreptîndu-și ochelarii.

— Da — spuse Cruvellier — niște bandiți au furat de la locuința lui un sac de aur, după ce l-au adormit cu cloroform.

— Cred că n-a avut o pagubă prea mare ! — spuse Rostand, dovedind astfel că era de acord cu zvonurile ce mișunau pe seama averii extraordinare a lui Paganini.

Luă cuvîntul apoi doctorul Lassegue :

— O însușire fundamentală a acestui om e extraordinara sa rezistență la unele percepții. Socot că această operă a naturii, denumită Paganini, posedă o uriașă forță de rezistență la fenomenele străine firii sale. E o natură prin excelență productivă. Mă consider destul de competent în muzică și pot să vă spun, domnilor colegi, că nici o lucrare a compozitorilor de vioară n-a fost executată de signor Paganini fără să nu fie complet transformată, oglindind atît de viu trăsăturile caracteristice ale propriei sale individualități, încît compozitorii respectivi aveau dreptate să se supere. Încăpățînarea aceasta de a nu primi nimic străin, clocotul vulcanic al propriilor sentimente și gînduri au avut drept rezultat, la pacientul nostru, o hipertrofie a individualității, care a dus la această consumare a siste-

mului nervos în propria sa văpaie. Cu fiecare nouă apariție pe scenă, această consumare nervoasă va merge *crescendo.*

— Eu socotesc — spuse răspicat doctorul Cruvellier — că starea lui e deznădăjduită. Anemierea organismului, încă din anii copilăriei, și munca supraomenească, într-adevăr distrugătoare, au pregătit terenul acestei boli, care a izbucnit acum cu atîta putere. Domnul Paganini e pierdut. Are tuberculoză, care s-a întins de la laringe. În curînd, acesta va provoca distrugerea tuturor țesuturilor. Paganini seamănă cu un ceainic de plumb, ajuns dincolo de cercul polar. Se știe că acest metal dur și ductil se transformă sub influența gerului arctic în praf. Nu există salvare. Fiecare concert îi va răpi cinci ani din viață. Cred că e de ajuns să dea zece concerte, ca la al unsprezecelea să scape vioara din miini și să moară.

— Are urmași ? — întreabă cu indiferență Lassegue.

Cruvellier nu răspunse nimic.

— Fără îndoială că are — spuse într-o doară psihiatrul Fauville. Se spune că situația lui bănească e foarte încurcată. Am auzit și eu, cu o jumătate de ureche, că a făcut o întîmpinare la Ministrul de Justiție, dar care a rămas fără răspuns. Cită dreptate a avut ministrul Lafitte cînd a spus că domnii bancheri vor reprezenta de acum încolo puterea. Aristocrații aceștia ai aurului, care se află în guvernul nostru, nu sînt de acord cînd oamenii străini de cercul lor găsesc metode propri de îmbogățire, cum e cazul lui Paganini. El pusese la cale pe niște aventurieri, un oarecare Petitville și Rousseau și, ascuns în spatele lor, dorea să facă aici, în Paris, o afacere frumoasă. Planul n-a izbutit și însuși domnul Paganini a nimerit pe banca acuzaților. Dacă el ar fi jignit pe cineva în public, lucrul acesta poate i-ar fi fost iertat, dar încercarea de a se îmbogăți aici, la Paris, și încă în felul în care a făcut-o, aceasta nu i se va ierta niciodată !

— Așa ! — observă Cruvellier. Ce sentință s-a dat ?

— Ne-am cam abătut de la subiect ! observă Fauville, în loc de răspuns.

Cruvellier nu mai stărui. El știa mult mai multe decît colegii săi. Doctorul Rostand scoase din portofel o hîrtie

de scrisori frumos păturită, îi cercetă cuprinsul și apoi o puse din nou în portofel.

— Așadar, ne-am condamnat pacientul la moarte. Va trebui să-l supăr pe domnul Lafitte, care mă rugase să-i ajut lui Paganini.

Medicii se priviră unii pe alții.

— Cui îi este adresată scrisoarea domnului Lafitte? întrebă Cruvellier.

Cu toată ciudățenia întrebării, Rostand răspunde :

— Da, aveți dreptate. Scrisoarea nu mi-e adresată direct mie, ci facultății.

Cruvellier își plecă fruntea.

— Așadar — spuse doctorul Fauville — în afară de doctorul Lallemand, care ne-a convocat aici, ne-am dat toți părerea.

Lallemand, care se afla lîngă fereastră și nu scosese pînă atunci nici un cuvînt, spuse :

— Eu, și nu doctorul Rostand, voi face facultății un referat. Parisul medical răspunde de viața marelui violonist.

— O, desigur, desigur — răspunseră doctorii în cor, cu cele mai acre zîmbete.

— Așadar, începînd de astăzi, îi sînt interzise categoric, orice fel de concerte, spuse Cruvellier.

— Cum se poate, dragi colegi! — exclamă doctorul Lallemand. Cum se poate ca în capitala Franței să fie îngăduit ca... și Lallemand se opri, nereușind să găsească cuvintele potrivite.

— Medicina nu se amestecă în viața particulară! — spuse supărat Fauville. Ce pot face doctorii din Paris, cînd cauza maladiei e însuși pacientul, iar justiția franceză creează o atmosferă care mă îndoiesc că ar putea fi prielnică pacientului nostru.

La un semn al doctorului Lallemand, Fräulein Weisshaupt întinse fiecăruia un plic, cu cîte un cec. Vorbind zgomotos, doctorii părăsiră încăperea. Rămase doar Lallemand. Așezîndu-se pe patul lui Paganini, el încercă, plin de hotărîre și stăruință, să-l convingă să se supună hotărîrii facultății și să renunțe la vioară.

— Dragă prietene și scumpe maestre — spuse Lallemand. Din ziua în care am folosit îngăduința de a vă răpi

muzicii, toate viorile se află în păstrarea prietenului dumneavoastră Aliani. Ar fi bine să rămînă acolo, iar dumneavoastră să plecați cu mine în sudul Franței. Vă pot asigura că nu va trece nici o jumătate de an și veți fi pe deplin restabilit. Unde anume ați dori să plecați?

— Despre aceasta trebuie să-mi întreb stăpînul — scrise el pe tăbliță.

Îl chemă pe stăpîn. El năvăli în cameră vesel, rîzător, aprins la față de joacă. Adusese cu el un teanc de scrisori, pe care le smulsese din mîna guvernantei. Scăpîndu-le pe jos și sărind prin cameră, se arătă entuziasmat de propunerea doctorului Lallemand de a merge în sudul Franței, la mare.

În timpul cînd micul Achillino țopăia pe parchet în fața tatălui său, patru persoane elegante așteptau jos în fața intrării. Tot acolo erau înșirate și patru trăsuri, ai căror vizitii, rezemați de stîlpii felinarelor, vorbeau despre războiul din Alger, despre răzvrătirea arabilor și despre Fanchette, nepoata unuia dintre ei, care pusese mîna pe un băiat fercheș, un frizer de pe strada Rivoli.

Iată însă că apăru grupul doctorilor cu jobene colorate și haine bine croite. Vizitii se repeziră la trăsuri.

Grupul persoanelor elegante — Hugo, Lamartine, Musset și George Sand — se apropie de medici. Îngrijorați, căutau din ochi persoana căreia să i se adreseze mai ușor.

— Cu cine am onoarea? începu doctorul Cruvellier, cînd Musset se apropie hotărît de el. Zîmbind amabil, cu întreaga sa făptură, îi întinse mîna lui George Sand și-l salută apoi pe Musset.

— Cred că nu i-au mai rămas de trăit decît o lună, două, spuse el.

George Sand, deznădăjduită, făcu un gest din mîini. În momentul acela, de după colț, se ivi un om de statură mijlocie, cu părul lung, cu ochii vioi și strălucitori, era Liszt. Cît pe-aci să întîrzie la întîlnire.

. . . Paer era pe moarte. În delir, îl striga pe Paganini. Într-un moment de ușurare a început să răsfoiască niște hîrtii de pe masa mare din fața patului și, găsind actul căutat, îl pecetlui într-un plic greu, cenușiu, și apoi sună din clopoțelul ce se afla pe masă. Intră signora Riccardi,

care îl dojeni din nou, fiindcă n-o lăsa să mute masa de lingă pat. Ea luă plicul și ieși. Simțind că i se apropie sfîrșitul și fără să mai aștepte o aprobare specială din partea lui Paganini, Paer trimise Conservatorului din Paris o declarație scrisă de elevul său, încă din primele zile de fericită ședere la Paris. Spre seară, signor Fernando Paer nu mai exista.

La Conservatorul din Paris, alături de actele referitoare la șederea lui Paganini în acest oraș, era depusă și această declarație a sa. Ea începea cu obișnuitele cuvinte :

„Stimați domni,

Primirea pe care a binevoit să mi-o facă societatea franceză mă îndreptățește să cred că nu-i voi înșela speranțele premergătoare sosirii mele la Paris.

Dacă în privința succeselor aș fi putut avea oarecare îndoieli, acestea ar fi fost risipite datorită portretelor mele afișate în toate părțile, uneori semănîndu-mi, de cele mai multe ori însă nu. Dar străduințele portretiștilor nu s-au mărginit numai la dorința de a reda un chip care să-mi semene. Azi, trecînd pe Boulevard des Italiens, am văzut o litografie înfățișîndu-mă iarăși, ca și în anii trecuți, la închisoare. Ce să faci, mi-am zis, oamenii încearcă să se îmbogățească, folosind o învinuire ce planează asupră-mi de cincisprezece ani.

Desigur că există o sumedenie de povești în legătură cu șederea mea la închisoare — un material care se potrivește de minune pentru tot felul de ilustrații. De pildă, se povestește că, surprinzîndu-mi rivalul la amanta mea, l-am omorît pe la spate, tocmai cînd era lipsit de orice putință de apărare. Alții sînt de părere că mi-am descărcat toată furia turbată a geloziei asupra iubitei. Asupra unui singur punct nu sînt de acord, anume felul în care mi-am trimis iubita pe lumea cealaltă. Unii spun că am folosit pentru aceasta un pumnal în trei muchii, iar alții că am preferat otrava. Eu cred, în ce mă privește, că există oameni care nu se sfiesc să născocească și răspîndească zvonuri asemănătoare pe socoteala mea. Dar ce să mai spun atunci despre desenatorii care își iau dreptul să mă înfățișeze în desenele lor așa cum le trece prin minte ?

Voi aminti o întîmplare petrecută acum 15 ani. Dădusem la Padova cîteva concerte și, după cîte băgasem de

seamă, avusesem succes. A doua zi după un concert, pe cînd luam masa la restaurant, şezînd ca de obicei retras şi neobservat, am fost martorul discuţiilor unor vecini de masă. Vorbeau despre concertul meu din ajun. Unul dintre ei nu mai sfîrşea cu laudele ; celălalt avea aceeaşi părere măgulitoare. «Arta lui Paganini nu mă uimeşte, adăugă deodată al treilea, e firesc din moment ce a stat 8 ani la închisoare şi nimeni nu i-a luat vioara din mînă. Ce vrei să fi făcut de dimineaţa pînă seara ? Fusese doar osîndit pentru că înjunghiase în modul cel mai ticălos pe unul din prietenii mei, dovedit rivalul lui la femei. Tot oraşul era revoltat de această odioasă crimă a lui Paganini».

Nimeni nu se aştepta să mă amestec în vorbă. Dar eu m-am adresat, direct, aceluia care părea atît de bine informat asupra crimelor săvîrşite de mine. Deodată, toţi comesenii s-au întors spre mine. Vă puteţi închipui înmărmurirea şi efectul produs ! Lumea din restaurant recunoscu imediat pe criminalul înrăit şi nemernicul descris de povestitorul care părea acum tare stingherit. În fond cel omorît nu era prietenul său, zise el, şi toată povestea o auzise de la o a treia persoană. Încurcat, cu o mutră plouată, mărturisi că poate a fost indus în eroare.

Stimaţi domni ! Vedeţi la ce joc mîrşav este supusă reputaţia unui artist. Leneşii nu pot pricepe că omul care şi-a făurit un ideal măreţ poate într-adevăr să-l atingă printr-o muncă stăruitoare şi asta în orice condiţii, lucrînd încordat nopţi întregi, lucrînd şi pe furiş, lucrînd chiar şi cînd se preface că vorbeşte sau cînd se plimbă pe stradă, cu ochii închişi ! De aceea leneşii, paraziţi ce trăiesc pe spinarea societăţii, ar trebui izolaţi, închişi în celule, ca să poată pricepe singurătatea rodnică a gîndirii omului care, chiar în mijlocul tumultului unui oraş, rămîne singur, cu conştiinţa sa creatoare.

La Viena am fost martorul unei întîmplări şi mai ciudate. Nu ştiu, stimaţi domni, cum aş putea-o numi. Era oare vorba de o credulitate caraghioasă, stîrnită de entuziasmul cu care cîntam la vioară ? Sau poate rea intenţie ? La Viena, am executat variaţiunile pentru vioară, intitulate *Vrăjitoarele*, al căror efect a fost cu totul neaşteptat. Un tînăr cu obrazul palid, cu nasul acvilin, cu o barbă

mică, cu ochii rătăciţi şi cu înfăţişarea unui om nespus de iritat, mă privea ţintă şi încerca în gura mare să-şi convingă vecinii că nu-l miră de loc felul meu de a cînta, fiindcă el vede foarte limpede, în spatele meu, cum însuşi dracul îmi conduce toate mişcările miinii şi apăsarea arcuşului.

«Priviţi, spunea tînărul. Seamănă leit cu Paganini. Paganini şi dracul sînt una şi aceeaşi persoană. Sînt gemeni, cu deosebirea că unul e îmbrăcat în negru, iar celălalt în roşu. Priviţi în spatele lui signor Paganini şi veţi vedea o fiinţă îmbrăcată în roşu, cu coarne, cu bărbuţă de ţap, cu buza de jos ieşită în afară, cu zîmbetul pe buze şi cu un rîs răguşit ! Coada lui roşie loveşte pantofii lui signor Paganini !»

Stimaţi domni ! După o asemenea întîmplare, parcă nici eu n-aş putea să mă mai îndoiesc de adevărul acestor spuse. Iată, dar, cum răsare mulţimea aceasta de oameni care explică secretul măiestriei mele printr-un tîrg cu puterea necurată a diavolului, răuvoitoare şi răufăcătoare. Stimaţi domni, toate aceste poveşti scandaloase m-au revoltat, m-au scos din sărite. Am încercat să dovedesc absurditatea şi ridicolul lor. Biografia mea e simplă şi tristă ... Stimaţi domni ! De la vîrsta de paisprezece ani, am dat neîntrerupt concerte în public. Cinci ani am fost director şi capelmaistru la curtea din Lucca. Adăugaţi cei opt ani petrecuţi într-o celulă din închisoare, pentru asasinarea amantei şi a rivalului meu şi veţi vedea, printr-o simplă socoteală de aritmetică, că anul crimei, al asasinatului, al ocnei şi al muncii silnice cade tocmai în vremea cînd împlineam şapte ani. La vîrsta de şapte ani, am avut amantă şi am suprimat un rival.

La Viena, în vestitul oraş al artei, am fost silit să aduc mărturia ambasadorului italian, care mi-a eliberat un certificat dovedind că el, ambasadorul preagloriosei Italii, mă cunoaşte de douăzeci de ani ca pe un om cinstit şi cumsecade. Eu însumi pot să dovedesc oricînd că toate acuzaţiile ce mi se aduc sînt nişte bîrfeli neruşinate».

SUFLUL MISTRALULUI

Vîntul cu bîntuie orașele din sudul Franței se plimbă șuierînd peste cîmpii, se năpustește din senin pe străzile orășelelor și, în izbucniri sălbatice, rupte vîrfurile copacilor, ridicînd vîrtejuri de frunze, doborînd felinarele din piețe, îndoind pînă la pămînt arborii cei înalți, scoțînd pietrele din loc. Prin văgăunile munților, prin ulițele înguste și cotite și chiar prin ochiurile mansardelor, vîntul pornește brusc să cînte cu un glas adînc și surd, parcă de orgă. Această „zeitate binefăcătoare a Provenței", cum o numesc cei din sud, bate dinspre nord-vest și aduce întotdeauna timp frumos. Frîngînd copacii ca pe niște trestii, el vîntură prundișul și pietrele mai mici. Și e o nenorocire dacă un om este prins în cale de acest vîrtej de pietre ce înaintează de parcă-ar fi un călugăr bătrîn. Acest vîrtej aruncă lesne pe drumeți prin șanțuri. Oile gonese și se strîng grămadă, îndată ce aud șuierul mistralului.

Cupeul lui Paganini era al treilea în şirul de trăsuri, cu toate că doctorul Lallemand ar fi dorit să-l scutească de praf. Violonistul ţinuse însă cu tot dinadinsul ca trăsura lui Achillino să fie la mijloc, ca să o aibă sub ochi.

În referatul adresat colegilor săi, Lallemand scria :

„Paganini a ajuns o umbră. Şi-a pierdut glasul şi n-o să-l mai recapete niciodată. Doar ochii lui arzători şi gesturile tăioase, cu care ne-am obişnuit, ne ajută să-l înţelegem. Fiind rugat, a acceptat să cînte la Marsilia cvartetul lui Beethoven. Deşi i-am interzis, i-a cerut lui Aliani să-i trimită viorile Guarneri şi Stradivarius. Acest agent al gloriei sale a coborît acum cu el din trăsură. Cum în Martinica se află numeroase victime de pe urma unei catastrofe neaşteptate, Paganini vrea să dea, cu toată împotrivirea mea, un concert de binefacere la Marsilia".

La 12 mai 1839, „Societatea celor patru anotimpuri" din Paris a atras privirile întregii Franţe. Pe strada Bourg l'Abbé, un grup de răzvrătiţi a pus mîna pe mai multe magazine de arme, iar capii lor porniră să îndemne pe parizieni la răscoală. Lingă Palatul justiţiei răsculaţii fură respinşi şi atunci ei ridicară baricade pe strada Grenette. Spre seară însă împuşcăturile amuţiră. Barbes, Blanqui, Bernard şi Guimbaud fură arestaţi. Şi procesul „Societăţii celor patru anotimpuri" începu, în timp ce, în sud, se simţeau mişcările unei noi societăţi carbonare „Tînăra Italie".

În zilele acelea, cînd Palatul justiţiei n-avea vreme să se ocupe de Paganini, un nou proces a fost intentat violonistului. Procesul cel vechi, aflat în apel, luase pe neaşteptate o altă întorsătură. În lipsa lui Paganini, se hotărîseră o serie de cercetări suplimentare a tuturor fărădelegilor săvîrşite de artist, iar hotărîrea primei instanţe rămăsese definitivă.

Doctorul Lallemand nici nu îndrăznea să-i pomenească lui Paganini despre sentinţă. Îi era teamă ca emoţia subită să nu aibă urmări fatale. Sentinţa prevedea, pe lîngă daune plătite pe loc, pe lîngă confiscarea averii sale pentru a acoperi cheltuielile *casino*-ului, şi obligaţia lui Paganini de a da concerte fără onorariu, pentru a acoperi toate pretenţiile băneşti ale victimelor lăcomiei sale, care se iviseră pe neaşteptate. Sentinţa tribunalului regal poruncea lui „signor Niccolo Paganini" să cînte la *casino* de două ori pe

săptămînă cel puțin, deși ar fi de dorit să cînte zilnic. „Pentru fiecare zi lipsă de la cele două concerte săptăminale obligatorii", va fi obligat să plătească o amendă de șase mii de franci.

Lallemand simțea că i se zbîrlește părul din cap. Luă un creion și începu să socotească. I se păru că visează! Citi din nou sentința aceea zguduitoare. Nu, cifrele erau adevărate! Dacă ar fi fost o greșeală, ea nu s-ar fi repetat peste tot. Și suma de șase mii de franci era peste tot indicată drept despăgubire pentru fiecare zi de lipsă.

Lallemand socotea pe hîrtie: anul are trei sute șaizeci și cinci de zile. O sută douăzeci de absențe de la concerte, într-un singur an, îl vor costa pe Paganini jumătate din avere. În orice caz, după informațiile pe care le avea Lallemand, era de ajuns un an pentru ca Achillino să ajungă cerșetor, iar doi ani fără nici un concert pentru ca Paganini să fie complet ruinat. „Se spune că averea lui se urcă la trei milioane de franci", își zicea doctorul Lallemand. Sentința e ticluită în așa fel, încît fiecare zi de viață a tatălui să-l ruineze pe fiu, căci dacă Paganini s-ar sfîrși azi ori mîine, toate pretențiile ar cădea. Fiecare concert este o povară pentru el; dacă moare, moștenirea rămîne intactă. Ce plan diabolic! Oamenii aceștia știu bine că numai cîteva concerte date de bolnav, în starea de acum, sînt de ajuns pentru a-l face să-și ia rămas bun de la viață.

Guvernul francez avea multe griji. Cazul din strada Bourg l'Abbé dovedise că Franța trăia pe un vulcan. Avea oare timp cineva din guvern să se ocupe de un lucru atît de neînsemnat, ca salvarea din mîna unor asasini a celebrului violonist cu faimă mondială, care acum locuia la Nisa, la domnul Sergent?

Domnul Sergent, în casa căruia se instalase Paganini, nu se prea grăbea să-și povestească trecutul. Fusese membru în comitetul revoluționar și părăsise apoi de bună voie Franța, în zilele cînd steaua libertății ei căzuse la picioarele primului consul. Prieten din tinerețe cu Robespierre și Marat, fusese la Nisa pe vremea cînd Charlotte Robespierre rătăcea pe țărmul mării, însoțită de uscățivul locotenent Bonaparte. Cine putuse bănui atunci că ofițerul acela va deveni împăratul francezilor! Acum, bătrînul

Sergent, îmbrăcat într-o jachetă verde închis și purtînd cămașă albă de olandă, își petrecea restul vieții pe malul mării, închiriind camere lui signor Paganini și altora.

Seara însă, cînd doctorul Lallemand se așeza alături de el pe o bancă din grădină, bătrînul începea să depene povestea crucii de marmură aflată de cealaltă parte a mahalalei. În drum spre Savona, papa Paul al III-lea, ostatecul lui Bonaparte, petrecuse cîteva zile la Nisa. Nisa abia fusese alipită Franței prin decretul lui Bonaparte. Rîulețul Var despărțea tocmai în acele locuri pămîntul Franței de cel al Italiei. Dincolo de rîul acesta, peste care se afla un podeț, papa văzu o femeie îngenuncheată. Coborî din cupeu și îi ieși în cale. Acolo unde se vede crucea de marmură, avu loc o întîlnire înduioșătoare între marele pontif și o altă victimă a despotismului napoleonian, regina Etruriei, căreia i se fixase în acel an domiciliul la Nisa.

— Iar la 9 februarie 1814 — continuă Sergent — cînd în nord răsunau bubuiturile tunurilor și Bonaparte fu doborît, un alt ostatic, papa Pius al VII-lea, se întorcea liber spre capitala sa.

Crucea de marmură, ridicată de niște cetățeni slugarnici, îi făcea scîrbă lui Sergent.

— Locuitorii de aici — îi spunea el doctorului Lallemand — sînt foarte superstițioși. De altfel sînt mulți ani de cînd m-am jurat să nu mai discut cu ei niciodată politică !

Chiar în zilele acelea, cînd doctorul era foarte neliniștit de știrile ziarelor cu privire la reluarea procesului *casino*-ului în fața Curții juridice regale, Paganini se simți pe neașteptate mai bine.

Cînd Paganini mișca buzele, se auzeau, printre sunetele șuierătoare, articulații de cuvinte limpezi și mai curate. Cu toate că era convins de durata scurtă a acestei noi explozii de energie, Lallemand a fost totuși uimit de rezistența neobișnuită a acestui organism de om simplu, de adevărat genovez, uscățiv, cu vinele ca niște otgoane de oțel, de om care călătorise pe drumurile Europei mai mulți kilometri decît străbătuseră în marșurile lor toți generalii napoleoneeni. Lui Paganini îi plăcea să spună că „ar putea măsura pînă la ultima palmă tot drumul parcurs dintr-un oraș în altul, de pe o scenă pe alta". Toată viața și-o trăise

prin cupeuri, săli de concerte, hanuri, hoteluri și palate luxoase, dînd dovadă că este un om modest, învățat să trăiască mai mult flămînd.

Folosind putința de a vorbi, Paganini îi înfățișă doctorului Lallemand părerile sale despre muzică și planul său de a construi — după ce se va face bine — un conservator uriaș pentru întreaga Italie. Vorbea cu atîta însuflețire despre începuturile unei arte noi, vorbea cu atîta înțelepciune cumpătată în priviri și cu atîta claritate a minții, încît Lallemand căpătă convingerea că organismul biruise definitiv boala.

Lallemand își notase părerile lui Paganini asupra ritmului muzical : „Signor Paganini socotește ritmul ca o lege interioară a oricărui proces. În concepția sa, timpul este o formă a mișcării materiei, iar legea interioară a procesului se manifestă în timp, prin transformarea frecventă a ritmului în sunete. Muzica este un ritm nematerializat, este cea mai subtilă formă a mișcării materiei, în care se arată în modul cel mai vădit legea interioară a procesului".

— Am ajuns la această concluzie pe căi ocolite — spunea Paganini — și i-am găsit urmele pretutindeni. Există un mijloc de a învinge distanța, pe calea accelerării mișcării în timp. Am făcut într-adins acest lucru, pentru a semăna pretutindeni germenele muzicii noi. Binele, adevărul, frumosul, alcătuirea sufletească a unui om care găsește ecouri în sentimentele altora, toată gama de relații dintre oameni constituie un lanț ritmic, închis. Binele și răul, adevărul, frumosul, ritmul și armonia, iar apoi discordanța, iată ce este aritmia ! Dezordinea produsă în aplicarea ritmului istoriei naște furtună și tulburare, lipsă de armonie în societatea umană, așa precum diapazonul care, fixat în mod greșit, împrăștie pulberea de licopodiu pe o lamă. Puteți întîlni ritmul peste tot. Priviți cît de ritmic repetă natura succesiunea anotimpurilor.

Pronunțînd aceste cuvinte, destul de tare, Paganini se opri. Ușa se întredeschise și apoi se închise la loc, scîrțîind. Domnul Sergent se ridică și trecu în camera de alături ; acolo însă nu era nimeni.

— Nu-i nimeni — spuse el, revenind și așezîndu-se într-un fotoliu lîngă fereastră.

Prin geamul deschis, în triunghiul format de marginile grele de catifea ale draperiilor, năvălea natura veselă și însorită a sudului, cu toate culorile și sunetele ei, cu briza mării, cu ciripitul păsărelelor, cu murmurul valurilor înspumate ce se zdrobeau de țărm. Un vînt domol, răcoros, mișca frunzele, ramurile și marginea draperiei de la fereastră.

Odaia bolnavului se învecina cu niște săli mari, parcă din alte timpuri. În jur era liniște. Pe un fotoliu de catifea era așezată vioara. Paganini își lăsă obosit capul pe pernă.

Așadar, dumneata crezi că binele și mila divină nu sînt izvoarele absolute ale existenței universului ? Unde e atunci locul bisericii ?

Paganini clătină din cap ; părea că nu înțelege.

Un băiat blond, cu ochii albaștri, se juca cu cercul în grădină, sub fereastra odăii violonistului. Un cerc auriu zbură pe fereastră și, lovindu-se de draperie, săltă pe plapumă, la picioarele lui Paganini. Se auzi o bătaie în ușă.

Apăru Fräulein Weisshaupt, cu o figură speriată. Ochii ei priveau insistent pe Paganini.

— Ei, intră odată ! Nu te teme, Fräulein ! — spuse Paganini.

Bătrîna tăcea. Doctorul Lallemand se ridică stîngaci și se apropie de ea. Apoi întorcîndu-se spre Paganini spuse liniștit :

— Monseniorul Antonio Galvani, episcopul orașului Nisa, a trimis pe vicarul său. Preotul acesta pios susține că dumneavoastră l-ați chemat. Sfînta biserică, îngrijorată de starea sănătății dumneavoastră și dorind să vă ușureze, vă propune să vă spovediți și să vă împărtășiți, pentru iertarea păcatelor.

Domnul Sergent se ridică. Paganini clătină din cap.

— Măcar de formă ! — șopti doctorul, apropiindu-se de pat.

— Cu atît mai puțin de formă — rosti Paganini răgușit, lăsîndu-și capul pe pernă. În ochii săi fulgera mînia.

Lallemand era cu totul buimăcit. Cuvintele cu privire la ritmul schimbării anotimpurilor, spuse cu atîta imprudență de către signor Paganini, destul de tare și de răspicat, îi trecură deodată prin minte. Cuprins parcă de delir, tot Parisul nu vorbea decît despre aceasta. Membrii

Societății secrete a celor patru anotimpuri erau căutați pretutindeni. Ce făcuse bolnavul fără să-și dea seama! Mintea doctorului lucra de zor. El, doctorul Lallemand, nu era legat de nici o organizație, afară de Facultatea din Paris. Nu avea decit o dorință, și aceasta sinceră, anume de a-l ajuta pe bolnav. Nu cunoștea toată grozăvia intrigilor țesute în jurul lui Paganini. Și tocmai aceasta dovedea rafinata viclenie a oamenilor acelora care au ucis o ființă, cu certitudinea că nu va mai învia niciodată. Ei luau martor al morții pe omul cel mai dezinteresat și care nu le cunoștea gîndurile. Doctorul Lallemand era amărît de încăpățînarea lui Paganini. Cu toate că era un ateu convins în adîncul sufletului său, doctorul acesta încercat și bătrîn își dădea seama de atotputernicia bisericii catolice în sudul Franței.

Pescarii din satele de pe țărm și tîrgoveții din orașul Nisa, negustorii de lapte de capră, de flori, de vin și de struguri cunoșteau foarte bine pe domnul prefect și mai bine încă pe vecinul lor, agentul de poliție. Ei cunoșteau deopotrivă de bine pe monseniorul episcop Galvani, dar și mai bine pe preotul lor din parohie. Nu-l știau însă și nici nu ar fi vrut să știe de tuberculosul acela care cîntase odinioară din vioară. De unde să ghicească ei că pe riviera lor binecuvîntată sosise un tuberculos mai mult? Ar fi aflat de el numai dacă preotul și jandarmul l-ar fi arătat cu degetul ca pe un dușman al bisericii, ca pe un slut nemernic și atunci tot ce ar fi putut aduna de pe stradă ar fi zburat pe ferestrele casei în care se stingea Paganini.

— Ce să-i răspund? întrebă doctorul, foarte neliniștit.

Paganini deschise ochii. Văzînd fața îngrijorată a bătrînului își aminti că preotul așteaptă și zise tare:

— Spuneți-i că s-a cam grăbit, că n-am de gînd să mor, asta dacă nu-i puteți spune altceva.

— Dați-i ceva preotului — șopti Sergent doctorului Lallemand.

Doctorul îl privi nedumerit. Nu pricepea.

— A! da, da — se lămuri el și începu să caute caseta cu bani, care însă dispăruse.

Fu nevoit să cheme pe Fräulein Weisshaupt. Bătrînica deschise ușa de la odaia ei spunînd:

— Am ascuns-o, fiindcă servitoarea cea nouă se uită cam prea mult la casetă. — Numără apoi mecanic, cu îndeminare, banii pentru preot şi, dîndu-i doctorului, adăugă : Signor nu ştie niciodată cîţi bani are. Cînd coboară din cupeu are grijă să-şi ia băiatul şi vioara, dar niciodată nu-şi aminteşte de casetă. O dată, tocmai cînd plecam din Praga, am rămas fără bani, fiindcă signor Paganini aruncase caseta în fundul unui cupeu şi rămăsese acolo, în cupeul din grajd. A trebuit să ne întoarcem şi să o căutăm.

Lallemand reveni, foarte încîntat de modestia neobişnuită a preotului, care nu arătase nici un gînd rău şi avea mai degrabă o înfăţişare naivă, de om cam prost.

Mai trecură trei zile. De data aceasta, în vestibul se aflau doi preoţi. Paganini se simţea mai rău. Sîngele îi năvălea pe gît, pe nas şi chiar prin urechi. Mîinile ca de ceară se zgîrceau pe plapumă. Căzuse în nesimţire. Doctorul nu-i mai spuse nimic despre stăruinţele preoţilor, care se purtaseră destul de grosolan. Unul din ei îşi suflase zgomotos nasul şi scuipase pe covor. Un sentiment de adîncă nelinişte pusese stăpînire pe micul Achillino. Cu cearcăne adînci sub ochi, povestea fără şir că cineva, în grădină, îl speriase, strigînd că tatăl lui murise.

— De ce spun că e blestemat ? — întrebă Achillino pe doctor.

Pe la ora trei, starea lui Paganini se înrăutăţi. Aproape că nu mai putea să-şi revină. Gemea încet şi, din cînd în cînd, ofta adînc. Într-o clipă de luciditate, încercă să ajungă pînă la vioară. Răsturnă însă masa cu carafa de apă şi căzu din pat. Nimeni nu putu să-i vină în ajutor, fiindcă tocmai în momentul acela subprefectul poliţiei bătea cu ciocanul de lemn la uşa intrării. El comunică doctorului Lallemand că Paganini fusese condamnat la cincizeci de mii de franci amendă, fiindcă nu se prezentase în faţa justiţiei regale. De asemenea, acesta îi înmînă şi ordinul autorităţilor locale de a se prezenta îndată la prefectură, pentru a pleca neîntîrziat la Paris, ca să-şi ispăşească condamnarea la zece ani închisoare. Sentinţa era întărită de decizia din 4 ianuarie 1840 a justiţiei regale.

— Dar e bolnav! Foarte grav bolnav! strigă doctorul Lallemand subprefectului, privindu-l cu uimire şi plin de revoltă.

Reprezentantul poliţiei dădu din umeri şi plecă. Strîngînd în mînă ordinul, doctorul se îndreptă spre camera în care zăcea Paganini. Era în ziua de 27 mai 1840, pe la ora patru după amiază.

Îl găsi mort. Comunicarea justiţiei regale franceze întîrziase.

Signora Bianchi nu întîrziase însă. În aceeaşi seară era la Nisa. O! cît de nemîngîiată părea văduva aceasta, strîngînd la piept pe micul şi dragul ei Achillino şi stropindu-i creştetul cu lacrimi! Ea rugă stăruitor pe domnul subprefect s-o lase, măcar pentru o clipă, să asiste la deschiderea testamentului.

Doi jandarmi şi patru funcţionari de la poliţie păzeau toate intrările casei, în timp ce subprefectul sigila cu peceţi grele de ceară plicurile, corespondenţa, notele actele şi casetele. Voia să sigilizeze chiar şi coşul în care se aflau rufele copilului.

A murit monstrul fără glas! spunea grădinarul mulţimii de curioşi adunaţi în faţa casei, a murit diavolul blestemat! N-a vrut să primească preotul, a murit nespovedit, ca un cîine! Cadavrul lui ne pîngăreşte oraşul!

Zadarnic se rugase signora Bianchi de preoţi să-l slujească pe iubitul ei soţ decedat. Nici unul nu veni să facă slujba înmormîntării. Feţele tuturor exprimau o completă nedumerire. Signora a început să fie îngrijorată.

A doua zi dimineaţa sosiră nişte oameni necunoscuţi. *Gazette musicale* din Paris publicase o telegramă, cu data de 27 mai 1840:

„La Nisa a încetat din viaţă celebrul violonist Paganini, care a lăsat moştenire unicului său fiu — un frumos băiat de paisprezece ani — marele său nume şi o avere colosală. Corpul îmbălsămat al violonistului a fost transportat la Genova, oraşul său natal. Nădăjduim că şi de această dată vestea morţii nu e decît un zvon, cum au mai fost şi altele pînă acum şi care în curînd va fi dezminţit".

De data aceasta, informaţia din *Gazette musicale* nu fu dezminţită. Totul era adevărat, în afară de ştirea privitoare la înmormîntarea lui la Genova.

PEREGRINĂRI DUPĂ MOARTE

— Am adus cu mine cele necesare — spuse doctorul, după o absență de două zile.

Trupul uscățiv al lui Paganini era întins pe un pat tare de lemn, lîngă o masă acoperită cu mușama, pe care se aflau borcănașe, sticluțe și o siringă mare și grea. Doctorul începu imediat îmbălsămarea. Totul fu terminat repede. Metodic, el injecta pe sub piele, în mușchi, în venele și arterele cadavrului lui Paganini preparatul doctorului Gannal, o soluție de clorat de zinc. După două ore de muncă, pielea nu mai atîrna, fleșcăită, nu se mai zbîrcea, iar mușchii căpătaseră o rotunjime firească. Lallemand nu se atinse de față, injectîndu-l în ceafă și sub piele. Chipul lui Paganini era liniștit. De acum înainte, leșul său, la adăpost de amenințarea descompunerii, avea să se mumifice din ce în ce mai mult, fără să putrezească.

Signora Bianchi venise de două ori de la hotelul unde trăsese. Era din ce in ce mai posomorită Cineva îl spe-

riase pe Achillino atît de tare, încît, după o criză de două ore, în care timp se bătuse cu capul și cu picioarele de podea și făcuse spume la gură, căzuse într-un somn greu și febril.

Signora comandase un sicriu de metal ; celelalte demersuri rămăseseră însă fără rezultat. O tăcere stranie, apăsătoare, arăta că undeva se uneltea ceva, așa încît măsurile prevăzătoare ale doctorului Lallemand se dovediră absolut necesare.

Două luminări așezate în colțurile camerei, pe jumătate întunecată, fumegau încet. Trecură trei zile. În cele din urmă, signora a fost înștiințată de preoții localnici că ei refuză categoric să citească rugăciunea de dezlegare. Niște gheare aprige îl țineau pe Paganini încă pe pămînt, împiedicîndu-l să coboare în groapă. Alte două zile de rugăminți zadarnice — și signora înaintă o plîngere preasfințitului episcop al Nisei. A treia zi, ea fu primită în vorbitorul mănăstirii din oraș. Printre gratii și destul de departe, ea zări un tînăr impunător care, întrebuințînd expresii aspre, o făcu să înțeleagă că, trăind ca un nelegiuit și murind ca un ateu, Paganini nu numai că a nesocotit harul sfintei biserici apostolice, dar a și jignit-o, refuzînd cu grosolănie milostiva și binevoitoarea ei propunere de împăcare. Fraza aceasta lungă și întortocheată ca o formulă magică, rostită cu o voce sonoră și aspră de litanie medievală, ce răsună printre gratii, îi arătă dintr-o dată signorei Bianchi toată gravitatea celor întîmplate.

Înțelese cît de bine făcuse părăsindu-și încă din viață bărbatul. Dar testamentul ?

Pînă la urmă fu deschis și testamentul. Era scris cu mult înaintea morții și semnat la data de 27 aprilie 1837.

Mai înainte de a se despărți de Paganini, Harris făcuse totul ca să apere averea prietenului și maestrului său iubit. Milioanele de franci, investite în acțiuni și în rente de stat engleze și ale regatului celor două Sicilii, asigurau pentru mulți ani pe urmașul său drag, Achillino. De asemenea, o oarecare doamnă din orașul Lucca avea de primit o sumă importantă, pentru anumite scopuri cunoscute numai de ea și încredințate ei să le ducă la îndeplinire. Doamna — fără să-și dezvăluie numele — urma să prezinte singură semnele de recunoaștere, emblemele și certi-

ficatele menționate, desenate și descrise amănunțit în testament.

„Mamei copilului meu, spunea mai departe testamentul, i se va plăti o rentă pe viață de cite o mie două sute de franci pe an. Marchizul Lorenzo Parento și signor Giambattista Giordani, Lazaro Rebbizo și Pietro Torilliani, genovezi, sint invitați a fi martori și executori ai voinței mele".

„Ce om ciudat, acest Paganini — scria *Gazette musicale*. Pentru a încheia o viață absurdă, el atinge culmea printr-o moarte absurdă. Ce poate fi mai caraghios decit acest testament pe care oricine îl poate numi testamentul unui nebun, sau cel puțin al unui om ciudat !"

Într-adevăr — va spune cititorul — e destul de curios să asiguri existența unei femei care n-a făcut decit rău bărbatului ei ! Oare nu tot ciudățenia firii lui îl îndemnase să lase — prin testament — cele opt viori cu renume mondial nu numai prietenilor, ci și dușmanilor ? Vreți să aflați în miinile cui au ajuns minunatele viori Amati, Guarneri și Stradivarius ? Iată numele celor opt violoniști care au primit prin testament viorile lui Paganini : în primul rind Bériot, pe urmă Ernst, Lipinski, Meiseder, Molique, Ole Bull, Vieuxtemps și, la urmă, Spohr. Da, pină și Spohr deveni moștenitorul marelui maestru, al spiritului său mărinimos.

„Am o singură speranță, scrisese odinioară Paganini lui Paer, că după moarte mă vor lăsa în pace toți acei care s-au răzbunat atit de crunt pe mine, din pricina succeselor mele de violonist ; sper că nu-mi vor mai tulbura odihna de veci și nu-mi vor mai necinsti numele, cind voi zace în pămintul natal".

Signor Paganini se înșelase însă. El se afla întins, doborit la pămint. Doctorul își scoase halatul alb. Cadavrul a fost îmbrăcat și așezat în coșciugul de metal, după ce i s-a dat să bea din groaznica băutură de clorat de zinc. Cavalerul acesta al viorii, după un turnir[1] prin întreaga lume zace acum în raclă. Toți așteptau parcă să se des-

[1] Serbare în evul mediu, în care cavalerii, îmbrăcați în zale și armuri, se întreceau în luptă cu armele (N. tr.).

chidă ușa și să apară un cavaler îmbrăcat în negru, care să-și ridice viziera și să spună :

— Da, eu m-am luptat toată viața cu el !

Ușa într-adevăr se deschise. Dar în locul unui cavaler în negru, cu viziera lăsată, în locul unui cavaler crunt și mîndru, se ivi un călugăr murdar și pipernicit, cu o fițuică mototolită în mînă. În urma lui, alți doi nepoftiți, cumnații lui Paganini. Pe una din surori o cunoscuse cîndva, despre alta auzise numai și, totuși, cînd făcuse testamentul își încordase memoria și le pomenise pe amîndouă. Apăru și Andrea Paganini, care se declarase rudă din cele mai apropiate, cu toate că decedatul violonist nu-l menționase în testament. Familia aceasta de mici burghezi catolici se năpusti să sfîșie moștenirea decedatului violonist.

Cu privirea lui blajină și neliniștită, călugărul semăna cu un animal îmbrăcat în om. Ochii îi rătăceau prin odaie fără ca să se oprească asupra cuiva. Se vedea bine că ar fi voit să întrebe ceva. Se mulțumi însă să-și pună mîinile pe burtă și să-și învîrtească nervos degetele. Sfîrșind de cercetat camera, el dori să afle cine-i stăpînul casei. Nevăzîndu-l, se îndreptă cu o figură amenințătoare și misterioasă spre ușă. Deschise ușa, se uită prin portieră și, văzîndu-l pe Achillino Paganini, îi făcu semn cu degetul. Băiatul intră, dădu cu o mișcare draperia la o parte și, susținînd-o cu mîna stîngă, privi pe călugăr cu ochii săi mari. Acesta începu să se frămînte, apoi, părăsind camera, se năpusti spre ușa de intrare și dispăru. Peste o clipă se auziră strigătele sale sălbatice, adresate mulțimii. Palid, cu buzele tremurînde, domnul Sergent intră în odaie, se apropie de Achillino și-i șopti ceva la ureche. Băiatul, cu obrajii îmbujorați, se refugie în fundul apartamentului domnului Sergent.

În acel moment, la poarta casei se petrecea un lucru groaznic. Cocoțat pe treapta de sus a scării, călugărul cel pipernicit și îmbrăcat într-o rasă zoioasă striga mulțimii adunate la intrare că în casă zace un groaznic ateu, care a refuzat ajutorul și ocrotirea bisericii. Acest vrăjitor, acest mag, se hrănea cu creier de copii, iar din intestinele soției, chinuită și omorîtă de el, își făcuse strune de vioară. Călugărul împrăștia tot felul de calomnii, subliniind îndeo-

sebi că omul care cutează să refuze ajutorul sfintei biserici își pîngărește prin aceasta nu numai propriul său trup, după moarte, dar face să cadă blestemul asupra casei în care se găsește, asupra localității în care a murit, asupra orașului în care a trăit și a cimitirului în care este înmormîntat. Nu vorbi mult dar era atît de convingător, încît mulțimea care sporise treptat și luase proporții era întărîtată la culme.

Casa cea veche fu înconjurată din toate părțile. Frizeri cu sînge iute, băcani și slujbași, femei de stradă, vînzătoare de măsline și de lapte de capră, țărani care îngrijeau de viile lor — toți fii credincioși ai bisericii catolice — formară un lanț, împresurînd casa blestemată în care zăcea demonul în sicriul lui de zinc. Ei cereau să li se dea trupul lui Paganini ca să-l ardă. Înarmați cu pietre, sape, pari, cărămizi și cu orice le cădea sub mînă, mulțimea aceasta porni să ia cu asalt ultimul lăcaș al marelui violonist, amenințînd să distrugă pînă în temelii casa care adăpostea trupul său blestemat.

Respectabilul domn Sergent nu-și dădu bine seama cînd se pomeni cu pietre azvîrlite în ferestre. În același timp, pe acoperiș se iviră niște flăcăi cutezători și obraznici, stăpînii porumbăriilor învecinate. Cu toții sfărîmau cercevelele, spărgeau geamurile, asaltau casa în care zăcea nevinovatul maldăr de oase și mușchi injectați cu clorat de zinc, amintind de acela care, persecutat pînă la moarte de bancherii francezi și de biserica papală, fusese cel mai mare violonist pe care îl cunoscuse vreodată lumea — Niccolo Paganini.

— Unde e monstrul ? — strigau unii. Vrem să-l vedem.

— O să-l vedeți îndată, răsunau alte glasuri, din celălalt capăt al uliții.

Dar chiar în clipa aceea, o apariție ca din ceruri opri mulțimea. O femeie necunoscută și tînără, în rochie trandafirie, cu o ramură mare de palmier în mînă, se ivi în fața mulțimii, pe treapta de sus a scării de la intrare.

— Potoliți-vă ! — zise femeia cu glas tare. Vă mîniați zadarnic ! Sînt în viață ! Puteți vedea cu toții că bărbatul meu, marele violonist Paganini, care zace mort în casă, n-a făcut coarde de vioară din intestinele soției sale. Eu sînt nevasta defunctului violonist ! Nu e vina mea dacă,

din nesocotința doctorilor care erau în jurul său, n-a putut să se spovedească și să se împărtășească pentru a se uni cu biserica. Vă rog să plecați și să nu tulburați liniștea răposatului.

Mulțimea se împrăștie. Olanele acoperișului azvîrlite în stradă și cioburile de sticlă mărturiseau că isprava începută avusese succes.

Domnul Sergent era tulburat. Zvonurile ciudate despre farmece și vrăjitorii făcuseră înconjurul litoralului; trebuia luate măsuri neîntîrziate.

Își aminti, fără să vrea, de timpurile trecute cînd, stînd de gardă lîngă cadavrul înjunghiat al lui Marat, o consola pe Simone Evrard, femeia care-și trăgea obîrșia din suburbiile Parisului și care împărtășise drumul greu și nopțile de nesomn ale marelui Marat, prietenul poporului. El socotea că și de data aceasta era de datoria sa să ocrotească văduva nemîngîiată a chinuitului Paganini. Dar odinioară, tînărul ofițer de gardă, în vîrstă de șaptesprezece ani, cetățeanul Sergent, fusese gata să-și dea viața secțiunilor revoluționare, iar cetățeana Evrard era sigură că adolescentul Sergent își va vărsa și ultima picătură de sînge pentru a apăra trupul neînsuflețit al lui Marat, după ce se întîmplase nenorocirea ca aristocrata Charlotte Corday să lovească pe prietenul poporului cu un pumnal în inimă.

Acum însă, bătrînul acesta, îmbrăcat într-o haină de culoare verde-închis, alerga fără astîmpăr prin odăi, neștiind ce să facă. Luminările fumegau la cele două capete ale sicriului lui Paganini. Signora Bianchi era nemîngîiată. Iar băiatul . . . ce băiat minunat! Ce păcat că tocmai la o vîrstă atît de fragedă îl lovise o nenorocire atît de cumplită . . . Durdulia și rumena signora Bianchi nu semăna nici pe departe cu Simone Evrard.

În zori, mulțimea se adună din nou în fața porții! Domnul Sergent apăru în ușă. Un pietroi bine țintit de un seminarist ager îl nimeri drept în ochi. Domnul Sergent căzu. După prima lovitură urmă alta. Mulțimea se năpusti asupra lui și peste zece minute domnul Sergent, însîngerat, bătut și cu oasele frînte, era dus la spital.

Din fericire, în ziua următoare apărură executorii testamentului și o adevărată tîrguială se porni cu autoritățile bisericești ale orașului Nisa.

Noaptea veniră trei necunoscuţi la hotelul în care locuia signora Bianchi şi-i propuseră — date fiind complicaţiile nemaipomenite privitoare la înmormîntarea lui Paganini şi mai ales fiindcă ea probabil fusese străină de viaţa defunctului ei soţ — să-l transporte într-un loc tihnit, în inima regatului francez, şi acolo să-l înmormînteze fără prea mult zgomot. Peste două-trei săptămîni, zvonurile se vor mai potoli şi nimeni nu-şi va mai aminti de aceste lucruri triste.

Bărbatul cel slab, cu chipul alb şi neobişnuit de simpatic, fermecător de calm şi senin, cuceri cu totul pe signora Bianchi.

— În ce mă priveşte, sînt de acord — zise ea.

Şi ca o gazdă pricepută adăugă :

— Nici nu ştiu cui şi cum să mulţumesc . . .

Dar iată că omul cel blînd şi liniştit făcu un pas înainte şi începu să vorbească :

— Ştiţi, signora, am să-l înmormîntez chiar în pămîntul meu, aşa că va trebui să îndur rigorile părinţilor bisericii noastre. Sînt însă gata să fac orice, numai să-mi ştiu familia asigurată.

— Aşteptaţi — spuse signora şi părăsi odaia.

În camera alăturată a hotelului dormea Achillino. Băiatul, care se maturizase în aceste cîteva zile, încît era de nerecunoscut, îşi dădea bine seama de ceea ce-l aştepta în viaţă. După primele crize, vecine cu nebunia, se potoli, devenind un copil liniştit, melancolic şi pe deplin lămurit de atotputernicia bisericii, care cerea supunere oarbă în faţa autorităţii ei, chiar atunci cînd judecata sănătoasă, întreaga fiinţă a omului se împotriveau.

Mama îl trezi şi îl aduse în halat şi papuci de casă.

— Achillino — zise signora Bianchi — noi amîndoi sîntem victimile nebuniei tatălui tău.

Achillino îşi plecă fruntea, aşteptînd tăcut ce va mai spune femeia aceasta.

— Aşadar — continuă signora — iată persoana, şi sublinie cu asprime cuvîntul, arătînd spre propriul său fiu, care dispune de mijloacele necesare.

Achillino ridică ochii spre cel căruia mama sa îi vorbise. Signora Bianchi îl lămuri :

— Dumnealui vrea să-l înmormînteze pe ascuns pe tatăl tău, undeva într-o provincie din centrul Franței.

Micul Achillino privi din nou spre omul cu pricina.

— Bine, să-l înmormînteze, deși tata, așa cum a scris în testament, ar fi dorit să fie înmormîntat la Geneva. N-a știut, se vede, că lucrul acesta va fi atît de greu !

Signora Bianchi, adresîndu-se fiului, zise :

— Va trebui să dăm bani.

— Cît ?

Unul dintre necunoscuți scrise ceva, repede, cu creionul. Signora citi : doi și jumătate. Era cifra doi, urmată de o fracțiune : jumătate.

— Nu înțeleg ! — spuse ea.

— Doi franci și jumătate ? — întrebă Achillino, dovedind prin însăși această întrebare toată naivitatea sa de copil.

Necunoscuții se priviră cu amărăciune. Un zîmbet ciudat trecu pe fețele lor. Numai cel care scrise cifra rîse răgușit.

— Două mii și jumătate de franci ? — întrebă signora Paganini, cu o licărire de speranțe în ochi.

Toți tăceau.

Vizitatorii se ridicară.

— Signora și dumneata, tinere domn, ne veți da două milioane și jumătate de franci, adică tot ce v-a fost lăsat prin testament. Altfel o să fie rău și pentru dumneata, tinere, și pentru tatăl dumitale . . .

. . . Testamentul nu fusese recunoscut. Începuse o nouă frămîntare atît pentru executorii testamentari ai lui signor Paganini, niște burghezi liniștiți din Genova, cît și pentru cei care, dezinteresați, ar fi dorit să-i ajute, printre care marchizul Sesole și contele de Maistre, amîndoi socotindu-se reprezentanți cu destulă autoritate ai partidelor legitimiste din sudul Franței. Sesole și de Maistre sfătuiră pe executorii enumerați în testament să înainteze o plîngere tribunalului civil al orașului Nisa. După părerea lor, magia și vrăjitoria, de care era acuzat Paganini, constituia, la jumătatea secolului XIX, o rămășiță sălbatică a ignoranței medievale. Tribunalul orașului Nisa, însă, nu numai că întări hotărîrea monseniorului episcop al orașului Nisa, Antonio Galvani, dar lărgi opreliștea.

Cercul vicios cuprinse toată Franța. Instrucțiuni tainice, tot soiul de procese verbale și circulare fură trimise pretutindeni, interzicîndu-se înhumarea lui Paganini în oricare țară unde există crucea lui Cristos.

„În veci să nu fie dat pămîntului, fie în vreun cimitir din oricare alt oraș, fie în vreo proprietate particulară sau de stat, moșierească sau țărănească, aparținînd nobililor sau ducilor, în cîmpie sau pădure, în vie sau livadă, în baștină boierească sau în ograda vreunui negustor de la oraș, nicăieri și sub nici un temei și dacă totuși va fi înmormîntat în taină, i se iartă toate păcatele acelui fiu credincios al bisericii care va dezgropa trupul lui diavolesc din țărînă, îl va arunca din coșciug și îl va împrăștia în vînt".

Prefectul poliției și călugărul cel pipernicit făcură cunoscut că din acel moment casa domnului Sergent trece în proprietatea municipalității. Se făcu o percheziție prin toate odăile și, în timp ce domnul Sergent stătea la spital, prefectul orașului, ascultînd de cererea în masă a populației scoase din casă cu mare tărăboi cosciugul lui Paganini și îl depuse la spitalul central al orașului. Dar, tremurînd pentru situația sa, medicul șef fiu credincios al bisericii, care ura pe doctorul Lallemand și nu pricepea nimic din muzică, medic care-și trata bolnavii de la țară cu agheasmă, iar pe cei de la oraș cu ulei de ricin, ceru ca sicriul să fie scos fără întîrziere din spital, fiindcă spitalul este instituție de sănătate, și nu un loc pentru cadavrele celor nemernici.

Drumul spre răsărit, pe țărmul stîncos al mării, era nespus de anevoios. Opt persoane, avînd în frunte un băiat care purta felinarul, Achillino, cu genunchii răniți și obosit peste măsură, însoțeau sicriul.

Ploaia, furtuna, tălăzuirea valurilor care se izbeau de mal, petrecură trupul lui Paganini de la Nisa spre răsărit.

Se făcu ziuă. O dimineață cețoasă și posomorîtă. Soarele încins dogorea. Toți răsuflau cu greu, prin trecătorile munților. Hamalii erau sleiți de putere. Micul Paganini privea marea, pe care nu demult o admirase tatăl său. Mama vitregă — așa o numea el în gînd pe signora Bianchi — discuta mai la o parte cu un agent de pompe funebre, un om chipeș, cu mustăți negre. Flăcăul acesta, cu galoane

de argint la haină și cu joben negru, o mînca din ochi și îi arăta o văgăună așezată nu departe de drum. Noaptea o petrecură acolo.

La Villa Franca era o clinică unde se afla și o morgă pentru înecați, pentru pescari și pentru cei omoriți de jandarmii papali sau de preacinstiții tîlhari de drumul mare. În această morgă, între cadavrele ucigașilor, hoților și prostituatelor, a fost așezat coșciugul de zinc. Acolo însă nu putea rămîne mai mult de două zile. Achillino se duse singur la Polcevero, nu departe de Genova, cerînd învoirea de a transporta corpul tatălui său la vestitul cimitir din Genova, unde se află monumente funerare neîntrecute și sculpturi de marmură, care împodobesc mormintele oamenilor iluștri. La Polcevero, Paganini era necunoscut, dar locuitorii, speriați de holeră, se temeau de oricine care, după părerea lor, ar fi putut-o răspîndi.

Băiatul colindă pe la toate oficialitățile și persoanele de vază, care-l măsurau cu îngăduință și aroganță și-i răspundeau :

— Paganini ! N-am auzit de acest nume !

În sfîrșit, sicriul a putut fi adăpostit într-o pivniță la Villa Franca, în schimbul unei sume uriașe, plătită pe loc. Urmă o călătorie lungă pe malul Mării Mediterane. Începu o viață grea și tristă pentru însoțitorii cadavrului.

Văzînd că nu mai are același drum cu tînărul ei fiu, signora Bianchi dispăru subit cu notarul din Polcevero, care, în inima ei, înlocuise repede pe agentul de pompe funebre. Băiatul rămase singur. Alături de el pășea un om înalt, cu înfățișare de frizer și care îl vizitase pe Paganini la Paris, cînd locuise pe Rue de l'Enfer. Era signor Andrea Paganini. Bătîndu-l pe Achillino pe umăr, el îi spuse :

— Așteaptă ! Vor veni și zilele bune !

De-a lungul țărmului, de la Marsilia pînă la granița Spaniei și de la Marsilia pînă la Genova, au fost încercate toate mijloacele de mituire.

Noaptea, în drum spre țărmul Spaniei, aproape de graniță, își făcuse apariția un om murdar, înalt, cu sprîncenele îmbinate. Aflase povestea acestei călătorii groaznice, asemănătoare peregrinărilor Isabelei de Castilia, mama lui Carol al V-lea, care rătăcea după coșciugul bărbatului, așteptîndu-i învierea.

Cam în aceeași vreme, undeva, într-o capitală din țările nordice, un om posomorit, cu ochii negri, care ducea mai departe opera genialului Paganini — Franz Liszt — spusese :

— Zadarnic ! Paganini nu va învia !

Omul care se ivise, omul acela ciudat, cu sprîncenele îmbinate, propuse băiatului și tovarășului său de drum treizeci de mii de franci în schimbul cadavrului lui Paganini.

— Nu va trece anul — spuse el — și violonistul va cutreiera din nou Europa. Îl cunosc. Știu eu că va învia !

Crispat de oboseală și firav, cu cearcăne vinete la ochi și pete galbene în obraji, Achillino asculta, plin de spaimă, vorbele omului acesta ciudat.

A doua zi, un alt drumeț, care se alăturase procesiunii funebre a familiei Paganini, lămuri lucrurile :

— Braconierul acesta care a venit la dumneavoastră e un monstru, un adevărat Ahasverus. El întreținea orchestre ambulante. Ați făcut bine că n-ați încheiat tîrgul cu el, căci n-ar fi înviat pe tatăl dumneavoastră, ci ar fi făcut să renască zvonurile că răposatul Paganini e un vrăjitor, care otrăvește întreaga Europă și strică aerul curat al țării noastre cu suflarea lui ce usucă pînă și rodul viilor.

Iată, în sfîrșit, țărmul și, dincolo de valurile mării, o insulă. Marinarii, strînși în jurul focului de pe mal, poftesc pe călători să se oprească, să guste din mîncarea lor săracă, alcătuită din *frutti di mare*, roade aduse de apa mării. Achillino și signor Andrea se așezară lîngă foc.

În urma poruncii date de căpitanul unei corăbii necunoscute, sicriul a fost dus într-un tîrziu de noapte pe insula Saint-Féréol. Dacă cineva, acostînd pe micul și singuraticul ei pămînt, a vizitat insula aceasta din Marea Mediterană, a văzut desigur o peșteră parcă într-adins ridicată deasupra mării și locul unde a fost fixat cu lanțuri coșciugul lui Paganini.

Autoritățile aflară că Achillino își îngropase tatăl pe insulă. Tînărul Paganini însă stătea de veghe. Acest tînăr melancolic și pe jumătate nebun umblase în ultimii ani peste tot.

Şi iată că adolescenţa lui luminoasă se irosi în citirea pergamentelor, a vechilor cărţi, enciclice, bule şi reguli canonice, cărţi în scoarţe de pergament, cu tipar vechi şi nou. La Roma, Achillino îşi petrecea zile întregi studiind articole, capitole şi paragrafe, note corolare şi argumente, care să dovedească dreptul lui de a înhuma cadavrul tatălui său.

Majordomul papal Marchese îl invită la masă. Vinuri alese, mîncăruri admirabile, muzici, cîntece şi dansuri. Fete tinere, minunate, gata să satisfacă orice dorinţă, fără să ceară nimic în schimb, veniră la Trastevere ca să-i tulbure lui Achillino somnul. I se şoptea la ureche că e un copil prostuţ, *stupido bambino*. Nu trebuia decît să plătească bine bisericii catolice şi tatăl său va fi înmormîntat, iar fiul va rămîne mulţumit.

— Dar cum ? Oare numai cu bani ? — întrebă Achillino.

Nu primi însă nici un răspuns.

Din nou o barcă cu pînze, o noapte pe covertă, lumini palide de făclii, miros de basamac şi mahorcă, oase de peşte şi înjurături de marinari beţi.

Bordighera, San-Remo, portul Maurice şi, în fine, Savona.

— Rătăceşte după moarte, cum a rătăcit şi marele pontif al Romei în timpul vieţii ! — spuse Andrea, lovind cu pumnul în sicriul marelui violonist şi atingîndu-l pe Achillino pe umăr.

Signor Achillino Paganini îşi cumpărase încă un marchizat, şi acum era excelenţă ; trecuse timpul cînd se putea rîde de el. Acum e unul dintre cei mai buni cunoscători ai dreptului canonic din întreaga Italie.

În anul 1853, în biserica „Steccata", se înălţau rugăciuni pentru iertarea păcatelor celui mai mare păcătos. Un milion şi o sută de mii de franci s-au scurs într-un şuvoi de aur, prin canalele consistoriului curiei apostolice romane. Încă puţin şi i se vor stoarce lui Achillino şi ultimele resurse.

Bărbat matur, nu lipsit de extravaganţă şi o melancolie maiestuoasă, marchizul Achillo Paganini se adresează papei cu rugămintea de a limpezi soarta de dincolo de moarte

a tatălui său. Şi oricît de curios ar părea, papa, revocînd toate hotărîrile din trecut, ordonă ca doi canonici trimişi de la Roma să cerceteze în ce măsură se făcuse vinovat de erezii defunctul părinte al marchizului, un violonist necunoscut şi dispreţuit. Lucrul acesta trebuia făcut pentru vestitul Achillo Paganini, care se dovedise fiu credincios al bisericii catolice şi ajunsese avînd titlul de arhidiacon al bisericii romane, paroh la capela „Steccata" din Parma.

— E o simplă formalitate — i se spuse marchizului la Roma.

Această formalitate dură însă doisprezece ani, în care timp sicriul lui signor Paganini a fost de vreo trei-patru ori îngropat şi apoi dezgropat.

Şi, în timpul cînd cei doi canonici călătoreau prin oraşele unde concertase odinioară răposatul violonist, chipul lui signor Achillo se acoperea de zbîrcituri.

A venit şi anul 1876. Din cavoul Villei Palevri, coşciugul a fost dus în taină la Parma, unde, pentru prima dată, a fost aşezat într-un cavou de piatră la cimitir. Dar trecură încă şaptesprezece ani pînă ce papa îngădui ca trupul să fie dat pămîntului.

În anul 1896, stăpînul Villei Gayona intra, în coşciugul său de zinc, pentru prima oară pe moşia sa.

Un bătrîn cărunt, foarte înalt, cu faţa galbenă, şubred, cu pleoapele umflate şi cu sprîncenele stufoase, cavaler al ordinului „Sfîntul Gheorghe" — marchizul Achillo Paganini — stătea cu lumînarea în mînă, printre chiparoşi. Înconjurat de un mic grilaj, se înălţa un monument de opt coloane ; deasupra arhitravei o cupolă uriaşă ; pe frontonul arhitravei scria cu litere mari : „Niccolo Paganini".

Signora Bianchi fusese înmormîntată demult, undeva în nordul Franţei.

Marchizul Achillo Paganini aştepta sosirea preotului. Alături de el se afla Ondricek, un violonist ungur nu prea priceput, care executa la vioară o melodie sfîşietoare în amintirea lui Paganini. Apoi violonistul plecă. Signor Achillo privi împrejur cu îngrijorare. Lumînarea arsese pe jumătate şi preotul nu mai sosea. Oare şi de data aceasta se întîmplase ceva ?

Iată că apăru, în sfîrșit, cel care hotărăște ursitele oamenilor. Aspru, brutal, cu mișcări repezi, conștient de puterea care o avea asupra omului, el oficie slujba înmormîntării după toate regulile sfintei biserici catolice.

Deodată signor Andrea Paganini veni în fugă :

— Genovezul acela blestemat nu vrea să plătească cele două sute de mii de lire ! Spune că nu prea are nevoie de medaliile, ordinele, acele și butoanele astea ! Ce mai vor de la noi, ticăloșii ?

— Mai încet — îl opri signor Achillo. Și așa v-ați bătut joc destul de memoria tatălui meu !

Înmormîntarea se sfîrși. În sala cea mare a Villei Gayona se aflau adunați oaspeți. Trecuseră cincizeci și șase de ani de la moartea părintelui său și stăruința neînfrîntă a marchizului Achillo Paganini își atinsese ținta. Tatăl său fusese în cele din urmă înhumat și putea să se contopească cu țărîna patriei sale. Preotul spuse că sufletul nepocăit al păcătosului avea parte acum, cu o bucurie îngerească, de iertarea lui Dumnezeu.

Marchizul Achillo își duse încet batista la ochi, iar cînd lacrimile înduioșării i se uscară, socoti banii rămași, gîndindu-se, îngrozit, cît de scump îi costă pe oameni împăcarea cu biserica papală.

Anul 1936

CUPRINS

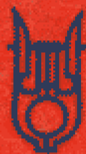
Redactor
NINA MARINESCU

Tehnoredactor
GEORGE MĂGUREANU

Bun de tipar : 27.07.1987. Coli de tipar : 24,75.

Tiparul executat la I. P. Oltenia Craiova
Str. Mihai Viteazul, nr. 4
sub comanda nr. 120
Republica Socialistă România

EDITURA MUZICALĂ

Lei 19,50